

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

CANTONALE ET

BIBLIOTHÈQUE

UNIVERSITAIRE

EX
DONO

JEAN
HERBETTE

ancien ambassadeur
1878-1960

DE LAUSANNE

1972

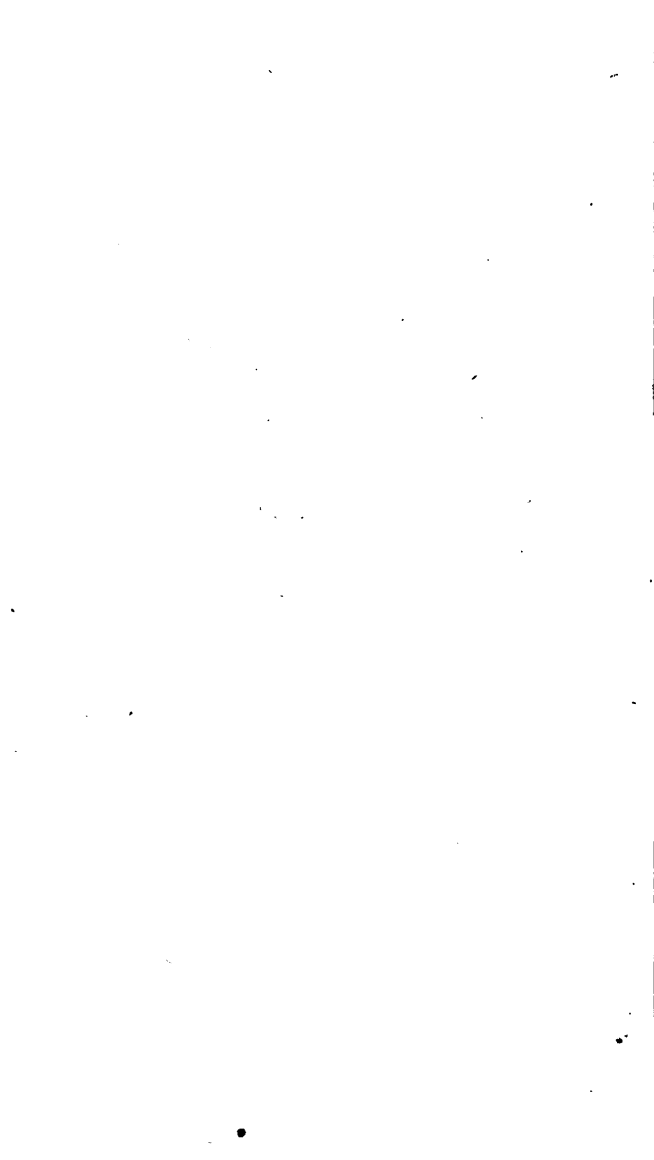
$$A \ 14859 = -16a$$

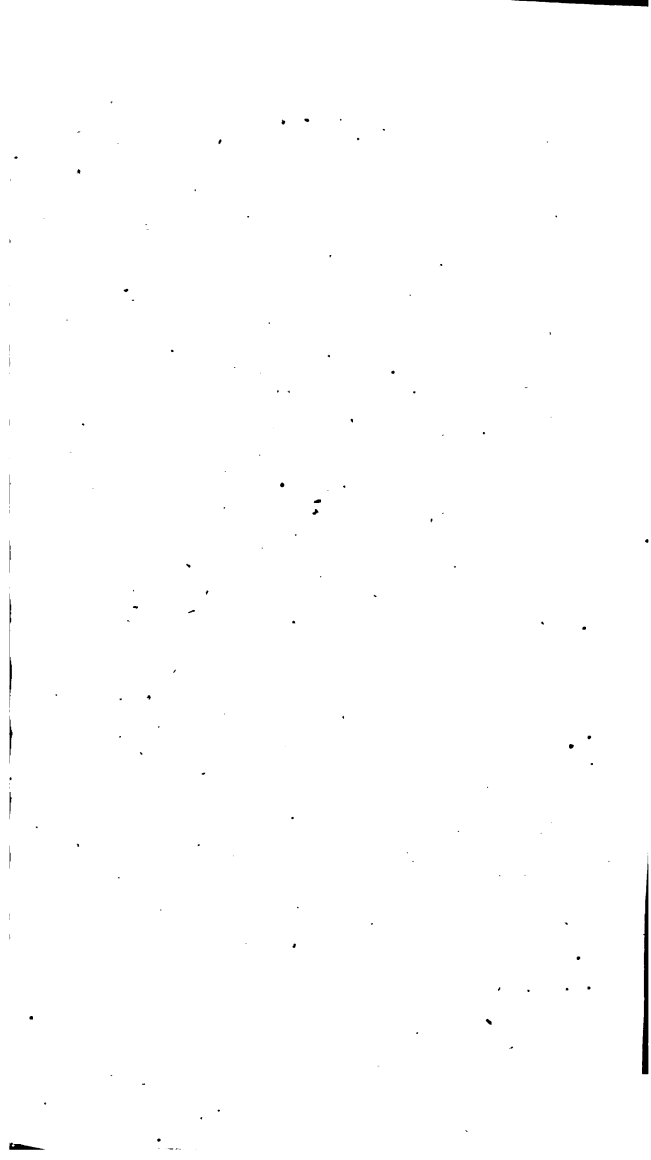
3 -

18325

EUTROPIUS,
SEXT. AURELIUS VICTOR
N E C N O N
SEXTUS RUFUS.

C. Eisen invenit.

De la Poivre sculpsit.

Tu regere imperio populos, Romane, memento.

Æneid. Lib. VI.

EUTROPII,
SEXT. AURELI VICTORIS

NEC NON

SEXTI RUFII
HISTORIÆ ROMANÆ
BREVIARIUM,

*Ad codices manuscriptos & optimas
editiones recognitum & correctum.*

EUTROPII FRAGMENTA AD CALCEM.

AZ 5248

P A R I S I I S,

Typis Fratrum BARBON, via Mathuriniensium.

M D C C X C I I I.

1

51436

BALTHASAR BONIFACIUS

DE EUTROPIO:

*In Excerptis de Romana Historia
scriptoribus.*

ELAVIUS EUTROPIUS decem brevissimis libris Romanam Historiam strictim complexus, Pauli Diaconi injuriâ productus, ac ex conferto dilutior effectus, omnem penè dignitatem amisit; donec fideli operâ Antonii Schonovii restitutus in integrum, & quodam quasi postliminio reversus, pristinum locum recuperaret. Diaconus ille, monitu Adilbergæ, Desiderii Langobardorum Regis filiæ, non solum auctoris hujus historiam interpolem fecerat, sed ipsam penè totam inverterat, dum multa de suo infarciret, multaque passim adimeret, aut transferret. Militavit Eutropius sub Juliano parabatâ, ac desertore, librumque suum dedicavit Valenti. Nec satis liquet, cujus ille fuerit religionis; quippe qui, in colliminio tenebrarum ac lucis constitutus; nec Pagânorum ritus probaret, nec Christo tamèn dedisset nomen. Sophistam Italum vocat Suidas; eodemque nomine censerur in Originibus Constantinopolitanis. Quanquam non desunt,

4 DE EUTROPIO TESTIMONIA.

qui hunc Eutropium Historicum eundem esse contendant cum Eutropio Presbytero Africano, Augustini discipulo, qui duas ad sorores consolationes conscripsit, cujus meminere Ptolemæus Lucensis, & Raphaël Volaterranus. Stylum ejus improbat Vossius, ut parùm concinnum: fatetur tamen, res ipsas compendio satis commodò ab Eutropio constrictas. Doctissimum fuisse Eutropium, & multâ eloquentiâ scripsisse putat Jacobus Philippus. Antiquum Historiographum appellat Hincmarus Rhemensis. At Schonovius non eum inter antiquos recenset: *sed licet scripsit posterius, neque tamen, inquit, minor eloquentiâ, & judicio etiâ superioribus fuit eminentior.* Sanè quanti eum Græci fecerint, vel argumento illud erit, quòd Capito, & Pænius, Eutropiani compendii Metaphrasin Græcè scripserint. Duæ sunt autem omninò res, quæ famam, & gloriam scriptoribus conciliare soleant, si in alienas transferantur linguas, sique interpretationibus illustrentur.

ANNA DACERIA

IN PRÆFATIONE

AD EUTROPIUM.

U^T studia optatos fructus ferant, Historia Romana apprimè tenenda est, adeòque legendi in Latinis quidem Titus Livius, Tacitus, Ammianus; & in Græcis Dionysius Halicarnassæus, Polybius, Dion Cassius: sed quia illud tantæ molis est, ut vix post multos annos explicari possit, compendiosa quædam via sequenda est. Præstò sunt igitur Florus, Aurelius Victor, Eutropius, quos minores Historicos vulgò vocant. Florum quidem juventuti minùs aptum arbitror, quippe qui non tam Historicus quàm Orator, sive Panegyrista. Aurelius Victor Historicus quidem optimus, sed qui firmiorem ætatem poscit. Vix enim ab iis intelligi poterit qui non aliquam Historiæ Romanæ notitiam præ se ferant. Eutropius reliquis præstantior, teneræque puerorum ætati convenientior: nam præterquam quòd stilo plano est & facili, etsi quandoque minùs puro, tempora omnia accuratè ponit, quæ si in Historiis negligantur, reliqua omnia ruerè,

6 DE EUTROPIO TESTIMONIA.

& retrò sublapſa referri neceſſe eſt. Quare primò legendus Eutropius , poſt eum Aurelius Viſtor , poſt Aurelium , Florus. Cur neglectus fuerit Eutropius divinare non poſſum , neque enim ita contemptus olim fuit. Eum Græcè vertit Pæanius , homo quidem non ſatis doctus in Latinis. Capito genere Lycius , hunc Scriptorem etiam Græcè verterat , ſed ex illo opere nihil hodie ſupereſt , quod ſciam. Leguntur apud Suidam incerti ſcriptoris fragmenta ex Eutropio converſa , multa denique ex Eutropio in ſcripta ſua tranſtulerat Joannes Antiochenus , ſed an ex Latino Eutropii exemplari , an ex Græcâ Capitonis , vel alterius , qui apud Suidam citatur , verſione hauſta illa ſint , haud quidem affirmari poſſe arbitror. Vale.

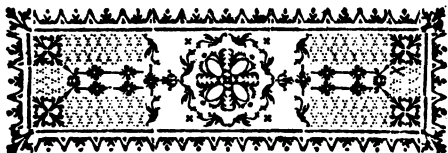
FLAVIUS
EUTROPIUS
DOMINO VALENTI
MAXIMO
PERPETUO AUGUSTO.

RES Romanas , ex voluntate
Manfuetudinis tuæ , ab Urbe con-
ditâ ad noſtram memoriam , quæ
in negotiis vel bellicis vel civilibus
eminebant , per ordinem tempo-
rum brevi narratione collegi , ſtri-
ctim additis etiam his quæ in Prin-
cipum vitâ egregia exſtiterunt ; ut
Tranquillitatis tuæ poſſit mens di-
vina lætari priùs ſe illuſtrium viro-

rum facta in administrando imperio
secutam , quam cognosceret lec-
tione.

*Desideratur hæc Epistola , und cum Epigra-
phe in nonnullis libris tam impressis quàm manu
exaratis.*

EUTROPII
HISTORIÆ ROMANÆ
BREVIARII
LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

ROMANUM Imperium , quo neque ab exordio ullum ferè minus , neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari , à Romulo exordium habet , qui Rex Silvæ , Vestalis virginis , filius , & (quantum putatus est) Martis , cum Remo fratre , uno partu editus est. Is , cum inter pastores latrocineretur , octodecim annos natus , urbem exiguan in Palatino monte constituit , xi. Kal. Maii , Olympiadis sextæ anno tertio , post Trojæ excidium , ut qui plurimum minimùmque tradunt , cccxciv.

II. Conditâ civitate , quam ex nomine suo Romam vocavit , hæc ferè egit. Mul-

ritudinem finitimorum in civitatem recepit : centum ex senioribus elegit , quorum consilio omnia ageret ; quos Senatores nominavit propter senectutem. Tunc cum uxores ipse & populus suus non haberent , invitavit ad spectaculum ludorum vicinas Urbis nationes , atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptorum injuriam , Cæninenses vicit , Antemnates , Crustuminos , Sabinos , Fidenates , Veientes : hæc omnia oppida Urbem cingunt. Et cum , ortâ subito tempestate , non comparuisset , anno regni trigesimo-septimo , ad Deos transisse creditus est , & consecratus. Deinde Romæ per quinos dies Senatores imperaverunt : & his regnantibus annus unus completus est.

III. Postea Numa Pompilius rex creatus est : qui bellum quidem nullum gessit ; sed non minus civitati , quam Romulus , profuit. Nam & leges Romanis , moresque constituit ; qui consuetudine procliorum jam latrones ac semibarbari putabantur : & annum descripsit , in decem menses prius sine aliquâ computatione confusum : & infinita Romæ sacra ac templa constituit. Morbo decessit , quadregesimo & tertio imperii anno.

IV. Huic successit Tullus Hostilius. Hic bella reparavit ; Albanos vicit , qui ab urbe Româ XII. milliario sunt : Ve-

jentes & Fidenates , quorum alii sexto milliario absunt [ab urbe Româ], alii octavo decimo , bello superavit. Urbem ampliavit , adjecto Cœlio monte. Cùm triginta duobus annis regnâset , fulmine ictus , cum domo suâ arsit.

V. Post hunc Ancus Marcius , Numæ ex filiâ nepos , suscepit imperium. Contra Latinos dimicavit : Aventinum montem civitati adjecit , & Janiculum : apud Ostium civitatem supra mare sexto-decimo milliario ab urbe Româ condidit. Vigesimo & quarto anno imperii , morbo periit.

VI. Deinde regnum Priscus Tarquinius accepit. Hic numerum Senatorum duplicavit ; Circum Romæ ædificavit ; Ludos Romanos instituit , qui ad nostram memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos ; & non parum agrorum , sublatum iisdem , urbis Romæ territorio adjunxit ; primusque triumphans Urbem intravit. Muros fecit , & cloacas ; Capitolium inchoavit. Trigesimo octavo imperii anno per Anci filios occisus est , regis ejus , cui ipse successerat.

VII. Post hunc Servius Tullius suscepit imperium , genitus ex nobili foeminâ , captivâ tamen & famulâ. Hic quoque Sabinos subegit : montes tres , Quirinalem , Viminalem , Esquilinum , Urbi adjunxit : fossas circa murum duxit. Primus omnium

censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capitulum LXXXIII. millia civium Romanorum, cum his, qui in agris erant. Occisus est XLV. imperii anno, scelere generi sui Tarquinii, filii ejus regis, cui ipse successerat, & filiae suae, quam Tarquinius habebat uxorem.

VIII. Lucius Tarquinius Superbus, septimus atque ultimus Regum, Volscos, (quae gens ad Campaniam euntibus non longè ab Urbe est) vicit; Gabios civitatem, & Sueffam Pometiam subegit; cum Tuscis pacem fecit; & Templum Jovi in Capitolio aedificavit. Postea Ardeam oppugnans, in octavo decimo milliario ab Urbe positam civitatem, imperium perdidit. Nam cum filius ejus, & ipse Tarquinius junior, nobilissimam foeminam Lucretiam, eandemque pudicissimam, Collatini uxorem, stuprasset, eaque de injuriâ marito, & patri, & amicis quæsta fuisset, in omnium conspectu se occidit. Propter quam causam Brutus, parens & ipse Tarquinii, populum concitavit, & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit: veniensque ad Urbem rex, portis clausis, exclusus est. Cumque imperasset annos viginti quinque, cum uxore & liberis suis fugit.

Ita Romæ regnatum est per septem reges annis ducentis quadraginta tribus , cum adhuc Roma , ubi plurimum , vix usque ad quintum decimum milliarium possideret.

IX. Hinc Consules cœpère pro uno rege duo hac causâ creari , ut , si unus malus esse voluisset , alter eum , habens potestatem similem , coërceret : Et placuit , ne imperium longius quàm annuum haberent , ne per diuturnitatem potestatis insolentiores redderentur , sed civiles semper essent , qui se post annum scirent futuros esse privatos. Fuerunt igitur anno primo , expulsis regibus , Consules , Lucius Junius Brutus , (qui maximè egerat ut Tarquinius pelleretur ,) & Tarquinius Collatinus , maritus Lucretiæ. Sed Tarquinio Collatino statim sublata dignitas est : placuerat enim , ne quisquam in Urbe maneret , qui Tarquinius vocaretur. Ergo , accepto omni patrimonio suo , ex Urbe migravit : & loco ipsius factus est Valerius Publicola Consul. Commovit tamen bellum urbi Romæ rex Tarquinius , qui fuerat expulsus : & collectis multis gentibus , ut in regnum posset restitui , dimicavit.

X. In primâ pugnâ Brutus Consul & Aruns Tarquini filius , invicem se occiderunt. Romani tamen ex eâ pugnâ victores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ ,

defensorem pudicitiae suae, quasi communem patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiae patrem: quo morbo mortuo, iterum Horatium Pulvillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinque Consules habuit: cum Tarquinius Collatinus Urbe cessisset propter nomen, Brutus praelio perisset, Sp. Lucretius morbo mortuus esset.

XI. Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Por-senâ Tusciae rege: & Romam penè cepit. Verum tùm quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius, cum suscipi non posset in regnum, neque ei Por-sena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium praestaret, Tusculum se contulit, quae civitas non longè ab Urbe est: atque ibi per quatuordecim annos privatus cum uxore consenuit. Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt, & de his triumphatum est. Quinto anno, Valerius ille Brutus collega, & quartum Consul, fataliter mortuus est; adeò pauper, ut, collatis à populo nummis, sumptum habuerit sepulturae, quem matronae, sicuti Brutum, annum luxerunt.

XII. Nono anno post reges exactos,

cùm gener Tarquinii , ad injuriam soceri vindicandam , ingentem collegisset exercitum , nova Romæ dignitas est creata , quæ Dictatura appellatur , major quàm Consulatus. Eodem anno etiam Magister Equitum factus est , qui Dictatori obsequeretur. Neque quidquam similis potest dici , quàm Dictatura antiqua , huic imperii potestati , quam nunc Tranquillitas vestra habet : maximè cùm Augustus quoque Octavianus , de quo postea dicemus , & ante eum , Caius Cæsar , sub Dictaturæ nomine atque honore régnaverint. Dictator autem Romæ primus fuit Larcus : Magister Equitum primus , Spurius Cassius.

XIII. Sexto decimo anno post reges exactos , seditionem populus Romæ fecit , tanquam à Senatu atque Consulibus premeretur. Tum & ipse sibi Tribunos Plebis , quasi proprios iudices & defensores , creavit ; per quos contra Senatum & Consules tutus esse posset.

XIV. Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum reparaverunt , & victi acie , etiam Coriolos civitatem , quam habebant optimam , perdiderunt.

XV. Octavo-decimo anno post ejectos reges expulsus ex Urbe Quintus Marcius , dux Romanorum , qui Coriolos ceperat , Volscorum civitatem , ad ipsos Volscos contendit iratus ; & auxilia contra Romanos

accepit, Romanosque sæpè vicit. Usque ad quintum milliarium Urbis accessit, opugnaturus etiam patriam, legatis; qui pacem petebant, repudiatis, nisi ad eum mater Veturia & uxor Volumnia ex Urbe venissent: quarum fletu & deprecatione superatus, removit exercitum. Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset.

XVI. Cæsone Fabio & Tito Virginio Consulibus, trecenti nobiles homines, qui ex Fabiâ familiâ erant, contra Veientes bellum soli susceperunt, promittentes Senatui & Populo per se omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, & qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in proelio conciderunt. Unus omnino superfuit ex tantâ familiâ, qui propter ætatem puerilem duci non potuerat ad pugnam. Post hæc census in Urbe habitus est, & inventa sunt civium capitum cxix. millia cccxix.

XVII. Sequenti anno, cum in Algidio monte, ab Urbe duodecimo fermè milliario, Romanus obsideretur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus Dictator est factus: qui agrum quatuor jugerum possidens, manibus suis colebat. Is, cum in opere & arans esset inventus, sudore deterso, togam prætextam accepit, & cæsis hostibus liberavit exercitum.

XVIII. Anno ccc. & altero ab Urbe conditâ, imperium Consulare cessavit, & pro duobus Consulibus, decem facti sunt, qui summam potestatem haberent, Decemviri nominati. Sed cum primo anno benignè egissent, secundo unus ex iis Appius Claudius, Virginii cujusdam, qui honestis jam stipendiis contra Latinos in monte Alcido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit, ne stuprum à Decemviro sustineret; & regressus ad milites, movit tumultum. Sublata est Decemviris potestas, ipsique damnati sunt.

XIX. Anno trecentesimo decimo-quinto ab Urbe conditâ, Fidenates contra Romanos rebellaverunt. Auxilium præstabant his Vejentes, & rex Vejentium Tolumnius: quæ ambæ civitates tam vicinæ Urbi sunt, ut Fidenæ sexto, Vejentes xviii. milliaro absint. Conjunxerunt se his & Volsci. Sed M. Æmilio Dictatore, & Lucio Quintio Cincinnato Magistro Equitum, victi, etiam regim perdiderunt. Fidenæ captæ, & excisæ.

XX. Post viginti deinde annos, Vejentani rebellaverunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie: mox etiam civitatem diu obsidens cepit, antiquissimam Italiæ atque ditissimam. Post eam cepit & Faliscos, non minùs nobilem civitatem. Sed com-

mora est ei invidia , quasi prædam malè divisisset : damnatusque ob eam causam , & expulsus civitate est. Statim Galli Senones ad Urbem venerunt , & victos Romanos x i. milliario ab urbe Româ , apud flumen Alliam secuti , etiam Urbem occupaverunt : neque defendi quidquam nisi Capitolium potuit. Quod cum diu obsedissent , & jam Romani fame laborarent , à Camillo , qui in vicinâ civitate exsulebat , Gallis superventum est , gravissimèque victi sunt. Postea tamen , accepto etiam auro , ne Capitolium obsiderent , recesserunt , sed secutus eos Camillus , ita cecidit , ut & aurum , quod his datum fuerat , & omnia , quæ ceperant , militaria signa , revocaret. Ita tercio triumphans Urbem ingressus est , & appellatus secundus Romulus , quasi & ipse patriæ conditor.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

ANNO ccc l x v. ab Urbe conditâ , post captam autem primo , dignitates mutatz sunt : & pro duobus Consulibus creati sunt Tribuni Militares Consulari potestate. Hinc jam cœpit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem , quæ per septuaginta annos bellum gesserat , vicit , & Æquorum urbem & Sutrinorum ; atque omnibus deletis earumdem exercitibus occupavit : & tres simul triumphos egit.

II. Titus etiam Quintius Cincinnatus Prænestinos , qui usque ad urbis Romæ portas cum bello venerant , persecutus , ad flumen Alliam vicit ; octo civitates , quæ sub ipsis agebant , Romanis adjunxit : ipsum Prænestem aggressus , in deditionem accepit. Quæ omnia ab eo gesta sunt viginti diebus , triumphusque ipsi decretus.

III. Verum dignitas Tribunorum Militarium non diu perseveravit. Nam post aliquantum , nullos placuit fieri : & quadriennium ita in Urbe fluxit , ut potestates ibi majores non essent. Resumpserunt tamen Tribuni Militares consulari potestate iterum dignitatem , & triennio perseveraverunt. Rursus Consules facti.

IV. Lucio Genucio & Quinto Servilio Consulibus, mortuus est Camillus: honor ei secundus post Romulum delatus est.

V. Titus Quintius Dictator adversus Gallos, qui in Italiam venerant, missus est. Hi ab Urbe quarto milliaro trans Anienem fluvium confederant. Nobilissimus de Senatoribus juvenis Titus Manlius, provocantem Gallum, ad singulare certamen progressus occidit: & sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati a posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt: mox per Caium Sulpicium Dictatorem etiam victi. Non multo post à Caio Marcio Tusci victi sunt; & octo millia captivorum ex his in triumphum ducti.

VI. Census iterum habitus est. Et cum Latini, qui à Romanis subacti erant, milites præstare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factæque legiones decem: qui modus sexaginta, vel amplius, armatorum millia efficiebat. Parvis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat! Quæ cum profectæ essent adversus Gallos, duce Lucio Furio Camillo, quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus, provocavit. Tum se Marcus Valerius Tribunus Militum obtulit: &, cum processisset armatus, corvus ei supra dextrum brachium sedit. Mox

commisâ adversus Gallum pugnâ , idem corvus alis & unguibus Galli oculos verberavit , ne rectum posset aspicere. Ita à Tribuno Valerio interfectus , non solum victoriam ei , sed etiam nomen dedit. Nam postea idem , Corvus est dictus : ac propter hoc meritum , annorum trium & viginti , Consul est factus.

VII. Latini , qui noluerant milites dare , hoc quoque à Romanis exigere cœperunt , ut unus Consul , ex eorum , alter , ex Romanorum populo crearetur. Quod cum esset negatum , bellum contra eos susceptum est , & ingenti pugnâ superati sunt ; ac de his perdomitis triumphatum est. Statuæ Consulibus ob meritum victoriæ in Rostris positæ sunt. (Eo anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedone condita est.)

VIII. Jam Romani potentes esse cœperunt. Bellum enim in centesimo & tricesimo ferè milliario ab Urbe apud Samnitas gerebatur , qui medii sunt inter Picenum , Campaniam , & Apuliam. Lucius Papirius Cursor cum honore Dictatoris ad id bellum profectus est. Qui cum Romam redisset , Q. Fabio Maximo , Magistro Equitum , quem apud exercitum reliquit , præcepit , ne se absente pugnaret. Ille , occasione repertâ , felicissimè dimicavit , & Samnitas delevit. Ob quam rem à Di-

CANTONALE ET

BIBLIOTHÈQUE

EX
DONO

JEAN
HERBETTE

ancien ambassadeur

1878-1960

UNIVERSITAIRE

DE LAUSANNE

1972

junxerant : sed cum Romanis, à Cn. Cornelio Dolabellâ
 electi sunt.

Idem tempore Tarentinis, qui
 Italia sunt, bellum indic-
 qua legatis Romanorum inju-
 dit Hi Pyrrhum, Epiri regem,
 in auxilium poposcerunt,
 Achillis originem trahebat.
 Talan venit, tumque primum
 transmarino hoste dimica-
 est contra eum Consul P.
 Leinus, qui cum exploratores
 jussit eos per castra duci,
 campum exercitum, tumque eos
 recomatiarent Pyrrho, quæcum-
 agentur. Commissâ mox
 jam Pyrrhus fugeret, ele-
 auxilio vicit : quos incognitos
 paverunt. Sed nox prælio finem
 tamen per noctem fugit,
 Romanos mille octingentos cepit,
 honore tractavit ; occisos
 Quos cum adverso vulnere &
 mortuos, jacere vidis-
 ad caelum manus dicitur, cum
Se totius orbis dominum esse po-
toles sibi milites contigissent.

Postea Pyrrhus, junctis sibi Sam-
 Lucanis, Brutiisque, Romam
 omnia ferro ignique vastavit.

statore capitis damnatus, quòd se vetantè pugnâsset, ingenti favore militum & populi liberatus est : tantâ Papirio seditione commotâ, ut penè ipse interficeretur.

IX. Postea Samnites Romanos, Tito Veturio & Spurio Postumio Consulibus, (apud Furculas Caudinas angustis locorum inclusos) ingenti dedecore vicerunt, & sub jugum miserunt. Pax tamen à Senatu & populo soluta est, quæ cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt à L. Papirio Consule : septem millia eorum sub jugum missa. Papirius de Samnitibus triumphavit. Eo tempore Appius Claudius Censor aquam Claudiam induxit, & viam Appiam stravit. Samnites, reparato bello, Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cùm pater ejus Fabius Maximus legatus datus fuisset, & Samnitas vicit, & plurima eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo Consules, contra Samnitas missi, ingentibus præliis eos confecere. Tum bellum cum Samnitibus per annos novem & quadraginta actum sustulerunt; neque ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.

X. Interjectis aliquot annis, iterùm se Gallorum copiar, contra Romanos, Tuscis

Samnitibusque junxerunt : sed cum Romam tenderent , à Cn. Cornelio Dolabellâ Consule deletæ sunt.

XI. Eodem tempore Tarentinis , qui jam in ultimâ Italiâ sunt , bellum indictum est , quia legatis Romanorum injuriam fecissent. Hi Pyrrhum , Epiri regem , contra Romanos in auxilium poposcerunt , qui ex genere Achillis originem trahebat. Is mox ad Italiam venit , tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicaverunt. Missus est contra eum Consul P. Valerius Lævinus , qui cum exploratores Pyrrhi cepisset , jussit eos per castra duci , ostendique omnem exercitum , tumque eos dimitti , ut renuntiarent Pyrrho , quæcumque à Romanis agerentur. Commissâ mox pugna , cum jam Pyrrhus fugeret , elephantorum auxilio vicit : quos incognitos Romani expaverunt. Sed nox prælio finem dedit. Lævinus tamen per noctem fugit , Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit , eosque summo honore tractavit ; occisos sepelivit. Quos cum adverso vulnere & truci vultu , etiam mortuos , jacere vidisset , tulisse ad cælum manus dicitur , cum hac voce : *Se totius orbis dominum esse potuisse , si tales sibi milites contigissent.*

XII. Postea Pyrrhus , junctis sibi Samnitibus , Lucanis , Brutiisque , Romam perrexit ; omnia ferro ignique vastavit,

Campaniam depopulatus est ; atque ad Prænestem venit , milliario ab Urbe octavo-decimo. Mox terrore exercitus , qui cum Consule sequebatur , in Campaniam se recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captivis missi , ab eo honorificè suscepti sunt : captivos sine pretio Romam misit. Unum ex legatis Romanorum Fabricium sic admiratus est , ut , cum eum pauperem esse cognovisset , quartâ parte regni promissâ , sollicitare voluerit , ut ad se transiret ; contemptusque à Fabricio est. Quare cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur , legatum misit , qui pacem æquis conditionibus peteret , præcipuum virum , Cineam nomine ; ita ut Pyrrhus partem Italiæ , quam jam armis occupaverat , obtineret.

XIII. Pax displicuit ; remandatumque Pyrrho à Senatu est , eum cum Romanis , nisi ex Italiâ recessisset , pacem habere non posse. Tum Romani jusserunt captivos omnes , quos Pyrrhus reddiderat , infames haberi , quod armati capi potuissent : nec antè eos ad veterem statum reverti , quàm si binorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reversus est , à quo cum quæreret Pyrrhus , *qualem Romam comperisset* , Cineas dixit , *regum se patriam vidisse : scilicet tales illic ferè omnes , qualis unus Pyrrhus apud Epirum*

Epirum & reliquam Graciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius & Decius Mus Consules. Certamine commisso, Pyrrhus vulneratus est, elephantum interfecti, viginti millia cæsa hostium, & ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarentum fugatus.

XIV. Interjecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus, qui prius inter legatos sollicitari non potuerat, quartâ parte regni promissâ. Tum, cum vicina castra ipse & rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus spondidisset. Tunc rex admirans eum, dixisse fertur: *Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quàm sol à cursu suo averti potest.* Tum rex in Siciliam profectus est: Fabricius, victis Samnitibus & Lucanis, triumphavit. Consules deinde Curius Dentatus & Cornelius Lentulus, adversum Pyrrhum missi sunt. Curius contra eum pugnavit, exercitum ejus cecidit, ipsum Tarentum fugavit, castra cepit. Eâ die cæsa hostium viginti tria millia. Curius Dentatus in Consulatu triumphavit: primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox recessit, & apud Argos, Græciæ civitatem, occisus est. B

XV. C. Fabio Licino , C. Claudio Caninâ Consulibus , anno Urbis conditæ cccclxi. legati Alexandrini , à Ptolemæo missi , Romam venêre ; & à Romanis amicitiam , quam petierant , obtinuerunt.

XVI. Quinto Ogulnio , C. Fabio Picetore Consulibus , Picentes bellum commovêre ; & ab insequentibus Consulibus Publ. Sempronio , Appio Claudio , victi sunt : & de his triumphatum est. Conditæ à Romanis civitates , Ariminum in Galliâ , & Beneventum in Samnio.

XVII. Marco Attilio Regulo , Lucio Junio Libone Consulibus , Sallentinis in Apuliâ bellum indictum est : captique sunt cum civitate simul Brundusini , & de his triumphatum est.

XVIII. Anno cccclxxvii. cùm jam clarum urbis Romæ nomen esset , arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognosceretur , quæ copiæ Romanorum essent , census est habitus : inventa sunt civium capita ducenta & nonaginta duo millia , trecenta & triginta quatuor , quanquam à conditâ Urbe nunquam bella cessâssent. Et contra Afros bellum susceptum est primum , Appio Claudio , Quinto fulvio Consulibus. In Siciliâ contra eos pugnatum est , & Appius Claudius de Afris & rege Siciliae Hierone triumphavit.

XIX. Insequenti anno , Valerio Marco & Otacilio Consulibus , in Siciliâ à Romanis res magnæ gestæ sunt. Tauromenitani , Catanenses , & prætereà quinquaginta civitates , in fidem acceptæ sunt. Tertio anno in Siciliâ contra Hieronem bellum patratum est. Is cum omni nobilitate Syracusanorum pacem à Romanis impetravit , deditque argenti talenta ducenta. Afri in Siciliâ victi sunt , & de his secundò Romæ triumphatum est.

XX. Quinto anno belli Punici , quod contra Afros agebatur , primùm Romani , C. Duillio & Cn. Cornelio Asinâ Consulibus , in mari dimicaverunt , paratis navibus rostratis , quas Liburnas vocant. Consul Cornelius fraude deceptus est. Duillius , commisso prælio , Carthaginensium ducem vicit , triginta & unam navem cepit , quatuor-decim mersit , septem millia hostium cepit , tria millia occidit : neque ulla victoria Romanis gratior fuit , quod invicti terrâ , jam etiam mari plurimùm possent. Caio Aquilio Floro , Lucio Scipione Consulibus , Scipio Corsicam & Sardiniam vastavit , multa millia inde captivorum abduxit , triumphum egit.

XXI. L. Manlio Volsone , M. Attilio Regulo Consulibus , bellum in Africam translatum est : contra Hamilcarem , Carthaginensium ducem , in mari pugnatum ,

victusque est : nam perditis sexaginta quatuor navibus , retro se recepit : Romani viginti duas amiserunt. Sed cum in Africam transissent , primam Clypeam Africæ civitatem in deditionem acceperunt. Consules usque ad Carthaginem processerunt : multisque vastatis Manlius victor Romam rediit , & viginti septem millia captivorum reduxit. Attilius Regulus in Africâ remansit. Is contra Afros aciem instruxit : contra tres Carthaginensium duces dimicans victor fuit : octo - decim millia hostium cecidit , quinque millia cum decem & octo elephantis cepit : septuaginta quatuor civitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginenses pacem à Romanis petierunt ; quam cum Regulus noller , nisi durissimis conditionibus , dare , Afri auxilium à Lacedæmoniis petierunt : & duce Xantippo , qui à Lacedæmoniis missus fuerat , Romanorum dux Regulus victus est ultimâ perniciæ ; nam duo millia hominum tantum ex omni Romano exercitu remanserunt ; quingenti cum Imperatore Regulo capti sunt : triginta millia occisi : Regulus ipse in catenas coniectus.

XXII. Marco Æmilio Paulo , Servio Fulvio Nobiliore Consulibus , ambo Romani consules ad Africam profecti sunt , cum trecentarum navium classe : primum Afros navali certamine superant. Æmilius

consul centum & quatuor naves hostium demersit, triginta cum pugnatoribus cepit; quindecim millia hostium aut occidit, aut cepit; militem suum ingenti prædâ ditavit: & subacta Africa tum fuisset, nisi quòd tanta fames erat, ut diutius expectare exercitus non posset. Consules cum victrici classe redeunt, circa Siciliam naufragium passi sunt: & tanta tempestas fuit, ut ex quadringentis sexaginta quatuor navibus, octoginta servari vix potuerint. Neque ullo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani tamen statim ducentas naves reparaverunt, neque in aliquo animus his infractus fuit.

XXIII. Cnæus Servilius Cæpio, & C. Sempronius Blæsus Consules cum ducentis sexaginta navibus ad Africam profecti sunt: aliquot civitates ceperunt: prædam ingentem reducentes, naufragium passi sunt. Itaque cum continuæ calamitates Romanis displicerent, decrevit Senatus, ut à maritimis præliis recederetur, & tantum sexaginta naves ad præsidium Italiæ salvæ essent.

XXIV. Lucio Cæcilio Metello, Caio Furio Pacillo Consulibus, Metellus in Siciliâ Afrorum ducem, cum centum & triginta elephantis & magnis copiis venientem, superavit, viginti millia hostium cecidit, sex & viginti elephantos cepit, re-

liquos errantes per Numidas , quos in auxilium habebat , collegit , & Romam deduxit ingenti pompâ , cum centum & triginta elephantorum numerus omnia itinera compleret. Post hæc mala Carthaginienses Regulum ducem , quem ceperant , petierunt , ut Romam proficisceretur , & pacem à Romanis obtineret , ac permutationem captivorum faceret.

XXV. Ille Romam cum venisset , inductus in Senatum , nihil quasi Romanus egit : dixitque , *Se ex illâ die , quâ in potestatem Afrorum venisset , Romanum esse desiisse*. Itaque & uxorem à complexu removit , & Romanis suasit , ne pax cum Pœnis fieret. *Illos enim fractos tot casibus , spem nullam habere : Se tanti non esse , ut tot millia captivorum propter unum se , & senem , & paucos , qui ex Romanis capti fuerant , redderentur*. Itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admisit : ipse Carthaginem rediit : offerentibusque Romanis , ut eum Romæ tenerent , negavit se in eâ urbe mansurum , in quâ , postquam Afris servierat , dignitatem honesti civis habere non posset. Regressus igitur ad Africam , omnibus suppliciis extinctus est.

XXVI. P. Claudio Pulchro , L. Junio Consulibus , Claudius contra auspicia pugnavit , & à Carthaginiensibus victus est.

Nam ex ducentis & viginti navibus , cum triginta fugit , nonaginta cum pugnatoribus captæ sunt ; demersæ ceteræ. Alius quoque Consul classem naufragio amisit : exercitum tamen salvum habuit ; quia vicina litora erant.

XXVII. Caio Lutatio Catulo , Aulo Postumio Albino Consulibus , anno belli Punici **xxiii.** à Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum trecentis navibus in Siciliam. Afri contra ipsum quadringentas paraverunt. (Nunquam in mari tantis copiis pugnatum est). Lutatius Catulus navem æger ascendit : vulneratus enim in pugnâ superiore fuerat. Contra Lilybæum , civitatem Siciliæ , pugnatum est ingenti virtute Romanorum. Nam septuaginta tres Carthaginiensium naves captæ sunt , centum & viginti-quinque demersæ , triginta duo millia hostium capta , tredecim occisa : infinitum auri argentique pondus in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romanâ duodecim naves demersæ. Pugnatum est **vi.** Idus Martias. Statim Carthaginienses pacem petierunt , tributaque est iis pax ; captivi Romanorum , qui tenebantur à Carthaginiensibus , redditi sunt. Etiam Carthaginienses petierunt , ut redimi eos captivos liceret , quos ex Afris Romani tenebant. Senatus jussit sine pretio dari eos , qui in

publicâ custodiâ essent : qui autem à privatis tenerentur , ut , pretio dominis reddito , Carthaginem redirent ; atque id pretium ex fisco magis , quàm à Carthaginiensibus solveretur.

XXVIII. Quintus Lutatius , Aulus Manlius , Consules creati , bellum Faliscis intulerunt , quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit : quod ambo Consules intra sex dies , quàm venerant , transfegerunt , quindecim millibus hostium cæsis , cæteris pace concessâ : agro tamen ex medietate sublato.

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

FINITO igitur Punico bello , quod per viginti tres annos tractum est , Romani jam clarissimâ gloriâ noti , legatos ad Ptolemæum Ægypti regem miserunt , auxilia promittentes , quia rex Syriæ Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit ; auxilia non accepit : jam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hiero Romam venit ad ludos spectandos , & ducenta millia modiorum tritici populo dono exhibuit.

II. Lucio Cornelio Lentulo , Fulvio Flacco Consulibus , quibus Hiero Romam

venerat , etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est , & de his triumphatum. Carthaginienses tùm bellum reparare tentabant , Sardinienſes , qui ex conditione pacis Romanis parere debebant , ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginiensium Romam , & pacem impetravit.

III. Tito Manlio Torquato , Caio Artilio Bulbo Consulibus , de Sardis triumphatum est ; & , pace omnibus locis factâ , Romani nullum bellum habuerunt : quod his post Romam conditam semel tantum , Numâ Pompilio regnante , contigerat.

IV. Lucius Postumius Albinus , Cnæus Fulvius Centumalus Consules bellum contra Illyrios gesserunt ; & , multis civitatibus captis , etiam reges in deditionem acceperunt : ac tùm primùm de Illyriis triumphatum est.

V. Lucio Æmilio Consule ingentes Gallorum copiarum Alpes transierunt. Sed pro Romanis tota Italia consensit ; traditumque est à Fabio historico , qui ei bello interfuit , octingenta millia hominum parata ad id bellum fuisse. Sed res per Consules tantum prosperè gesta est : quadraginta millia hostium interfecta sunt , & triumphus Æmilio decretus.

VI. Aliquot deinde annis post , contra Gallos intra Italiam pugnatum est , fini-

tumque est bellum Marco Claudio Marcello , Cn. Cornelio Scipione Consulibus. Tunc Marcellus cum parvâ manu equitum dimicavit , & regem Gallorum , Viridomarum nomine , manu suâ occidit. Postea cum collegâ ingentes copias Gallorum peremit , Mediolanum expugnavit , grandem prædam Romam pertulit ; ac triumphans Marcellus spolia Galli , stipiti imposita , humeris suis vexit.

VII. M. Minucio Rufo , P. Cornelio Consulibus Histris bellum illatum est , quia latrocinati naves Romanorum fuerant , quæ frumenta exhibebant , perdomitique sunt omnes. Eodem anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem Carthaginensium ducem ; qui Saguntum Hispaniæ civitatem , Romanis amicam , oppugnare aggressus est , annum agens vicesimum ætatis suæ , copiis congregatis centum & quadraginta millium. Huic Romani per legatos denunciaverunt , ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt , ut mandaretur Hannibali , ne bellum contra socios populi Romani gereret. Dura responsa à Carthaginensibus reddita. Saguntini interea fame victi sunt , captique ab Hannibale ultimis pœnis afficiuntur.

VIII. Tum Publius Cornelius Scipio

cum exercitu in Hispaniam profectus est, Tiberius Sempronius in Siciliam : bellum Carthaginensibus indictum est. Hannibal, relicto in Hispaniâ fratre Hasdrubale, Pyrenæum transiit : Alpes, adhuc eâ parte invias, sibi patefecit. Traditur ad Italiam octoginta millia peditum, & viginti millia equitum, septem & triginta elephantos adduxisse. Interea multi Ligures & Galli Hannibali se conjunxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Hannibalis adventu, ex Siciliâ exercitum Ariminum trajecit.

IX. Publius Cornelius Scipio Hannibali primus occurrit : commisso prælio, fugatis suis, ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus & ipse configit apud Trebiam amnem : is quoque vincitur. Hannibali multi se in Italiâ dediderunt. Inde ad Tusciam veniens Hannibal, Flaminio Consuli occurrit : ipsum Flaminium interemit : Romanorum viginti quinque millia cæsa sunt, cæteri diffugerunt. Missus adversus Hannibalem postea à Romanis Quintus Fabius Maximus. Is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit, mox inventâ occasione vicit.

X. Quingentesimo & quadragésimo anno à conditâ Urbe, L. Æmilius Paulus, P. Terentius Varro, contra Hannibalem mittuntur, Fabioque succedunt : qui Fabius

ambos Consules monuit, ut Hannibalem callidum & impatientem ducem non aliter vincerent, quàm prælium differendo. Verùm cùm impatientiâ Varronis Consulis, contradicente Consule altero, apud vicum, qui Cannæ appellatur, in Apuliâ pugnatum esset, ambo Consules ab Hannibale vincuntur. In eâ pugnâ tria millia Afrorum pereunt; magna pars de exercitu Hannibalis sauciatur. Nullo tamen Punico bello Romani gravius accepti sunt: periit enim in eo Æmilius Paulus consul; Consulares & Prætorii viginti; Senatores capti aut occisi triginta; nobiles viri trecenti; militum quadraginta millia, equitum tria millia & quingenti. In quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. Servi, quod nunquam antè, manumissi, & milites facti sunt.

XI. Post eam pugnam multæ Italiæ civitates, quæ Romanis paruerant, se ad Hannibalem transtulerunt. Hannibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent: responsumque est à Senatu, eos cives non esse necessarios, qui, cùm armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, & tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit; quos è manibus equitum Romanorum, Senatorum, & militum, detraxerat. Interea in Hispaniâ, ubi frater Hannibalis Hasdrubal

remanferat cum magno exercitu , ut eam totam Afris subigeret , à duobus Scipionibus Romanis ducibus vincitur ; perditque in pugna triginta quinque millia hominum : ex his capiuntur decem millia , occiduntur viginti quinque. Mittuntur ei à Carthaginiensibus ad reparandas vires duodecim millia peditum , quatuor millia equitum , viginti elephanti.

XII. Anno quarto postquam in Italiam Hannibal venit , Marcus Claudius Marcellus Consul apud Nolam , civitatem Campaniæ , contra Hannibalem benè pugnavit. Hannibal multas civitates Romanorum per Apuliam , Calabriam , & Brutios occupavit : quo tempore etiam rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit , promittens auxilia contra Romanos , sub hac conditione , ut deletis Romanis , ipse quoque contra Græcos ab Hannibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi , & re cognita , Romani in Macedoniam Marcum Valerium Lævinum ire jusserunt ; in Sardiniam Titum Manlium Torquatum Proconsulem : nam etiam ea sollicitata ab Hannibale Romanos deseruerat.

XIII. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur : in Italiâ , contra Hannibalem ; in Hispaniis , contra fratrem ejus Hasdrubalem ; in Macedoniâ , contra Phi-

lippum ; in Sardiniâ , contra Sardos , & alterum Hasdrubalem Carthaginiensem. Is à Tito Manlio Proconsule , qui ad Sardiniam missus fuerat , vivus est captus , occisa cum eo duodecim millia , capti mille quingenti , & à Romanis Sardinia subacta. Manlius Victor captivos & Hasdrubalem Romam reportavit. Interea etiam Philippus à Lævino in Macedoniâ vincitur ; & in Hispaniâ à Scipionibus Hasdrubal , & Mago , tertius frater Hannibalis.

XIV. Decimo anno postquam Hannibal in Italiam venerat , P. Sulpicio , Cn. Fulvio Consulibus , Hannibal usque ad quartum milliarium Urbis accessit ; equites ejus usque ad portam. Mox Consulum metu , cum exercitu venientium , Hannibal ad Campaniam se recepit. In Hispaniâ à fratre ejus Hasdrubale ambo Scipiones , qui per multos annos victores fuerant , interficiuntur : exercitus tamen integer mansit : casu enim magis erant , quàm virtute , decepti. Quò tempore etiam à Consule Marcello Siciliæ magna pars capta est , quam tenere Afri cœperant : & nobilissimæ urbis Syracusanæ præda ingens Romam perlata est. Lævinus in Macedoniâ cum Philippo , & multis Græciæ populis , & rege Asiæ Attalo amicitiam fecit : & ad Siciliam profectus , Hannonem quemdam , Afrorum ducem , apud

Agrigentum civitatem , cum ipso oppido cepit , eumque Romam cum captivis nobilibus misit ; quadraginta civitates in deditionem accepit , sex & viginti expugnavit. Ita omni Siciliâ receptâ , Macedoniâ fractâ , cum ingenti gloriâ Romam regressus est. Hannibal in Italiâ Cn. Fulvium Consulem subito aggressus , cum octo milibus hominum interfecit.

XV. Interea ad Hispanias , ubi occisis duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat , Publius Cornelius Scipio mittitur , filius Publii Scipionis , qui ibidem bellum gesserat , annos natus quatuor & viginti ; vir Romanorum omnium & suâ ætate , & posteriori tempore ferè primus. Is Carthaginem Hispaniæ capit , in quâ omne aurum , & argentum , & belli apparatus Afri habebant ; nobilissimos quoque obsoles , quos ab Hispanis acceperant : Magonem etiam fratrem Hannibalis ibidem capit , quem Romam cum aliis mittit. Romæ ingens lætitia post hunc nuncium fuit. Scipio Hispanorum obsoles parentibus reddidit. Quâ re omnes ferè Hispaniæ ad eum uno animo transierunt. Post quæ Hasdrubalem , Hannibalis fratrem , victum fugat , & prædam maximam capit.

XVI. Interea in Italiâ Consul Q. Fabius Maximus Tarentum recepit , in quâ ingentes copiæ Hannibalis erant. Ibi etiam

ducem Hannibalis Carthalonem occidit , viginti quinque millia captivorum vendidit , prædam militibus dispartivit , pecuniam hominum venditorum ad fiscum retulit. Tùm multæ civitates Romanorum , quæ ad Hannibalem transierant , rursus se Fabio Maximo dediderunt. Insequenti anno Scipio in Hispaniâ egregias res egit , & per se , & per fratrem suum Lucium Scipionem , septuaginta civitates recepit. In Italiâ tamen malè pugnatum est. Nam Claudius Marcellus Consul ab Hannibale occisus est.

XVII. Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus est , rursus res inclytas gerit : regem Hispaniarum , magno prælio victum , in amicitiam accepit , & primus omnium à victo obsides non poposcit.

XVIII. Desperans Hannibal Hispanias contra Scipionem ducem diutiùs posse tenere , fratrem suum Hasdrubalem ad Italiam cum omnibus copiis evocavit. Is veniens eodem itinere , quo etiam Hannibal venerat , à Consulibus Appio Claudio Nerone , & Marco Livio Salinatore , apud Senam , Piceni civitatem , in insidias compositas incidit : strenuè tamen pugnans occisus est , ingentes ejus copiarum captæ aut interfectæ sunt ; magnum pondus auri atque argenti Romam relatum est. Post hæc

Hannibal diffidere jam de belli cœpit eventu. Romanis ingens animus accessit. Itaque & ipsi evocaverunt ex Hispaniâ Publium Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloriâ venit.

XIX. Quinto Cæcilio, Lucio Valerio Consulibus omnes civitates, quæ in Brutiis ab Hannibale tenebantur, Romanis se tradiderunt.

XX. Anno decimo-quarto postquam in Italiam Hannibal venerat, Scipio, qui multa in Hispaniâ benè egerat, Consul est factus, & in Africam missus: cui viro divinum quiddam inesse existimabatur; adeò ut putaretur etiam cum Numinibus habere sermonem. Is in Africâ contra Hannonem ducem Afrorum pugnat, exercitum ejus interficit. Secundo prælio castra capit, cum quatuor millibus & quingentis militibus, undecim millibus occisis. Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris conjunxerat, capit, & castra ejus invadit. Syphax cum nobilissimis Numidis, & infinitis spoliis, Romam à Scipione mittitur: quâ re auditâ, omnis ferè Italia Hannibalem deserit; ipse à Carthaginensibus redire in Africam jubetur, quam Scipio vastabat.

XXI. Ita anno septimo decimo ab Hannibale Italia liberata est, (quam flens dicitur reliquisse). Legati Carthaginensium

pacem à Scipione petiverunt : ab eo ad Senatum Romam missi sunt : quadraginta quinque dies his induciæ datæ sunt, quousque Romam ire & regredi possent : & triginta millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem jussit cum Carthaginiensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit : *Ne amplius quam triginta naves haberent , ut quingenta millia pondo argenti darent , captivos & perfugas redderent.*

XXII. Interim Hannibale veniente ad Africam , pax turbata est , multa hostilia ab Afris facta sunt ; legati tamen eorum ex Urbe venientes , à Romanis capti sunt , & jubente Scipione dimissi. Hannibal quoque frequentibus præliis victus à Scipione , petiit etiam ipse pacem. Cum ventum esset ad colloquium , iisdem conditionibus data est , quibus prius : addita quingentis millibus pondo argenti centum millia librarum , propter novam perfidiam. Carthaginiensibus conditiones displicuerunt , jusseruntque Hannibalem pugnare. Inferitur à Scipione & Masinissâ , alio rege Numidarum , qui amicitiam cum Scipione fecerat , Carthagini bellum. Hannibal tres exploratores ad Scipionis castra misit : quos captos Scipio circumduci per castra jussit , ostendique eis totum exercitum : mox etiam prandium dari , dimittique ,

ut renunciarent Hannibali , quæ apud Romanos vidissent.

XXIII. Interea prælium ab utroque duce instructum est , quale vix ullâ memoriâ fuit , cum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit , penè ipso Hannibale capto : qui primum cum multis equitibus , deinde cum viginti , postremò cum quatuor evasit. Inventa in castris Hannibalis argenti pondo viginti millia , auri octingenta , cætera suppellectilis copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginiensibus facta est. Scipio Romam rediit , & ingenti gloriâ triumphavit , atque Africanus ex eo appellari coëptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum , post annum septimum decimum , quam coëperat.

LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

TRANSACTO Punico bello , secutum est Macedonicum contra Philippum regem.

II. Quingentesimo & quinquagesimo primo anno ab Urbe conditâ , T. Quintius Flamininus adversum Philippum regem mittitur : prosperè rem gessit : pax ei data est his legibus : *Ne Graciæ civitati-*

bus, quas Romani contra eum deffenderant, bellum inferret : ut captivos & transfugas redderet, quinquaginta solùm naves haberet, reliquas Romanis traderet, per annos decem quaterna millia pondo argenti præstaret, & obsidem daret filium suum Demetrium. T. Quintius etiam Lacedæmoniis intulit bellum; ducem eorum Nabidem vicit : &, quibus voluit conditionibus, in fidem accepit. Ingenti gloriâ duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, & Armenem Nabidis.

III. Transacto bello Macedonico, secutum est Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione Consulibus. Huic Antiocho Hannibal se junxerat; Carthaginem patriam suam metu, ne Romanis traderetur, relinquens. M. Acilius Glabrio in Achaiâ benè pugnavit : castra regis Antiochi nocturnâ pugna capta sunt : ipse fugatus. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuisset, filius Demetrius redditus est.

IV. L. Cornelio Scipione, C. Lælio Consulibus, Scipio Africanus fratri suo L. Cornelio Scipioni Consuli legatus contra Antiochum profectus est. Hannibal, qui cum Antiocho erat, navali prælio victus est. Ipse postea Antiochus circa Magnesiam ad Sipylum, Asiæ civitatem, à

Consule Cornelio Scipione ingenti prælio fufus est. Auxilio fuit Romanis in eâ pugna Eumenes, Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygiâ condidit. Quinquaginta millia peditum, tria equitum eo certamine ex parte regis occifa sunt. Tum rex Antiochus pacem petiit; quæ iisdem conditionibus data est à Senatu, quanquam victo, quibus antè offerebatur: *Ut ex Europâ & Asiâ recederet, atque intra Taurum se contineret, decem millia talentorum, & viginti obsides præberet, Hannibalem concitatore belli dederet.* Eumeni regi donatæ sunt à Senatu omnes Asiæ civitates, quas Antiochus bello perdiderat: & Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multæ urbes concessæ sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloriâ triumphavit: nomen & ipse, ad imitationem fratris, Asiagenis accepit, [quia Asiam vicerat: sicuti frater ipsius, propter Africam domitam, Africanus appellabatur.]

V. Spurio Postumio Albino, Q. Marcio Philippo Consulibus, M. Fulvius de Ætolis triumphavit. Hannibal, qui victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam, Bithyniæ regem, fugerat, repetitus etiam ab eo est per Titum Quintium Flaminium: &, cum tradendus esset Romanis, venenum bibit, & apud

Libyſſam , in finibus Nicomediensium , ſepultus eſt.

VI. Philippo rege Macedoniæ mortuo , qui & adverſum Romanos bellum geſſerat , & poſtea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat , filius ejus Perſeus in Macedoniâ rebellavit , ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adjutores habebat Cotyn Thraciæ regem , & Illyrici , Gentium nomine. Romanis autem in auxilio erant Eumenes Asiæ rex , Ariarathes Capadociæ , Antiochus Syriæ , Ptolemæus Ægypti , Maſiniſſa Numidiæ. Prusias autem rex Bithyniæ , quanquam ſororem Perſei uxorem haberet , utriſque ſe æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius Conſul contra eum miſſus eſt , & à rege gravi prælio victus. Neque tamen Romani , quanquam ſuperati , regi petenti pacem præſtare voluerunt , niſi his conditionibus : *Ut ſe & ſuos Senatui & populo Romano dederet.* Mox miſſus contra eum Lucius Æmilius Paulus Conſul , & in Illyricum C. Anicius Prætor contra Gentium. Sed Gentius , facile uno prælio victus , mox ſe dedit. Mater ejus , & uxor , & duo filii , frater quoque , ſimul in poteſtatem Romanorum venerunt. Ita bello intra dies triginta perfecto , antè cognitum eſt eſſe Gentium victum , quàm cœptum bellum nunciaretur.

VII. Cum Perseo autem Æmilius Paulus Consul tertio Nonas Septembris dimicavit ; vicitque eum , viginti millibus perditum ejus occisis. Equitatus cum rege fugit integer ; Romanorum centum milites amissi sunt : urbes Macedoniæ omnes , quas rex tenuerat , Romanis se dediderunt. Ipse rex , cum defereretur ab amicis , venit in Pauli potestatem. Sed honorem ei Æmilius , non quasi victo , habuit : nam & volentem ad pedes sibi cadere non permisit ; sed juxta se in sellâ collocavit. Macedonibus & Illyriis hæc leges à Romanis datæ sunt : *Ut liberi essent , & dimidium eorum tributorum præstarent , quæ regibus præstitissent* : ut appareret populum Romanum pro æquitate magis , quàm avaritiâ dimicare. Itaque in conventu infinitorum populorum Paulus hæc pronuntiavit : & legationes multarum gentium , quæ ad eum venerant , magnificentissimè convivio pavit , dicens : *Ejusdem hominis esse debere , & bello vincere , & convivii apparatu elegantem esse.*

VIII. Mox septuaginta civitates Epiri , quæ rebellârant , cepit ; prædam militibus distribuit ; Romam cum ingenti pompâ rediit , in nave Persei , quam inusitatæ magnitudinis fuisse traditur , adeò ut sexdecim ordines dicatur habuisse remorum. Triumphavit autem magnificentissimè in

curru aureo, cum duobus filiis, utroque latere astantibus. Ducti sunt ante currum duo regis filii, & ipse Perseus, quadraginta quinque annos natus. Post eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphavit: Gentius cum fratre & filiis ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum multarum gentium reges Romam venerunt: inter alios etiam venit Attalus atque Eumenes Asiæ reges, atque Prusias Bithyniæ; magno honore accepti sunt, &, permittente Senatu, dona, quæ attulerant, in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem Senatui commendavit.

IX. Insequenti anno Lucius Mummius in Hispaniâ benè pugnavit. Marcellus postea Consul res ibidem prosperas gessit.

X. Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, D.C. & altero anno ab Urbe conditâ, L. Manlio Censorino, & Marco Manilio Consulibus, anno LI. postquàm secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti, Carthaginem oppugnaverunt. Contra eos Hasdrubal, dux Carthaginensium, dimicabat: Famea dux alius, equitatu præerat Carthaginensium. Scipio tunc, Scipionis Africani nepos, Tribunus ibi militabat: hujus apud omnes ingens metus & reverentia erat. Nam & paratissimus ad dimicandum, & consultißimus habebatur. Itaque per eum multa prosperè

prosperè à Consulibus gesta sunt : nec quidquam magis vel Hasdrubal , vel Famea vitabant , quàm contra eam Romanorum partem committere , ubi Scipio dimicabat.

XI. Per idem tempus Masinissa , rex Numidarum , per annos sexaginta ferè amicus Populi Romani , anno vitæ suæ xcviij. mortuus , quadraginta quatuor filiis relictis , Scipionem divisorem regni inter filios esse jussit.

XII. Cùm igitur clarum Scipionis nomen esset , juvenis adhuc , Consul est factus , & contra Carthaginem missus. Is eam cepit , ac diruit : spolia ibi inventa , quæ variarum civitatum excidiis Carthago collegerat ; & ornamenta urbium , civitatibus Siciliæ , Italiæ , Africæ reddidit , quæ suæ recognoscebant. Ita Carthago , dcc anno postquàm condita erat , delata est. Scipio nomen , quod avus ejus acceperat , meruit : scilicet ut propter virtutem etiam ipse Africanus Junior vocaretur.

XIII. Interim in Macedoniâ quidam Pseudo-philippus arma movit , & Romanum Prætorem , Publium Juventium , contra se missum , ad internecionem vicit. Post eum Q. Cæcilius Metellus , dux à Romanis contra Pseudo-philippum missus est , & viginti quinque millibus ex militibus ejus occisis , Macedoniam recepit ; ipsum etiam Pseudo-philippum in potestatem suam redēgit.

XIV. Corinthiis quoque bellum indic-
tum est, nobilissimæ Græciæ civitati, prop-
ter injuriam legatorum Romanorum. Hanc
Mummius Consul cepit ac diruit. Tres
igitur Romæ simul celeberrimi triumphi
fuerunt : Africani, ex Africâ ; ante cujus
currum ductus est Hasdrubal : Metelli,
ex Macedoniâ ; cujus currum præcessit An-
driscus, qui & Pseudo-philippus dicitur :
Mummii, ex Corintho ; ante quem signa
ænea, & pictæ tabulæ, & alia urbis cla-
rissimæ ornamenta prælata sunt.

XV. Iterum in Macedoniâ Pseudo-per-
seus, qui se Persei filium esse dicebat,
collectis servitiis, rebellavit ; & cum sex-
decim armatorum millia haberet, à Tre-
mellio Quæstore superatus est.

XVI. Eodem tempore Metellus in Cel-
tiberiâ apud Hispanos res egregias gessit.
Successit ei Quintus Pompeius. Nec multo
post Quintus quoque Cæpio ad idem bel-
lum missus est ; quod quidam Viriatus
contra Romanos in Lusitaniâ gerebat. Quo
metu Viriatus à suis interfectus est, cum
quatuordecim annis Hispanias adversum
Romanos movisset. Pastor primò fuit ; mox
latronum dux : postremò tantos ad bel-
lum populos concitavit, ut assertor, contra
Romanos, Hispaniæ putaretur : & cum
interfectores ejus præmium à Cæpione Con-
sule peterent, responsum est : *Numquam*

Romanis placuisse, imperatorem à suis militibus interfici.

XVII. Quintus Pompeius deinde Consul à Numantinis, quæ Hispaniæ civitas fuit opulentissima, superatus, pacem ignobilem fecit. Post eum Caius Hostilius Mancinus Consul iterum cum Numantinis pacem fecit infamem; quam Populus & Senatus jussit infringi, atque ipsum Mancinum hostibus tradi: ut in illo, quem auctorem fœderis habebant, injuriam soluti fœderis vindicarent. Post tantam igitur ignominiam, quâ à Numantinis bis Romani exercitus fuerant subjugati, Publius Scipio Africanus, secundo Consul factus, ad Numantiam missus est. Is primùm militem vitiosum & ignavum, exercendo magis quàm puniendo, sine aliquâ acerbitate correxerit. Tùm multas Hispaniæ civitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Postremò ipsam Numantiam diu obsessam, fame confecit, & à solo evertit: reliquam provinciam in fidem accepit.

XVIII. Eo tempore Attalus Rex Asiæ, frater Eumenis, mortuus, hæredem populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit.

XIX. Mox etiam Decimus Junius Brutus de Gallæcis & Lusitanis triumphavit magnâ gloriâ: & Publius Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum

egit , xiv. anno postquàm priorem de Africâ egerat.

XX. Motum interim in Asiâ bellum est ab Aristonico , Eumenis filio , qui ex concubinâ susceptus fuerat. Is Eumenes frater Attali fuerat. Adversùs eum missus Pontifex P. Licinius Crassus , habuit infinita regum auxilia : nam & Bithyniæ rex Nicomedes Romanos juvit ; & Mithridates Ponticus , cum quo postea bellum gravissimum fuit ; & Ariarathes Cappadox ; & Pylæmenes Paphlagon. Victus est tamen Crassus in prælio , & interfectus : caput ejus Aristonico oblatum est ; corpus Smyrnæ sepultum. Postea Perpenna Consul Romanus , qui successor Crasso veniebat , auditâ belli fortunâ , ad Asiam celeravit : & acie victum Aristonicum , apud Stratonicensem civitatem , quò fugerat , fame ad deditiorem compulit. Aristonicus jussu Senatûs [Romæ] in carcere strangulatus est : triumphari enim de eo non poterat , quia Perpenna apud Pergamum , Romam rediens , diem obierat.

XXI. Lucio Cæcilio Metello , & Tito Quintio Flaminino Consulibus , Carthago in Africâ jussu Senatûs reparata est , quæ nunc manet ; annis duobus & viginti postquàm à Scipione fuerat everfa. Deducti eò sunt cives Romani.

XXII. Anno DCXXVII. ab Urbe con-

ditâ, Caius Cassius Longinus, & Sextus Domitius Calvinus Consules, Gallis Transalpinis bellum intulerunt, & Arvernorum tunc nobilissimæ civitati, atque eorum regi Bituito; infinitamque multitudinem juxta Rhodanum fluvium interfecerunt. Præda ex torquibus Gallorum ingens Romam perlata est. Bituitus se Domitio dedit, atque ab eo Romam deductus est, magnæque gloriâ Consules ambo triumphaverunt.

XXIII. Marco Porcio Catone & Quinto Marcio Rege Consulibus, DCXXXIII. anno ab Urbe conditâ, Narbonam in Galliâ colonia deducta est. Post à L. Metello & Quinto Mucio Scævola Consulibus de Dalmatiâ triumphatum est.

XXIV. Ab Urbe conditâ anno DCXXXV. C. Cato consul Scordiscis intulit bellum, ignominiosèque pugnavit.

XXV. C. Cæcilio Metello & Cn. Carbone Consulibus, duo Metelli fratres eodem die, alterum ex Sardiniâ, alterum ex Thraciâ triumphum egerunt; nunciatumque Romæ est, Cimbros è Galliâ in Italiam transisse.

XXVI. P. Scipione Nasicâ & L. Calpurnio Bestiâ Consulibus, Jugurthæ, Numidarum regi, bellum illatum est, quod Adherbalem & Hiempsalem, Micipsæ filios, fratres suos, reges, & Populi Romani

amicos interemisset. Missus adversus eum Consul Calpurnius Bestia, corruptus regis pecuniâ, pacem cum eo flagitiosissimam fecit, quæ à Senatu improbata est. Postea contra eundem, insequenti anno, Spurius Postumius Albinus profectus est. Is quoque per fratrem ignominiosè contra Numidas pugnavit.

XXVII. Tertiò missus Quintus Cæcilius Metellus Consul, exercitum ingenti severitate & moderatione correctum, cum nihil in quemquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Jugurtham variis præliis vicit; elephantos ejus occidit, vel cepit; [multas civitates ipsius in dedicationem accepit]: & cum jam bello finem impositurus esset, successum est ei à C. Mario. Is Jugurtham, & Bocchum, Mauritaniz regem, qui auxilium Jugurthæ ferre cœperat, pariter superavit. Aliquanta & ipse oppida Numidiæ cepit, belloque terminum posuit, capto Jugurthâ per Quæstorem suum Cornelium Syllam, ingentem virum; tradente Boccho Jugurtham, qui pro eo antè pugnaverat. A Marco Junio Silano, collegâ Quinti Metelli, Cimbri in Galliâ; & à Minutio Rufo in Macedoniâ Scordisci & Triballi; & à Servilio Cæpione in Hispaniâ Lusitani victi sunt: & duo triumphi de Jugurthâ, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt; ante cur-

rum tamen Marii Jugurtha cum duobus filiis suis ductus est catenatus, & mox jussu Consulis in carcere strangulatus

LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

DUM bellum in Numidiâ contra Jugurtham geritur, Romani Consules Marcus Manilius & Quintus Cæpio, à Cimbris & Teutonibus & Tigurinis & Ambronibus, quæ erant Germanorum & Gallorum gentes, victi sunt juxta flumen Rhodanum; & ingenti internecione attriti, etiam castra sua & magnam partem exercitûs perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantus vix Hannibalis, tempore Punici belli, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Jugurthinam secundo Consul est factus, bellumque ei contra Cimbros & Teutones decretum est. Tertiò quoque ei & quartò delatus est Consulatus, quia bellum cum Cimbris protrahebatur; sed in quarto Consulatu collegam habuit Quintum Lutatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit, & duobus præliis ducenta millia hostium occidit, octoginta millia cepit, & ducem eorum Teutobodum; propter quod meri-

tum absens quintò Consul est factus.

II. Interea Cimbri & Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. Iterum à Caio Mario & Quinto Catulo contra eos dimicatum est : sed à Catuli parte felicius. Nam eo prælio, quod simul ambo gesserunt, centum & quadraginta millia aut in pugnâ, aut in fugâ cæsa sunt, & sexaginta millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt. Tria & triginta Cimbris signa sublata sunt : ex his exercitus Marii duo reportavit, Catuli exercitus triginta & unum. Is belli finis fuit : triumphus utrique decretus est.

III. Sexto Julio Cæsare & L. Marcio Philippo Consulibus DCLIX. anno ab Urbe conditâ, cum propè alia omnia bella cæsarent, in Italiâ gravissimum bellum Picentes, Marsi, Pelignique moverunt : qui, cum annis numerosis jam Populo Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. Perniciosum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius Consul in eo occisus est : Cæpio nobilis juvenis, & Portius Cato, alius Consul. Duces autem adversus Romanos Picentibus & Marsis fuerunt, Titus Vetius, Hierius Asinius, Titus Herennius, Aulus Cluentius. A Romanis benè contra eos pugnatum est à C. Mario, qui sexies Consul fuerat, & à Cn.

Pompeio : maximè tamen à Lucio Cornelio Syllâ , qui inter alia egregia , ità Cluentium , hostium ducem , cum magnis copiis fudit , ut ex suis unum amitteret. Quadriennio , cum gravi tamen calamitate , hoc bellum tractum est. Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam Consulem , cum antea in eodem bello ipse multa strenuè , sed Prætor egisset.

IV. Anno Urbis conditæ DCLXII. primùm Romæ bellum civile commotum est : eodem anno etiam Mithridaticum. Causam bello civili C. Marius sexies Consul dedit. Nam cum Sylla Consul contra Mithridatem gesturus bellum , qui Asiam & Achaiam occupaverat , mitteretur ; isque exercitum in Campaniâ paulisper teneret , ut belli Socialis , (de quo diximus) quod intra Italiam gestum fuerat , reliquæ tollerentur ; Marius affectavit , ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Quâ re Sylla commotus , cum exercitu ad Urbem venit. Illic contra Marium & Sulpicium dimicavit ; primus urbem Romam armatus ingressus est ; Sulpicium interfecit , Marium fugavit : atque ità Consulibus ordinatis in futurum annum , Cn. Octavio , & L. Cornelio Cinnâ , ad Asiam profectus est.

V. Mithridates enim , qui Ponti rex erat , atque Armeniam Minorem , & totum Pon-

ticum mare in circuitu cum Bosphoro tenebat, primò Nicomedem, amicum Populi Romani, Bithyniâ voluit expellere; Senatuque mandavit, bellum se ei propter injurias, quas passus fuerat, illaturum. A Senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quòd bellum à Romanis & ipse pateretur. Quâ re iratus, Cappadociam statim occupavit, & ex eâ Ariobarzanem, regem & amicum Populi Romani, fugavit. Mox etiam Bithyniam invasit, & Paphlagoniam, pulsus ex eâ regibus, amicis Populi Romani, Pylæmene & Nicomede. Inde Ephesum contendit; & per omnem Asiam litteras misit, ut, ubicumque inventi essent cives Romani, uno die occiderentur.

VI. Interea etiam Athenæ civitas Achaïæ ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim jam ad Achaïam Mithridates Archelaum ducem suum, cum centum & viginti millibus equitum ac peditum: per quem etiam reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud Piræum non longè ab Athenis obsedit, ipsamque urbem cepit: postea commisso prælio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex centum & viginti millibus vix decem Archelao superessent, ex Syllæ exercitu quatuor-decim tantum homines interficerentur. Hac pugnâ Mithridates cognitâ, septuaginta millia lectissima ex Asiâ Archelao misit: contra quem Sylla

iterum commisit. Primo prælio quindecim millia hostium interfecta sunt, filiusque Archelai Diogenes : secundo omnes Mithridatis copiarum extinctæ sunt : Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re auditâ, Mithridates cum Syllâ de pace agi jussit.

VII. Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas & Mæsos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi Rex, relictis his quæ occupaverat, ad regnum suum redisset. Postea tamen ad colloquium ambo venerunt; pax inter eos ordinata est; ut Sylla, ad bellum civile festinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaiâ atque Asiâ Mithridatem vincit, Marius, qui fugatus erat, & Cornelius Cinna, unus ex Consulibus, bellum in Italiâ reparaverunt : & ingressi urbem Romam, nobilissimos ex Senatu & Consulares viros interfecerunt; multos proscripserunt : ipsius Syllæ domo eversâ, filios & uxorem ad fugam compulerunt : universus reliquus Senatus ex Urbe fugiens, ad Syllam in Græciam venit, orans, ut patriæ subveniret. Ille in Italiam trajecit, bellum civile gesturus adversus Norbanum & Scipionem Consules. Et primo prælio contra Nor-

banum dimicavit, non longè à Capuâ; tùm septem millia ejus cecidit, sex millia cepit: centum & viginti quatuor suorum amisit. Inde etiam ad Scipionem se convertit, & ante prælium totum ejus exercitum sine sanguine in deditionem accepit.

VIII. Sed cùm Romæ mutari Consules essent, & Marius, Marii filius, ac Papius Carbo Consulatum accepissent, Sylla contra Marium juniorem dimicavit; & viginti millibus ejus occisis, quadringentos de suis perdidit. Mox etiam & Urbem ingressus est. Marium, Marii filium, Prænestæ persecutus, obsedit, & ad mortem compulit. Rursus pugnam gravissimam habuit contra Lamponium & Carinatem, duces partis Marianæ, ad portam Collinam. Septuaginta millia hostium in eo prælio contra Syllam fuisse dicuntur: duodecim millia se Syllæ dederunt: ceteri in acie, in castris, in fugâ, insatiabili irâ victoris consumpti sunt. Cn. quoque Carbo, Consul alter, ab Arimino ad Siciliam fugit, & ibi per Cn. Pompeium interfectus est: quem adolescentem Sylla atque annos unum & viginti natum, cognitâ ejus industriâ, traditis exercitibus præfecerat, ut secundus à Syllâ haberetur.

IX. Occiso ergo Carbone Pompeius Siciliam recepit. Transgressus inde ad Africam, Domitium, Marianæ partis ducem,

& Hiarbam regem Mauritanæ, qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloriâ triumphavit. Cn. etiam Pompeius, (quod nulli Romanorum tributum erat), quartum & vigesimum annum agens, de Africâ triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima; Italicum, quod & Sociale dictum est; & Civile: quæ ambo tracta sunt per annos decem: consumpserunt ultra centum & quinquaginta millia hominum; viros Consulares viginti-quatuor, Prætorios septem, Ædilitios sexaginta, Senatores ferè ducentos.

LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

MARCO Æmilio Lepido, Quinto Catulo Consulibus, cùm Sylla Rempubicam composuisset, bella nova exarserunt: unum in Hispaniâ, aliud in-Macedoniâ; tertium in Pamphylîâ & Ciliciâ; quartum in Dalmatiâ. Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam cæterorum, qui interempti erant, ad bellum commovit Hispanias. Missi sunt contra eum duces, Quintus Cæcilius Metellus, filius ejus, qui Jugurtham regem

vicit, & Lucius Domitius Prætor. A Sertorii duce Hirtuleio Domitius occisus est: Metellus vario successu contra Sertorium dimicavit. Postea cum impar pugne solus Metellus putaretur, Cn. Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus adversis, Sertorius fortunâ variâ sæpè pugnavit. Octavo demum anno à suis occisus est, & finis ei bello datus est per Cn. Pompeium adolescentem, & Quintum Metellum Pium: atque omnes propè Hispaniæ in ditionem Populi Romani redactæ sunt.

II. Ad Macedoniam missus est Appius Claudius. Post Consulatum levia prælia habuit contra varias gentes, quæ Rhodopam provinciam incolebant: atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor Cn. Scribonius Curio post Consulatum: is Dardanos vicit, & usque ad Danubium penetravit; triumphumque meruit, & intra triennium finem bello dedit.

III. Ad Ciliciam & Pamphyliam missus est P. Servilius ex Consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciæ urbes clarissimas oppugnavit, & cepit: in his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciæ. Isauros quoque aggressus, in deditionem redegit: atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens, triumphum accepit, & nomen Isaurici meruit.

IV. Ad Illyricum missus est Cn. Cosconius pro Consule : multam partem Dalmatiæ subegit , Salonas cepit : & composito bello Romam post biennium rediit.

V. Iisdem temporibus , Consul Marcus Æmilius Lepidus , Catuli collega , bellum Civile voluit commovere ; intra unam tamen æstatem motus ejus oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt : Metelli , ex Hispaniâ : Pompeii , secundus ex Hispaniâ ; Curionis , ex Macedoniâ ; Servilii , ex Isauriâ.

VI. Anno urbis conditæ D C L X X V I. L. Licinio Lucullo , & Marco Aurelio Cottâ Consulibus , mortuus est Nicomedes rex Bithyniæ , & per testamentum Populum Romanum fecit heredem. Mithridates , pace ruptâ , Bithyniam & Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo consules missi , variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie , etiam intra oppidum coactus est , & obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset , ut Cyzico captâ totam Asiam invaderet , Lucullus ei alter Consul occurrit : ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoratur , ipse eum à tergo obsedit , fameque consumpsit , & multis præliis vicit : postremò Bizantium (quæ nunc Constantinopolis est) fugavit ; navali quoque prælio duces ejus Lucullus oppressit. Ita

vicit, & Lucius Domitius Prætor. A Sertorii duce Hirtuleio Domitius occisus est : Metellus vario successu contra Sertorium dimicavit. Postea cum impar pugnae solus Metellus putaretur, Cn. Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus adversis, Sertorius fortunâ variâ sæpè pugnavit. Octavo demum anno à suis occisus est, & finis ei bello datus est per Cn. Pompeium adolescentem, & Quintum Metellum Pium : atque omnes propè Hispaniæ in ditionem Populi Romani redactæ sunt.

II. Ad Macedoniam missus est Appius Claudius. Post Consulatum levia prælia habuit contra varias gentes, quæ Rhodopam provinciam incolebant : atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor Cn. Scribonius Curio post Consulatum : is Dardanos vicit, & usque ad Danubium penetravit ; triumphumque meruit, & intra triennium finem bello dedit.

III. Ad Ciliciam & Pamphyliam missus est P. Servilius ex Consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciæ urbes clarissimas oppugnavit, & cepit : in his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciæ. Isauros quoque aggressus, in deditionem redegit : atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens, triumphum accepit, & nomen Isaurici meruit.

IV. Ad Illyricum missus est Cn. Cosconius pro Consule : multam partem Dalmatiae subegit , Salonas cepit : & composito bello Romam post biennium rediit.

V. Iisdem temporibus , Consul Marcus Æmilius Lepidus , Catuli collega , bellum Civile voluit commovere ; intra unam tamen ætatem motus ejus oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphæ fuerunt : Metelli , ex Hispaniâ : Pompeii , secundus ex Hispaniâ ; Curionis , ex Macedoniâ ; Servilii , ex Isauriâ.

VI. Anno urbis conditæ D C L X X V I. L. Licinio Lucullo , & Marco Aurelio Cottâ Consulibus , mortuus est Nicomedes rex Bithyniæ , & per testamentum Populum Romanum fecit heredem. Mithridates , pace ruptâ , Bithyniam & Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo consules missi , variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie , etiam intra oppidum coactus est , & obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transfulisset , ut Cyzico captâ totam Asiam invaderet , Lucullus ei alter Consul occurrit : ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoratur , ipse eum à tergo obsedit , fameque consumpsit , & multis præliis vicit : postremò Bizantium (quæ nunc Constantinopolis est) fugavit ; navali quoque prælio duces ejus Lucullus oppressit. Ita

unâ hieme & æstate à Lucullo centum ferè millia Regis extincta sunt.

VII. Anno urbis Romæ DCLXXVIII. Macedoniam provinciam M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italiâ novum bellum subito commotum est. Septuaginta enim quatuor gladiatores, ducibus Spartaco, Cryxo, & Oenomao, effracto Capuæ ludo, effugerunt: & per Italiam vagantes, penè non levius bellum in eâ, quam Hannibal moverat, paraverunt: nam multis ducibus, & duobus simul Romanorum Consulibus victis, sexaginta ferè millium armatorum exercitum congregaverunt: victique sunt in Apuliâ à M. Licinio Crasso proconsule, & post multas calamitates Italiæ, tertio anno, bello huic finis impositus.

VIII. Sexcentesimo octogesimo primo Urbis conditæ anno, P. Cornelio Lentulo & Cn. Aufidio Oreste Consulibus, duo tantum gravia bella in Imperio Romano erant, Mithridaticum & Macedonicum. Hæc duo Luculli agebant, L. Lucullus, & M. Lucullus. Lucius ergo Lucullus post pugnam Cyzicenam, quâ vicerat Mithridatem; & navalem, quâ duces ejus oppresserat, persecutus est eum: & receptâ Paphlagoniâ atque Bithyniâ, etiam regnum ejus invasit. Sinopen & Amison,

civitates Ponti nobilissimas, cepit: secundo prælio apud Cabira civitatem, quò ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cum triginta millia lectissima regis à quinque millibus Romanorum vastata essent, Mithridates fugatus est, & castra ejus direpta. Armenia quoque Minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam à Tigrane Armeniæ rege: qui tum ingenti gloriâ imperabat, Persas sæpè vicerat, Mesopotamiam occupaverat, & Syriam, & Phœnices partem.

IX. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingressus est. Tigranocerta, civitatem Armeniæ nobilissimam, cepit: ipsum regem, cum sexcentis millibus clibanariorum, & centum millibus sagittariorum & armatorum venientem, septem-decim millia militum habens, ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleverit. Inde Nisibin profectus, eam quoque civitatem cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitûs parte, ut regiones victas etiam Romanorum tuerentur, negligenter se & avarè agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt: atque ita bellum renovatum est. Lucullo paranti, captâ Nisibi, contra Persas expeditionem, successor est missus.

X. Alter autem Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis primus Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti prælio in Hæmo monte superavit: oppidum Uscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die, quo aggressus est, vicit: Cabylen cepit: usque ad Danubium penetravit. Inde multas supra Pontum positas civitates aggressus est. Illic Apolloniam evertit, Calatin, Parthenopolin, Tomos, Histrum, Burziaonem cepit: belloque confecto, Romam rediit: ambo tamen triumphaverunt: Lucullus, qui contra Mithridatem pugnaverat, majori gloriâ, cum tantorum regnorum victor redisset.

XI. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis reparaverat, bellum Creticum ortum est: ad id missus Cæcilius Metellus, ingentibus præliis intra triennium omnem provinciam cepit, appellatusque est Creticus; atque ex insulâ triumphavit. Quo tempore Libya quoque Romano imperio, per testamentum Apionis, qui rex ejus fuerat, accessit: in quâ inclytæ civitates erant, Berenice, Ptolemaïs, & Cyrene.

XII. Dum hæc geruntur, piratæ omnia maria infestabant, ita ut Romanis, toto orbe victoribus, sola navigatio tuta non esset.

Quare id bellum Cn. Pompeio decretum est; quod intra paucos menses ingenti & felicitate & celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem & Tigranem: quo suscepto, Mithridatem in Armeniâ Minore nocturno prælio vicit, castra diripuit: quadraginta millibus ejus occisis, viginti tantum de exercitu suo perdidit, & duos Centuriones. Mithridates cum uxore fugit, & duobus comitibus: neque multo post, cum in suos sæviret, Pharnacis filii sui apud milites seditione, ad mortem coactus, venenum hausit. Hunc finem habuit Mithridates: periit autem apud Bosporum, vir ingentis industriæ consiliique. Regnavit annis sexaginta; vixit septuaginta duobus: contra Romanos bellum habuit annis quadraginta.

XIII. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit: ille se ei dedit, & in castra Pompeii sexto-decimo milliario ab Artaxatâ venit: ac diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompeii, in manibus ipsi collocavit: quod ei Pompeius reposuit, honorificèque eum habitum, regni tamen parte multavit, grandi & pecuniâ; adempta est ei Syria, Phœnice, Sophene: sex milia præterea talentorum argenti, quæ Populo Romano daret, quia bellum sine causâ Romanis commovisset.

XIV. Pompeius mox etiam Albanis

bellum intulit, & eorum regem Orodem ter vicit : postremò per epistolas ac munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiæ quoque regem Artacen vicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam Minorem Dejotaro, Galatiæ regi, donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo & Pylæmeni Paphlagoniam reddidit : Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox Ituræos & Arabes vicit; & cum venisset in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiæ civitatem, libertate donavit, quòd regem Tigranem non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit, aliquantum agrorum Daphnensibus dedit, quo locus ibi spatiosior fieret, delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Judæam transgressus, Hierosolymam, caput gentis, tertio mense cepit, duodecim millibus Judæorum occisis, cæteris in fidem acceptis. His gestis, in Asiam se recepit, & finem antiquissimo bello dedit.

XV. Marco Tullio Cicerone oratore, & C. Antonio Consulibus, anno ab Urbe conditâ DCLXXXIX. Lucius Sergius Catilina, nobilissimi generis vir, sed ingenii pravissimi, ad delendam patriam conjuravit cum quibusdam, claris quidem, sed audacibus viris. A Cicerone Urbe expulsus est : socii ejus deprehensi, in carcere strangulati sunt. Ab Antonio, altero Consule,

Catilina ipse prælio victus est, & interfectus.

XVI. Sexcentesimo nonagesimo anno ab Urbe conditâ, D. Junio Silano & L. Muranâ Consulibus, Metellus de Cretâ triumphavit; Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. Nulla unquam pompa triumphi similis fuit: ducti sunt ante ejus currum filius Mithridatis, filius Tigranis, & Aristobulus rex Judæorum: prælata ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

XVII. Anno Urbis conditæ DCXCIII. Caius Julius Cæsar, qui postea imperavit, cum L. Bibulo Consul est factus: decreta est ei Gallia, & Illyricum, cum legionibus decem. Is primò vicit Helvetios, qui nunc Sequani appellantur; deinde vincendo per bella gravissima, usque ad Oceanum Britannicum processit. Domuit autem annis novem ferè omnem Galliam, quæ inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum, & Oceanum est, & circuitu patet ad bis & tri-ciens centena millia passuum. Britannis mox bellum intulit; quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat: & eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit, Galliæ autem tributum nomine annum imperavit sestertiûm quadringenties: Germanosque trans Rhenum

aggressus, immanissimis præliis vicit. Inter tot successus ter malè pugnavit : apud Arvernos semel præfens, & absens in Germaniâ bis ; nam legati ejus duo, Titurius & Aurunculeius, per insidias cæsi sunt.

XVIII. Circa eadem tempora, anno Urbis conditæ DCXCVII. Marcus Licinius Crassus, collega Cn. Pompeii Magni, in Consulatu secundo, contra Parthos missus est : & cum circa Carras contra omina & auspicia dimicâisset, à Surenâ Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est cum filio, clarissimo & præstantissimo juvene. Reliquiæ exercitûs per C. Cassium Quæstorem servatæ sunt : qui singulari animo perditas res tantâ virtute restituit, ut Persas, rediens, trans Euphraten crebris præliis vinceret.

XIX. Hinc jam bellum Civile successit, execrandum & lacrymabile ; quo, præter calamitates quæ in præliis acciderunt, etiam Romani nominis fortuna mutata est. Cæsar enim, rediens ex Galliâ victor, cœpit poscere alterum Consulatum ; atque ita ut sine dubietate ei aliquâ deferretur ; contradictum est à Marcello Consule, à Bibulo, à Pompeio, à Catone ; jussusque dimissis exercitibus ad Urbem redire : propter quam injuriam, ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adversum patriam cum exercitu venit. Consules cum Pom-

peio , Senatusque omnis , atque universa nobilitas ex Urbe fugit , & in Græciam transiit : apud Epirum , Macedoniam , Achaiam , Pompeio duce , Senatus contra Cæsarem bellum paravit.

XX. Cæsar , vacuum Urbem ingressus , Dictatorem se fecit : inde Hispanias petiit. Ibi Pompeii exercitus validissimos & fortissimos cum tribus ducibus , L. Afranio , M. Petreio , M. Varrone , superavit. Inde regressus , in Græciam transiit , adversum Pompeium dimicavit : primo prælio victus est , & fugatus ; evasit tamen , quia nocte interveniente Pompeius sequi noluit , dixitque Cæsar , *nec Pompeium scire vincere , & illo tantum die se potuisse superari*. Deinde in Thessaliâ apud Palæopharsalum , productis utrinque ingentibus copiis , dimicaverunt. Pompeii acies habuit quadraginta millia peditum , equites in sinistro cornu sexcentos , in dextro quingentos ; præterea totius Orientis auxilia , totam nobilitatem , innumeros Senatores , Prætorios , Consulares , & qui magnorum jam populorum victores fuissent. Cæsar in acie suâ habuit peditum non integra triginta millia , equites mille.

XXI. Numquam adhuc Romanæ copię in unum , neque majores , neque melioribus ducibus , convenerant , totum terrarum orbem facile subacturæ , si contra

barbaros ducerentur : pugnatum tamen est ingenti contentione : victusque ad postremum Pompeius , & castra ejus direpta sunt. Ipse fugatus , Alexandriam petiit , ut à rege Ægypti , cui tutor à Senatu datus fuerat , propter juvenilem ejus ætatem , acciperet auxilia : qui fortunam magis , quàm amicitiam secutus , occidit Pompeium : caput ejus & annulum Cæsari misit ; quo conspecto , Cæsar etiam lacrymas fuisse dicitur , tanti viri intuens caput , & generi quondam sui.

XXII. Mox Cæsar Alexandriam venit ; ipsi quoque Ptolemæus parare voluit insidias ; quâ causâ regi bellum illatum est : victus in Nilo periit ; inventumque est corpus ejus cum loricâ aureâ. Cæsar , Alexandriâ potitus , regnum Cleopatrz dedit Ptolemæi sorori , cum quâ consuetudinem stupri habuerat. Rediens inde Cæsar , Pharnacem , Mithridatis Magni filium , qui Pompeio in auxilium apud Thessaliam fuerat , rebellantem in Ponto , & multas Populi Romani provincias occupantem , vicit acie : postea ad mortem coëgit.

XXIII. Inde Romam regressus , tertio se consulem fecit cum M. Æmilio Lepido , qui ei Dictatori Magister equitum ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est ; ubi infinita nobilitas cum Jubâ ,
Mauritaniz

Mauritaniz rege , bellum reparaverat. Duces autem Romani erant P. Cornelius Scipio , ex genere antiquissimo Scipionis Africani , (hic etiam socer Pompeii Magni fuerat) , M. Petreius , Q. Varus , M. Porcius Cato , L. Cornelius Faustus , Syllæ Dictatoris filius. Contra hos commisso prælio post multas dimicationes victor fuit Cæsar. Cato , Scipio , Petreius , Juba , ipsi se occiderunt : Faustus (Syllæ quondam Dictatoris filius ,) Pompeii gener , à Cæsare interfectus est.

XXIV. Post annum Cæsar Romam regressus , quartò se Consulem fecit , & statim ad Hispanias est profectus ; ubi Pompeii filii , Cnæus & Sextus , ingens bellum reparaverant. Multa prælia fuerunt ; ultimum apud Mundam civitatem : in quo adeò Cæsar penè victus est , ut , fugientibus suis , se voluerit occidere ; ne post tantam rei militaris gloriam , in potestatem adolescentium , natus annos sex & quinquaginta , veniret. Denique reparatis suis vicit : ex Pompeii filiis major occisus est , minor fugit.

XXV. Inde Cæsar , bellis Civilibus toto orbe compositis , Romam rediit ; agere insolentiùs cœpit , & contra consuetudinem Romanæ libertatis. Cùm ergo & honores ex suâ voluntate præstaret , qui à Populo antea deferebantur , nec Se-

natui ad se venienti assurgeret, aliaque regia & penè tyrannica faceret, conjuratum est in eum à sexaginta vel amplius Senatoribus Equitibusque Romanis. Præcipui fuerunt inter conjuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti qui primus Romæ Consul est factus, & reges expulerat; C. Cassius, & Servilius Casca. Ergo Cæsar, cum Senatûs die inter cæteros venisset ad curiam, tribus & viginti vulneribus confossus est.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

ANNO Urbis conditæ dccc. ferè ac nono, interfecto Cæsare, bella Civilia reparata sunt; percussoribus enim Cæsaris Senatus favebat: Antonius Consul, partium Cæsaris, Civilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo, turbatâ Republicâ multa Antonius scelera committens, à Senatu hostis judicatus est; missi ad eum persequendum duo Consules Panfa & Hirtius, & Octavianus adolescens, annos octodecim natus, Cæsaris nepos, quem ille testamento hæredem reliquerat, & nomen suum ferre jusserat; hic est qui postea Augustus est dictus. &

titus. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. Evenit tamen, ut victores Consules ambo morerentur. Quare tres exercitus uni Cæsari Augusto paruerunt.

II. Fugatus Antonius, amisso exercitu, confugit ad Lepidum, qui Cæsaris Magister equitum fuerat, & tùm copias militum grandes habebat; à quo susceptus est. Mox Lepido operam dante, Cæsar cum Antonio pacem fecit: & quasi vindicaturus patris sui mortem, à quo per testamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus extorsit, ut sibi vigesimo anno Consulatus daretur. Senatum proscripsit cum Antonio & Lepido, & Rempublicam armis tenere cœpit: per hos etiam Cicero orator occisus est, multique alii nobiles.

III. Interea Brutus & Cassius, interfectores Cæsaris, ingens bellum moverunt; erant enim per Macedoniam & Orientem multi exercitus, quos occupaverant. Profecti igitur contra eos Cæsar Octavianus Augustus & M. Antonius, (remanerat enim ad defendendam Italiam Lepidus), apud Philippos, Macedoniae urbem, contra eos pugnaverunt. Primo prælio victi sunt Antonius & Cæsar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundo Brutum, & infinitam nobilitatem, quæ

cum illis bellum gesserat, victam interfecerunt : ac sic inter eos divisa est Respublica, ut Augustus Hispanias, Gallias, Italiam teneret ; Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed in Italiâ L. Antonius Consul bellum Civile commovit, frater ejus, qui cum Cæsare contra Brutum & Cassium dimicaverat. Is apud Perusiam, Tusciæ civitatem, victus & captus est, neque occisus.

IV. Interim à Sexto Pompeio, Cn. Pompeii Magni filio, ingens bellum in Siciliâ commotum est, his, qui superfuerant ex partibus Bruti Cassique, ad eum confluentibus. Bellatum per Cæsarem Augustum Octavianum & M. Antonium adversus Sextum Pompeium : pax postremò convenit.

V. Eo tempore M. Agrippa in Aquitaniâ rem prosperè gessit ; & L. Ventidius Bassus, irrupentes in Syriam Persas tribus præliis vicit. Pacorum, regis Orodis filium, interfecit, eo ipso die, quo olim Orodes, Persarum rex, per ducem Surenam, Crassum occiderat. Hic primus de Parthis justissimum triumphum Romæ egit.

VI. Interim Pompeius pacem rupit : & navali prælio victus, fugiens ad Asiam, interfectus est. Antonius, qui Asiam & Orientem tenebat, repudiata sorore Cæ-

faris Augusti Octaviani, Cleopatram, reginam Ægypti, duxit uxorem. Contra Persas ipse etiam pugnavit; primis eos præliis vicit: regrediens tamen, fame & pestilentia laboravit: &, cum instarent Parthi fugienti, ipsis pro victore cessit.

VII. Hic quoque ingens bellum Civile commovit, cogente uxore Cleopatram, reginam Ægypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in Urbe regnare. Victus est ab Augusto navali pugna clara & illustri apud Actium, qui locus in Epiro est: ex qua fugit in Ægyptum; & desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transirent, ipse se interemit: Cleopatra sibi aspidem admisit, & veneno ejus extincta est. Ægyptus per Octavianum Augustum imperio Romano adjecta est, præpositusque ei Cn. Cornelius Gallus: hunc primum Ægyptus Romanum judicem habuit.

VIII. Ita bellis toto orbe confectis, Octavianus Augustus Romam rediit duodecimo anno postquam Consul fuerat. Ex eo Rempublicam per quadraginta & quatuor annos solus obtinuit: ante enim duodecim annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus ejus usque ad finem quinquaginta-sex anni fuerunt. Obiit autem LXXVI. anno, morte communis, in oppido Campaniæ Atellæ. Romæ in Campo Martio sepultus est: vir

qui non immeritò ex maximâ parte Deo similis est putatus : neque enim facilè ullus eo aut in bellis felicior fuit , aut in pace moderatior. (Quadraginta & quatuor annis , quibus solus gessit imperium ,) civilissimè vixit : in cunctos liberalissimus , in amicos fidissimus ; quos tantis evexit honoribus , ut penè æquaret fastigio suo.

IX. Nullo tempore ante eum res Romana magis floruit : nam , exceptis Civilibus bellis , in quibus invictus fuit , Romano adjecit imperio Ægyptum , Cantabriam , Dalmatiam , sæpè ante victam , sed penitus tunc subactam ; Pannoniam , Aquitaniam , Illyricum , Rætiam , Vindelicos , & Salassos in Alpibus ; omnes Ponti maritimas civitates : in his nobilissimas , Bosporum & Panticapæon. Vicit autem præliis Dacos ; Germanorum ingentes copias cecidit ; ipsos quoque trans Albim fluvium submovit , qui in barbarico longè ultra Rhenum est : hoc tamen bellum per Drusum privignum suum administravit , sicut per Tiberium , privignum alterum , Pannonicum , quo bello quadringenta millia captivorum ex Germaniâ transtulit , & super ripam Rheni in Galliâ collocavit. Armeniam à Parthis recepit ; obsides (quod nulli antea) Persæ ei dederunt : reddiderunt etiam signa Romana , quæ Crasso victo ademerant.

X. Scythæ, & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera & legatos ad eum miserunt. Galatia quoque sub hâc provincia facta est, cum antea regnum fuisset; primusque eam M. Lollius pro Prætorè administravit. Tanto autem amore etiam apud barbaros fuit, ut reges, populi Romani amici, in honorem ejus conderent civitates, quas Cæsareas nominarent: sicut in Mauritanîâ à rege Jubâ; & in Palæstinâ, quæ nunc urbs est clarissima. Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt. Moriens Divus appellatus est. Rempublicam beatissimam Tiberio successore reliquit: qui privignus ei, mox gener, postremò adoptione filius fuerat.

XI. Tiberius ingenti fœcordiâ imperium gessit, gravi crudelitate, scelestâ avaritiâ, turpi libidine; nam nusquam ipse pugnavit: bella per legatos suos gessit: quosdam reges, per blanditias ad se evocatos, nunquam remisit; in quibus Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in provinciæ formam redegit, & maximam civitatem appellari suo nomine jussit, quæ nunc Cæsarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio & vigesimo imperii anno, ætatis LXXVIII. ingenti om-

nium gaudio mortuus est in Campaniâ.

XII. Successit ei Caius Cæsar, cognomento Caligula, Drusi privigni Augusti, & ipsius Tiberii nepos: sceleratissimus ac funestissimus: & qui etiam Tiberii dedecora purgaverit. Bellum contra Germanos suscepit; & ingressus Sueviam, nihil strenuè fecit. Stupra sororibus intulit: ex unâ etiam natam filiam agnovit. Cum adversum cunctos ingenti avaritiâ, libidine, crudelitate sæviret, interfectus in palatio est, anno ætatis suæ xxix. imperii tertio, mense decimo, dieque octavo.

XIII. Post hunc Claudius fuit, patruus Caligulæ, Drusi, qui apud Moguntiacum monumentum habet, filius: cujus & Caligula nepos erat. Hic mediè imperavit; multa gerens tranquillè atque moderatè, quædam crudeliter atque infulsè. Britanniæ bellum intulit, quam nullus Romanorum post Julium Cæsarem attigerat: eâque devictâ per Cn. Sentium & Aulum Plautium, illustres & nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quasdam insulas etiam ultra Britanniam in Oceano positas, Romano imperio addidit, quæ appellantur Orcades; filioque suo Britannici nomen imposuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos exstitit, ut etiam Plautium, nobilem virum, qui in expeditione Britannicâ multa egregiè fecerat,

triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium lævus incederet. Is vixit annos sexaginta quatuor, imperavit quatuor-decim; post mortem consecratus est, Divusque appellatus.

XIV. Successit huic Nero, Caligulæ avunculo suo simillimus, qui imperium Romanum & deformavit & diminuit: inusitata luxuriæ, sumptuumque, utqui, exemplo Caii Caligulæ, calidis & frigidis se lavaret unguentis, retibus aureis piscaretur, quæ blatteis funibus extrahebatur. Infinitam partem Senatûs interfecit; bonis omnibus hostis fuit: ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut saltaret & cantaret in scenâ, citharædico habitu vel tragico: parricidia multa commisit, fratre, uxore, matre interfectis: urbem Romanam incendit, ut spectaculi ejus imaginem cerneret, quali olim Troja capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britanniam penè amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic atque everfa sunt: Armeniam Parthi sustulerunt, legionesque Romanas sub jugum miserunt. Duæ tamen provinciæ sub eò factæ sunt, Pontus Polemoniacus, concedente rege Polemone; & Alpes Cotticæ, Cottio rege defuncto.

XV. Per hæc Romano orbi execrabilis, ab omnibus simul destitutus, & à

Senatu hostis judicatus , cùm quæreretur ad pœnam (quæ pœna erat talis , ut nudus per publicum ductus , furcâ capiti ejus insertâ , virgis usque ad mortem cæderetur , atque ita præcipitaretur de saxo) è palatio fugit , & in suburbano se liberti sui , quod est inter Salariam & Nomentanam viam , ad quartum Urbis milliarium , interfecit. Ædificavit Romæ thermas , quæ ante Neronianæ dictæ , nunc Alexandrinæ appellantur. Obiit x x x. & altero ætatis anno , imperii xiv. atque in eo omnis Augusti familia consumpta est.

XVI. Huic Servius Galba successit , antiquissimæ nobilitatis Senator , cùm lxxiii. annum ageret ætatis : ab Hispanis & Gallis Imperator electus , mox ab universo exercitu libenter acceptus. Nam privata ejus vita insignis fuerat militaribus & civilibus rebus ; Sæpè Consul , sæpe pro Consule , frequenter dux in gravissimis bellis. Hujus breve imperium fuit , & quod bona haberet exordia , nisi ad severitatem propensior videretur. Insidiis tamen Othonis occisus est , imperii mense septimo ; jugulatus in foro Romæ , sepultusque in hortis suis , qui sunt Aureliâ viâ , non longè ab urbe Româ.

XVII. Otho , occiso Galbâ , invasit imperium : materno genere nobilior quàm paterno , neutro tamen obscuro : in privatâ

vitâ mollis (& Neronis familiaris ,) in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cùm iisdem temporibus , quibus Otho Galbam occiderat , etiam Vitellius factus esset à Germanicianis exercitibus Imperator , bello contra eum suscepto , cùm apud Bebriacum in Italiâ levi prælio victus esset , ingentes tamen copias ad bellum haberet , sponte semetipsum occidit , petentibus militibus , ne tam citò de belli desperaret eventu , cùm tanti se non esse dixisset , ut propter eum Civile bellum commoveretur , voluntariâ morte obiit , xxxviii. ætatis anno , xc v. imperii die.

XVIII. Dein Vitellius imperio potitus est , familiâ honoratâ magis quàm nobili : nam pater ejus non admodum clarè natus , tres tamen ordinarios gesserat Consulatus. Hic cum multo dedecore imperavit , & gravi sævitiâ notabilis , præcipuè ingluvie & voracitate : quippe cùm de die sæpè quarto vel quinto feratur epularus. Notissima certè cœna memoriæ mandata est , quam ei Vitellius frater exhibuit ; in quâ super cæteros sumptus , duo millia piscium , septem avium millia apposita traduntur. Hic cùm Neroni similis esse vellet , atque id adeo præ se ferret , ut etiam exsequias Neronis , quæ humiliter sepultæ fuerant , honoraret , à Vespasiani ducibus occisus est , interfecto prius Sabino , Vesp-

pasiani Imperatoris fratre , quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem est , & cum magno dedecore tractus per urbem Romam publicè , nudus , erectâ comâ & capite , subjecto ad mentum gladio , stercore in vultum & pectus ab omnibus obviis appetitus : postremò jugulatus , & in Tiberim dejectus , etiam communi caruit sepulturâ. Periit autem ætatis anno septimo & quinquagesimo , imperii mense octavo & die uno.

XIX. Vespasianus huic successit , factus apud Palæstinam Imperator : princeps obscurè quidem natus , sed optimis comparandus , privatâ vitâ illustris ; ut qui à Claudio in Germaniam , deinde in Britanniam missus , tricies & bis cum hoste conflixerit ; duas validissimas gentes , viginti oppida , insulam Vectam , Britannix proximam , imperio Romano adjecerit. Romæ se in imperio moderatissimè gessit : pecuniæ tantum avidior fuit , ita ut eam nulli injustè auferret : quam cum omni diligentia provisione colligeret , tamen studiosissimè largiebatur , præcipuè indigentibus ; nec faciliè ante eum cujusquam principis vel major est liberalitas comperta , vel justior : placidissimæ lenitatis , ut qui majestatis quoque contra se reos non faciliè puniret ultra exilii pœnam. Sub hóc Judæa Romano accessit imperio ; &

Hierosolyma , quæ fuit urbs clarissima Palæstinæ. Achaïam , Lyciam , Rhodum , Byzantium , Samum , quæ liberæ ante hoc tempus fuerant ; item Thraciam , Ciliciam Thracheam , Commagenen , quæ sub regibus amicis egerant , in Provinciarum formam redegit.

XX. Offensarum & inimicitiarum immemor fuit : convicia à causicis & philosophis in se dicta , leniter tulit , diligens tamen coercitor disciplinæ militaris. Hic cum Tito filio de Hierosolymis triumphavit. Per hæc cum Senatui & Populo , postremo cunctis amabilis ac jucundus esset , profluvio ventris extinctus est in villâ propriâ , circa Sabinos , annum ætatis agens sexagesimum nonum , imperii nonum , & diem septimum : atque inter Divos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit , ut , cum multæ contra eum conjurationes fierent , quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit , in Senatu dixerit , *aut filios sibi successuros , aut neminem.*

XXI. Huic Titus filius successit , qui & ipse Vespasianus est dictus , vir omnium virtutum genere mirabilis , adeò ut *amor & deliciæ humani generis* diceretur : facundissimus , bellicosissimus , moderatissimus : causas Latinè egit ; poëmata & tragœdias Græcè composuit. In oppugnatione

Hierosolymorum sub patre militans , duodecim propugnatores duodecim sagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ civilitatis in imperio fuit , ut nullum omnino puniret : convictos adversum sese conjurationis ita dimiserit , ut in eâdem familiaritate , quâ antea , habuerit. Facilitatis & liberalitatis tantæ fuit , ut cum nulli quidquam negaret , & ab amicis reprehenderetur , responderit , *Nullum tristem debere ab Imperatore discedere* : propterea cum quâdam die in cœnâ recordatus fuisset , nihil se illo die cuiquam præstitisse , dixerit : *Amici , hodie diem perdidit*. Hic Romæ amphitheatrum ædificavit , & quinque milia ferarum in dedicatione ejus occidit.

XXII. Per hæc inusitato favore dilectus , morbo periit in eâ , quâ pater , villâ , post biennium , & menses octo , dies viginti , quàm Imperator erat factus , ætatis anno altero & quadragesimo. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit , ut omnes tanquam in propriâ doluerint orbitate. Senatus , obitu ipsius circa vesperam nunciato , nocte irrupit in curiam , & tantas ei mortuo laudes gratiasque conghessit , quantas nec vivo unquam egerat , nec præfenti. Inter Divos relatus est.

XXIII. Domitianus mox accepit imperium , frater ipsius junior ; Neroni , aut Caligulæ , aut Tiberio similior , quàm

patri vel fratri suo : primis tamen annis moderatus in imperio fuit ; mox ad ingentia vitia progressus , libidinis , iracundiæ , crudelitatis , avaritiæ , tantum in se odii concitavit , ut merita & patris & fratris aboleret. Interfecit nobilissimos ex Senatu : Dominum se & Deum primus appellari jussit : nullam sibi nisi auream & argenteam statuam in Capitolio poni passus est : consobrinos suos interfecit : superbia quoque in eo execrabilis fuit. .

XXIV. Expeditiones quatuor habuit : unam adversum Sarmatas , alteram adversum Catos , duas adversum Dacos. De Dacis Cattsque duplicem triumphum egit : de Sarmatis solam lauream usurpavit. Multas tamen calamitates iisdem bellis passus est : nam in Sarmatiâ legio ejus cum duce interfecta ; & à Dacis Appius Sabinus Consularis & Cornelius Fuscus , præfectus prætorio , cum magnis exercitibus occisi sunt. Romæ quoque multa opera fecit : in his Capitolium , & Forum transitorium , Odæum , Divorum Porticus Isæum ac Serapæum , & Stadium. Verum cum ob scelera universis exosus esse cœpisset , interfectus est suorum conjuratione in palatio , anno ætatis quadragesimo quinto , imperii quinto-decimo. Funus ejus cum ingenti dedecore per vespillones exportatum , & ignobiliter est sepultum.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT I.

ANNO DCCCL. ab Urbe conditâ ,
Veterè & Valente Consulibus , Respublica
ad prosperrimum statum rediit , bonis Prin-
cipibus ingenti felicitate commissa. Do-
mitiano enim , exitiabili tyranno , Nerva
successit , vir in privatâ vitâ moderatus
& strenuus , nobilitatis mediæ ; qui senex
admodum , operam dante Petronio Se-
cundo , præfecto prætorio , item Parthe-
nio , interfecatore Domitiani , Imperator
factus æquissimum se & civilissimum præ-
buit. Reipublicæ divinâ provisione consu-
luit , Trajanum adoptando. Mortuus est
Romæ post annum & quatuor menses im-
perii sui , ac dies octo ; ætatis LXX. &
altero anno : atque inter Divos relatus est.

II. Successit ei Ulpius Crinitus Traja-
nus , natus Italicæ in Hispaniâ , familiâ
antiquâ magis quàm clarâ : nam pater ejus
primum Consul fuit. Imperator autem apud
Agrippinam in Galliis factus est. Rempu-
blicam ita administravit , ut omnibus prin-
cipibus merito præferatur. Inusitatæ civili-
tatis & fortitudinis fuit. Romani imperii ,
quod post Augustum defensum magis fue-
rat , quàm nobiliter ampliatum , fines
longè latèque diffudit : urbes trans Rhenum

in Germaniâ reparavit : Daciam , Decibalo victo , subegit , provinciâ trans Danubium factâ in his agris , quos nunc Taiphali , & Victophali & Thervingi habent. Ea provincia decies centena millia in circuitu tenuit.

III. Armeniam , quam occupaverant Parthi , recepit Parthamasire occiso , qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem , & Sauromatarum , Bosporanorum , & Arabum , & Osdroënorum , & Colchorum , in fidem accepit ; Corduenos , Marcomedos occupavit : & Anthemusium , magnam Persidis regionem ; Seleuciam & Ctesiphontem , Babylonem & Messenios vicit ac tenuit : usque ad Indiæ fines , & mare Rubrum accessit : atque ibi tres provincias fecit , Armeniam , Assyriam , Mesopotamiam , cum his gentibus , quæ Madenam attingunt. Arabiam postea in Provinciæ formam redegit : in mari Rubro classẽ instituit ; ut per eam Indiæ fines vastaret.

IV. Gloriam tamen militarem civilitate & moderatione superavit , Romæ & per provincias æqualem se omnibus exhibens ; amicos salutandi causâ frequentans , vel ægrotantes ; vel cum festos dies habuissent , convivia cum iisdem indiscreta victoribus habens ; sæpè in vehiculis eorum sedens , nullum Senatorum lædens ; nihil

in omni re agens; li-
berus in civitate, puerus privatusque
suis finibus & iuribus agens, quoc-
umque natione familiaritate cognovisset; or-
bis universi dominus; nullas immuni-
tates civitatis timens; nihil non tran-
quillum & placidum agens; adeo ut omni-
bus ante nos Semper dominatus sit, at
is nomen per Semper, ignorante Trajano.
Cui licet per civilem reverentiam Deo proxi-
mus, nihil non venerationis meruit & vi-
vis & mortuis.

V. Inter illa cetera hoc ipsius fertur
epigramma: ceteris enim comparantibus, quod
nullis circa omnes communis esset, res-
pondit: *Talem se Imperatorem esse priva-
tis, tales esse sibi Imperatores privatus*
civitas. Post ingentem igitur gloriam,
belli domitoris quæstam, è Perside re-
diens, apud Seleuciam Isauriz profluvio
ventris extinctus est. Obiit autem ætatis
anno LXIII. mense nono, & die quarto:
imperii anno XIX. mense sexto, die de-
cimo-quinto. Inter Divos relatus est, so-
lusque omnium intra urbem sepultus. Offa
ejus, collocata in unâ aureâ in foro, quod
ædificavit, sub columnâ sita sunt, cujus
altitudo centum & quadraginta quatuor
pedes habet. Hujus tantum memoriz de-
latum est, ut usque ad nostram ætatem
non aliter in Senatu principibus acclame-

tur, nisi FELICIOR AUGUSTO, MELIOR TRAJANO. Adeò in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel assentantibus, vel verè laudantibus, occasionem magnificentissimi præster exempli.

VI. Defuncto Trajano, Ælius Hadrianus creatus est princeps, sine aliquâ quidem voluntate Trajani, sed operam dante Plotinâ Trajani uxore; nam eum Trajanus, quanquam consobrinæ filium, vivus noluerat adoptare. Natus & ipse Italicæ in Hispaniâ, qui Trajani gloriæ invidens statim provincias tres reliquit, quas Trajanus addiderat; & de Assyriâ, Mesopotamiâ, & Armeniâ revocavit exercitus, ac finem imperii esse voluit Euphraten. Idem de Daciâ facere conatum, amici deterruerunt, ne multi cives Romani barbaris traderentur: propterea quòd Trajanus, victâ Daciâ, ex toto orbe Romano infinitas eò copias hominum transtulerat, ad agros & urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta.

VII. Pacem tamen omni tempore imperii sui habuit, semel tantum per præsidem dimicavit; orbem Romanum circumiit; multa ædificavit. Facundissimus Latino sermone, Græco eruditissimus fuit: non magnam clementiæ gloriam habuit; diligentissimus tamen circa ærarium, &

militum disciplinam. Obiit in Campaniâ , major sexagenario , imperii anno **xxi.** mense decimo , die vigesimo nono. Senatus ei tribuere noluit divinos honores : tamen cùm successor ipsius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer exigere , & universi Senatores palàm resisterent , tandem obtinuit.

VIII. Ergo Hadriano successit T. Antoninus Fulvius Boionius , idem etiam Pius nominatus ; genere claro , sed non admodum vetere ; vir insignis , & qui meritò Numæ Pompilio conferatur ; ita ut Romulo Trajanus æquetur. Vixit ingenti honestate privatus ; majori , in imperio : nulli acerbus , cunctis benignus : in re militari moderatâ gloriâ , defendere magis provincias , quàm amplificare , studens , viros æquissimos ad administrandam Rempubli-
cam quærens ; bonis honorem habens , improbos sine aliquâ acerbitate detestans : regibus amicis venerabilis non minùs quàm terribilis ; adeò ut barbarorum plurimæ nationes , depositis armis , ad eum controversias suas litesque deferrent , sententiæque ejus parerent. Hic ante imperium ditissimus , opes quidem omnes suas stipendiis militum , & circa amicos liberalitatibus minuit ; verùm ærarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obiit apud Lorium , villam suam

milliario ab Urbe XII. vitæ anno LXXIII. imperii XXIII. atque inter Divos relatus est, & meritò consecratus.

IX. Post hunc imperavit M. Antoninus Verus, haud dubiè nobilissimus; quippe cùm ejus origo paterna à Numâ Pompilio, materna à Salentino rege penderet: & cum eo L. Annius Antoninus Verus: tuncque primùm Romana Respublica duobus, æquo jure imperium administrantibus, paruit: cùm, usque ad eos, singulos semper habuisset Augustos.

X. Hi & genere inter se conjuncti fuerunt, & affinitate: nam Verus Annius Antoninus, M. Antonini filiam in matrimonium habuit; M. autem Antoninus gener Antonini Pii fuit per uxorem Galeriam Faustinam juniorem consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt: qui post victoriam Trajani tùm primùm rebellaverant. Verus Antoninus ad id profectus est: qui Antiochiæ, & circa Armeniam agens, multa per duces, & ingentia patravit: Seleuciam, Assyriæ urbem nobilissimam, cum quadraginta milibus hominum cepit: Parthicum triumphum revexit; cum fratre eodemque socero triumphavit. Obiit tamen in Venetiâ, cùm à Concordiâ civitate Altinum proficisceretur, & cum fratre in vehiculo sederet, subito sanguine ictus, casu morbi,

quem Græci ἀπόπληξιν vocant : vir ingenii parùm civilis ; reverentiâ tamen fratris nihil unquam atrox ausus. Cùm obiisset undecimo imperii anno , inter Divos relatus est.

XI. Post eum Marcus Antoninus solus Rempublicam tenuit , vir quem mirari facilius quis quàm laudare possit. A principio vitæ tranquillissimus : adeò ut in infantiâ quoque vultum nec ex gaudio , nec ex mœrore mutaret. Philosophiæ deditus Stoicæ ; ipse etiam non solum vitæ moribus , sed etiam eruditione philosophus : tantæ admirationis adhuc juvenis , ut eum successorem paraverit Hadrianus relinquere : adoptato tamen Antonino Pio generum esse ei idcirco voluerit , ut hoc ordine ad imperium perveniret.

XII. Institutus est ad Philosophiam per Apollonium Chalcedonium ; ad scientiam literarum Græcarum per Sextum Chæronensem , Plutarchi nepotem. Latinas autem literas eum Fronto , orator nobilissimus , docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo jure egit , ad nullam insolentiam elatus imperii fastigio : liberalitatis promptissimæ , provincias ingenti benignitate & moderatione tractavit. Contra Germanos eo Principe res feliciter gestæ sunt. Bellum ipse unum gessit Marcomannicum : sed quantum nullâ memoriâ fuit , adeò

ut Punicis conferatur ; nam eò gravius est factum , quòd universi exercitus perierant. Sub hoc enim tantus casus pestilentiaë fuit, ut post victoriam Persicam , Romæ ac per Italiam Provinciasque , maxima hominum pars , militum omnes ferè copiarum languore defecerint.

XIII. Ingenti ergo labore & moderatione cum apud Carnuntum jugi triennio perseverasset, bellum Marcomannicum confecit ; quod cum his Quadi , Vandali , Sarmatæ , Suevi , atque omnis barbaria commoverat : multa hominum millia interfecit : ac Pannoniis servitio liberatis , Romæ rursus cum Commodò Antonino , filio suo , quem jam Cæsarem fecerat , triumphavit. Ad hujus belli usum ærario exhausto , cum largitiones nullas haberet , neque indicare provincialibus aut Senatui aliquid vellet , instrumentum regii cultûs , factâ in foro Divi Trajani sectione , distraxit : vasa aurea , pocula crystallina & murrhina , uxoriâ ac suam sericam & auream vestem , multa ornamenta gemmarum : ac per duos continuos menses ea venditio habita est , multumque auri reductum. Post victoriam tamen emptoribus pretia restituit , qui reddere comparata voverunt : molestus nulli fuit , qui maluit semel empta retinere.

XIV. Hic permisit viris clarioribus , ut

convivia eodem cultu quo ipse, & ministris similibus exhiberent. In editione munerum post victoriam adeò magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cùm igitur fortunatam Rempublicam & virtute & mansuetudine reddidisset, obiit XVIII. imperii anno, vitæ LXI. & omnibus certatim annitentibus, inter Divos relatus est.

XV. Hujus successor L. Antoninus Commodus nihil paternum habuit: nisi quòd contra Germanos feliciter & ipse pugnavit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur. Sed luxuriâ & obscœnitate depravatus, gladiatoriiis armis sæpissimè in ludo, deinceps etiam in Amphitheatro cum hujusmodi hominibus sæpè dimicavit. Obiit morte subitâ, atque adeò ut strangulatus, vel veneno interfectus putaretur: cùm annis duodecim post patrem, & octo mensibus imperâssset; tantâ execratione omnium, ut hostis humani generis etiam mortuus judicaretur.

XVI. Huic successit Pertinax, grandævus jam, ut qui septuagenariam attigisset ætatem; Præfecturam Urbi tùm agens, ex Senatûs-Consulto imperare jussus. Octogesimo imperii die, Prætorianorum militum seditione, & Juliani scelere occisus est.

XVII.

XVII. Post eum Salvius Julianus Republicam invasit, vir nobilis & jure peritissimus; nepos Salvii Juliani, qui sub Divo Hadriano *Perpetuum* composuit *Edictum*. Victus est à Severo apud Mulvium pontem, interfectus in palatio: vixit mensibus septem, postquam cœperat imperare.

XVIII. Hinc Imperii Romani administrationem Septimius Severus accepit: oriundus ex Africâ, provinciâ Tripolitanâ, oppido Lepti: solus omni memoriâ & ante & postea ex Africâ Imperator fuit. Hic primum fisci Advocatus, mox militaris Tribunus, per multa deinde & varia officia atque honores, usque ad administrationem totius Reipublicæ venit. Pertinacem se appellari voluit, in honorem ejus Pertinacis, qui à Juliano fuerat occisus. Parcus admodum fuit, naturâ sævus: bella multa & feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Ægypto & Syriâ rebellaverat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit, & Arabas interiores, & Adiabenos: Arabas eò usque superavit, ut etiam provinciam ibi faceret: idcirco Parthicus, Arabicus, Adiabenicus dictus est. Multa toto orbe Romano reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Juliano, Cæsarem se in Galliâ fecit: victusque apud Lugdunum est & interfectus.

XIX. Severus autem præter bellicam gloriam, etiam civilibus studiis clarus fuit, & litteris doctus, Philosophiæ scientiam ad plenum adeptus. Novissimum bellum in Britannia habuit: utque receptas provincias omni securitate muniret, vallum per triginta duo millia passuum à mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperii anno xvi. mense tertio; & Divus appellatus est: nam filios duos successores reliquit, Bassianum & Geta: sed Bassiano Antonini nomen à Senatu voluit imponi: itaque dictus est M. Aurelius Antoninus Bassianus; patrique successit. Nam Geta hostis publicus judicatus, confestim periit.

XX. Marcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus, idemque Caracalla, morum ferè paternorum fuit; paulò asperior, & minax. Opus Romæ egregium fecit lavacri, quæ Antoninianæ appellantur; nihil præterea memorabile. Impatiens libidinis; ut qui novercam suam Juliam uxorem duxerit. Defunctus est in Osdroëne apud Edesam, moliens adversum Parthos expeditionem, anno imperii sexto, mense secundo, vix egressus ætatis quadragesimum tertium annum: funere publico elatus est.

XXI. Opilius deinde Macrinus, qui præfectus prætorio erat, cum filio Diadumeno facti Imperatores, nihil memora-

bile ex temporis brevitate gesserunt; nam imperium eorum duum mensium, & unius anni fuit: seditione militari ambo pariter occisi sunt.

XXII. Creatus est post hos M. Aurelius Antoninus. Hic Antonini Caracallæ filius putabatur: Sacerdos autem Helio-gabali templi erat. Is, cum Romam ingenti & militum & Senatûs exspectatione venisset, probris se omnibus contaminavit. Impudicissimè & obscœnissimè vixit, biennioque post & octo mensibus tumultu interfectus est militari; & cum eo mater Symia Syra.

XXIII. Successit huic Aurelius Alexander; ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus; juvenis admodum: susceptoque adversus Persas bello, Xerxen eorum regem gloriosissimè vicit: militarem disciplinam severissimè rexit; quasdam tumultuantes legiones integras exau-toravit. Assessorem habuit, vel scrinii magistrum, Ulpianum, juris conditorem. Romæ quoque favorabilis fuit. Periit in Galliâ, militari tumultu, decimo-tertio imperii anno, & die octavo, in Mammam matrem suam unicè pius.

LIBER NONUS.

CAPUT I.

POST hunc Maximinus ex corpore militari primus ad imperium accessit, solâ militum voluntate, cum nulla Senatûs intercessisset auctoritas, neque ipse Senator esset. Is, bello adversus Germanos feliciter gesto, cum à militibus Imperator esset appellatus, à Pupieno Aquileiæ occisus est, deferentibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero; cum quo imperaverat triennio, & paucis diebus.

II. Postea tres simul Augusti fuerunt, Pupienus, Balbinus, & Gordianus: duo superiores obscurissimo genere; Gordianus nobilis: quippe cujus pater, senior Gordianus, consensu militum, cum Proconsulatum Africæ gereret, Maximino imperante, Princeps fuisset electus. Itaque cum Romam venissent Balbinus & Pupienus, in palatio interfecti sunt; soli Gordiano imperium reservatum. Gordianus, admodum puer, cum Tranquillinam Romæ duxisset uxorem, Janum geminum aperuit: & ad Orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui jam moliebantur erumpere; quod quidem mox feliciter gessit, præliisque ingentibus Persas afflixit. Re-

diens, haud longè à Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperavit. Miles ei tumulum vigesimo milliariorum à Circeſſo, quod caſtrum nunc Romanorum eſt, Euphrati imminens, ædificavit; exſequias Romam revexit: ipſum Divum appellavit.

III. Philippi duo, filius ac pater, Gordiano occiſo, imperium invaſerunt: atque, exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Syria proſecti ſunt. His imperantibus, millesimus annus Romæ urbis ingenti ludorum apparatu ſpectaculorumque celebratus eſt. Ambo deinde ab exercitu interfecti ſunt: ſenior Philippus Veronæ, Romæ junior. Annis quinque imperaverunt: inter Divos tamen relati ſunt.

IV. Poſt hos Decius è Pannonia inferiore Budaliæ natus, imperium ſumpsit. Bellum civile, quod in Galliâ motum fuerat, oppreſſit: filium ſuum Cæſarem fecit. Romæ lavacrum ædificavit. Cùm biennio ipſe & filius imperaſſent, uterque in barbarico interfecti ſunt, & inter Divos relati.

V. Mox Imperatores creati ſunt, Gallus Hoſtilianus & Galli filius Voluſianus. Sub his Æmilianus in Mœſiâ res novas molitus eſt: ad quem opprimendum cùm ambo proſecti eſſent, Interamnæ interfecti ſunt, non completo biennio: nihil

omninò clarum gesserunt. Solâ pestilentia , & morbis , atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

VI. Æmilianus obscurissimè natus , obscurius imperavit , ac tertio mense extinctus est.

VII. Hinc Licinius Valerianus , in Rætia & Norico agens , ab exercitu Imperator , & mox Augustus est factus. Gallienus quoque Romæ à Senatu Cæsar est appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum , & penè exitiabile fuit , vel infelicitate principum , vel ignaviâ. Germani Ravennam usque venerunt. Valerianus in Mesopotamiâ bellum gerens , à Sapore , Persarum rege , superatus est : mox etiam captus , apud Parthos ignobili servitute consenuit.

VIII. Gallienus , cum adolescens factus esset Augustus , imperium primùm feliciter , mox commodè , ad ultimum perniciosè gessit. Nam juvenis in Galliâ & Illyrico multa strenuè fecit , occiso apud Murfam Ingenuo , qui purpuram sumpserat , & Trebelliano. Diu placidus & quietus , mox in omnem lasciviam dissolutus , tenendæ Reipublicæ habenas probrosâ ignaviâ & desperatione laxavit. Alamanii , vastatis Galliis , in Italiam penetraverunt. Dacia , quæ à Trajano ultra Danubium fuerat adjecta , amissa est.

Græcia, Macedonia, Pontus, Asia, vastata per Gothos. Pannonia à Sarmatis Quadisque populata est. Germani usque ad Hispanias penetraverunt & civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt. Parthi, Mesopotamiâ occupatâ, Syriam sibi cœperunt vindicare.

IX Tùm jam desperatis rebus, & deleto penè imperio Romano, Postumus in Galliâ, obscurissimè natus, purpuram sumpsit : & per annos decem ità imperavit, ut consumptas penè provincias ingenti virtute & moderatione reparaverit : qui seditione militum interfectus est, quòd Mogontiacum, quæ adversus eum rebellaverat, L. Æliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere noluisse. Post eum Marius, vilissimus opifex, purpuram accepit, & secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus : sed cum nimix libidinis esset, & matrimonia aliena corrumperet, Agrippinæ occisus est, Actuarius quodam dolum machinante, imperii sui anno secundo.

X. Huic successit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore præsidis administrans, absens à militibus Imperator electus est, & apud Burdegalam purpuram sumpsit : seditiones multas militum pertulit. Sed dum hæc in Galliâ geruntur, in Oriente

per Odenathum Persæ victi sunt : defensâ Syriâ , receptâ Mesopotamiâ , usque ad Ctesiphontem Odenathus penetravit.

XI. Ita , Gallieno Rempublicam deficiente , Romanum imperium in Occidente per Postumum , per Odenathum in Oriente servatum est. Gallienus interea Mediolani cum fratre Valeriano occisus est , imperii anno nono : Claudiusque ei successit , à militibus electus , à Senatu appellatus Augustus. Hic Gothos , Illyricum Macedoniamque vastantes , ingenti prælio vicit : parcus vir , ac modestus , & iusti tenax , atque Reipublicæ gerendæ idoneus : qui tamen intra imperii biennium morbo interiit , & Divus appellatus est. Senatus ingenti eum honore decoravit , scilicet ut in curiâ clypeus ipsi aureus , item in Capitolio statua aurea poneretur.

XII. Quintillus post eum , Claudii frater , consensu militum Imperator electus est , vir unicæ moderationis & civilitatis , æquandus fratri vel præponendus , consensu Senatûs appellatus Augustus , septimo-decimo die imperii occisus est.

XIII. Post eum Aurelianus suscepit imperium , Daciâ Ripensi oriundus : vir in bello potens , animi tamen immodici , & ad crudelitatem propensioris , quique Gothos strenuissimè vicit. Romanam dittonem ad fines pristinos variâ bellorum

felicitate revocavit : superavit in Galliâ Tetricum apud Catalaunos , ipso Tetrico prodeunte exercitum suum , cujus assiduas seditiones ferre non poterat : quin etiam per litteras occultas Aurelianum ità fuerat deprecatus , ut inter alia versu Virgiliano uteretur :

Eripe me his , invicte , malis.

Zenobiam quoque , quæ occiso Odenatho marito Orientem tenebat , haud longè ab Antiochiâ sine gravi prælio cepit : ingressusque Romam , nobilem triumphum , quasi receptor Orientis Occidentisque , egit , currum præcedentibus Tetrico & Zenobiâ : qui quidem Tetricus etiam Corrector Lucaniæ postea fuit , ac privatus diutissimè vixit. Zenobia autem posteros , qui adhuc manent , Romæ reliquit.

XIV. Hoc imperante etiam monetarii in Urbe rebellaverunt , vitiatis pecuniis , & Felicissimo Rationali interfecto : quos Aurelianus victos ultimâ crudelitate compescuit : plurimos nobiles capite damnavit : sævus & sanguinarius , ac necessarius magis in quibusdam , quàm in ullo amabilis Imperator : trux omni tempore ; etiam filii sororis interfector : disciplinæ tamen militaris , & morum dissolutorum magnâ ex parte corrector.

XV. Urbem Romam muris firmioribus cinxit : templum Soli ædificavit , in quo

infinitem auri gemmarumque pondus constituit. Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico & Mœsiâ, desperans eam posse retinere: adductosque Romanos ex urbibus & agris Daciæ, in mediâ Mœsiâ collocavit: appellavitque eam Daciam, quæ nunc duas Mœsias dividit, & est in dextrâ Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in lævâ. Occiditur servi sui fraude, qui ad quosdam militares viros, amicos ipsius, nomina pertulit adnotata, falsò manum ejus imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaque ut præveniretur, ab iisdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolin & Heracleam est strætæ veteris: locus Cænophrurium appellatur. Mors tamen ejus inulta non fuit. Meruit quoque inrer Divos referri. Imperavit annos quinque, menses sex.

XVI. Tacitus post hunc suscepit imperium, vir egregiè moratus, & Reipublicæ gerendæ idoneus: nihil tamen clarum potuit ostendere, intra sextum mensem imperii morte præventus. Florianus, qui Tacito successerat, duobus mensibus, & diebus viginti in imperio fuit; neque quidquam dignum memoriâ egit.

XVII. Post hunc Probus, vir illustris gloriâ militari, ad administrationem Rei-

publicæ accessit. Gallias à barbaris occupatas ingenti præliorum felicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum Agrippinæ, multis certaminibus oppressit. Vineas Gallos & Pannonios habere permisit. Opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem vineis conferuit, & provincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace paratâ, dixit, *brevi milites necessarios non futuros*: vir acer, strenuus, justus, & qui Aurelianum æquaret gloriâ militari, morum autem civilitate superaret. Interfectus est tamen Sirmii, tumultu militari, in turri ferratâ. Imperavit annos sex, menses quatuor.

XVIII. Post hunc Carus est factus Augustus, Narbonæ natus in Galliâ; qui confestim Carinum & Numerianum filios Cæsares fecit, cum quibus regnavit duobus annis: sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nunciato Persarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos prælio fudit: Cochen & Ctesiphontem urbes nobilissimas cepit: & cum castra supra Tigridem haberet, ictu divini fulminis periiit. Numerianus quoque, filius ejus, quem secum ad Persas duxerat, adolescens egre-

giæ indolis , cùm oculorum dolore correptus , lecticulâ veheretur , impulsore Apro , qui socer ejus erat , per insidias occisus est : & cùm dolo occultaretur ipsius mors , quousque Aper invadere posset imperium , fœtore cadaveris prodita est. Milites enim , qui eum sequebantur , fœtore commoti , diductis lecticulæ palliis , post aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt.

XIX. Interea Carinus , quem Cæsarem in Parthos proficiscens Carus in Illyrico , Galliâ , Italiâ , reliquerat , omnibus se sceleribus inquinavit : plurimos innoxios fictis criminibus occidit : matrimonia nobilia corripuit : condiscipulis quoque , qui eum in auditorio vel levi fatigatione taxaverant , perniciosus fuit. Ob quæ omnibus hominibus invisus , non multò post pœnas dedit. Nam de Perside victor exercitus rediens , cùm Carum Augustum fulmine , Numerianum Cæsarem insidiis perdidisset , Diocletianum Imperatorem creavit , Dalmatiâ oriundum , virum obscurissimè natum : adeò ut à plerisque scribæ filius , à nonnullis Anulini Senatoris libertinus fuisse credatur.

XX. Is primâ militum concione juravit , Numerianum nullo suo dolo interfectum : & cùm juxta eum Aper , qui Numeriano insidias fecerat , constitisset ,

in conspectu exercitûs manu Diocletiani percussus est. Postea Carinum, omni odio & detestatione viventem, apud Margum ingenti prælio vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortiolem habebat: certè desertum, inter Viminatium atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus, cum tumultum rusticani in Galliâ concitassent, & factioni suæ Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælium, ad subigendos eos Maximianum Herculum Cæsarem misit, qui levibus præliis agrestes domuit, & pacem Galliæ reformavit.

XXI. Per hæc tempora etiam Carausius, qui vilissimè natus, strenuæ militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgiæ & Armoricæ pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant, multis barbaris sæpè captis, nec prædâ integrâ aut provincialibus redditâ, aut Imperatoribus missâ; cum suspicio esse cœpisset, consultò ab eo admitti barbaros, ut transeuntes cum prædâ exciperet, atque hac se occasione ditaret; à Maximiano jussus occidi, purpuram sumpsit, & Britannias occupavit.

XXII. Ità cum per omnem orbem terrarum res turbatæ essent, Carausius in Britannis rebellaret, Achilles in Ægypto,

Africam Quinquegentiani infestarent ; Narseus Orienti bellum inferret ; Diocletianus Maximianum Herculium ex Cæsare fecit Augustum , Constantium & Maximianum Cæsares : quorum Constantius per filiam nepos Claudii traditur ; Maximianus Galerius in Daciâ haud longè à Sardiâ natus. Atque ut eos etiam affinitate conjungeret , Constantius privignam Herculi Theodoram accepit , ex quâ postea sex liberos , Constantini fratres , habuit : Galerius filiam Diocletiani Valeriam : ambo uxores , quas habuerant , repudiare compulsi. Cum Carausio tamen , cùm bella frustrâ tentata essent contra virum rei militaris peritissimum , ad postremum pax convenit. Eum post septennium Allectus , socius ejus , occidit , atque ipse post eum Britannias triennio tenuit : qui ductu Asclepiodoti præfecti prætorio est oppressus. Ita Britannia decimo anno recepta.

XXIII. Per idem tempus à Constantio Cæsare in Galliâ pugnatum est circa Lingonas : die unâ adversam & secundam fortunam expertus est. Nam cùm repentè barbaris ingruentibus , intra civitatem esset coactus , tam præcipiti necessitate , ut clausis portis in murum funibus tolleretur , vix quinque horis mediis adventante exercitu , sexaginta ferè millia Alamannorum cecidit. Maximianus quoque Augustus bellum

in Africâ profligavit , domitis Quingentianis , & ad pacem redactis. Diocletianus obsessum Alexandria Achilleum octavo ferè mense superavit , eumque interfecit : victoriâ acerbè usus est : totam Ægyptum gravibus proscriptionibus cædibusque fœdavit. Eâ tamen occasione ordinavit providè multa , & disposuit ; quæ ad nostram ætatem manent.

XXIV. Galerius Maximianus primò adversùs Narseum prælium habuit , inter Callinicum Carrasque congressus , cum inconsultè magis quàm ignavè dimicasset ; admodum enim parvâ manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur , & ad Diocletianum profectus , cum ei in itinere occurrisset , tantâ insolentiâ à Diocletiano fertur exceptus , ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse.

XXV. Mox tamen per Illyricum Mœsiamque contractis copiis , rursùs cum Narseo Hormisdæ & Saporis avo , in Armeniâ Majori pugnavit , successu ingenti , nec minore consilio simulque fortitudine : quippe qui etiam speculatoris munus cum altero ac tertio equite susceperit. Pulso Narseo , castra ejus diripuit ; uxores , sorores , liberos cepit ; infinitam extrinsecùs Persarum nobilitatem , gazam Persicam copiosissimam ; ipsum in ultimas regni solitu-

dines egit : quare ad Diocletianum , in Mesopotamiâ cum præsiidiis tum morantem , ovans regressus , ingenti honore susceptus est. Varia deinceps & simul & viritim bella gesserunt , Carpis & Basternis subactis , Sarmatis victis : quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.

XXVI. Diocletianus moratus callidè fuit , sagax præterea , & admodum subtilis ingenio , & qui severitatem suam alienâ invidiâ vellet explere : diligentissimus tamen & solertissimus Princeps , & qui in imperio Romano primus regis consuetudinis formam magis quàm Romanæ libertatis inexit ; adorarique se jussit , cùm ante eum cuncti salutarentur : ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpureâ tantum erat : reliqua communia.

XXVII. Hercullus autem , propalam ferus , & incivilis ingenii , asperitatem suam etiam vultûs horrore significans. Hic naturæ suæ indulgens , Diocletiano in omnibus , etiam severioribus consiliis obsecutus est. Cùm tamen ingravescente ævo parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret , auctor Herculio fuit , ut in privatam vitam concederent , & stationem tuendæ Reipublicæ viridioribus junioribusque mandarent ; cui ægrè collega

obtemperavit : tamen uterque unâ die privato habitu imperii insigne mutavit ; Nicomediæ Diocletianus , Herculus Mediolani ; post triumphum inclytum , quem Romæ ex numerosis gentibus egerant , pompâ ferculorum illustri , quâ Narsei conjuges sororesque & liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt tunc Salonas unus , alter in Lucaniam.

XXVIII. Diocletianus privatus in villâ , quæ haud procul à Salonis est , præclaro otio senuit ; inusitatâ virtute usus , ut solus omnium post conditum Romanum imperium , ex tanto fastigio sponte ad privatæ vitæ statum civilitatemque remearet. Contigit igitur ei , quod nulli post natos homines , ut cùm privatus obiisset , inter Divos tamen referretur.

LIBER DECIMUS.

CAPUT I.

His igitur abeuntibus , in administrationem Reipublicæ Constantius & Galerius Augusti creati sunt : divisusque inter eos ita Romanus orbis , ut Gallias , Italiam , Africam Constantius ; Illyricum , Asiam , Orientem Galerius obtinerent ; sumptis duobus Cæsaribus. Constantius tamen , con-

tentus dignitate Augusti, Italiæ atque Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit, vir egregius & præstantissimæ civilitatis, divitiis provincialium ac privatorum studens, fisci commoda non admodum affectans : ducensque *melius*, *publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum claustrum reservari* : adeò autem cultûs modici, ut festis diebus, si cum amicis numerosioribus esset epulandum, privatorum eis argento ostiarim petito triclinia sternerentur. Hic non modò amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit : præcipuè quòd Diocletiani suspectam prudentiam, & Maximiani sanguinariam temeritatem imperio ejus evaserant. Obiit in Britannia, Eboraci, principatûs anno tertio-decimo ; atque inter Divos relatus est.

II. Galerius, vir & probè moratus, & egregius in re militari, cum Italiam quoque, sinente Constantio, administrationi suæ accessisse sentiret, Cæsares duos creavit, [Maximinum, quem Orienti præfecit ; & Severum, cui Italiam dedit : ipse in Illyrico commoratus est.] Verùm Constantio mortuo, Constantinus, ex obscuriori matrimonio ejus filius, in Britannia creatus est Imperator, & in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romæ interea Prætoriani, excitato tumultu, Maxentium Herculli filium, qui haud procul ab Urbe

in Villâ Publicâ morabatur , Augustum nuncupaverunt. Quo nuncio Maximianus Herculus ad spem erectus resumendi fastigii , quod invitus amiserat , Romam advolavit è Lucaniâ , quam sedem privatus elegerat , in agris amœnissimis consenes-
cens ; Diocletianumque etiam per litteras adhortatus est , ut depositam resumeret potestatem : quas ille irritas habuit. Sed adversum motum Prætorianorum atque Maxentii , Severus Cæsar Romam missus à Galerio , cum exercitu venit ; obsiden-
que Urbem , militum suorum scelere des-
sertus est.

III. Auctæ Maxentio opes , confirma-
tumque imperium. Severus fugiens , Ra-
vennæ interfectus est. Hercules tamen Ma-
ximianus , post hæc in concione exercitûs
filium Maxentium nudare conatus , sedi-
tionem & convicia militum tulit. Inde ad
Gallias profectus est , dolo composito ,
tanquam à filio esset expulsus , ut Con-
stantino genero jungeretur ; moliens tamen
Constantinum repertâ occasione interfice-
re , qui in Galliis & militum & provincia-
lium ingenti jam favore regnabat , cæsis
Francis atque Alamannis , captisque eo-
rum regibus quos etiam bestiis , cum ma-
gnificum spectaculum muneris parâisset , ob-
jecit. Detectis igitur insidiis per Faustam fi-
liam , quæ dolum viro nunciaverat , profugit

Herculius , Massiliæque oppressus (ex eâ etenim navigare ad filium præparabat ,) pœnas dedit justissimo exitu : vir ad omnem asperitatem sævitiamque proclivus , infidus , incommodus , civilitatis penitus expers.

IV. Per hoc tempus à Galerio Licinius Imperator est factus , Daciâ oriundus , notus ei antiquâ consuetudine , & in bello , quod adversus Narseum gesserat , strenuis laboribus & officiis acceptus : mors Galerii confestim secuta est. Ita Respublica tum à novis quatuor Imperatoribus tenebatur , Constantino & Maxentio , filiis Augustorum , Licinio & Maximino , novis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperii sui anno , bellum adversum Maxentium Civile commovit ; copias ejus multis præliis fudit : ipsum postremò Romæ adversum nobiles omnibus exitiis favientem , apud pontem Mulvium vicit , Italiâque est potitus. Non multò deinceps in Oriente quoque adversum Licinium Maximinus res novas molitus , vicinum exitium fortuitâ apud Tarsum morte prævenit.

V. Constantinus tamen , vir ingens & omnia efficere nitens , quæ animo præparasset , simul principatum totius orbis affectans , Licinio bellum intulit , quamvis necessitudo & affinitas cum eo esset : nam

foror Constantia nupta Licinio erat ; ac primò eum in Pannoniâ ingenti apparatu bellum apud Cibalas instruentem , repentinus oppressit ; omnique Dardaniâ , Mœsiâ , Macedoniâ potitus , numerosas provincias occupavit.

VI. Varia deinceps inter eos bella , & pax reconciliata ruptaque est. Postremo Licinius navali & terrestri prælio victus , apud Nicomediam se dedit ; & contra religionem sacramenti Theſſalonicae privatus occisus est. Eo tempore res Romana sub uno Augusto & tribus Cæsaribus (quod nunquam aliàs) fuit ; cùm liberi Constantini Galliæ , Orienti , Italiæque præessent. Verùm , insolentiâ rerum secundarum , aliquantùm Constantinus ex illâ favorabili animi docilitate mutavit. Primùm necessitudines persecutus , [Crispum filium] egregium virum , & fororis filium , commodæ indolis juvenem , interficit : mox uxorem ; post , numerosos amicos.

VII. Vir primo imperii tempore optimis principibus , ultimo mediis comparandus. Innumeræ in eo animi corporisque virtutes claruerunt ; militaris gloriæ appetentissimus , fortuna in bellis prospera fuit : verùm ita , ut non superaret industriam. Nam etiam Gothos post Civile bellum variè profligavit , pace ad postremum datâ ; ingentemque apud barbaras gentes memoriæ

gratiam collocavit. Civilibus artibus & studiis liberalibus deditus ; affectator justī amoris , quem omni sibi & liberalitate & docilitate quæsit ; sicut in nonnullos amicos dubius , ita in reliquos egregius : nihil occasionum prætermittens , quo opulentiores eos clarioresque præstaret.

VIII. Multas leges rogavit , quasdam ex bono & æquo , plerasque superfluas , nonnullas severas : primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere molitus est , ut Romæ æmulam faceret. Bellum adversum Parthos moliens , qui jam Mesopotamiam fatigabant , uno & trigesimo anno imperii , ætatis sexto & sexagesimo , Nicomedæ in Villâ Publicâ , obiit. Denunciata mors ejus etiam per crinitam stellam , quæ inusitatæ magnitudinis aliquandiu fulsit : eam Græci *Cometen* vocant : atque inter Divos meruit referri.

IX. Successores filios tres reliquit , atque unum fratris filium. Verum Dalmatius Cæsar prosperrimâ indole , neque patruo absimilis , haud multò post oppressus est factione militari , & Constantio patruuele suo sinente potius quàm jubente. Constantinum porro , fratri bellum inferentem , & apud Aquileiam inconsultius prælium aggressum , Constantis duces interemerunt. Ita Respublica ad duos Augustos redacta. Constantis imperium stre-

num aliquandiu & justum fuit ; mox , cum & valetudine improspêrâ , & amicis pravioribus uteretur , ad gravia vitia conversus , cum intolerabilis provincialibus , militibus injucundus esset , factione Magnentii occisus est. Obiit haud longè ab Hispanis , in castro , cui Helenæ nomen est , anno imperii decimo septimo , ætatis trigesimo : rebus tamen plurimis strenuè in militiâ gestis , exercituique per omne vitæ tempus sine gravi crudelitate terribilis.

X. Diverfa Constantii fortuna fuit ; à Persis enim multa & gravia perpeffus , sæpè captis oppidis , obsessis urbibus , cæsis exercitibus ; nullumque ei contra Saporem prosperum prælium fuit : nisi quòd apud Singaram haud dubiam victoriam ferociâ militum amisit ; qui pugnam feditiosè & stolidè , contra rationem belli , die jam præcipiti , poposcerunt. Post Constantis necem , Magnentio Italiam , Africam , Gallias obtinente , etiam Illyricum res novas habuit. Vetricione ad imperium consensu militum electo : quem grandævum jam , & cunctis amabilem diuturnitate & felicitate militiæ , ad tuendum Illyricum , principem creaverunt : virum probum , & morum veterum , ac jucundæ civilitatis ; sed omnium liberalium artium expertem ; adeò ut ne elementa quidem

prima litterarum , nisi grandævus & jam Imperator , acceperit.

XI. Sed à Constantio , qui ad ultionem fraternæ necis bellum Civile commoverat , abrogatum est Vetranioni imperium : qui novo inusitatoque more , consensu militum , deponere insigne compulsus est. Romæ quoque tumultus fuit , Nepotiano , Constantini sororis filio , per gladiatoriam manum imperium invadente : qui sævis exordiis dignum exitum nactus est : vigesimo enim atque octavo die à Magnentianis ducibus oppressus , pœnas dedit : caputque ejus pilo per Urbem circumlatum est : gravissimæ proscriptiones & nobilium cædes fuerunt.

XII. Non multò post Magnentius apud Mursiam profligatus acie est , ac penè captus : ingentes Romani imperii vires eâ dimicatione consumptæ sunt , ad quælibet bella externa idoneæ , quæ multum triumphorum possent securitatisque conferre. Oriënti mox à Constantio Cæsar est datus , patruï filius Gallus : Magnentiusque , diversis præliis victus , vim vitæ suæ apud Lugdunum attulit , imperii anno tertio , mense septimo : frater quoque ejus Senonius , quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat.

XIII. Per hæc tempora etiam à Constantio , multis incivilibus gestis , Gallus Cæsar

Cæsar occisus est : vir naturâ ferus , & ad tyrannidem pronior , si suo jure imperare licuisset. Silvanus quoque in Galliâ res novas molitus , ante diem trigesimum extinctus est.

XIV. Solusque in imperio Romano eo tempore Constantius Princeps & Augustus fuit. Mox Julianum Cæsarem ad Gallias misit , patruelem suum , Galli fratrem : traditâ ei in matrimonium sorore ; cùm multa oppida barbari expugnâssent , alia obsiderent , ubique fœda vastitas esset , Romanumque imperium non dubiâ jam calamitate nutaret : à quo modicis copiis apud Argentoratum , Galliæ urbem , ingentes Alamannorum copię extinctæ sunt , rex nobilissimus captus : Galliæ restitutæ. Multa postea per eundem Julianum egregiè adversum barbaros gesta sunt : submotique ultra Rhenum Germani , & finibus suis Romanum Imperium restitutum.

XV. Neque multò post , cùm Germaniciani exercitus à Galliarum præsidio tollerentur , consensu militum Julianus factus Augustus est : interjectoque anno , ad Illyricum obtinendum profectus , Constantio Parthicis bellis occupato : qui rebus cognitis , ad bellum Civile conversus , in itinere obiit inter Ciliciam Cappadociamque , anno imperii octavo & trigesimo , ætatis quinto & quadragesimo ; meruitque

inter Divos referri : vir egregiæ tranquillitatis , placidus , nimis amicis & familiaribus credens ; mox etiam uxoribus deditior : qui tamen primis imperii annis ingenti se modestiâ egerit ; familiarium etiam locupletator ; neque inhonoros sinens , quorum laboriosa expertus fuisset officia : ad severitatem tamen propensior , si suspicio imperii moveretur ; mitis aliàs , & cujus in Civilibus magis , quàm in externis bellis , sit laudanda fortuna.

XVI. Hinc Julianus rerum potitus est , ingentique apparatu Parthis intulit bellum , cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida & castella Persarum in dedicationem accepit , vel vi oppugnavit : Assyriamque populatus , castra apud Ctesiphontem stativa aliquandiu habuit : remeansque victor , dum se inconsultius præliis inserit , hostili manu interfectus est , sexto Kalend. Julias , imperii anno septimo , ætatis altero & trigesimo ; atque inter Divos relatus est : vir egregius , & Rempublicam insigniter moderaturus , si per fata licuisset : liberalibus disciplinis apprime eruditus : Græcis doctior , atque adeo , ut Latina eruditio nequaquam cum Græcâ scientiâ conveniret : facundiâ ingenti & promptâ , memoriæ tenacissimæ ; in quibusdam philosopho propior : in amicos liberalis : sed minùs diligens , quàm tantum

principem decuit : fuerunt enim nonnulli , qui vulnera gloriæ ejus inferrent : in provinciales iustissimus ; & tributorum , quatenus fieri posset , repressor : civilis in cunctos : mediocrem habens ærarii curam : gloriæ avidus , ac per eam animi plerumque immodici : religionis Christianæ insectator ; perinde tamen , ut cruore abstineret. Marco Antonino non absimilis : quem etiam æmulari studebat.

XVII. Post hunc Jovianus , qui tunc domesticus militabat , ad obtinendum imperium consensu exercitûs lectus est , commendatione patris quàm suâ militibus notior : qui jam turbatis rebus , exercitu quoque inopiâ laborante , uno à Persis atque altero prælio victus , pacem cum Sapore , necessariam quidem , sed ignobilem fecit , multatus finibus , ac nonnullâ imperii Romani parte traditâ : quod ante eum annis mille centum & duobus-de-viginti ferè , ex quo Romanum imperium conditum erat , nunquam accidit. Quinetiam legiones nostræ , ita & apud Caudium , per Pontium Telesinum , & in Hispaniâ apud Numantiam , & in Numidiâ sub jugum missæ sunt , ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret , si fœderis necessitatem , cùm integrum fuit , mutare voluisset , sicut à Romanis omnibus his bellis ,

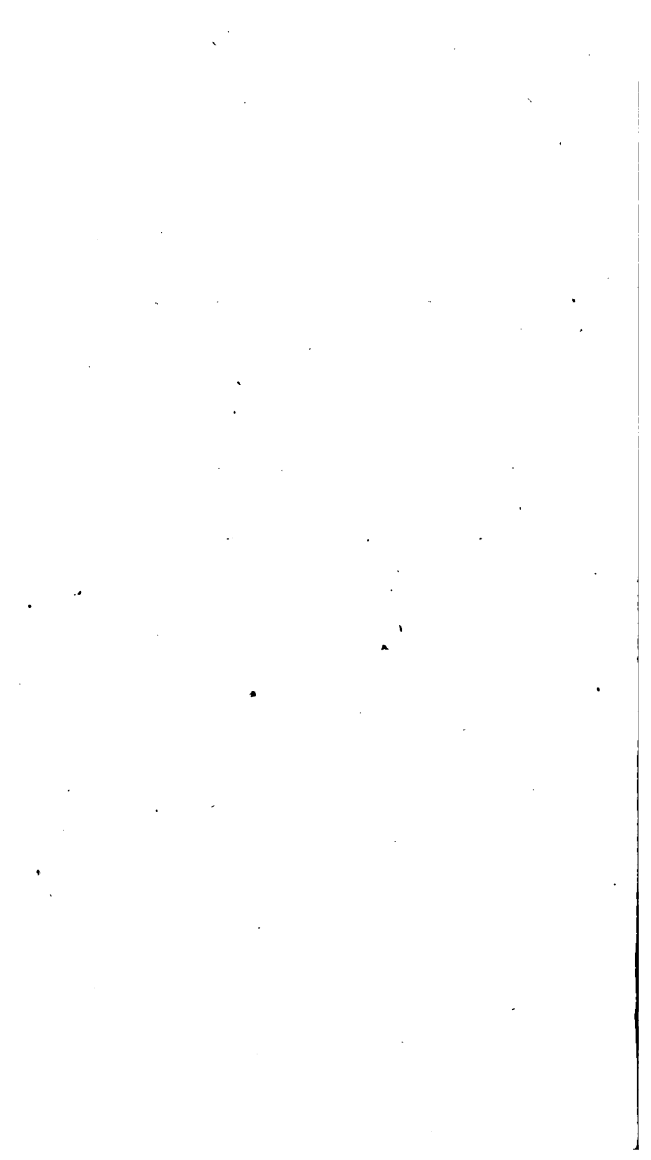
quæ commemoravi, factum est. Nam & Samnitibus & Numantinis & Numidis confestim bella illata sunt : neque pax rata fuit. Sed dum æmulum imperii veretur, intra Orientem residens, gloriæ parum consuluit. Itaque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatiæ finibus repentinâ morte obiit : vir aliàs neque iners, neque imprudens.

XVIII. Multi exanimatum opinantur nimiam cruditate ; inter cœnandum enim epulis indulserat : alii odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis grave quiescentibus erat : quidam nimietate prunarum, quas gravi frigore adoleri multas jusserat. Decessit imperii mense septimo, quarto-decimo Kalendas Martias : ætatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio & trigesimo anno : ac benignitate principum, qui ei successerunt, inter Divos relatus est ; nam & civilitati propior, & naturâ admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Joviano eodem & Varroniano Consulibus, anno Urbis conditæ millesimo centesimo & nono decimo. Quia autem ad inclytos principes venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus. Nam reliqua stylo majore dicenda sunt : quæ nunc non tam prætermittimus, quàm ad majorem scribendi diligentiam reservamus.

F I N I S.

**SEXTI AURELII
VICTORIS
HISTORIÆ ROMANÆ
BREVIARIUM.**

Nova Editio accuratior.

GERARDUS-JOANNES

VOSSIUS

DE

HISTORICIS LATINIS.

LIB. II. CAP. VIII.

SEXTUS AURELIUS VICTOR, qui beneficio Cl. Viri, Andreæ Schotti, prodiit in lucem, ætate vixit Constantii & Juliani imperatorum. Siquidem in M. Antonio Philosopho ait, *Constrata terræ motu nostrâ ætate Nicomedia, Cereali consule.* At Neratius Cerealis post 1x. Constantii consulatum consul fuit. Ad hæc in Julio Philippo inquit, *Nostrâ quoque ætate, post mille, centesimus, consule Philippo, excessit, nullis, uti solet, solennibus frequentatus.* Denique in Constantino ait, *Ac memoriâ meâ Constantinum* (malim cum Schotto *Constantium*) *quamquam cæteris promptum virtutibus, ad usque astra votis omnium subvexere.* Quare nec dubium, quin hic sit

ille Aurelius Victor, qui cum Valentiniano consul fuit anno Urbis cīccxxii. Ac longè minùs ambigo, quin idem sit Victor, de quo sic Ammianus Marcellinus lib. xxi. *Imperator (Constantius) revertitur Nassium, copiosum oppidum: quò inde expeditè cuncta disponderet suis utilitatibus profutura: ubi Victorem apud Sirmium visum, scriptorem historicum, exinde venire præceptum, Pannoniæ secundæ Consularem præfecit, & honoravit aeneâ statuâ, virum sobrietatis gratiâ multilaudum, multò post Urbi præfectum.* Atque eo ex loco simul cognoscimus, quò virtute, & honestarum artium studiis, pertigerit, licèt rure ortus, tenuique & indocto patre, ut ipse de se Victor in Severo scribit. Exstant hujus Victoris libri duo. Prior est de Viris Illustribus à Proca usque ad Julium Cæsarum, qui vel Cornelio Nepoti, vel Plinio Novocomensi, vel Suetonio etiam falsò tribui solet. Alter continet vitas Cæsarem usque ad Juliani tertium consûlatum. His libellis præmittitur *Origo gentis Romanæ*. Sed cur commentatiuncula istæc minus credatur ejusdem esse Victoris, verisimile facit titulus

ejus : quando istic legas , ex fontibus illis
petitum esse , ex quibus sua hausere ju-
niores ipsi , Livius , & Victor Afer. Quis
enim sit Victor ille Afer , si non est histo-
ricus ille Ammiano memoratus , ac cujus
duo sunt libelli , quos dicebamus ? Nec
obstat Afri cognomen. Nam Aurelium
Victorem natione fuisse Afrum , à vero
non abhorret , quandoquidem multus est
in ea laudanda , ac alicubi appellat *terra-
rum decus*. Quamobrem ita colligimus ,
libellum illum de Origine gentis Romanæ
congestum esse ab aliquo , qui fuerit post
Aurelium Victorem. Atque idem scripsit *De
Origine gentis Patavinæ* : ut ipse initio
libelli de Origine gentis Romanæ testatur.
Victorem fuisse hominem gentilem , vel
inde constat , quòd in Hadriani vitâ eò
inclinat , ut Antinoi sacrificium res fuerit
pia , religiosaque. Alius ab hoc scriptore
est Aurelius Victor , cognomento Primus ,
de quo sic Julius Capitolinus in Opilio
Macrino : *Verba denique Aurelii Victoris ,
cui Primo cognomen erat , hæc fuerant :
Macrinum , libertinum hominem , prostibu-
lum servilibus officiis occupatum , &c.* Nam

Julius Capitolinus misit eam Macrini vitam ad Diocletianum Augustum : ut historicum istum laudare non potuerit , qui Breviarium suum perduxit usque ad tempora Juliani. Adde quòd ea de Macrino neutiquam in hoc Victoris Breviario legantur. Alius quoque est Sextus Aurelius Victor , cujus exstat Opusculum de vitâ & moribus Imperatorum Romanorum usque ad Theodosii excessum : de quo postea dicemus. Imò nec semper satis convenit inter hosce Victores historicos : ut cum ille Schotri duos tantum ; alter autem tres agnoscit Gordianos.

IDEM VOSSIUS
DE HISTORICIS LATINIS.

LIB. II. CAP. XV.

SEXTUS AURELIUS VICTOR itidem vixit temporibus Arcadii , & Honorii , ac de Vitis Imperatorum Romanorum epitomen fecit : eamque ad Theodosii usque excessum perduxit. Contexta hæc epitome est , cum ex Tranquillo , Eutropio , Ammiano , aliis : tum etiam Sexto illo Au-

religio Victore , de quo superius dictum.
At non audiendus doctissimus Gesnerus ,
cùm in priori Bibliothecæ suæ tomo ait ,
Eutropium ex hoc scriptore potissimum
hausisse , quæ refert. Nam Eutropius cla-
ruit tempore Juliani ; ut Victore hōc sit
vetustior. Suspikor autem historicum nos-
trum eum esse , cujus inter Inscriptiones
veteres hoc fragmentum habemus :

— IERUM. PRINCIPUM. CLEMENTIAM.

— ANCTITUDINEM. MUNIFICENTIAM.
SUPERGRESSO.

D. N. FLAVIO THEODOSIO PIO. VICTORI.
SEMPER AUGUSTO.

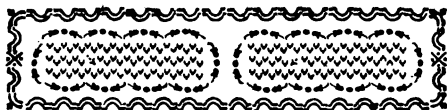
SEXT. AURELIUS VICTOR V. C. URBI PRÆF.
JUDEX SACRARUM COGNITIONUM.

D. N. M. Q. E.

Sanè tempora conveniunt ; cùm Theo-
dosii ætate vixerit ; nec multò post Theo-
dosium & ipse vitâ excesserit ; ut qui in
Theodosii morte desinat , ut diximus. Alius
tamen fuerit , si historicus noster non Victor
dicebatur : sed Victorius , aut Victorinus.
Quod posterius in tribus Aurelii hujus co-
dicibus MSS. se reperisse scribit V. Cl.
Andreas Schottus. Sanè in Aureliâ gente
fuisse non Victores modò , sed & Victo-

rios, liquet ex antiquo lapide, quem Romæ J. Lipsius exscripsit, ubi legas, M. AURELIUS VICTORIUS. . . . Mentio hujus historici fit apud Paullum Diaconum de Gestis Longobardorum lib. II. cap. XVIII. his verbis: *Sunt qui Alpes Cottias & Apenninas, unam dicunt esse provinciam: sed hos Victoris revincit Historia, quæ Alpes Cottias per se provinciam appellat.* Locus Victoris, quem signat, est iste in Nerone: *Pontum in jus provinciæ, Polemonis Reguli permissu, redegit, à quo Polemoniacus Pontus appellatus est: itemque Cottias Alpes, Cottio rege mortuo.* Sed veteres editiones in Paulli loco pro *Victoris*, ut est in MSS. habent *Victorini*. Ut nec ex hoc loco liqueat de vero ejus Historici nomine.

SEX. AUREL. VICTORIS
O R I G O
G E N T I S R O M A N Æ ,

A Jano & Saturno conditoribus , per
succedentes sibimet Reges , usque
ad consulatum decimum Constan-
tii ; digesta ex auctoribus Verrio
Flacco , Antiante (ut quidem idem
Verrius maluit dicere quàm Antia)
tum ex Annalibus Pontificum ; dein
Cnæo Egnatio Veratio . , Fabio
Pictore , Licinio Macro , Varrone ,
Cæsare , Tuberone , atque ex omni
priscorum historiâ ; proinde ut quis-
que neotericorum asseveravit , hoc
est , & Livius , & Victor Afer.

C A P U T I.

PRIMUS in Italiam creditur venisse Sa-
turnus , ut etiam Maronis Musa testatur
illis versibus :

*Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
Arma Jovis fugiens, & regnis exul ademp-
tis. &c.*

Tanta autem usque id tempus antiquorum hominum traditur fuisse simplicitas, ut venientes ad se advenas, qui modò consilio ac sapientiâ præditi, ad instruendam vitam, formandosque mores aliquid conferrent, quòd eorum parentes, atque originem ignorabant, cœlo & terrâ editos, non solum ipsi crederent, verumetiam posteris affirmarent, veluti hunc ipsum Saturnum, quem Cœli & Terræ filium esse dixerunt. Quod cum ita existimetur, certum tamen est, priorem Janum in Italiam devenisse, ab eoque postea venientem exceptum esse Saturnum. Unde intelligendum est, Virgilium quoque non ignoratione veteris historiæ, sed suo more, *primum* dixisse Saturnum, non ante quem nemo, sed *principem*: ut

Trojæ qui primus ab oris.

Cum procul dubio constet ante Æneam priorem Antenorem in Italiam esse per-
vectum, eumque non in orâ littori proxi-
mâ, sed in interioribus locis, id est, Il-
lyrico urbem Patavium condidisse, ut qui-
dem idem Virgilius illis versibus ex per-
sonâ Veneris, apud Jovem de ærumnis
Æneæ sui conquerentis:

Antenor potuit mediis elapsus Achivis

*Illyricos penetrare sinus , atque intima
tutus. &c.*

Quare autem addiderit *tutus* , suo loco plenissimè annotavimus in commentatione , quam hoc scribere cœpimus , cognitâ ex eo libro , qui inscriptus est , de Origine Patavinâ. Itaque nunc , *Primus* , ex eâ quoque significatione est , è quâ illud in secundo *Æneidos* , de enumeratione eorum , qui equo Durio digrediebantur. Nam cum nominâset Thessandrum , Sthenelum , Ulysses , Acamanta , Thoanta , Neoptoleum ; post intulit , *Primusque Machaon*. De quo quæri potest , Quomodo potest *Primus* dici , post tantos qui supra dicti sunt ? Verum intelligemus *primum* pro principe , vel quia is ad perfectum illis temporibus circa peritiam medicæ artis præcipuus fuisse traditur.

II. Sed ut ad propositum revertamur , ferunt Creusam Erechthei , Regis Atheniensium , filiam speciosissimam , stupratam ab Apolline enixam puerum , eumque Delphos olim educandum esse missum , ipsam verò à patre , istarum rerum nescio , Xipheo cuidam comiti collocatam. Ex quâ cum ille pater non posset existere , Delphos eum petiisse ad consulendum oraculum , quomodo pater fieri posset. Tum illi Deum respondisse , ut quem postero die obviam habuisset , eum sibi adoptaret. Ita-

que supradictum puerum , qui ex Apolline genitus erat , obviàm illi fuisse , eumque adoptatum. Cùm adolevisset , non contentum patrio regno , cum magnâ classe in Italiam devenisse , occupatoque monte , urbem ibidem constituisse , eamque ex suo nomine Janiculum cognominâsse.

III. Igitur Jano regnante apud indigenas rudes , incultosque , Saturnus regno profugus ; cùm in Italiam venisset , benignè exceptus hospitio est ; ibique haud procul à Janiculo arcem suo nomine Saturniam constituit. Isque primus agriculturam edocuit , ferosque homines & rapto vivere assuetos , ad compositam vitam eduxit : unde Virgilius in octavo sic ait :

Hæc nemora indigenæ Fauni , Nymphæque tenebant ,

Gensque virûm truncis , & duro robore nata :

Queis neque mos , neque cultus erat : nec jungere tauros ,

Aut componere opes norant , aut parcere parto :

Sed rami atque asper victu venatus alebat.

Omissoque Jano , qui nihil aliud quàm ritum colendorum Deorum religionesque induxerat , se Saturno maluit annectere , qui vitam moresque feris etiam tum mentibus insinuans , ad communem utilitatem , ut supra diximus , disciplinam colendi ruris edo-

cuit ; ut quidem indicant illi versus :

*Is genus indocile , ac dispersum montibus
altis*

*Composuit , legesque dedit ; Latiumque
vocari*

Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Istum etiam usum signandi æris ac monetæ in formam incutiendæ ostendisse traditur , in quâ ab unâ parte caput ejus imprimeretur , alterâ navis , quâ vectus illò erat. Unde hodieque aleatores posito numo operitoque , optionem collusoribus ponunt enunciandi quid putent subesse , caput aut navem , quod nunc vulgò corrumpentes naviandi dicunt. Ædes quoque sub clivo Capitolino , in quo pecuniam conditam habebat , Ærarium Saturni hodieque dicitur. Verum quia , ut supra diximus , prior illuc Janus advenerat , cum eos post obitum divinis honoribus cumulandos censuissent , in sacris omnibus primum locum Jano detulerunt ; usque eò , ut etiam , cum aliis Diis sacrificium fit , dato thure in altaria , Janus prior nominetur , cognomento quoque addito Pater , secundum quod noster cognomento sic intulit :

*Hanc Janus Pater , hanc Saturnus condidit
arcem.*

Ac subinde :

Janiculum huic ; illi fuerat Saturnia nomen.

Eique (eo quod mirè præteritorum memor ,
tum etiam futuri) dixerit :

Rex arva Latinus , & urbes

Jam senior longâ placidas in pace regebat.

IV. Quo regnante , Trojanos refert in Italiam devenisse. Quæritur quomodo Salustius dicat : *Cumque his Aborigines , genus hominum agreste , sine legibus , sine imperio , liberum atque solutum.* Quidam autem tradunt terris diluvio coopertis , passim multos diversarum regionum in montibus , ad quos confugerant , constitisse : ex quibus quosdam sedem quærentes , pervectos in Italiam , Aborigines appellatos , Græcâ scilicet appellatione , à cacuminibus montium , qui illi oræ faciunt. Alii volunt eos , quòd errantes illò venerint , primò Aberigenes , post mutatâ unâ litterâ , alterâ ademptâ , Aborigines cognominatos. Eos advenientes Picus excepit , permisso vivere ut vellent. Post Picum regnavit in Italiâ Faunus , quem à fando dictum volunt , quòd is solet futura præcinere versibus , quos Saturnios dicimus : quod genus metri in vaticinatione Saturniæ primum proditum est. Sed urbem Saturnus , cùm in Italiam venisset , condidisse traditur. Ejus rei Ennius testis est , cùm ait :

Versibus quos olim Fauni vatesque canebant.

Hunc Faunum plerique eundem Silvanum

à silvis , Inuum deum ; quidam etiam Pana , vel Pan esse dixerunt.

V. Igitur regnante Fauno , ante annos circiter sexaginta , quàm Æneas in Italiam deferretur , Evander Arcas Mercurii & Carmentis Nymphæ filius , simul cum matre eòdem venit , quam quidam memoriæ prodiderunt , primò Nicostraten dictam , post Carmentim , de carminibus , eo quòd videlicet omnium litterarum peritissima , futurorumque prudens , versibus canere sit solita : adeò ut plerique velint , non tam ipsam à carmine Carmentam ; quàm carmina , à quâ dicta essent , appellata. Hujus admonitu transvectus in Italiam Evander , ob singularem eruditionem atque scientiam litterarum , brevi tempore in familiaritatem Fauni se insinuavit ; atque ab eo hospitaliter benignèque exceptus , non parvum agri modum ad incolendum accepit , quem suis comitibus distribuit , exædificatis domiciliis in eo monte , quem primò tum illi à Pallante Pallanteum , postea nos Palatium diximus : Ibique Pani Deo fanum dedicavit : quippe is familiaris Arcadiæ Deus est , teste etiam Marone , qui ait :

Pan Deus Arcadiæ captam te Luna fefellit.

Et item :

Pan etiam Arcadiâ mecum si iudice certet.

Primus itaque omnium Evander Italicos homines legere & scribere edocuit, litteris, partim quas ipse antea didicerat; idemque fruges in Græciâ primùm inventas ostendit, ferendique usum edocuit, terræque excolendæ gratiâ primus boves in Italiâ junxit.

VI. Eo regnante, forte Recaranus quidam, Græcæ originis, ingentis corporis, & magnarum virium pastor, quia erat formâ & virtute cæteris antecellens, Hercules appellatus, eodem venit. Cùmque armenta ejus circa flumen Albulam pascerentur, Cacus Evandri servus, nequitia versutus, & præter cætera furacissimus, Recarani hospitis boves subripuit, ac ne quod esset indicium, averfas in speluncam adtraxit. Cùmque Recaranus vicinis regionibus peragratis, scrutatisque omnibus ejusmodi latebris, desperasset inventurum, utcumque æquo animo dispendium ferens, excedere his finibus constituerat. At verò Evander excellentissimæ justitiæ vir, postquam rem, uti acta erat, comperit, servum noxæ dedit, boves restitui fecit. Tum Recaranus sub Aventino, Inventori Patri aram dedicavit, appellavitque Maximam, & apud eam, decimam sui pecoris profanavit. Cùmque ante moris esset, uti homines decimam fructuum Regibus suis præstarent, æquius sibi ait videri Deos potius illo

honore impartiendos esse, quàm Reges ; inde videlicet tractum , ut Herculi decimam profanari mos esset , secundum quod Plautus *In partem* , inquit , *Herculaneam* , id est , decimam. Consecratâ igitur arâ Maximâ , profanatâque apud eam decimâ , Recaranus , eo quòd Carmentis invitata , ad id sacrum non adfuisset , sanxit , ne cui fœminæ fas esset vesci ex eo , quod eidem aræ sacratum esset , atque ab eâ re divinâ , fœminæ in totum remotæ.

VII. Hæc Cassius lib. i. At verò in libris Pontificalium traditur Hercules , Jove atque Alcmenâ genitus , superato Geryone , agens nobile armentum , cupidus ejus generis boves in Græciâ instituendi , fortè in ea loca venisse , & ubertate pabuli delectatus , ut ex longo itinere homines sui & pecora reficerentur , aliquamdiu sedem ibi constituisse. Quæ cum in valle , ubi nunc est Circus Maximus , pascerentur , neglectâ custodiâ , quòd nemo credebatur ausurus violare Herculis prædam , latronem quendam regionis ejusdem , magnitudine corporis & virtute cæteris prævalentem , octo boves in speluncam , quominus furtum vestigiis colligi posset , caudis abstraxisse. Cumque inde Hercules proficiscens , reliquum armentum casu præter eandem speluncam ageret , forte quâdam inclusas boves transeuntibus

admugisse , atque ita furtum detectum : interfectoque Caco , Evandrum , re compertâ , hospiti obviâ ivisse , gratantem , quòd tanto malo fines suos liberâisset , compertoque , quibus parentibus ortus esset Hercules , rem ita , uti erat gesta , ad Faunum pertulisse. Tum eum quoque amicitiam Herculis cupidissimè appetisse. Quam opinionem sequi metuit noster Maro.

VIII. Cùm ergo Recaranus , sive Hercules , Patri Inventori aram Maximam consecrâset , duos ex Italiâ , quos eadem sacra certo ritu administranda edoceret , adscivit , Potitium & Pinarium. Sed eorum Potitio , qui prior venerat , ad comedenda exta admissio , Pinarius eo quòd tardius venisset , posterique ejus submoti ; unde hodièque servatur. Nemini Pinariæ gentis in eis sacris vesci licet : Eosque alio vocabulo priùs appellatos nonnulli volunt. Post verò Pinarios dictos ἀπὸ τῆ πεινᾶν , quod videlicet jejuni , ac per hoc esurientes ab ejusmodi sacrificiis discedant. Isque mos permansit usque Appium Claudium Censorem , ut Potitiis sacra facientibus , vescientibusque de eo bove , quem immolaverant , postquam inde nihil reliquissent , Pinarii deinde admitterentur. Verùm postea Appius Claudius acceptâ pecuniâ Potitios illexit , ut administrationem sacrorum Herculis servos publicos edocerent , nec non

etiam mulieres admitterent. Quo facto aiunt intra dies triginta omnem familiam Potitiorum, quæ prior in sacris habebatur, extinctam: atque ita sacra penes Pinarios resedisse, eosque tam religione, quàm etiam pietate edoctos, mysteria ejusmodi fideliter custodisse.

IX. Post Faunum Latino ejus filio in Italiâ regnante, Æneas, Ilio Achivis prodito ab Antenore, aliisque principibus, cum præ se Deos Penates, patremque Anchisen humeris gestans, nec non & parvulum filium manu trahens, noctu excederet, ortâ luce cognitus ab hostibus, eo quòd tantâ onustus pietatis sarcinâ erat, non modò à nullo interpellatus, sed etiam à rege Agamemnone, quò vellet, ire permissus, Idam petit: ibique navibus fabricatis, cum multis diversi sexûs, oraculi admonitu Italiam petit: ut docet Alexander Ephesius, lib. 1. belli Marsici. At verò Lutatius non modò Antenorem, sed etiam ipsum Æneam proditorem patriæ fuisse tradit: cui cum à rege Agamemnone permissum esset ire quò vellet, & humeris suis, quod potissimum putaret, hoc ferret; nihil illum præter Deos Penates, & patrem, duosque parvulos filios, ut quidam tradunt, ut verò alii, unum, cui Julo cognomen, post etiam Ascanio fuerit, secum extulisse. Quâ pietate motos Achivorum principes re-

misisse, ut reverteretur domum, atque inde omnia secum, quæ vellet, auferret. Itaque eum magnis cum opibus, pluribusque sociis utriusque sexûs à Trojâ digressum, longo mari emenso per diversas terrarum oras in Italiam devenisse; ac primùm Thraciam appulsum, Ænum ex suo nomine condidisse. Deinde cognitâ Polymnestoris perfidiâ ex Polydori nece, inde digressum, pervectumque ad insulam Delum, atque illinc ab eo Laviniam Anii sacerdotis Apollinis filiam in matrimonium adscitam, ex cuius nomine *Lavinia littora* appellata. Postquam is, multa maria permensus, appulsus sit ad Italiæ promontorium, quod est in Bajano, circa Averni lacum, ibique gubernatorem Misenum morbo assumptum, sepultum ab eo, ex cuius nomine urbem Misenum appellatam, ut etiam scribit Cæsar Pontificalium lib. i. qui tamen hunc Misenum non gubernatorem, sed tubicinem fuisse tradit. Inde non immeritò utramque opinionem secutus Maro sic intulit:

*At pius Æneas ingenti mole sepulcrum
Imponit, suaque arma viro, remumque,
tubamque.*

Quamvis auctore Homero quidam asserant, tubæ usum Trojanis temporibus etiam tunc ignoratum.

X. Addunt præterea quidam Æneam in eo littore Euxini cujusdam comitis matrem, ultimo ætatis affectam, circa stagnum, quod est inter Misenon Avernumque extulisse, atque inde loco nomen inditum, qui etiam nunc Euxinius sinus dicitur: cumque comperisset ibidem Sibylam mortalibus futura præcinere, in oppido quod vocatur Cimbarionis, venisse eò sciscitatum de statu fortunarum suarum: aditisque fatis, vetitum ne is cognitam in Italiâ sepeliret Prochyta, cognatione sibi conjunctam, quam incolumem reliquerat. Et postquam ad classem rediit, reperitque mortuam, in insulâ proximâ sepelisse, quæ nunc quoque eodem est nomine, ut scribunt Vulcatius, & Acilius Piso. Inde profectum pervenisse in eum locum, qui nunc portus Cajetæ appellatur, ex nomine nutricis ejus, quam ibidem amissam sepeliit. At verò Cæsar & Sempronius aiunt, Cajetæ cognomen fuisse, non nomen, ex eo scilicet inditum, quòd ejus consilio impulsuque matres Trojanæ tædio longi navigii classem ibidem incenderint, Græcâ scilicet appellatione ἀπὸ τῆ κατείν, quod est incendere. Inde ad eam Italiæ oram, quæ ab arbussto ejusdem generis Laurens appellata est, Latino regnante, pervectum cum patre Anchise, filioque & cæteris suorum, navibus egressum, in littore accubuisse,

consumptoque quod fuerat cibi, crustam etiam de farreis mensis, quas sacratas secum habebat, comedisse.

XI. Tum Anchisâ conjiciente illam esse miseriarum errorisque finem; quippe meminerat, Venerem sibi aliquando prædixisse, cum in externo littore esurie compulsi sacratas mensas invasissent, illum condendæ sedis fatalem locum fore: Scrofam etiam incientem, quam cum e navi produxissent, ut eam immolarent, & se ministrorum manibus eripuisset, recordatum Æneam, quod aliquando ei responsum esset, urbi condendæ quadrupedem futuram ducem: Tum simulacris Deorum Penatium, profecutum, atque illum, ubi illa procubuit, enixaque est porcos triginta, ibidem (urbem) auspicatum, postquam Lavinium dixit: ut scribit Cæsar lib. 1. & Lutatius lib. 2.

XII. At verò Domitius non orbes farreos, ut suprâ dictum est, sed mensarum vice sumendi cibi gratiâ apium, cujus maxima erat ibidem copia, fuisse substratum, quod ipsum consumptis aliis eduliis eos comedisse, ac post subinde intellexisse illas esse mensas, quas illos comesturos prædictum esset. Cum interim immolatâ sue in littore sacrificium perageret, traditur forte advertisse Argivam classem, in quâ Ulysses erat: cumque vereretur ne ab hoste co-

gnitus periculum subiret , itemque rem divinam interrompere summum nefas duceret , caput velamento obduxisse , atque ita pleno ritu sacra perfecisse ; inde posteris traditum morem ita sacrificandi , ut scribit Marcus Octavius lib. 1. At verò Domitius lib. 1. docet sorte Apollinis Delphici monitum Æneam , ut Italiam peteret , ubi duo maria invenisset , prandiumque cum mensis comesset , ibi urbem uti conderet. Itaque egressum in agrum Laurentem , cum paululum littore processisset , pervenisse ad duo stagna aquæ salæ , vicina inter se : ibique cum se lavisset , ac refectum cibo cum apium quoque , quod tunc vice mensæ substratum fuerat , consumpsisset , existimantem procul dubio illa esse duo maria , quòd in illis stagnis aquæ marinæ species esset , mensasque , quæ erant ex stramine apii , comestas , urbem in eo loco condidisse , eamque , quòd in stagno laverit , Lavinium cognominasse. Tum deinde à Latino rege Aboriginum , data ei , quæ incoheret , jugera quingenta. At Cato in Origine generis Romani ita docet : Suem triginta porculos peperisse in eo loco , ubi nunc est Lavinium : cumque Æneas ibi urbem condere constituisset , propterque agri sterilitatem metueret , per quietem ei visa Deorum Penatum simulacra , adhortantium ut perseveraret in condendâ urbe

quam cœperat , nam post annos totidem , quot fœtus illius suis essent , Trojanos in loca fertilia atque uberiores agrum transmigraturos , & urbem clarissimi nominis in Italiâ condituros.

XIII. Igitur Latinum Aboriginum regem , cùm ei nunciatum esset , multitudinem advenarum , classe advectam , occupavisse agrum Laurentem , adversum subitos inopinatosque hostes incunctanter suas copias eduxisse ; ac prius , quàm signum dimicandi daret , animadvertisse Trojanos militariter instructos , cùm sui lapidibus ac fudibus armati , tum etiam veste aut pelli- bus , quæ eis integumento erant , sinistris manibus involutis , processissent : itaque suspenso certamine , per colloquium inquisito , qui essent , quidve peterent , utpote qui in hoc consilium auctoritate Numinum coge- batur , namque extis ac somniis sæpe admonitus erat , tutiorem se adversum hostes fore , si copias suas cum advenis conjunxisset. Cùmque cognovisset Ænæam & Anchisen bello patriâ pulsos , cum simulacris Deorum errantes sedem quære- re , amicitiam fœdere inisse , dato invicem jurejurando , ut communes quoque hostes , amicosve haberent. Itaque cœptum à Trojanis muniri locum , quem Æneas ex nomine uxoris suæ , Latini Regis filiæ , quæ jam ante desponsata Turno Herdonio fue-

rat, Lavinium cognominavit. At verò Amatam Latini regis uxorem, cùm indignè ferret, Laviniam, repudiato Turno consobrino suo, Trojano advenæ collocatam, Turnum ad arma concitavisse; eumque mox coacto Rutulorum exercitu, tetendisse in agrum Laurentem, & adversus eum Latinum pariter cum Æneâ progressum, inter præliantes circumventum occisumque. Nec tamen amisso socero Æneas Rutulis obsistere desiit, namque & Turnum interemit. Hostibus fuis fugatisque victor Lavinium se cum suis recepit, consensuque omnium Latinorum Rex declaratus est: ut scribit Lutatius lib. 3. Piso quidem Turnum matruelem Amatæ fuisse tradit, interfectoque Latino, mortem ipsam sibimet conscivisse.

XIV. Igitur Æneam, occiso Turno, rerum potitum; cùm adhuc irarum memor Rutulos bello persequi instituisset, illos sibi ex Etruriâ auxilium Mezentii regis Agilæorum adscivisse, ac imploravisse, pollicitos, si victoria parta foret, omnia, quæ Latinorum essent, Mezentio cessura. Tunc Æneam, quòd copiis inferior erat, multis rebus, quæ necessariò tuendæ erant, in urbem comportatis, castra sub Lavinio collocasse; præpositoque his filio Euryleone, ipsum electo ad dimicandum tempore, copias in aciem produxisse, circa Numici

fluminis stagnum : ubi cùm acerrimè dimicaretur , subitis turbinibus infuscato aëre , repente cœlo tantum imbrium effusum tonitribus etiam consecutis , flammarumque fulgoribus , ut omnium non oculi modò præfringerentur , verumetiam mentes quoque confusæ essent , cùmque universos utriusque partis dirimendi prælia cupiditas inesset , nihilominus in illâ tempestatis subitæ confusione interceptum Æneam , nusquam deinde comparuisse. Traditur autem non proviso , quòd propinquus flumini esset , ripâ depulsus , fortè in fluvium decidisse , atque ita prælium diremptum ; dein post apertis fugatisque nubibus cùm serena facies effulsisset , creditum est vivum eum cœlo adsumptum. Idemque tamen post ab Ascanio , & quibusdam aliis visus affirmatur super Numici ripam , eo habitu armisque , quibus in prælium processerat. Quæ res immortalitatis ejus famam confirmavit. Itaque illi eo loco templum consecratum , appellarique placuit Patrem Indigetem. Dein filius ejus Ascanius , idem qui Euryleo , omnium Latinorum judicio Rex appellatus.

XV. Igitur summam imperii Latinorum adeptus Ascanius , cùm continuis præliis Mezentium persequi instituisset , filius ejus Lausus collem Laviniaë arcis occupavit. Cùmque id oppidum circumfusus om-

nibus copiis Regis teneretur, Latini legatos ad Mezentium miserunt siscitarum, quâ conditione in deditionem eos accipere vellet; cùmque ille inter alia onerosa illud quoque adjiceret, ut omne vinum agri Latini aliquot annis sibi inferretur; consilio atque auctoritate Ascanii placuit ob libertatem mori potius, quàm illo modo servitutem subire. Itaque vino ex omni vindemiâ Jovi publicè voto, consecratoque, Latini urbe eruperunt, fusoque præsidio, interfectoque Lauso, Mezentium fugam facere coëgerunt. Is postea per legatos amicitiam societatemque Latinorum impetravit: ut docet Lucius Cæsar lib. 1. Itemque Aulus Postumius in eo volumine, quod de adventu Æneæ conscripsit atque edidit. Igitur Latini Ascanium ob insignem virtutem non solum Jove ortum crediderunt, sed etiam per diminutionem, declinato paululum nomine, primò Jobum, dein postea Julum appellarunt, à quo Julia familia manavit: ut scribunt Cæsar lib. 11. & Cato in Originibus.

XVI. Interim Lavinia ab Æneâ gravida relicta, metu, veluti insecuturi se Ascanii, in silvam profugit ad magistrum patrii pecoris, Tyrrhum, ibique enixa est puerum, qui à loci qualitate Silvius est dictus. At verò vulgus Latinorum existimans clam ab Ascanio interfectam, ma-

gnam ei invidiam conflayerat, usque eo, ut armis quoque ei vim denuntiaret. Tum Ascanius jurejurando se purgans, cum nihil apud eos proficeret, petitâ dilatione ad inquirendum, iram præsentem vulgi aliquantulum fregit; pollicitusque est, se ingentibus præmiis cumulaturum eum, qui sibi Laviniam investigâset: mox recuperatam cum filio in urbem Lavinium reduxit, dilexitque honore materno. Quæ res rursùm ei magnum favorem populi conciliavit, ut scribunt Caius Cæsar, & Sextus Gellius in Origine gentis Romanæ. At verò alii tradunt, quod cum Ascanius ab universo populo ad restituendam Laviniam cogeretur, juraretque se neque interemisse, neque scire ubi esset, Tyrrhum petito silentio in illâ concionis frequentiâ professum indicium, si sibi, Laviniaque, pueroque ex eâ nato fides incolumitatis daretur; tumque eum acceptâ fide Laviniam in urbem cum filio reduxisse.

XVII. Post hæc Ascanius completis in Lavinio triginta annis, recordatus novæ urbis condendæ tempus advenisse ex numero porcorum, quos pepererat sus alba, circumspectis diligenter finitimis regionibus, speculatus montem editum, qui nunc ab eâ urbe, quæ in eo condita est, Albanus nuncupatur, civitatem communit; eamque ex formâ, quod ita in longum

porrecta est, Longam, ex colore suis, Albam cognominavit. Cùmque illuc simulacra Deorum Penatium transtulisset, posttridie apud Lavinium apparuerunt. Rursusque relata Albam, appositisque custodibus, nescio quantis, se Lavinium in pristinam sedem identidem receperunt. Itaque tertio nemo ausus est amovere ea, ut scriptum est in Annali Pontificum lib. 1 v. Cincii & Cæsaris 2. Tuberonis 1. At Ascanius postquam excessisset è vitâ, inter Julum filium ejus, & Silvium Postumum, qui ex Laviniâ genitus erat, de obtinendo imperio orta contentio est, cùm dubitaretur an Æneæ filius, an nepos potior esset. Permissâ disceptatione ejus rei ab universis Rex Silvius declaratus est. Ejusdem posterii omnes cognomento Silvii, usque ad conditam Romam, Albæ regnaverunt, ut est scriptum Annalium pontificalium lib. 1 v. Igitur regnante Latino Silvio coloniæ deductæ sunt Præneste, Tibur, Gabii, Tusculum, Cora, Pometia, Locri, Crustumium, Camena, Bovillæ, cæteraque oppida circumquaque.

XVIII. Post eum regnavit Tiberius Silvius, Silvii filius. Qui cùm adversus finitimos bellum inferentes copias eduxisset, inter præliantes depulsus in Albulam flumen, deperiit, mutandique nominis exstitit causa, ut scribunt Lucius Cincius lib.

1. Lutatius lib. III. Post eum regnavit Aremulus Silvius, qui tantæ superbix non adversum homines modò, sed etiam Deos fuisse traditur, ut prædicaret se superiorem esse ipso Jove, ac tonante cœlo militibus imperaret, ut telis clypeos quaterent, dictitaretque clariorem sonum se facere. Qui tamen præsentì affectus est pœnâ, nam fulmine ictus, raptusque turbine in Albanum lacum præcipitatus est, ut scriptum est Annalium lib. VI. & Epitomarum Pisonis II. Aufidius sanè in Epitomis, & Domitius lib. I. non fulmine ictum, sed terræ motu prolapsum, simul cum eo regiam in Albanum lacum tradunt. Post illum regnavit Aventinus Silvius; isque finitimis bellum inferentibus in dimicando circumventus, ab hostibus prostratus est, ac sepultus circa radices montis, cui ex se nomen dedit, ut scribit Julius Cæsar lib. II.

XIX. Post eum Silvius Procas rex Albanorum, duos filios Numitorem & Amulium æquis partibus hæredes instituit. Tum Amulius in unâ parte regnum tantummodò, in alterâ totius patrimonii summam, atque omnem paternorum bonorum substantiam posuit, fratrique Numitori, qui major natus erat, optionem dedit, ut ex his, utrum mallet, eligeret. Numitor cum privatum omne cum facul-

tatibus regno prætulisset, Amulius regnum obtinuit. Quod ut firmissimè possideret, Numitoris fratris sui filium in venando interimendum curavit. Tum etiam Rheam Silviam ejus sororem sacerdotem Vestæ fieri jussit, simulato somnio, quo admonitus ab eâdem Deâ esset, ut id fieret; cùm re verâ ita faciendum sibi existimaret, periculosum ducens, ne quis ex eâ nasceretur, qui avitas persequeretur injurias, ut scribit Valerius Antias lib. 1. At verò Marcus Octavius, & Licinius Macer tradunt Amulium patrum Rheæ sacerdotis, amore ejus captum, nubilo cœlo obscuroque aëre, cùm primùm illucescere cœpisset, in usum sacrorum aquam petenti insidiatum, in luco Martis compressisse eam, tum exactis mensibus geminos editos. Quod cùm comperisset, celandi facti gratiâ per scelus concepti, necari jussit sacerdotem; parrum sibi exhiberi: Tumque Numitorem spe futurorum, quòd hi, si adolevissent, injuriarum suarum quandoque ultores futuri essent, alios pro eis subdidisse, illosque suos veros nepotes Faustulo pastorum magistro dedisse nutriendos.

XX. At verò Fabius Pictor lib. 1. & Vennonius solito institutoque egressam virginem, in usum sacrorum aquam petitem ex eo fonte, qui erat in luco Martis,

subitò imbris tonitribusque, quæ cum illâ erant, disjectis, à Marte compressam, conturbatamque, mœx recreatam consolatione Dei, nomen suum indicantis, affirmantisque ex eâ natos dignos patre evafuros. Primùm igitur Amulius rex, ut comperit Rheam Silviam sacerdotem peperisse geminos, protinùs imperavit deportari ad aquam profluentem, atque eò abjici. Tum illi, quibus id imperatum erat, impositos alveo pueros, circa radices montis Palatii in Tiberim, qui tum magnis imbribus stagnaverat, abjecerunt: ejusque regionis subulcus Faustus, speculatus exponentes, ut vidit relabente flumine alveum, in quo pueri erant, obhæsisse ad arborem fici, puerorumque vagitu lupam excitam, quæ repente exierat, primò lambitu eos deteruisse, dein levandorum uberum gratiâ mammas præbuisse, descendit ac sustulit, nutriendosque Accæ Larentiæ uxori suæ dedit: ut scribunt Ennius lib. i. & Cæsar lib. ii. Addunt quidam Faustulo inspectante, picum quoque advolasse, & ore pleno cibum pueris ingessisse, inde videlicet lupum picumque Martiæ tutelæ esse, arborem quoque illam Ruminalem dictam, circa quam pueri abjecti erant, quòd ejus sub umbrâ pecus acquiescens meridie ruminare sit solitum.

XXI. At verò Valerius tradit, pueros ex

Rheâ Silviâ natos Amulium regem Faustulo, fervo necandos dedisse : sed eum à Numitore exoratum ne pueri necarentur, Accæ Larentiæ amicæ suæ nutriendos dedisse, quam mulierem, eo quòd pretio corpus esset vulgare solita, Lupam dictam. Notum quippe ita appellari mulieres quæstum corpore facientes ; unde & ejusmodi loci, in quibus hæc consistunt, Lupanaria dicta. Cum verò pueri liberalis disciplinæ capaces facti essent, Gabiis Græcarum Latinarumque litterarum ediscendarum gratiâ commoratos, Numitore avo clam omnia subministrante. Itaque ut primùm adolevissent, Romulum in dicio educatoris Faustuli comperto, qui sibi avus, quæ mater fuisset, quidque de eâ factum esset, cum armatis pastoribus Albam protinùs perrexisset, interfectoque Amulio Numitorem avum in regnum restitutum. Romulum autem à virium magnitudine appellatum, nam Græcâ linguâ *ῥωμην* virtutem dici certum est. Alterum verò Remum dictum, videlicet à tarditate, quippe talis naturæ homines ab antiquis remores dicti.

XXII. Igitur actis, quæ supra diximus, re divinâ factâ eo in loco, qui nunc Lupercal dicitur, ludibundi discurrerunt, pellibus hostiarum occurrentes quosque sibi verberantes ; utque solenne sacrificium sibi, posterisque id esset, sanxerunt,

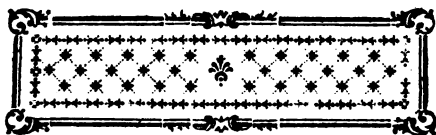
separatimque suos appellaverunt , Remus Fabios , Romulus Quintilios , quorum utrumque nomen etiamnum in sacris manet. At verò lib. 11. Pontificalium proditur , missos ab Amulio , qui Remum pecorum pastorem attraherent , cùm non auderent ei vim afferre , opportunum tempus sibi ad insidiandum nactos , quòd tum Romulus aberat , genus lusûs simulâsse , quinam eorum manibus post terga ligatis lapidem , quo lana pensitari solebat , mordicùs sublatum , quam longissimè perferret : tum Remum fiduciâ virium in Aventinum usque se perlaturum sponondisse ; dein postquam vinciri se passus est , Albani abstractum. Quod postquam Romulus comperisset , coactâ pastorum manu , eâque in centenos homines distributâ , perticas manipulis fœni variè formatis in summo iunctas , dedisse , quò facilius eo signo suum quisque ducem sequeretur. Unde institutum , ut postea milites , qui ejusdem signi essent , Manipulares dicerentur. Itaque ab eo oppresso Amulio , fratrem vinculis liberatum , avum regno restitutum.

XXIII. Cùm igitur inter se Romulus & Remus de condendâ urbe tractarent , in quâ ipsi pariter regnarent , Romulusque locum , qui sibi idoneus videretur , in monte Palatino designaret , Romamque appellari vellet : contraque item Remus in alio colle ,

qui aberat à Palatio millibus quinque , eundemque locum ex suo nomine Remuriam appellaret , neque ea inter eos finiretur contentio , avo Numitore arbitro adscito , placuit disceptatores ejus controversiæ immortales Deos sumere ; ita ut utri eorum priori secunda auspicia obvenissent , urbem conderet , eamque ex suo nomine nuncuparet , atque in eâ regni summam teneret. Cùmque auspicaretur Romulus in Palatio , Remus in Aventino , sex vultures pariter volantes , à sinistrâ Remo prius visos , tumque ab eo missos qui Romulo nunciarent , sibi jam data auspicia , quibus condere urbem juberetur , itaque maturaret ad se venire. Cùmque ad eum Romulus venisset , quæsissetque quænam illa auspicia fuissent , dixissetque ille , sibi auspicanti sex vulturios simul apparuisse : at ego , inquit Romulus , jam tibi duodecim demonstrabo ; ac repentè , duodecim vultures apparuisse , subsecuto cœli fulgore pariter tonitruque. Tum Romulus , Quid , inquit , Reme affirmas priora , cùm præsentia intuearis ? Remus postquam intellexit sese regno fraudatum , multa , inquit , in hac urbe temerè sperata atque præsumpta infelicissimè proventura sunt. At verò Licinius Macer lib. 1. docet contentionis illius perniciosum exitum fuisse , namque ibidem obsistentes Remum & Faustulum interfectos. Contra

Egnatius lib. 1. in eâ contentione non modò Remum non esse occisum , sed etiam ulterius à Romulo vixisse tradit. Sed horum omnium opinionibus diversis repugnat nostræ memoriæ proclamans historia Liviana , quæ testatur , quòd auspicato Romulus ex suo nomine Romam vocavit : cumque muniret mœnibus , edixit , ne quis vallum transiliret , quod Remus irridens transiit , & à Celere centurione rutro fertur occisus. Romulus asylum convenis &c. (*vid. pag. 162.)*

SEXT. AUREL. VICTOR

D E

VIRIS ILLUSTRIBUS
URBIS ROMÆ.

C A P U T I.

PROCAS rex Albanorum Amulium, & Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis vicibus habendum reliquit, & ut alternis imperarent. Sed Amulius fratri imperium non dedit, &, ut eum sobole privaret, Rheam Silviam filiam ejus, Vestæ sacerdotem præfecit, ut virginitate perpetuâ teneretur: quæ à Marte compressa, Romulum & Remum edidit. Amulius ipsam in vincula compegit, parvulos in Tiberim abjecit, quos aqua in sicco reliquit. Ad vagitum lupa accurrit, eosque uberibus suis aluit. Mox Faustus pastor collectos Accæ Larentiæ conjugii educandos dedit. Qui postea, Amulio interfecto, Numitori avo re-

gnum restituerunt : ipsi pastoribus adunatis civitatem condiderunt , quam Romulus augurio victor , quòd ipse XII. Remus VI. vultures viderat , Romam vocavit ; & ut eam prius legibus muniret quàm mœnibus , edixit ne quis vallum transiliret , quod Remus irridens , transiit , & à Celere centurione rutro fertur occisus.

II. Romulus asylum convenis patefecit , & magno exercitu facto , cùm videret conjugia deesse , per legatos à finitimis civitatibus petiit. Quibus negatis , ludos Consualia simulavit , ad quos cùm utriusque sexûs multitudo venisset , dato suis signo virgines raptæ sunt : ex quibus cùm una pulcherrima cum magnâ omnium admiratione duceretur , Talassio eam duci responsum. Quæ nuptiæ quia feliciter cesserunt , institutum est , ut omnibus in nuptiis Talassii nomen invocaretur. Cùm feminas finitimorum Romani vi rapuissent , primi Cæninenses contra eos bellum sumpserunt. Adversus quos Romulus processit , & exercitum eorum , ac ducem Acronem singulari prælio vicit. Spolia opima Jovi Feretrio in Capitolio consecravit. [Antemnates , Crustumini , Fidenates , Veientes ,] Sabini etiam ob raptas bellum adversus Romanos sumpserunt. Et cùm Romæ appropinquarent , Tarpejam virginem nacti , quæ aquæ , causâ sacrorum , hauriendæ

descenderat , ei T. Tatius optionem muneris dedit , si exercitum suum in Capitolium perduxisset. Illa petiit quod illi in sinistris manibus gerebant , videlicet annulos & armillas. Quibus dolosè repromissis , Sabinos in arcem perduxit , ubi Tatius scutis eam obrui præcepit , nam & ea in lævis habuerant. Romulus adversus Tatium , qui montem Tarpeium tenebat , processit , & in eo loco , ubi nunc Romanum forum est , pugnam conseruit : ibi Hostus Hostilius fortissimè dimicans cecidit , cujus interitu consternati Romani fugere cœperunt. Tunc Romulus Jovi Statori ædem vovit , & exercitus seu fortè , seu divinitus restitit. Tunc raptæ in medium processerunt , & hinc patres , inde conjuges deprecatae , pacem conciliârunt. Romulus fœdus percussit , & Sabinos in Urbem recepit ; populum à Curibus oppido Sabino- rum , Quirites vocavit. Centum Senatores , à pietate Patres appellavit. Tres equitum centurias instituit , quas à suo nomine Ramnenses , à Tito Tatius Tatienses , à Lucumone Luceres appellavit. Plebem in triginta curias distribuit , easque raptarum nominibus appellavit. Cùm ad Capræ paludem exercitum lustraret , nusquam comparuit : unde inter Patres & Populum seditione ortâ , Julius Proculus vir nobilis , in concionem processit , & jurejurando

firmavit, Romulum à se in colle Quirinali visum augustiore formâ, cum ad Deos abiret, eundemque præcipere, ut seditionibus abstinere, virtutem colere; futurum ut omnium gentium domini existerent. Hujus auctoritati creditum est. Ædes in colle Quirinali Romulo constituta, ipse pro Deo cultus, & Quirinus est appellatus.

III. Post consecrationem Romuli, cum diu interregnum esset, & seditiones orirentur, Numa Pompilius Pomponis filius, Curibus oppido Sabinorum accitus, cum addicentibus avibus Romam venisset, ut populum ferum religione molliret, sacra plurima instituit; ædem Vestæ fecit, virgines Vestales legit; Flamines tres, Dialem, Martialem, Quirinalem, Salios Martis sacerdotes, quorum primus Præsul vocatur, XII. instituit. Pontificem Maximum creavit. Portas Jano gemino ædificavit. Annum in XII. menses distribuit, additis Januario & Februario. Leges quoque plures & utiles [tulit:] omnia, [quæ gerebat,] jussu Egeriæ nymphæ, conjugis suæ, se facere simulans. Ob hanc tantam justitiam bellum ei nemo intulit. Morbo solutus in Janiculo sepultus est, ubi post multos annos arcula cum libris à Terentio quodam exarata: qui libri, quia leves quasdam sacrorum causas continebant, ex auctoritate Patrum cremati sunt.

IV. Tullus Hostilius , quia bonam operam adversum Sabinos navaverat, Rex creatus , bellum Albanis indixit , quod trigeminorum certamine finivit. Albam propter perfidiam ducis Metii Fufetii diruit. Albanos Romam transire jussit. Curiam Hostiliam constituit. Montem Cœlium Urbi addidit. Et dum Numam Pompilium sacrificiis imitatur , Jovi Elicio litare non potuit , fulmine ictus cum regiâ conflagravit.

Cùm inter Romanos & Albanos bellum fuisset exortum , ducibus Hostilio & Fufetio , placuit rem paucorum certamine finire. Erant apud Romanos trigemini Horatii , tres apud Albanos Curiatii ; quibus fœdere icto concurrentibus , statim duo Romanorum ceciderunt , tres Albanorum vulnerati. Unus Horatius quamvis integer , quia tribus impar erat , fugam simulavit , & singulos per intervalla , ut vulnere dolor patiebatur , insequentes interfecit. Et cùm spoliis onustus rediret , sororem obviam habuit , quæ viso paludamento sponsi sui , qui unus ex Curiatiis erat , flere cœpit. Frater eam occidit. Quâ re apud Duumviros condemnatus , apud populum provocavit , ubi patris lacrymis condonatus , ab eo expiandi gratiâ sub tigillum missus , quod nunc quoque viæ suppositum , Sororium appellatur.

Metius Fufetius dux Albanorum , cùm

visset, gener à Tarquinio adsumptus est. Et cum Rex occisus esset, Tanaquil ex altiori loco ad populum despiciens, ait Priscum gravi quidem, sed non letali vulnere accepto, petere ut interim, dum convalescit, Servio Tullio dicto audientes essent. Servius Tullius quasi precario regnare cœpit, sed rectè imperium administravit. Etruscos sæpe domuit. Collem Quirinalem & Viminalem & Esquilias Urbi addidit; aggerem, fossasque fecit. Populum in quatuor tribus distribuit, ac post plebi distribuit annonam. Mensuras, pondera, classes, centuriasque constituit. [Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat.] Latino- rum populis persuasit, uti exemplo eorum, qui Dianæ Ephesiæ ædem fecissent, & ipsi ædem Dianæ in Aventino ædificarent. Quo effecto, bos cuidam Latino miræ magnitudinis nata, & responsum somno datum, eum populum summam imperii habiturum, cujus civis bovem illam immolâset. Latinus bovem in Aventinum egit, & causam sacerdoti Romano exposuit. Ille callidus, dixit prius eum vivo flumine manus abluere debere. Latinus dum ad Tiberim descendit, sacerdos bovem immolavit. Ita imperium civibus, sibi gloriam factò consilioque quæsivit.

Servius Tullius filiam alteram ferocem,
mite m

mitem alteram habens, cum Tarquinii filios pari animo videret, ut omnium mentes morum diversitate leniret, ferocem mīti, mitem feroci in matrimonium dedit. Sed mites, seu forte, seu fraude perierunt; feroces morum similitudo conjunxit. Statim Tarquinius Superbus à Tullia incitatus, advocato Senatu, regnum paternum repetere cœpit. Quâ re auditâ Servius, dum ad Curiam properat, jussu Tarquinii gradibus dejectus, & domum refugiens, interfectus est. Tullia statim in forum properavit, & prima conjugem Regem salvavit, à quo jussa turbâ decedere, cum domum rediret, viso patris corpore, mulionem evitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, unde vicus ille Sceleratus dictus. Postea Tullia cum conjugē in exilium acta est.

VIII. Tarquinius Superbus cognomen moribus meruit. Occiso Servio Tullio, regnum scelestè occupavit. Tamen bello strenuus, Latinos Sabinosque domuit; Sueffam Pometiam Volscis eripuit; Gabios per Sextum filium, simulato transfugio, in potestatem redegit; & ferias Latinas primus instituit, Foros in Circo, & cloacam maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est: unde illæ fossæ, Quiritium sunt dictæ. Cum Capitolium inciperet, caput hominis invenit, unde

cognitum est, eam urbem caput gentium futuram. Et cum in obsidione Ardeæ filius ejus Lucretiæ stuprum intulisset, cum eo in exilium actus, ad Porsennam Etruriæ regem confugit, cujus ope regnum retinere tentavit. Pulsus, Cumas concessit, ubi per summam ignominiam reliquum vitæ tempus exegit.

IX. Tarquinius Collatinus sorore Tarquinii Superbi genitus, in contubernio juvenum regionum Ardeæ erat; ubi cum fortè in liberiore convivio conjugem suam unusquisque laudaret, placuit experiri. Itaque equis Romam petunt. Regias nurus in convivio & luxu deprehendunt, & inde Collatiam petunt. Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt, itaque ea pudicissima judicatur. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus nocte Collatiam rediit, & jure propinquitatis in domum Collatini venit, & cubiculum Lucretiæ irrupit, pudicitiam expugnavit. Illa postero die advocatis patre & conjuge, rem exposuit, & se cultro, quem veste texerat, occidit. Illi in exitium regum conjurârunt, eorumque exilio necem Lucretiæ vindicaverunt.

X. L. Junius Brutus sorore Tarquinii Superbi genitus, cum eandem fortunam timeret, in quam frater inciderat, qui ob divitias & prudentiam fuerat ab avunculo occisus, stultitiam finxit, unde Brutus di-

Æus. Juvenibus regiis Delphos euntibus deridiculi gratiâ comes adscitus, baculo fambuceo aurum infusum Deo donum tulit. Ubi responsum est, eum Romæ summam potestatem habiturum, qui primus matrem oscularetur; ipse terram osculatus est. Deinde propter Lucretiæ stuprum, cum Tricipitino & Collatino in exitium regum conjuravit. Quibus in exilium actis, primus Consul creatus, filios suos, quòd cum Aquiliis & Vitelliis ad recipiendum in Urbem Tarquinius conjuraverant, virgis cæfos securi percussit. Deinde in prælio, quod adversus eos gerebat, singulari certamine cum Arunte filio Tarquinii congressus, se ambo mutuis vulneribus ceciderunt. Cujus corpus in foro positum, à collegâ laudatum, matronæ anno luxerunt.

XI. Porfenna, rex Etruscorum, cum Tarquinius in Urbem restituere tentaret, & primo impetu Janiculum cepisset, Horatius Cocles, (illo cognomine, quòd in alio prælio oculum amiserat) pro ponte sublicio sterit, & aciem hostium solus sustinuit, donec pons à tergo interrumpere-tur, cum quo in Tiberim decidit, & armatus ad suos transnavit. Ob hoc ei tantum agri publicè datum, quantum uno die arari potuisset. Statua quoque ei in Vulcanali posita.

XII. Cum Porfenna rex Urbem obsi-

H ij

deret, Mutius Cordus, vir Romanæ constantiæ, Senatum adiit, & veniam transfugiendi petiit, necem regis repromittens. Acceptâ potestate, in castra Porfennæ venit, ibique purpuratum pro Rege deceptus occidit. Apprehensus, & ad regem pertractus, dextram aris imposuit, hoc supplicii à reâ exigens, quòd in cæde peccasset. Unde cum misericordiâ regis abstraheretur, quasi beneficium referens, ait, trecentos adversus eum similes conjurasse. Quâ re ille territus, bellum acceptis obsidibus deposuit. Mutio prata trans Tiberim data, ab eo Mutia appellata. Statua quoque ei honoris gratiâ constituta est.

XIII. Porfenna Clœliam Virginem nobilem inter obsides accepit, quæ deceptis custodibus, noctu castris ejus egressa, equum, quem fors dederat, arripuit, & Tiberim trajecit. A Porfennâ per legatos repetita, reddita est. Cujus ille virtutem admiratus, cum quibus optasset in patriam redire, permisit. Illa virgines puerosque elegit, quorum ætatem injuriæ obnoxiam sciebat. Huic statua equestris in foro posita.

XIV. Romani cum adversum Veientes bellarent, eos sibi hostes familia Fabiorum privato nomine deposcit, & profecti trecenti sex, duce Fabio Consule, fuerunt. Cum sæpè victores exstitissent, apud

Cremeram fluvium castra posuerunt. Veientes ad dolos conversi, pecora ex diverso in conspectu eorum protulerunt, ad quæ progressi Fabii, in insidias delapsi, ad unum occisione perierunt. Dies, quo id factum est, inter nefastos relatus. Porta, quæ profecti erant, Scelerata est appellata. Unus ex eâ gente propter impubertem ætatem domi relictus, genus propagavit ad Q. Fabium Maximum, qui Hannibalem morâ fregit, Cunctator ab obtrectatoribus dictus.

XV. Lucius Valerius, Volesi filius, primum de Veientibus, iterum de Sabinis, tertio de utrisque gentibus triumphavit. Hic, quia in locum Bruti collegæ Consulem non subrogaverat, & domum in Veliâ tutissimo loco habebat, in suspicionem regni affectati venit. Quo cognito, apud populum questus, quod de se tale aliquid timuissent, immisit, qui domum suam diruerent. Secures etiam fascibus demisit, eosque in populi concione submisit. Legem de provocatione à magistratibus ad populum tulit. Hinc Poplicola dictus. Qui cum (quater consul) diem obiisset, adeo pauper exstitit, ut collectis à populo nummis publicè sepultus sit, & annuo matronarum luctu honoratus.

XVI. Tarquinius ejectus, ad Mamilium
H iij

Tusculanum generum suum confugit , qui cùm Latio concitato Romanos graviter urgeret , A. Postumius Dictator dictus , apud Regilli lacum cum hostibus conflixit. Ubi cùm victoria nutaret , Magister equitum equis frenos detrahi jussit , ut irrevocabili impetu ferrentur , ubi & aciem Latinorum fuderunt & castra ceperunt. Sed inter eos duo juvenes candidis equis insigni virtute apparuerunt , quos Dictator quæsitos , ut dignis muneribus honoraret , non reperit ; Castorem & Pollucem ratus , communi titulo dedicavit.

XVII. Lucius Quinctius Cincinnatus filium Cæsonem petulantissimum abdicavit , qui & à Censoribus notatus , ad Volscos & Sabinos confugit , qui duce Clælio Graccho , bellum adversum Romanos gerebant , & Q. Minucium Consulem in Algidio monte obsidebant. Quinctius Dictator dictus , ad quem missi legati , nudum eum arantem trans Tiberim offenderunt , qui insignibus sumptis Consulem obsidione liberavit. Quare à Minucio & ejus exercitu coronâ aureâ & obsidionali donatus est. Vicit hostes , ducem eorum in deditionem accepit , & triumphi die ante currum egit. Sexto-decimo die dictaturam , quam acceperat , deposuit , & ad agriculturam reversus est. Iterum post viginti annos Dictator dictus , Spurium Mælium

regnum affectantem , à Servilio Ahalâ Magistro equitum occidi jussit. Domum ejus solo æquavit , unde locus ille Æquimelium dictus.

XVIII. Menenius Agrippa , cognomento Lanatus , dux electus adversum Sabinos , de his triumphavit. Et cum populus à Patribus secessisset , quòd tributum & militiam toleraret , nec revocari posset ; Agrippa apud eum , *Olim* , inquit , *humani artus* , *cum ventrem otiosum cerne-
rent* , *ab eo discordârunt* , *& suum illi mi-
nisterium negârunt*. *Cum eo pacto & ipsi
deficerent* , *intellegerunt ventrem acceptos
cibos per omnia membra differere* , *& cum
eo in gratiam redierunt*. Sic Senatus & Po-
pulus quasi unum corpus discordiâ pereunt ,
concordiâ valent. Hâc fabulâ populus re-
gressus est. Creavit tamen Tribunos ple-
bis , qui libertatem suam adversum nobi-
litis superbiam defenderent. Menenius
autem tantâ paupertate decessit , ut eum
populus collatis quadrantibus sepeliret ,
locum sepulcro Senatus publicè daret.

XIX. Cneus Marcius , captis Coriolis
urbe Volscorum Coriolanus dictus , ob
egregia militiæ facinora à Postumio op-
tionem munerum accipiens , equum tan-
tùm & hospitem sumpsit , virtutis & pie-
tatis exemplum. Hic Consul gravi anno-
nâ , advectum è Siciliâ frumentum ,

magno pretio dandum populo curavit, ut hac injuriâ plebs agros, non seditiones coleret. Ergo à Tribuno plebis Decio die dictâ, ad Volscos concessit, eosque duce Attio Tullo adversus Romanos concitavit, & ad quartum ab Urbe lapidem castra posuit. Cùmque nullis civium legationibus flecteretur, à Veturiâ matre, & Volumniâ uxore matronarum numero comitatâ motus, omisso bello, ut proditor occisus est. Ibi templum Fortunæ muliebri constitutum est.

XX. Fabius Ambustus ex duabus filiabus alteram Licinio Stoloni plebeio, alteram Aulo Sulpicio patricio conjugem dedit. Quarum plebeia cùm sororem salutarer, cujus vir Tribunus militaris consulari potestate erat, fasces lictorios foribus appositos indecenter expavit. A sorore irrita, marito quæstæ est: qui adjuvante socero, ut primùm tribunatum plebis agressus est, legem tulit, ut alter Consul ex plebe crearetur. Lex, resistente Appio Claudio, lata tamen; & primus Licinius Stolo Consul factus. Idem legem scivit, ne cui plebeio plus quingenta jugera agri habere liceret. Et ipse cùm jugera quingenta haberet, & altera emancipati filii nomine possideret, in judicium vocatus, & primus omnium suâ lege punitus est.

XXI. Populus Romanus cùm seditiosos

magistratus ferre non posset, Decem-viros legibus scribendis creavit, qui eas ex libris Solonis translatas, duodecim Tabulis exposuerunt. Sed cum pacto dominationis magistratum sibi prorogarent, unus ex his Appius Claudius Virginiam, Virginii Centurionis filiam, in Algido militantis, adamavit. Quam cum corrumpere non posset, clientem subornavit, qui eam in servitium deposceret; facile victurus, cum ipse esset & accusator, & iudex. Pater re cognita, cum ipso die iudicii supervenisset, & filiam jam addictam videret, ultimo ejus adloquio impetrato, cum eam in secretum abduxisset, occidit; & corpus ejus humero gerens, ad exercitum profugit, & milites ad vindicandum facinus accendit, qui creatis decem Tribunis Aventinum occuparunt, Decem-viros abdicare se magistratu præceperunt, eosque omnes aut morte aut exilio punierunt. Appius Claudius in carcere necatus est.

XXII. Romani ob pestilentiam responso monente, ad Æsculapium Epidaurum arcessendum decem legatos principe Q. Ogulnio miserunt. Qui cum eò venissent, & simulacrum ingens mirarentur, anguis è sedibus ejus elapsus, venerabilis, non horribilis, per mediam urbem cum admiratione omnium ad navem Romanam perrexit, & se in Ogulnii tabernaculo conspiravit.

Legati Deum vehentes, Antium provecti sunt: ubi per mollitiam maris, anguis proximum Æsculapii fanum petiit, & post paucos dies ad navem rediit; & cum adverso Tiberi subveheretur, in proximam insulam desiluit, ubi templum ei constitutum, & pestilentia mirâ celeritate sedata est.

XXIII. Furius Camillus cum Faliscos obsideret, ac ludi litterarii magister, Principum filios ad eum adduxisset, victum eum iisdem pueris in urbem redigendum & verberandum tradidit. Statim Falisci se ei ob tantam iustitiam dederunt. Veios decenni obsidione domuit, deque his triumphavit. Postmodum est crimini datum, quod albis equis triumphasset, & prædam iniquè divisisset; die dictâ ab Appuleio Tribuno plebis, damnatus, Ardeam concessit. Mox cum Galli Senones, relictis ob sterilitatem agris suis, Clusium Italie oppidum obsiderent, missi sunt Româ tres Fabii, qui Gallos monerent, ut ab oppugnatione desisterent. Ex his unus contra ius gentium in aciem processit, & ducem Senonum interfecit. Quo commoti Galli, petitis in deditionem legatis, nec impetratis, Romam petierunt, & exercitum Romanum apud Alliam fluvium ceciderunt, die xvi. Kalend. Augusti, qui dies inter nefastos relatus, Alliensis dictus.

Victores Galli Urbem intraverunt , ubi nobilissimos senum in curulibus & honorum insignibus , primò ut Deos venerati , deinde ut homines despicati , interfecêre. Reliqua juvenus cum Manlio in Capitolium fugit , ubi obfessa , Camilli virtute est servata. Qui absens Dictator dictus , collectis reliquis , Gallos improvisos internectione occidit. Populum Romanum migrare Veios volentem retinuit. Sic & oppidum civibus , & cives oppido reddidit.

XXIV. Manlius ob defensum Capitolium Capitolinus dictus , sexdecim annorum voluntarium militem se obtulit. Triginta septem militaribus donis à suis ducibus ornatus , viginti tres cicatrices in pectore habuit. Captâ Urbe auctor in Capitolium confugiendi fuit. Quâdam nocte clangore anseris excitatus , Gallos ascendentes dejecit. Patronus à civibus appellatus , & farre donatus est. Domum etiam in Capitolio publicè accepit. Quâ superbiâ elatus , cum Senatum suppressisse Gallicos thesauros argueret , & addictos propriâ pecuniâ liberaret , regni affectati suspicione in carcerem conjectus , populi consensu liberatus est. Rursus cum in eâdem culpâ , & gravius perseveraret , reus factus , & ob conspectum Capitolii ampliatus est. Alio deinde loco damnatus , & de Saxo Tarpeio præcipitatus est. Domus diruta : bona

publicata. Gentilitas ejus Manlii cognomen ejuravit, ne quis postea Capitolinus vocaretur.

XXV. Fidenates Fidei Romanorum hostes, ut sine spe veniæ fortius dimicarent, legatos ad se missos interfecerunt; ad quos Quinctius Cincinnatus Dictator missus Magistrum equitum habuit Cornelium Cossium, qui Larrem Tolumnium ducem suâ manu interfecit. De eo spolia opima Jovi Feretrio secundus ab Romulo consecravit.

XXVI. P. Decius Mus bello Samnitico sub Valerio Maximo & Cornelio Cossio Consulibus Tribunus militum, exercitu in angustiis Gauri montis insidiis hostium clauso, accepto, quod postulaverat, præsidio, in superiorem locum evasit; hostes terruit. Ipse intempestâ nocte per medias custodias somno oppressas incolumis evasit. Ob hoc ab exercitu civicâ coronâ [de quercu, quæ dabatur ei qui cives in bello servâisset; obsidionali, quæ dabatur ei qui obsidione cives liberâisset] donatus est. Consul bello Latino, collegâ Manlio Torquato, positus apud Veferim fluvium castris, cum utrique Consuli somnio obvenisset, eos victores futuros, quorum dux in prælio cecidisset. Tum collato cum collegâ somnio, cum convenisset, ut cujus cornu in acie laboraret, Diis se

Manibus voveret , inclinante suâ parte , se & hostes per Valerium pontificem Diis se Manibus devovit. Impetu in hostes facto , victoriam suis reliquit.

XXVII. Publius Decius Decii filius , primò Consul de Samnitibus triumphans , spolia ex his Cereri consecravit. Iterum & tertio consul , multa domi militiæque gessit. Quarto consulatu cum Fabio Maximo , cum Galli , Samnites , Umbri , Tusci contra Romanos conspirassent , ibi exercitu in aciem ducto , & cornu inclinante , exemplum patris imitatus , advocato Marco Livio Pontifice , hastæ insistent , & solennia verba respondens , se & hostes Diis Manibus devovit. Impetu in hostes facto , victoriam suis reliquit. Corpus à collegâ laudatum , magnificè sepultum est.

XXVIII. Titus Manlius Torquatus ob ingenii & linguæ tarditatem à patre rus relegatus , cum audisset ei diem dictam à Pomponio Tribuno plebis , nocte Urbem petiit. Secretum colloquium à Tribuno impetravit , & gladio stricto dimittere eum accusationem terrore multo compulit. Sulpicio Dictatore Tribunus militum Gallum provocatorem occidit. Torquem ei detractam , cervici suæ induit. Consul bello Latino filium suum ; quòd contra imperium pugnasset , securi percussit. Latinos apud Veferim fluvium , Decii collegæ devo-

tione superavit. [Consulatum recusavit , quòd diceret , neque se populi vitia , neque illum severitatem suam posse sufferre.]

XXIX. Reliquias Senonum Camillus persequabatur. Adversum ingentem Gallum provocatorem solus Valerius Tribunus militum , omnibus territis , processit. Corvus ab ortu solis galeæ ejus insedit , & inter pugnandum ora oculosque Galli verberavit. Hoste devicto , Valerius Corvinus dictus. Hic , cum ingens multitudo ære alieno oppressa , Capuam occupare tentasset , & ducem sibi Quinctium necessitate compulsam fecisset , sublato ære alieno , seditionem compressit.

XXX. Caius Veturius , & Spurius Postumius Consules bellum adversum Samnites gerentes , à Pontio Thelesino duce hostium in insidias deducti sunt. Nam ille simulatos transfugas misit , qui Romanis dicerent , Luceriam Apulam à Samnitibus obsideri , quò duo itinera ducebant , aliud longius & tutius , aliud brevius & periculosius. Festinantibus itaque cum insidias statuisset , (qui locus Furculæ Caudinæ vocabatur) Pontius , accitum patrem Herennium rogavit , quid fieri placeret. Ille ait , aut omnes occidendos , ut vires frangerentur ; aut omnes dimittendos , ut beneficio obligarentur : utroque improbato consilio , omnes sub jugum misit ex fœ-

dere , quod à Romanis postea improbatum est. Postumius Samnitibus deditus , nec receptus est.

XXXI. Lucius Papirius , à velocitate Cursor , cùm Consulem se adversis omnibus adversum Samnites progressum esse sensisset , ad auspicia repetenda Romam regressus , edixit Fabio Rutilio , quem exercitui imponebat , ne manum cum hoste conferebat. Sed ille opportunitate ductus pugnavit. Reversus Papirius securi eum ferire voluit ; ille in Urbem confugit , nec supplicem Tribuni tuebantur. Dein pater lacrymis , populus precibus veniam impetrârunt. Papirius de Samnitibus triumphavit. Item cùm Prænestinum Prætorem gravissimè increpuiſſet , expedi , inquit , lictor secures. Et cùm eum metu mortis attonitum vidisset , incommodam ambulantibus radicem excidi jussit.

XXXII. Quinctus Fabius Rutilius , primus ex eâ familiâ ob virtutem Maximus ; Magister equitum à Papirio (Curse ob Samnitum victoriam) securi penè percussus , primum de Apulis & Nucerinis ; iterum de Samnitibus ; tertio de Gallis , Umbris , Marsis , atque Tuscis triumphavit. Cenſor libertinos tribubus amovit. Iterum Cenſor fieri noluit , dicens non esse ex usu Republicæ eosdem Cenſores sæpius fieri. Hic primus instituit , uti Equites Romani Idibus

Quintilibus ab æde Honoris, equis insidentes, in Capitolium transirent. Mortuo huic tantum æris populi liberalitate congestum est, ut inde filius viscerationem & epulas publicè daret.

XXXIII. Marcus Curius Dentatus primò de Samnitibus triumphavit, quos usque ad mare superum perpacavit. Regressus, in concione ait: Tantum agri cepi, ut solitudo futura fuerit, nisi tantum hominum cepissem; tantum porrò hominum cepi, ut fame perituri fuissent, nisi tantum agri cepissem. Iterùm de Sabinis triumphavit. Terriò de Lucanis ovans Urbem introivit. Pyrrhum Epirotam Italiâ expulit. Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit. Sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere, cui non tantum sufficeret. Legatis Samnitum aurum offerentibus, cùm ipse in foco rapas torreret: Malo, inquit, hæc in fictilibus meis esse, & aurum habentibus imperare. Cùm interversæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum, quo uti ad sacrificia consueverat, in medium protulit, juravitque se nihil amplius de prædâ hostili in domum suam convertisse. Aquam deinde Anienem de manubiis hostium in Urbem induxit. Tribunus plebis Patres auctores fieri coëgit comitiis, quibus plebeius magistratus creabatur. Ob hæc merita domus ei apud

Tiphatham , & agri jugera quingenta publicè data.

XXXIV. Appius Claudius Cæcus in censurâ libertinos quoque in Senatum legit. Epulandi decantandique jus tibicinibus in publico ademit. Duæ familiæ ad Herculis sacra sunt destinatæ , Potitiorum & Pinariorum. Potitios Herculis sacerdotes pretio corrupit , ut sacra Herculeæ servos publicos edocerent , unde cæcatus est : gens Potitiorum funditus periit. Ne consulatus cum plebeis communicaretur , acerrimè restitit. Ne Fabius solus ad bellum mitteretur , contradixit. Sabinos , Samnitas , Etruscos bello domuit. Viam usque Brundisium lapidibus stravit , unde illa Appia dicta. Aquam Anienem in Urbem induxit. Censuram solus omni quinquennio obtinuit. Cùm de pace Pyrrhi ageretur , & gratia potentum per legatum Cineam pretio quæreretur , senex & cæcus lecticâ in Senatum latus , turpissimas condiciones magnificâ oratione discussit.

XXXV. Pyrrhus rex Epirotarum , materno genere ab Achille , paterno ab Hercule oriundus , cùm imperium orbis agitaret , & Romanos potentes videret , Apollinem de bello consuluit. Ille ambigùè respondit :

AJO TE ÆACIDA ROMANOS VINCERE POSSE.
Hoc dicto in voluntatem tracto , auxilio

Tarentinorum bellum Romanis intulit. Lævinum Consulem apud Heracleam elephantorum novitate turbavit. Cùmque Romanos adversis vulneribus occisos videret: Ego, inquit, talibus militibus brevi orbem terrarum subigere potuissem. Amicis gratulantibus, quid mihi cum tali victoriâ, inquit, ubi exercitûs robur amittam? Ad vicesimum ab Urbe lapidem castra posuit. Captivos Fabricio gratis reddidit. Viso Lævini exercitu, eandem sibi ait adversus Romanos, quam Herculi adversus hydram, fuisse fortunam. A Curio & Fabricio superatus, Tarentum refugit; in Siciliam trajecit. Mox in Italiam Locros regressus, pecuniam Proserpinæ avehere tentavit: sed ea naufragio relata est. Tum in Græciam regressus, cùm Argos oppugnaret, ictu tegulæ prostratus est. Corpus ad Antigonum regem Macedoniæ relatum, magnificè sepultum.

Pyrrhus cùm secundo prælio à Romanis esset pulsus Tarentum, interjecto anno contra Pyrrhum Fabricius missus est, qui prius inter legatos sollicitari non poterat quartâ regni parte promissâ. Cum vicina castra ipse, & Rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit, promittens se Pyrrhum veneno occisurum, si sibi quidquam pollicitaretur; quem Fabricius vincitum reduci jussit ad dominum, Pyrrho-

que dici, quæ contra caput ejus medicus spopondisset. Tum Rex admiratus eum, dixisse fertur: Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol à suo cursu averti posset.

XXXVI. Volsinii, Etruriæ nobile oppidum, luxuriâ penè perierunt. Nam cum temerè servos manumitterent, dein in curiam legerent, consensu eorum oppressi. Cum multa indigna paterentur, clam Româ auxilium petierunt. Missusque Decius Mus mox libertinos omnes aut in carcere necavit, aut dominis in servitutem restituit.

XXXVII. Appius Claudius victis Volsiniensibus, cognomento Caudex dictus, frater Cæci fuit. Consul ad Mamertinos liberandos missus est, quorum arcem Carthaginienses, & Hiero rex Syracusanus obsidebant. Primò ad explorandos hostes fretum piscatoriâ navi trajecit, & cum duce Carthaginiensium egit, ut præsidium arce deduceret. Rhegium regressus, quinquere-mem hostium copiis pedestribus cepit; eâ legionem in Siciliam transduxit. Carthaginienses Messanâ expulit. Hieronem prælio apud Syracusas in deditionem accepit, qui eo periculo territus, Romanorum amicitiam petiit, iisque postea fidelissimus fuit.

XXXVIII. Caius Duilius primo Punico

bello dux contra Carthaginienses missus ; cum videret eos multum mari posse , classem magis validam quam decoram fabricavit , & , [quas corvos vocavere ,] manus ferreas cum irrisu hostium primus instituit , quibus inter pugnandum hostium naves apprehendit , qui victi & capti sunt. Hannibal dux classis Carthaginem fugit , & à Senatu quæsivit , quid faciendum censerent. Omnibus , ut pugnaret , acclamantibus : Feci , inquit , & victus sum ; sic poenam crucis effugit. Nam apud Pœnos dux male re gestâ puniebatur. Duilio concessum est , ut prælucente funali , & præcinente tibicine , à cœnâ publicè rediret.

XXXIX. Atilius Calatinus dux adversus Carthaginienses missus , maximis & munitissimis civitatibus , Ennâ , Drepano , Lilybæo , hostilia præsidia dejecit. Panormum cepit. [Totam Siciliam pervagatus , paucis navibus magnam hostium classem , duce Hamilcare , superavit.] Sed cum ad Camarinam ab hostibus obsessam festinaret , à Pœnis in angustiis clausus est , ubi Tribunus militum Calpurnius Flamma , acceptis trecentis sociis , in superiorem locum evasit , consulem liberavit ; ipse cum trecentis pugnans cecidit. Postea ab Atilio semianimis inventus & sanatus , magno postea terrori hostibus fuit. Atilius gloriôsè triumphavit.

XL. Marcus Atilius Regulus Consul, fusis Sallentinis triumphavit; primusque Romanorum ducum in Africam classem trajecit. Eâ quassatâ de Hamilcare naves longas tres & sexaginta accepit. Oppida ducenta, & hominum ducenta millia cepit. Absente eo, conjugii ejus & liberis ob paupertatem sumptus publicè dati. Mox arte Xanthippi Lacedæmonii mercenarii militis captus in carcerem missus. Legatus de permutandis captivis Romam missus, dato jurejurando, ut si non impetrâisset, ita demùm rediret, in Senatu conditionem dissuasit, rejectisque à se conjuge & liberis, Carthaginem regressus; ubi in arcam ligneam coniectus, clavis introrsum adactis, vigiliis ac dolore punitus est.

XLI. Quinctus Lutatius Catulus primo Punico bello trecentis navibus adversum Pœnos profectus, sexcentas eorum naves commeatibus & aliis oneribus impeditas, duce Hamilcare apud Ægates, insulas inter Siciliam & Africam, depressit, aut cepit, finemque bello imposuit. Pacem petentibus hac conditione concessit, Siciliâ, Sardiniâ, & cæteris insulis intra Italiam Africamque decederent, Hispaniâ citra Hiberum abstinerent.

XLII. Hannibal Hamilcaris filius, novem annos natus, à patre aris admotus, odium in Romanos perenne juravit.

Exinde socius & miles in castris patri fuit. Mortuo eo causam belli quærens, Saguntum Romanis foederatum intra sex menses evertit. Tum Alpibus patefactis, in Italiam trajecit. P: Scipionem apud Ticinum, Sempronium Longum apud Trebiam, Flaminium apud Trasymenum, Paullum & Varronem apud Cannas superavit. Cumque Urbem capere posset, in Campaniam devertit, cujus deliciis elanguit. Et cum ad tertium ab Urbe lapidem castra posuisset, tempestatibus repulsus, primum à Fabio Maximo frustratus, deinde à Valerio Flacco repulsus, à Graccho & Marcello fugatus, in Africam revocatus, à Scipione superatus, ad Antiochum regem Siriae confugit, eumque hostem Romanis fecit. Quo victo, ad Prusiam Bithyniæ regem concessit; unde Romanâ legatione per Titum Flaminium repetitus; ne Romanis traderetur, hausto, quod sub annuli gemmâ habebat, veneno, absumptus est, positus apud Libyssam in arcâ lapideâ, in quâ hodieque inscriptum est: HANNIBAL HIC SITUS EST.

XLIII. Quintus Fabius Maximus Cunctator, ut Verrucosus à verrucâ in labris, ita Ovicula à clementiâ morum dictus. Consul de Liguribus triumphavit. Hannibalem morâ fregit. Minucium magistrum equitum imperio sibi æquari passus est;

nihilominus periclitanti subvenit. Hannibalem in agro Falerno inclusit. Marium Statilium transfugere ad hostes volentem, equo & armis donatis retinuit, & Lucano cuidam fortissimo, ob amorem mulieris infrequenti, eandem emptam dono dedit. Tarentum ab hostibus recepit; Herculis signum inde translatum in Capitolio dedicavit. De redemptione captivorum cum hostibus pepigit, quod pactum cum à Senatu improbaretur, fundum suum ducentis millibus vendidit, & fidei suæ satisfecit.

XLIV. Publius Scipio Nasica, à Senatu vir optimus judicatus, Matrem Deum hospitio recepit. Is cum adversum auspicia Consulem se à Graccho nominatum comperisset, magistratu se abdicavit. Censor statuas, quas sibi quisque per ambitionem in foro ponebat, sustulit. Consul Delminum urbem Dalmatarum expugnavit. Imperatoris nomen à militibus, & ab Senatu triumphum oblatum recusavit: eloquentiâ primus, juris scientiâ consultissimus, ingenio sapientissimus, unde vulgò Corculum dictus.

XLV. Marcus Marcellus Viridomarum Gallorum ducem singulari prælio fudit. (Spolia opima Jovi Feretrio tertius à Romulo consecravit. Primus docuit quomodo milites cederent, nec terga præberent. Hannibalem) apud Nola, locorum

angustiâ adjutus, vinci docuit. Syracusas per tres annos expugnavit. Et cùm per calumniam triumphus ei à Senatu negaretur, de suâ sententiâ in Albano monte triumphavit. Quinques Consul, insidiis Hannibalis deceptus occubuit, & magnificè sepultus. Ossa Romam remissa, à prædonibus intercepta perierunt.

XLVI. Hannibale Italiam devastante, ex responso librorum Sibyllinorum Mater Deûm à Pessinunte arcessita, cùm adverso Tiberi veheretur, repenti in alto stetit. Et cùm moveri nullis viribus posset, ex libris cognitum, castissimæ demùm feminæ manu moveri posse. Tum Claudia, virgo Vestalis, falsò incesti suspecta, Deam oravit, ut, si pudicam sciret, sequeretur; & zonâ impositâ navem movit. Simulacrum Matris Deûm adduxit, templum ædificavit Nasica, qui vir optimus judicabatur.

XLVII. Marcus Porcius Cato, genere Tusculanus, à Valerio Flacco Romam sollicitatus; Tribunus militum in Siciliâ; Quæstor sub Scipione fortissimus; Prætor justissimus fuit: in Præturâ Sardiniam subegit, ubi ab Ennio Græcis litteris institutus. Consul Celtiberos domuit; & ne rebellare possent, litteras ad civitates singulas misit, ut muros diruerent. Cùm unaquæque sibi soli imperari putaret, fecerunt.

cerunt. Syriaco bello Tribunus militum sub M. Acilio Glabrione occupatis Thermopylarum jugis , præsidium hostium depulit. Cenfor L. Flaminium Consularem Senatu movit , quòd ille in Galliâ , ad cuiusdam scorti spectaculum , eductum quendam è carcere , in convivio jugulari jussisset. Basilicam suo nomine primus fecit. Matronis , ornamenta erepta Oppiâ lege , repetentibus restitit. Accusator assiduus malorum , Galbam octogenarius accusavit ; ipse quadragies quater accusatus , gloriose absolutus. Carthaginem delendam censuit. Post octoginta annos filium genuit ; imago hujus , funeris gratiâ produci solet.

XLVIII. Hasdrubal frater Hannibalis , ingentibus copiis in Italiam transjecit , actumque de Romano Imperio erat , si jun gere se Hannibali poruisset. Sed Claudius Nero , qui in Apuliâ cum Hannibale castra conjunxerat , relictâ in castris parte , cum delectis ad Hasdrubalem properavit , & se Livio collegæ apud Senam oppidum & Metaurum flumen conjunxit , amboque Hasdrubalem vicerunt. Nero regressus pari celeritate , quâ venerat , caput Hasdrubalis ante vallum Hannibalis projecit. Quo ille viso , vinci se Fortunâ Carthaginis confessus. Ob hæc Livius triumphans , Nero ovans , Urbem introierunt.

XLIX. Publius Scipio , ex virtutibus nominatus Africanus, Jovis filius creditus ; nam antequam conciperetur , serpens in lecto matris ejus apparuit : & ipsi parvulo draco circumfusus , nihil nocuit. In Capitolium intempestâ nocte euntem nunquam canes latraverunt. Nec hic quidquam prius cœpit , quàm in cellâ Jovis diutissimè sedisset , quasi divinam mentem accepisset. Decem & octo annorum patrem apud Ticinum singulari virtute servavit. Clade Cannensi nobilissimos juvenes , Italiam deferere cupientes , suâ auctoritate compescuit. Reliquias incolumes per media hostium castra Canusium perduxit. Viginti quatuor annorum Prætor in Hispaniam missus , Carthaginem , quâ die venit , cepit. Virginem pulcherrimam , ad cujus aspectum concurrebatur , ad se vetuit adduci , patrique ejus ac sponso restitui jussit. Hasdrubalem Magonemque , fratres Hannibalis , Hispaniâ expulit. Amicitiam cum Syphace Maurorum rege conjunxit. Masinissam in societatem recepit. Victor domum regressus , Consul ante annos factus , concedente collegâ in Africam classem trajecit. Hasdrubalis & Syphacis castra unâ nocte perrupit. Revocarum ex Italiâ Hannibalem superavit. Victis Carthaginensibus leges imposuit. Bello Antiochi legatus. fratri fuit. Captum filium gratis recepit.

A Petillio Aëtæo Tribuno plebis repetundarum accusatus, librum rationum in conspectu populi scidit: Hac die, inquit, Carthaginem vici: Quâ si bonum factum, in Capitolium eamus, & Diis supplicemus. Inde in voluntarium exsilium concessit, ubi reliquam egit ætatem. Moriens ab uxore petiit, ne corpus suum Romam referretur.

L. Livius Salinator, primò consul de Illyriis triumphavit; deinde ex invidiâ peculatus reus, ab omnibus tribubus, exceptâ Metiâ, condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico suo Consul, ne Respublica discordiâ malè administraretur, amicitiam cum eo junxit, & de Hasdrubale triumphavit. Censor cum eodem collegâ omnes tribus, exceptâ Metiâ, ærarias fecit, stipendio privavit, eo crimine, quòd aut prius se injustè condemnâssent; aut postea tantos honores non rectè tribuissent.

LI. Quintus Flaminius, Flamini, qui apud Trasimenum periit, filius, Consul Macedoniam sortitus, ducibus Charopæ principis pastoribus, provinciam ingressus, regem Philippum prælio fudit, castris exiit. Filium ejus Demetrium obsidem accepit, quem pecuniâ multatum in regnum restituit. A Nabide quoque Lacedæmonio filium obsidem accepit. Liberos etiam Græcos Nemæ per præconem pronunciavit.

Legatus etiam ad Prusiam, ut Hannibalem repeteret, missus.

LII. Marcus Fulvius Nobilior Consul Oretanos superavit, unde ovans Urbem introiit. Consul Ætolos, qui bello Macedonico interfuerant, post ad Antiochum defecerant, præliis frequentibus victos, & in Ambraciam oppidum coactos, in deditio-nem accepit; tamen signis tabulisque pictis spoliavit, de quibus triumphavit. Quam victoriam per se magnificam, Quintus Ennius amicus ejus, insigni laude celebravit.

LIII. Scipio Asiaticus, frater Africanus, infirmo corpore, tamen in Africâ virtutis nomine à fratre laudatus, Consul, Antiochum regem Syriæ, legato fratre, apud Sipylum montem, cum arcus hostium pluviâ hebetati fuissent, vicit; & regni reliâti à patre parte privavit: hinc Asiaticus dictus. Post reus pecuniæ interceptæ, ne in carcerem duceretur, Gracchus pater Tribunus plebis intercessit. M. Cato Censor equum ei ignominie causâ ademit.

LIV. Antiochus, Syriæ rex, nimiam opum fiduciam bellum Romanis intulit, specie Lysimachie repetundæ, quam à majoribus suis in Thraciam conditam Romani possidebant; statimque Græciam insulasque ejus occupavit. In Eubœâ luxuria elanguit. Adventu Acilii Glabrioris

excitus , Thermopylas occupavit ; unde industriâ Marci Catonis ejectus , in Asiam refugit. Navali prælio , cui Hannibalem præfecerat , à L. Æmilio Regillo , superatus , filium Scipionis Africani , quem inter navigandum ceperat , patri remisit , qui ei , quasi pro reddendâ gratiâ , suasit , ut amicitiam Romanam peteret : Antiochus spreto consilio apud Sipylum montem cum L. Scipione confixit. Victus , & ultra Taurum montem relegatus , a sodalibus , quos temulentus in convivio pulsaverat , occisus est.

LV. Cnæus Manlius Vulso (Consul) missus ad ordinandam Scipionis Asiatici provinciam , cupidine triumphi bellum Pisidis & Gallogræcis , qui Antiocho adfuerant , intulit. His facile victis , inter captivos uxor Regis Ortiagontis Centurioni cuidam in custodiam data , à quo vi stuprata , de injuriâ tacuit : & post impetratâ redemptione , marito adulterum interficiendum tradidit.

LVI. Lucius Paullus Æmilius , filius ejus , qui apud Cannas cecidit , primo consulatu , quem post tres repulsas adeptus erat , de Liguribus triumphavit. Rerum gestarum ordinem in tabulâ pictum publicè posuit. Iterum Consul Persen Philippi filium , regem Macedonum , apud Samothracas cepit , quem victum flevit , & assidere

sibi jussit ; tamen in triumphum duxit. In hac lætitiâ duos filios amisit , & progressus ad populum , gratias Fortunæ egit , quòd si quid adversi Reipubl. imminebat , fuâ esset calamitate decisum. Ob hæc omnia , ei à populo & à Senatu concessum est , ut ludis Circensibus triumphali veste uteretur. Ob hujus licentiam & paupertatem , post mortem ejus dos uxori , nisi venditis possessionibus , non potuit exsolvi.

LVII. Tiberius Sempronius Gracchus , nobilissimâ familiâ ortus , Scipionem Asiaticum , quamvis inimicum , duci in carcerem non passus. Prætor Galliam domuit , Consul Hispaniam ; altero consulatu Sardiniam ; tantumque captivorum adduxit , ut longâ venditione res in proverbium veniret : *Sardi venales*. Censor libertinos , qui rusticas tribus occuparant , in quatuor urbanas divisit , ob quod à populo collega ejus Claudius (nam ipsum auctoritas tuebatur) reus factus , & cum eum duæ classes condemnâssent , Tiberius juravit se cum illo in exilium iturum : ita reus absolutus est. Cum in domo Tiberii duo angues e geniali toro repsissent ; responso dato , eum de dominis periturum , cujus sexus anguis fuisset occisus , amore Cornelix conjugis marem jussit interfici.

LVIII. Publius Scipio Æmilianus , Paulli Macedonici filius , à Scipione Afri-

cano adoptatus, in Macedoniâ cum patre agens, victum Persen tam pertinaciter persecutus est, ut mediâ nocte in castra redierit. Lucullo in Hispaniâ legatus, apud Intercatiam oppidum provocatorem singulari prælio vicit. Muros hostilis civitatis primus ascendit. Tribunus in Africâ sub M. Manilio imperatore, cohortes octo obsidione vallatas cònsilio & virtute servavit, à quibus coronâ obsidionali aureâ donatus. Cum Ædilitatem peteret, Consul ante annos ultrò factus, Carthaginem intra sex menses delevit. Numantiam in Hispaniâ, correctâ prius militum disciplinâ, fame vicit: hinc Numantinus. Caio Lælio plurimum usus. Ad Reges adeundos missus, duos secum, præter eum, servos duxit. Ob res gestas superbus, Gracchum jure cæsum videri respondit, obstrepente populo: Taceant, inquit, quibus Italia noverca, non mater est; & addidit: Quos ego sub coronâ vendidi. Censor, Mummio collegâ seigniore, in Senatu ait, Utinam mihi collegam aut dedissetis, aut non dedissetis. Susceptâ Agrariorum causâ, domi repentè exanimis inventus, obvoluto capite elatus, ne livor in ore appareret. Hujus patrimonium tam exiguum fuit, ut xxxii. libras argenti, duas & semilibram auri reliquerit.

LIX. Aulus Hostilius Mancinus Prætor adversum Numantinos vetantibus avibus,

& nescio quâ voce revocante profectus , cum ad Numantiam venisset , exercitum Pompeii acceptum prius corrigere decrevit , & solitudinem petiit. Eo die Numantini fortè solenni nuptu filias locabant ; & unam speciosam duobus competentibus , pater puellæ conditionem tulit , ut ei illa nubere , qui hostis dextram retulisset. Profecti juvenes , abscessum Romanorum in modum fugæ properantium cognoscunt ; rem ad suos referunt. Illi statim quatuor millibus suorum viginti millia Romanorum ceciderunt. Mancinus , auctore Tiberio Graccho quæstore suo , in leges hostium fœdus percussit ; quo per Senatum improbato , Mancinus Numantinis deditus , nec receptus , augurio in castra deductus , Præturam postea consecutus est.

LX. Lucius Mummius , devictâ Achaiâ , Achaicus , adversus Corinthios missus , victoriam alieno labore quæsitam intercept. Nam cum illos Metellus Macedonicus apud Heracleam fudisset , & duce Critolao privâisset ; cum lictoribus & paucis equitibus in Metelli castra properavit , & Corinthios ad Leucopetram vicit duce Diaxo , qui domum refugit , eamque incendit , conjugem interfecit , & in ignem præcipitavit ; ipse veneno periit. Mummius Corinthum signis tabulisque spoliavit , quibus cum totam replêisset Italiam , in domum suam nihil contulit.

LXI. Quinctus Cæcilius Metellus à domitâ Macedoniâ , Macedonicus , Prætor Pseudophilippum , qui idem Andrisus dictus est , vicit. Achæos bis prælio fudit , triumphandos Mummio tradidit. Invisus plebi ob nimiam severitatem , & ideò post duas repulsas Consul ægrè factus , Arbacos in Hispaniâ domuit. Apud Contrebiâ oppidum cohortes loco pulsas , redire & locum recipere jussit. Cùm omnia proprio & subito consilio ageret , amico cuidam quid acturus esset roganti : Tunicam , inquit , meam exurerem , si eam consilium meum scire existimarem. Hic quatuor filiorum pater , supremo tempore humeris eorum ad sepulcrum latus est ; ex quibus tres consulares , unum etiam triumphantem vidit.

LXII. Quinctus Cæcilius Metellus , Numidicus , qui Consul de Jugurthâ , rege Numidiæ , triumphavit. Censor Quinctium , qui se Tiberii Gracchi filium mentiebatur , in censum non recepit. Idem in legem Appuleiam per vim latam jurare noluit , quare in exilium actus , Smyrnæ exsulavit. Calidiâ deinde rogatione revocatus , cùm ludis fortè litteras in theatro accepisset , non priùs eas legere dignatus est , quàm spectaculum finiretur. Metellæ sororis suæ virum laudare noluit , quòd is solus judicium contra leges detrectârat.

LXIII. Quinctus Metellus Pius , Numidici filius ; Pius , quia patrem lacrymis & precibus assiduè ab exilio revocavit , Prætor bello sociali Q. Popedius , Marforum ducem , interfecit. Consul in Hispaniâ Herculeios fratres oppressit ; Sertorium Hispaniâ expulit. Adolescens in petitione Præturæ & Pontificatûs Consularibus viris prælatus est.

LXIV. Tiberius Gracchus , Africani ex filiâ nepos , Quæstor Mancino in Hispaniâ , fœdus ejus flagitiosum probavit. Periculum deditiois eloquentiæ gratiâ effugit. Tribunus plebis legem tulit , ne quis plus mille agri jugera haberet. Octavio collegâ intercedente , novo exemplo magistratum abrogavit. Dein tulit , ut de familiâ , quæ ex Attali hæreditate erat , ageretur , & populo divideretur. Deinde cum prorogâre sibi potestatem veller , adversis auspiciis in publicum processit , statimque Capitolium petiit , manum ad caput referens , quo salutem suam populo commendabat. Hoc nobilitas ita accepit , quasi diadema posceret ; segniterque cessante Mucio Consule , Scipio Nasica sequi se jussis , qui salvam Rempublicam vellent , Gracchum in Capitolium persecutus oppressit. Cujus corpus Lucretii Ædilis manu in Tiberim missum , unde ille Vespillo dictus. Nasica ut invidiæ subtraheretur ,

per speciem legationis in Asiam ablegatus est.

LXV. Caius Gracchus pestilentem Sardiniam Quæstor fortitus, non veniente successore, suâ sponte decessit. Asculanæ & Fregellanæ defectionis invidiam sustinuit. Tribunus plebis agrarias & frumentarias leges tulit. Colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos censuit. Triumviros agris dividendis se, & Fulvium Flaccum, & C. Crassum constituit. Minucio Rufo Tribuno plebis legibus suis obrogante in Capitolium venit; ubi cum Antilius, præco Opimii Consulis, in turbâ fuisset occisus, in forum descendit, & imprudens concionem à Tribuno plebis avocavit; quâ re arcessitus, cum in Senatum non venisset, armatâ familiâ Aventinum occupavit: ubi ab Opimio victus, dum à templo Lunæ desilit, talum intorsit, & Pontino amico apud portam Trigeminam, P. Lætorio in Ponte Sublicio persequentibus resistente, in lucum Furinæ pervenit. Ibi vel suâ, vel servi Eupori manu interfectus, caput à Septimuleio amico Gracchi, ad Opimium relatum, auro expensum fertur, propter avaritiam infuso plumbo gravius effectum.

LXVI. Marcus Livius Drusus, genere & eloquentiâ magnus, sed ambitiosus & superbus, Ædilis munus magnificentissi-

munum dedit ; & ibi Remmio collegæ , quædam de utilitate Reipublicæ suggerenti , Quid tibi , inquit , cum republicâ nostrâ ? Quæstor in Asiâ nullis insignibus uti voluit , ne quid ipso esset insignius. Tribunus plebis Latinis civitatem , plebi agros , Equitibus curiam , Senatui judicia permisit. Nimix liberalitatis fuit ; ipse etiam professus , nemini se ad largiendum præter cælum & cœnum reliquissè : ideoque cum pecuniâ egeret , multa contra dignitatem fecit. Magulsum Mauritanix principem ob Regis similitudinem profugum , acceptâ pecuniâ Boccho prodidit , quem ille elephantto objecit. Adherbalem filium Regis Numidarum obsidem domi suæ sumpsit , redemptionem ejus occultam à patre sperans. Cæpionem inimicum actionibus suis resistentem , ait se de saxo Tarpeio præcipitaturum. Consuli legibus Agrariis resistenti , ita collum in comitio obtorsit , ut multus sanguis efflueret è naribus , quam ille , luxuriam exprobrans , muriam de turdis esse dicebat. Deinde ex gratiâ nimix in invidiam venit : nam plebs acceptis agris gaudebat ; expulsi dolebant. Equites in Senatum lecti lætabantur ; (sed præteriti querebantur). Senatus permissis judiciis exultabat ; sed societatem cum Equitibus ægrè ferebat. Unde Livius anxius , ut Latinorum postulata differret ,

qui promissam civitatem flagitabant , repente in publico concidit , sive morbo comitali , seu hausto caprino sanguine semianimis domum relatus. Vota pro illo per Italiam publicè suscepta sunt. Et cum Latini Consulem in Albano monte interfecuri essent , Philippum admonuit ut caveret , unde in Senatu accusatus , cum domum se reciperet , immisso inter turbam percussore , corruit. Invidia cædis apud Philippum , & Cæpionem fuit.

LXVII. Caius Marius septies Consul , Arpinas , humili loco natus , primis honoribus per ordinem functus , legatus Metello in Numidiâ , criminando eum Consulatum adeptus , Jugurtham captum ante currum egit. In proximum annum Consul ultrò factus , Cimbros in Galliâ apud Aquas Sextias , Teutonas in Italiâ , in campo Raudio vicit , deque his triumphavit. Usque sextum Consulatum per ordinem factus , Apuleium Saturninum Trib. plebis , & Glauciam Prætorem seditiosos , ex Senatus-consulto interemit. Et cum Sulpiciâ rogatione provinciam Sullæ eriperet , armis ab eo victus , Minturnis in palude latuit. Inventus , & in carcerem conjectus , immissum percussorem Gallum vultus auctoritate deterruit ; acceptâque naviculâ in Africam trajecit : ibi diu exsulavit. Mox Cinnanâ dominatione revocatus , ruptis

ergastulis exercitum fecit, cæsisque inimicis injuriam ultus, septimo Consulatu, ut quidam ferunt, voluntariâ morte decessit.

LXVIII. Caius Marius filius viginti septem annorum Consulatum invasit; quem honorem tam immaturum mater flevit. Hic patri sævitiâ similis, curiam armatus obsedit, inimicos trucidavit, quorum corpora in Tiberim præcipitavit. In apparatu belli, quod contra Sullam parabatur, apud Sacriportum vigiliis & labore defessus, sub dio requievit; & absens victus, fugæ, non pugnæ interfuit. Prænestæ confugit, ubi per Lucretium Ofellam obsessus, tentatâ per cuniculum fugâ, cum omnia septa intelligeret, jugulandum se Pontio Telesino præbuit.

LXIX. Lucius Cornelius Cinna flagitiosissimus, Rempublicam summâ crudelitate vastavit. Primo consulatu legem de exsulibus revocandis ferens, ab Octavio collegâ prohibitus, & honore privatus, Urbe profugit, vocatisque ad pileum servis, adversarios vicit; Octavium interfecit; Janiculum occupavit. Iterum & tertium Consulem se ipse fecit. Quarto consulatu cum bellum contra Sullam pararet, Anconæ ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occisus est.

LXX. Caius Flavius Fimbria (sævissimus quippe Cinnæ satelles) Valerio Flacco

Consuli legatus in Asiam profectus, per simultatem dimissus, corrupto exercitu, ducem interficiendum curavit. Ipse correptis imperii insignibus, provinciam ingressus, Mithridatem Pergamo expulit. Ilium, ubi tardius portæ patuerunt, incendi iussit, ubi Minervæ templum inviolatum stetit, quod divinâ majestate servatum nemo dubitavit. Ibidem Fimbria militiæ principes securi percussit; mox à Sullâ Pergami obsessus, corrupto exercitu desertus semet occidit.

LXXI. Viriathus genere Lusitanus, ob paupertatem primò mercenarius, deinde alacritate vector, audaciâ latro, ad postremum dux, bellum adversum Romanos sumpsit, eorumque Imperatorem Claudium Unimanum, dein C. Nigidium oppressit. Pacem à populo Romano maluit integer petere, quàm victus; & cùm alia dedisset, & arma retinerentur, bellum renovavit. Cæpio cùm vincere aliter non posset, duos satellites pecuniâ corrupit, qui Viriathum humo depositum peremerunt. Quæ victoria, quia empta erat, à Senatu non probata.

LXXII. Marcus Æmilius Scaurus nobilis, pauper; nam pater ejus, quamvis patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Ipse primò dubitavit, honores peteret, an argentariam faceret,

sed eloquentiæ consultus, ex eâ gloriam peperit. Primò in Hispaniâ corniculum meruit; sub Oreste in Sardiniâ stipendia fecit. Ædilis, juri reddendo magis, quàm muneri edendo studuit. Prætor adversus Jugurtham tamen ejus pecuniâ victus. Consul legem de sumptibus & libertinorum suffragiis tulit. P. Decium Prætorem transeunte ipso sedentem, jussit assurgere, ei-que vestem scidit, fellam concidit; ne quis ad eum in jus iret, edixit. Consul Ligures & Gantiscos¹ domuit, atque de his triumphavit. Censor viam Æmiliam stravit; pontem Mulvium fecit. Tantumque auctoritate potuit, ut Opimium contra Gracchum, Marium contra Glauciam & Saturninum privato consilio armaret. Idem filium suum, quia præsidium deseruerat, in conspectum suum vetuit accedere. Ille ob hoc dedecus mortem sibi conscivit. Scaurus senex, cùm à Vario Tribuno plebis argueretur, quasi socios & Latium ad arma coëgisset, apud populum, ait: Varius Sucronensis Æmilium Scaurum ait socios ad arma coëgisse, Scaurus negat, utri potius credendum putatis?

LXXIII. Lucius Appuleius Saturninus, Tribunus plebis seditiosus, ut gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, ut veteranis centena agri jugera in Africâ dividerentur; intercedentem Bæbium colle-

gam , factâ per populum lapidatione submovit. Glauciz Prætori , quòd is eo die , quo ipse concionem habebat , jus dicendo partem populi avocâisset , sellam concidit , ut magis popularis videretur. Quemdam libertini ordinis subornavit , qui se Tiberii Gracchi filium fingeret. Ad hoc testimonium Sempronia soror Gracchorum producta , nec precibus , nec minis adduci potuit , ut dedecus familiæ agnosceret. Saturninus Aulo Nonio competitore interfecto Tribunus plebis resectus , Siciliam , Achaiam , Macedoniam novis colonis destinavit , & aurum , dolo , an scelere Cæpionis partum , ad emptionem agrorum convertit. Aquâ & igni interdixit ei , qui in leges suas non jurâisset. Huic legi multis Nobilibus abrogantibus cùm tonuisset , clamavit : Jam , inquit , nisi quiescitis , grandinabit. Metellus Numidicus exfulare quàm jurare maluit. Saturninus tertio Tribunus plebis resectus , ut satellitem suum Glauciam Prætorem faceret , Memmium competitorem ejus in campo Martio necandum curavit. Marius Senatus - consulto armatus , quo censeretur , darent operam Consules , ne quid Respublica detrimenti caperet ; Saturninum & Glauciam in Capitolium persecutus obsedit , maximoque astu incisis fistulis , in deditionem accepit ; nec deditis fides servata. Glauciz fracta

cervix. Appuleius cùm in Curiam fugisset, lapidibus & tegulis desuper interfectus est. Caput ejus Rabirius quidam Senator per convivia in ludibrium circumtulit.

LXXIV. Lucius Licinius Lucullus nobilis, disertus & dives, munus quæstorium amplissimum dedit. Mox per Murenam in Asiâ classem Mithridatis, & Ptolemæum regem Alexandriæ Consuli Sullæ conciliavit. Prætor Africam justissimè rexit. Adversus Mithridatem Consul missus, collegam suum Cottam Chalcedone obsesum liberavit. Cyzicum obsidione solvit; Mithridatis copias ferro & fame afflixit, eumque regno suo, id est, Ponto expulit. Quem rursum cum Tigraue rege Armeniæ subveniente magnâ felicitate superavit. Nimius in habitu. Maximè signorum & tabularum amore flagravat. Post cùm alienatâ mente desipere cœpit, tutela ejus M. Lucullo fratri permissa est.

LXXV. Cornelius Sulla, in fortunâ Felix dictus, cùm parvulus à nutrice ferretur, mulier obvia, Salve, inquit, puer tibi & Reipublicæ tuæ felix; & statim quæsitâ, quæ hæc dixisset, non potuit inveniri. Hic Quæstor Marii, Jugurtham à Boccho in deditionem accepit. Bello Cimbrico & Teutonico legatus, bonam operam navavit. Prætor inter cives jus dixit. Prætor Ciliciam provinciam habuit. Bello

sociali Samnitas, Hirpinosque superavit. Ne monumenta Bocchi tollerentur, Mario restitit. Consul Asiam sortitus, Mithridatem apud Orchomenum & Chæro-neam prælio fudit. Archelaum præfectum ejus Athenis vicit. Portum Piræum recepit. Medos, & Dardanos in itinere superavit. Mox cum rogatione Sulpiciæ imperium ejus transferretur ad Marium, in Italiam regressus, corruptis adversariorum exercitibus, Carbonem Italiâ expulit; Marium apud Sacriportum, Telesinum apud portam Collinam vicit. Mario Prænestæ interfecto, Felicem se edicto appellavit. Proscriptionis tabulas primus proposuit. Novem millia deditorum in villâ publicâ cecidit. Numerum sacerdotum auxit; tribuniciam potestatem minuit. Republicâ ordinatâ Dictaturam deposuit, unde sperni coeptus, Puteolos concessit, & morbo, qui Phthiriasis vocatur, interiit.

LXXVI. Mithridates rex Ponti, oriundus à septem Persis, magnâ vi animi & corporis, ut sex juges equos regeret, quinquaginta gentium ore loqueretur. Bello sociali dissidentibus Romanis, Nicomedem Bithyniâ, Ariobarzanem Cappadociâ expulit. Litteras per totam Asiam misit, ut quicumque Romanus esset, certâ die interficeretur; & factum est. Græciam insulasque omnes, exceptâ Rhodo, occupa-

vit. Sulla eum prælio vicit, classem ejus proditione Archelai interceptit; ipsum apud Orchomenum oppidum fudit & oppressit, & potuit capere, nisi, adversum Marium festinans, qualemcunque pacem componere maluisset. Deinde eum Cabiris resistentem Lucullus fudit. Mithridates post à Pompeio nocturno prælio victus, in regnum confugit, ubi per seditionem popularium à Pharnace filio in turre obsessus, venenum sumpsit. Quod cum tardius biberet, quia adversum venena multis antea medicaminibus corpus firmarat, immissum percussorem Gallum Sithocum auctoritate vultus territum revocavit, & in eadem suam manum trepidantis adjuvit.

LXXVII. Cn. Pompeius Magnus, civili bello Sullæ partes secutus, ita egit, ut ab eo maximè diligeretur. Siciliam sine bello à proscriptis recepit. Numidiam Hiarbæ ereptam, Masinissæ restituit. Vixit sex annos natus triumphavit. Lepidum acta Sullæ rescindere volentem, privatus Italiâ fugavit. Prætor in Hispaniam pro Consulibus missus Sertorium vicit. Mox piratas intra quadragesimum diem subegit. Tigranem ad deditionem, Mithridatem ad venenum compulit. Deinde mirâ felicitate nunc in Septentrione Albanos, Colchos, Heniochos, Caspios, Hiberos, nunc in Oriente Parthos, Arabas, atque Ju-

dæos cum magno sui terrore penetravit. Primus in Hircanum, Rubrum, & Arabicum mare usque pervenit. Mox diviso orbis imperio, cum Crassus Syriam, Cæsar Galliam, Pompeius Urbem obtineret; post cædem Crassi, Cæsarem dimittere exercitum jussit. Cujus infesto adventu Urbe pulsus, in Pharfaliâ victus, ad Ptolemæum Alexandriæ regem confugit. (Ejus imperio ab Achillâ & Pothino satellitibus occisus est.) Hujus latus sub oculis uxoris & liberorum à Septimio Ptolemæi præfecto mucrone confossum est. Jamque defuncti caput gladio præcisum, quod usque ad ea tempora fuerat ignoratum. Truncus Nilo jactatus, à Servio Codro rogo inustus, humatusque est, inscribente sepulcro : **HIC POSITUS EST MAGNUS.** Caput ab Achillâ Ptolemæi satellite, Ægyptio velamine involutum cum anulo Cæsari præsentatum est, qui non continens lacrymas, illud plurimis & pretiosissimis odoribus cremandum curavit.

ADDITAMENTUM VIRORUM ILLUSTRIMUM

EX LIBRIS ANTIQUIS MANU DESCRIPTIS.

LXXVIII. Caius Julius Cæsar, veneratione rerum gestarum Divus dictus : contubernalis Thermo in Asiam profectus, cum sæpe ad Nicomedem regem Bithyniæ commearet, impuditiæ infamatus est. Mox Dolabellam judicio oppressit. Dum studiorum causâ Rhodum petit, à piratis captus & redemptus, eisdem & postea captos punivit. Prætor Lusitaniam, & post Galliam, ab Alpibus usque, & Oceanum bis classe transgressus, Britanniam subegit. Cum ei triumphus à Pompeio negaretur, armis eum Urbe pulsum in Pharsaliâ vicit. Capite ejus ablato flevit, & honorificè sepeliri fecit : mox à satellitibus Ptolemæi obsessus, eorum & Regis nece Pompeio parentavit. Pharnacem Mithridatis filium famâ nominis fugavit. Jubam & Scipionem in Africâ ; Pompeios juvenes in Hispaniâ apud Mundam oppidum ingenti prælio vicit. Deinde ignoscendo amicis odia cum armis deposuit, nam

Lentulum tantum , & Afranium , & Faustum Sullæ filium jussit occidi. Dictator in perpetuum factus à Senatu ; in curiâ , Cassio & Bruto cædis auctoribus tribus & viginti vulneribus occisus est ; cujus corpore pro rostris posito , Sol orbem suum celâsse dicitur.

LXXIX. Cæsar Octavianus ex Octaviâ familiâ in Juliam translatus , in ultionem Julii Cæsaris , à quo hæres fuerat institutus , Brutum & Cassium cædis auctores in Macedoniâ vicit. Sextum Pompeium Cn. Pompeii filium bona paterna repetentem , in freto Siculo superavit. Marcum Antonium consulem Syriam obtinentem , amore Cleopatræ devinctum , in Actiaco Ambraciæ litore debellavit. Reliquam orbis partem per legatos domuit. Huic Parthi signa , quæ Crasso sustulerant , ultrò reddiderunt. Indi , Scythæ , Sarmatæ , Daci , quos non domuerat , dona miserunt. Jani gemini portas bis ante se clausas , primò sub Numâ , iterum post primum Punicum bellum , suâ manu clausit. Dictator in perpetuum factus , à Senatu , ob res gestas Divus Augustus est appellatus.

LXXX. Cato Prætorius , Catonis Censorii pronepos , cum in domo avunculi Drusi educaretur , nec pretio , nec minis potuit adduci à Q. Popedio Silone Marforum principe , ut favere se causæ Socio-

rum diceret. Quæstor in Cyprum missus ad vehendam ex Ptolemæi hæreditate pecuniam, cum summâ eam fide perduxit; prætereâ conjuratos puniendos censuit. Bello civili, Pompeii partes secutus est; quo victo, exercitum per deserta Africæ duxit, ubi Scipioni Consulari delatum ad se imperium concessit. Victis partibus, Uticam concessit, ubi filium hortatus, ut clementiam Cæsaris experiretur, ipse lecto Platonis libro, qui de bonis mortis est, semet occidit.

LXXXI. Marcus Tullius Cicero, genere Arpinas, patre Equite Romano natus, genus à Tullo Attio rege duxit. Adulescens Rosciano judicio eloquentiam, & libertatem suam adversum Sullanos ostendit, ex quo veritus invidiam Athenas studiorum gratiâ petivit, ubi Antiochum Academicum philosophum studiosè audivit. Inde eloquentiæ gratiâ Asiam, post Rhodum petiit, ubi Molonem Græcum, rhetorem tum disertissimum, magistrum habuit; qui fletu dicitur quòd per hunc Græcia eloquentiæ laude privaretur. Quæstor Siciliam habuit. Ædilis C. Verrem repetundarum damnavit. Prætor Ciliciam latrocinii liberavit. Consul conjuratos capite punivit. Mox invidiâ P. Clodii, instinctuque Cæsaris & Pompeii, quos dominationis suspectos, eâdem, quâ quondam

dam Sullanos , libertate perstrinxerat , sollicitatis Pisone & Gabinio Consulibus , qui Macedoniam Asiamque provincias in stipendium operâ hujus acceperant , in exilium actus ; mox ipso referente Pompeio rediit , eumque civili bello secutus est. Quo victo , veniam à Cæsare ultrò accepit ; quo interfecto Augustum fovit ; Antonium hostem judicavit. Et cum Triumviros se fecissent , Cæsar , Lepidus , Antoniusque , concordia non aliter visa est inter eos jungi posse , nisi Tullius necaretur ; qui , immissis ab Antonio percussoribus , cum fortè Formiis quiesceret , imminens exitium corvi auspicio didicit , & fugiens occisus est. Caput ad Antonium relatum.

LXXXII. Marcus Brutus avunculi Catonis imitator , Athenis Philosophiam , Rhodi eloquentiam didicit. Cytheridem mimam cum Antonio & Gallo poëtâ amavit. Quæstor in Galliam proficisci noluit , quòd is bonis omnibus displicebat. Cum Appio Claudio in Ciliciâ fuit ; & cum ille repetundarum accusaretur , ipse ne verbo quidem infamatus est. Civili bello à Catone ex Ciliciâ retractus , Pompeium secutus est : quo victo , veniam à Cæsare accepit , & Proconsul Galliam rexit ; tamen cum aliis conjuratis in curiâ Cæsarem occidit. Et ob invidiam veteranorum in Macedoniam missus , ab Augusto in cam-

pis Philippiis victus , Stratoni cervicem præbuit.

LXXXIII. Caius Cassius Longinus quæstor Crassi in Syriâ fuit , post cujus cædem , collectis reliquiis in Syriam rediit. Ofacem præfectum regium apud Orontem fluvium superavit. Dein quòd coëmptis Syriacis mercibus fœdissimè negotiaretur, Caryota cognominatus est. Tribunus plebis Cæsarem oppugnavit. Bello civili Pompeium secutus classi præfuit. A Cæsare veniam accepit , tamen adversus eum conjurationis auctor cum Bruto fuit , & in cæde dubitanti cuidam , Vel per me , inquit , feri ; magnoque exercitu comparato , in Macedoniâ Bruto conjunctus in campis Philippiis ab Antonio victus , cum eandem fortunam Bruti putaret , qui Cæsarem vicerat , Pindaro liberto jugulum præbuit. Cujus morte auditâ , Antonius exclamâsse dicitur , Vici.

LXXXIV. Sextus Pompeius in Hispaniâ apud Mundam victus , amisso fratre , reliquiis exercitûs collectis , Siciliam petiit , ubi ruptis ergastulis mare obsedit. Interceptis commeatibus Italiam vexavit ; & cum mari feliciter uteretur , Neptuni se filium confessus est , eumque bobus auratis & equo placavit. Pace factâ epulatus in navi cum Antonio & Cæsare non inveniustè ait : Hæ sunt meæ carinæ , quia

Romæ in Carinis domum ejus Antonius tenebat. Rupto per eundem Antonium fœdere, Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.

LXXXV. Marcus Antonius in omnibus expeditionibus Julio Cæsari comes, Lupercalibus diadema ei imponere tentavit, mortuo divinos honores decrevit. Augustum perfidiosè tractavit, à quo apud Mutinam victus, Perusii fame domitus, in Galliam fugit. Ibi Lepidum sibi collegam adjunxit. Brutum, exercitu ejus corrupto, occidit. Reparatis viribus Italiam regressus cum Cæsare in gratiam rediit. Triumvir factus proscriptionem à Lucio Cæsare avunculo suo cœpit. In Syriam missus bellum Parthis intulit, à quibus victus, vix tertiam partem de quindecim legionibus in Ægyptum perduxit; ibi Cleopatraz amore devinctus in Actiaco litore ab Augusto victus est. In Alexandriam regressus, cum habitu regio in folio regali sedisset, necem sibi conscivit.

LXXXVI. Cleopatra Ptolemæi regis Ægyptiorum filia, à fratre suo Ptolemæo eodemque marito, quem fraudare regno voluerat, pulsa, ad Cæsarem bello civili in Alexandriam venit: ab eo specie suâ & concubitu, regnum Ptolemæi & necem impetravit. Hæc tantæ libidinis fuit, ut

sæpè prostituerit ; tantæ pulchritudinis , ut multi noctem illius morte emerint. Postea Antonio juncta , cum eo victa , cum se illi inferias ferre simularet in Mausoleo ejus , admotis aspidibus periit.

SEXT. AUR. VICTOR

DE

CÆSARIBUS.

HISTORIÆ ABBREVIATÆ

PARS ALTERA,

Ab Augusto Octaviano, id est, à fine
Titì Livii, usque ad Consulatum
decimum Constantii Augusti, &
Juliani Cæsaris tertium.

CAPUT I.

ANNO Urbis septingentesimo ferè vi-
cesimoque secundo etiam mos Romæ in-
cessit, uni prorsus parendi. Namque Octa-
vianus patre Octavio, atque adoptione
magni avunculi Cæsaris, ac mox Proce-
rum consulto ob victoriam patriam placi-
dè exercitam, Augusti cognomento dictus,

K iij

illectis per dona militibus, atque annonæ curandæ specie vulgo, cæteros haud difficulter subegit. Eoque modo annis quatuor circiter & quadraginta actis, morbo Nolæ consumptus, adjectis imperio civium Rhætis, Illyricoque, ac pacatâ externarum gentium ferociâ, nisi Germaniæ. Quamquam tertius post Numam victo Antonio, Janum clausit, quod jure Romano, quiescentibus bellis accidebat. Mores viro civiles lepidique; flagrante haud modicè luxuriâ, ludorumque cupidine atque ad somnum intemperantiâ. Doctorum, qui abundè erant, necessariorumque perculator, cum eloquentiæ studio, ac religionibus mirè retineretur. *Pater patriæ*, ob clementiam, ac Tribunicîâ potestate perpetuò habitus: hincque uti Deo, Romæ provinciisque omnibus per urbes celeberrimas, vivo mortuoque templa, sacerdotes, & collegia sacravêre. Felix adeo (absque liberis tamen simulque conjugio) ut Indi, Scythæ, Garamantes, ac Bactri legatos mitterent orando fœderi.

II. Dein Claudius Tiberius Nero in Augusti liberos e privigno redactus arrogatione, ubi quæ metuebantur, satis tuta animadvertit, Imperium complexus est, cujus nomen astu abnuebat, subdolus & occultior, hisque sæpè simulando infensus, quæ maximè cuperet, & insidiosè dedi-

tus, quæ odio erant; ingenio ad repentina longè acriore; bonis initiis idem perniciosus, quæsitissimis in omnem ferè ætatem sexumque libidinibus; atque atrocius puniens infontes, suos pariter externosque. Adhuc dum urbes & conventus [adhuc] execratur, Capreas insulam quæsierat flagitiis obtentui. Quare solutis militiæ artibus direpta pleraque juris Romani, nihilque præter Cappadocas, idque inter exordia, in provinciâ subactum, remoto rege Archelao, compressaque Getulorum latrocinia, quæ Tacfarinate duce passim proruperant. Prætorias, quæ dispersæ proximis municipiis, seu Romæ, quæque per domos habebantur, in castra apud Urbem redegit; qua tenebantur Præfecturam appellans, vel augens, Prætorio; nam cæteros Paritorum Præsidesque Augustus instituerat.

III. Igitur Claudio Tiberio fato an insidiis oppresso, cùm imperium tres atque viginti, ævi octogesimum uno minus annos egisset, Caius Cæsar cognomento Caligula aventibus cunctis deligitur, majorum gratiæ parentisque. Namque per filiam proavus Augustus, genere materno, Agrippa; Drusus, Germanici pater, è quo is oriebatur, avi erant. Quorum modestiâ atque immaturo, absque Octaviani, interitu, vulgus, simul matris fratrumque,

quos Tiberius exitio interceperat , permovetur. Quâ causâ nitebantur omnes casum tantæ familiæ lenire adolescentuli spe : Tum quia natus in exercitu (unde cognomentum calceamento militari quæsierat) legionibus carus acceptusque habebatur. Præterea prudentissimus quisque similem fore sui credebat , quod longè secus , quasi naturæ lege ; quæ crebrò tamquam ex industriâ malos è bonis ; agrestes è doctoribus , & cæteros hujusmodi seu contra gignit. Quo demum exemplo sapientium plures caruisse liberis utilius duxere. Cæterum in Caligulâ haud quaquam vero plurimum aberant ; quippe qui diu immania animi ita pudore , ac parendi specie obtexerat , uti meritò vulgaretur , neque meliores famulos neque atrociorum dominum illo fuisse. Denique natus potestatem , uti talia ingenia deteri solent anni mensibus , egregia ad populum inter partes cum militibus gessit : delatæque conjuratione , quasi minus credens , prædicaret , vix convenire in eum , cujus vita nullius oneri aut incommodo esset. Sed repente cæsis primùm vario facinore innocentium paucioribus , tanquam bellæ hausto sanguine ingenium exercuit ; itaque deinceps triennium consumptum , cum Senatûs atque optimi cujusque multiplici clade terrarum orbis fœdaretur. Quin etiam

fororum stupro ac matrimoniis illudens nobilibus Deorum habitu incedebat , cùm Jovem se ob incestum , ex choro autem Bacchanali Liberum se assereret. Neque secus contractis ad unum legionibus , spe in Germaniam transgrediendi , conchas umbilicosque in ora maris Oceani legi jussit. Cùm ipse nunc fluxo cultu Venerioque interesset ; nunc armatus spolia à se non ex hominibus , sed cœlestium capi dictitaret , scilicet quòd hujusmodi pisces Græcorum dicto , quīs augendi omnia studium est , Nympharum lumina accepisset. His elatus dominum dici , atque insigne regni capiti nectere tentaverat. Quā causā auctore Chæreā moti , quibus Romana virtus inerat , tantā perniciē Rempublicam confosso eo levare : prælatumque excellens Bruti facinus ejecto Tarquinio foret , si per Quirites modò militia exerceretur. Verum ubi cives desidiā externos , barbarosque in exercitum cogere libido incessit ; corruptis moribus libertas oppressa , atque habendi auctum studium. Interim dum Senatus decreto gentem Cæsarum , etiam muliebris sexûs , omnemque affinitatem armati persequuntur , forte unus ortus Epiri è cohortibus , quæ Palatium per opportunos locos obsidebant , Tib. Claudium occultantem se reperit deformi latebrâ , protractoque eo , exclamat apud socios , Si

sapient , adesse principem. Et sanè quia vecors erat , mitissimus videbatur imprudentibus ; quæ res adversum nefariam patruï Neronis mentem auxilio , neque apud fratris filium Caligulam invidiæ fuit : quin etiam militares plebisque animos conciliaverat , dum flagrante suorum dominatione , ipse contemptui miserabilior haberetur. Talia plerisque memorantibus , repente eum , nullo retractante , quæ aderant turbæ circumsistunt , simulque affluebant reliqui militum , & vulgi magna vis. Quod ubi Patres accepere , mittunt ocus ausum comprimere. Sed postquam variis , tetrisque seditionibus civitas cunctique ordines lacerabantur , tanquam ex imperio omnes dedere se. Ita Romæ Regia potestas firmata , proditumque apertius *mortalium conatus* vacuos à Fortunâ cassosque esse.

IV. Igitur Claudius , quamquam ventri fœdè obediens , vecors juxta atque immemor , pavidusque animi & ignavior esset ; pleraque per formidinem tamen egregiè consultabat , Nobilitatis præcipuè consiliis , quæ metu colebatur : quippe *stolidorum ingenia* proindè agunt , uti monitores sunt. Denique bonis auctoribus compressa per eum vitia , ac per Galliam Druidarum famosæ superstitiones ; lata jura quàm commodissima ; curatum militiæ officium ; retenti fines , seu dati imperio Romano ,

Mesopotamia per Orientem , Rhenuſ , Danubiufque , ad Septentrionem ; & à Meridie Mauri acceſſere provinciis , demptis regibus poſt Jubam ; cæſaque Muſalamiorum manus ; ſimul , ultima Occaſûs , Britannia partes contuſæ , quam ſolam adiit , Oſtiâ profeſtus mari , nam cætera duces curavere. Adhuc annonæ egeſtas compoſita , quam Caligula induxerat , dum adactis toto orbe navigiis , pervium mare theatris curribusque damno publico efficere contendit. Neque ſecûs cenſu novato , cûm Senatu motis pluribus laſcivum adoleſcentem , quem ſibi probatum parens aſſeruerat , retinuiſſet , cenſorem & liberis patrem debere eſſe , rectè adjecerat. Aſt ubi Meſſalinæ conjugis , ſimulque libertorum delinimentis , quibus ſemet dederat , in prævum abſtractus , non illa modo tyrannorum admiſſa , verûm quæ poſtremum genus mulierum , atque ſervile quibat facere viro amenti dominoque. Namque uxor primò paſſimque , quaſi jure , adulteris utebatur : eoque extincti cum ſuis plerique , ingenio , ſeu metu abſtinentes ; dum pervagatis mulierum artibus peti ſe à petitis criminatur. Dehinc atrocius accenſa , nobiliores quaſque nuptas , & virgines , ſcortorum modo ſecum prostitueraſt , coactique mares uti adeſſent. Quod ſi qui talia horruerat , affecto crimine , in ipſum om-

nemque familiam sæviebatur. Namque Clāudium , uti supra docuimus , naturā performidolosum , injecto metu sui agitant , maximè conjurationis ; quo commento liberti etiam , quos vellent , perditum ibant. Qui primò sceleribus collubentes , ubi pares patronæ facti sunt , eam quoque ignaro , quasi jubente tamen , domino , per satellites interfecêre. Et sanè in id progressa mulier erat , uti , animi ac pellicum gratiâ Ostiam profecto , Romæ nuptias cum altero frequentaret : & hinc notior , dum mirum videtur apud Imperatorem virum , quàm Imperatori nuptam esse. Ita liberti potestatem nacti summam stupris , exsilio , cæde , proscriptionibus , omnia fœdabant , eoque herilem stultitiam perpulêre , uti senex fratris filiam in nuptias concupisceret. Quæ quamvis superiore absurdior haberetur , idcircoque paria extimesceret , veneno conjugem interemit. Hujus anno sexto , cùm quatuordecim regnârit , octingentesimus Urbis mirè celebratus , visusque apud Ægyptum Phœnix , quam volucrem ferunt anno quinquagesimo ex Arabum odoratis lucis advolare ; atque in Ægæo mari repente insula ingens emersit , nocte quâ defectus Lunæ acciderat. Tetrum funus , uti quondam in Prisco Tarquinio , diu occultatum ; dum arte mulieris corrupti custodes , ægrum simu-

lant, atque ab eo mandatam interim privigno, quem paulò antè in liberos adsciverat, curam Reipublicæ.

V. Eo modo L. Domitius [nam id certè nomen Neroni, patre Domitio, erat] Imperator factus est. Qui cùm longè adolescens dominatum parem annis vitrico gessisset, quinquennium tamen tantus fuit, augendâ Urbe maximè, uti meritò Trajanus sapius testaretur, procul differre cunctos Principes Neronis quinquennio; quo etiam Pontum in jus provinciæ, Polemonis permissu, redegit; cujus gratiâ Polemoniacus Pontus appellatur; itemque Cottias Alpes, Cottio rege mortuo. Quare satis compertum neque ævum impedimento virtuti esse, eam faciliè mutari, corrupto per licentiam ingenio, omissamque adolescentiæ quasi legem, perniciosius repeti. Namque eo dedecore reliquum viræ egit, uti pigeat, pudeatque memorare hujusmodi quemquam, nedum rectorem gentium, fuisse. Qui dum psallere per cœtus, Græcorum invento, in certamen coronæ cœpisset; eò progressus est, uti neque suæ, neque aliorum pudicitiae parcens, ad extremum amictus nubentium virginum specie, palàm Senatu, dote datâ, cunctis festa more celebrantibus, in manum conveniret lecto ex omnibus prodigiosis. Quod sanè in eo [narrantur scelera Neronis] levius æsti-

mandum. Quippe noxiorum vinctis modo, pelle reclusa feræ, utrique sexui genitalia vultu contrectabat; exactor parium majore flagitio. Atque inter hæc matrem etiam contaminavisse plures habent, dum ea quoque dominandi ardore, scelere quolibet subijci filium cupit. Id ego, quanquam scriptoribus diversa firmantibus, verum puto. Namque ubi mentem invaserint vitia, nequaquam verecundiæ externæ societate humanius datur peccandi consuetudo, nova, & eo dulciora, affectans, ad extremum in suos agens. Quod his proditum magis, dum quasi quodam progressu, illa per alteros ad patrui nuptias, atque alienorum cruciatibus mariti exitium; hic paulatim ad sacerdotem Vestæ, deinde in se, postremò uterque in sui scelus processerunt. Neque blandimentis talibus tamen coalescere potuere, sed eo præceps dati, dum insidiantur invicem, mater perversa interfuit. Igitur cum omne jus, fasque paricidio trivisset, ac magis, magisque in optimos sæviretur, conjuravere plures, variâ sanè tempestate, ad liberandam Rempublicam. Quis proditis, cæsisque immannior, Urbem incendio, plebem feris vulgò emissis, Senatum pari morte tollere decreverat, novâ sede regno quæsitâ, maximeque incitante legato Parthorum, qui fortè inter epulas, aulicis, uti mos est,

canentibus, cùm sibi citharistam poposcisset; responso dato, liberum esse, sumeret ipse quem vellet è suis, ostentans qui convivio aderant: adjecerat, quòd liber sub imperio nullus haberetur. Ac ni Galba, qui Hispaniæ præsidebat, cognito mandatum sui exitium, quanquam senectâ ætate, imperio correpto subvenisset; tantum facinus haud dubiè patraretur. Verùm ejus adventu desertus undique, nisi ab spadone, quem quondam exsectum formare in mulierem tentaverat, semet ictu transegit, cùm implorans percussorem diu, ne ad mortem quidem meruisset cujusquam officium.

Hic finis Cæsarum genti fuit, quem fore prodigiorum multa denuntiavère, præcipuèque eorum prædiis arescens lauri nemus dicatum triumphantibus; atque interitus gallinarum, quæ adeò multæ, albæque, aptiores erant religionibus, ut iis Romæ habeatur hodie locus.

VI. At Galba, haud secùs nobilis è gente clarissimâ Sulpiciorum, ubi Romam ingressus est, quasi luxuriæ aut etiam crudelitati auxilio ventitasset; rapere, trahere, vexare, ac fœdum in modum vastare cuncta, & polluere. Quis rebus intestabilior [dum graviùs offendunt quos molliùs consulturos spes erat] simul quia opes militum nimis pecuniæ cupidus attenuave-

rat, Othone autore interficitur; qui prælarum adoptione ejus Pisonem impatientius dolens, accensas cohortes, armatasque in forum deduxerat. Quò cum loricâ tectus Galba tumultum leniturus contenderet, ad lacum Curtium cæsus est, mense Imperii ac die septimo.

VII. Igitur Salvius Otho, Neroni quoque quondam criminosè familiaris, haud multò sine adolescentiæ grandior, potentiam invadit. Qui dies ferè quinque & octoginta præcognitis moribus potitus, postquam à Vitellio, qui è Galliâ descenderat, Veronensi prælio pulsus est, mortem sibi conscivit.

VIII. Ita ad Aulum Vitellium potestas delata, quæ progressu funestior talibus iniitiis foret, si Vespasianus aliquandiu Judæorum bello, quod Neronis jussu susceperat, impensius attineretur. Is ubi gesta per Galbam, ipsumque oppressum accepit; simul quoniam legati Mœsiæ, Pannonicique exercitus hortantium venerant, Imperium capit. Namque milites prædicti, postquam Othonem prætoriis, Vitellium Germanicianis legionibus factum comperere, æmuli, ut inter se solent, ne dissimiles viderentur, Vespasianum perpulere; in quem jam Syriacæ cohortes ob egregia vitæ consenserant. Quippe Vespasianus novâ Senator familiâ, Reatinis ma-

joribus , industriâ rebusque pacis ac militiæ longè nobilis habebatur. Hujus legatorum in Italiam transgressu , fusisque apud Cremonam suis , Vitellius ab Sabino , Urbi præfecto , Vespasiani fratre , sesterium millies pepigerat , arbitris militibus Imperio decedere. Sed postquam mox circumventum se nuncio ratus est , quasi renovato furore ipsum cæterosque adversæ partis , cum Capitolio , quod saluti remedium ceperant , cremavit. Ast ubi vera esse , ac propinquare hostes patefactum est , productus è tugurio , quo se abdiderat , janitoris , injecto laqueo , parricidarum more , ad scalas Gemonias , perque eas pertractus ; simul ictibus , quantum quisque valuerat , confosso corpore in Tiberim dejicitur , tyrannidis octavo mense , annos natus septuaginta & quinque amplius.

Hi omnes , quos paucis attigi , præcipuèque Cæsarum gens , adeo litteris culti , atque eloquentiâ fuere , ut ni cunctis vitiis [absque Augusto] nimii forent , tantæ artes profectò texissent modica flagitia. Quis rebus quamquam satis constet præstare mores , tamen cuique præsertim summo Rectori , utroque , si queat , juxta opus ; sin autem vitæ proposito in immensum progrediente , elegantiae satis atque auctoritatis sumat eruditionem.

IX. Hoc item ex genere Vespasianus , sanctus omnia , facundiæ haud egens promendis quæ senserat , exsanguem diu , fessumque terrarum orbem brevi refecit. Namque primùm satellites tyrannidis , nisi qui forte atrocius longè processerant , flectere potius maluit , quàm excruciatos delere : prudentissimè ratus , nefaria ministeria à pluribus metu curari. Dein conjurationum multas scelere inulto abscedere patiebatur ; comiter , uti erat , stultitiæ arguens , qui ignorarent quanta moles molestiaque imperio inessent. Simul divinis deditus [quorum vera plerisque negotiis compererat] successores fidebat liberos Titum ac Domitianum fore. Præterea legibus æquissimis monendo , quodque vehementius est , vitæ specie vitiorum plura aboleverat. Infirmitis tamen , uti quidam pravè putant , adversum pecuniam ; cum satis constet , ærarii inopiâ , ac labe urbium , novas eum neque aliquandiu postea habitas , vectigalium pensiones exquisivisse. Namque Romæ Capitolium , quod conflagrâsse supra memoravimus , ædes Pacis , Claudii monumenta , Amphitheatrum tanta vis , multæque aliæ , ac forum cœpta ac patrata. Adhuc per omnes terras , quæ jus Romanum est , renovatæ urbes cultu egregio , viæque operibus maximis munitæ , & cavati montes per

Flaminiam , prono transgressu. Quæ tot tantaque brevi confecta , intactis cultoribus , prudentiam magis quàm avaritiam probavêre ; simul censu more veterum exercito , Senatu motus probrosior quisquis ; ac , lectis undique optimis viris , mille gentes compositæ , cum ducentas ægerrimè reperisset , extinctis sævitiâ Tyrannorum plerisque. Ac bello rex Parthorum Vologesus in pacem coactus , atque in provinciam Syria , cui Palæstinæ nomen , Judæique adnitente filio Tito , quem transgrediens in Italiam reliquerat externæ militiæ , moxque victorem Præfecturâ Prætorio extulerat. Unde etiam honos is , ingens à principio , tumidior ; atque alter ab Augusto imperio fuit. Verùm hac tempestate dum honorum honestas despectatur , mistique bonis indocti , ac prudentibus inertes sunt , fecêre nomen plerique potentiâ vacuum insolens per injurias , subiectum pessimo cuique , & annonæ specie rapax.

X. Cæterum Titus , postquam Imperium adeptus est , incredibile [est] quantum , quem imitabatur , anteierit , præsertim litteris , clementiâque ac muneribus. Denique cum concessa per priores Principes firmari ab insequentibus mos esset ; simul Imperium cepit , talia possidentibus edicto spontè cavit , prospexitque. Neque

minus sanctè facilis in tuendis , qui fortè in se conspirâssent ; adeo ut cùm amplissimi ordinis duo , abnuere cogitatum scelus nequirent , Patresque censuissent de confessis supplicium sumendum , deductos in spectaculum se utrimque assidere jussit ; petitoque ex industriâ gladiatoris , quorum pugna visebantur , gladio , quasi ad explorandam aciem , uni atque alteri committere ; quâ percussis , & constantiam mirantibus : Videtisne , inquit , Potestates Fato dari , frustra tentari facinus potiundi spe , vel amittendi metu ? Ita bienio post , ac menses ferè novem , Amphitheatri perfecto opere , lautusque veneno interiit , anno ævi quadragesimo ; cùm ejus pater septuagesimo obiisset , Imperator decennii. Hujus sanè mors adeo provinciis luctui fuit , uti , generis humani delicias appellantes , orbatum orbem deflerent.

XI. Igitur Domitianus fratris atque Imperatoris optimi nece , privato scelere publicoque amentior , simul maculosæ adolescentiæ , prædas , cædem , supplicia agere occæpit. Major libidinum flagitio , ac plus quàm superbè utens Patribus. Quippe qui se Dominum Deumque dici coëgerit ; quod confestim ab insequentibus remotum , validius multo posthac deinceps retulère. Sed Domitianus primò

clementiam simulans , neque adeo iners domi , belloque tolerantior videbatur. Idcircoque Dacis & Cattorum manu devictis , Septembrem Octobremque menses , Germanici superiorem , è suo nomine alterum appellaverat : multaquē opera inchoata per patrem , vel fratris studio , atque in primis Capitolium absolvit. Dehinc atrox cædibus bonorum , segnisque ridiculè , remoris procul omnibus , muscarum agmina persequabatur , postquam ad libidinem minus virium erat , cujus fœdum exercitium Græcorum lingua κλινοπάλην vocabat ; hincque jocorum pleraque : nam percunctanti cuidam , Quisquamne in Palatio esset , responsum : Ne musca quidem , nisi fortè apud palæstram. Is ergo magis magisque sævitiâ nimius , eoque suspectior etiam suis , libertorum consilio , uxore non ignarâ , quæ amorem histrionis viro prætulerat , pœnas luit , quinto & quadragesimo anno vitæ , dominationis circiter quintodecimo. At Senatus gladiatoris more funus ferri , radendumque nomen decrevit. Quo moti milites , quibus privatæ commoditates dispendio publico largiùs procedunt , auctores necis ad supplicium petere , more suo seditiosius , cœperunt. Qui vix ægrèque per prudentes cohibiti , tandem in gratiam Optimatum convenère. Neque minus per se moliebantur bellum ,

quòd his conversum imperium mœstitiæ erat , ob omissionem prædarum per dona munifica.

Haëtenus Romæ , seu per Italiam orti Imperium rexêre , hinc advenæ ; nescio quoque an , ut in Prisco Tarquinio , longè meliores. At mihi quidem audienti multa legentique , planè compertum , urbem Romam externorum virtute , atque insitivis artibus præcipuè crevisse.

XII. Quid enim Nervâ Narniensi prudentius , magisque moderatum ? Qui cùm extremâ ætate apud Sequanos , quò tyranni defecit metu , Imperium arbitrio legionum cepisset ; ubi prospexit , nisi à superioribus robustioribusque corpore animoque geri non posse , mense sexto ac decimo semet eo abdicavit , dedicato priùs foro , quod appellatur Pervium , quò ædes Minervæ eminentior consurgit , & magnificentior. Id cùm semper egregium sit metiri , quantum queas , neque ambitione præceps agi ; tum in imperio , cujus adeo cupidi mortales sunt , ut id vel ultima senectus avidè petat. Huc accedit quòd suffecti virtute quantus consilio esset , magis magisque patefecit.

XIII. Namque Ulpium Trajanum Italicâ urbe Hispaniæ ortum , amplissimi ordinis tamen atque consulari loco , adrogatum accepit , & dedit. Hôc ægrè clarior domi ,

seu militiæ reperietur. Quippe primus, aut
 solus etiam vires Romanas trans Istrum
 propagavit, domitis in provinciam Daco-
 rum pileatis Sacisque nationibus, Deci-
 balo rege ac Sardonios; simul ad ortum
 Solis cunctæ gentes, quæ inter Indum &
 Euphratem amnes inclytos sunt, concussæ
 bello, atque imperati obsides Persarum
 Regi, nomine Cosdroë, & inter ea iter
 conditum per feras gentes, quò facile ab
 usque Pontico mari in Galliam permeatur.
 Castra suspectioribus atque opportunis lo-
 cis exstructa; ponsque Danubio impositus;
 ac deductæ coloniarum pleræque. Adhuc
 Romæ Domitiano cœpta fora, atque alia
 multa, plusquam magnificè coluit orna-
 vitque, & annonæ perpetuæ mirè consul-
 tum, reperto firmatoque Pistorum colle-
 gio: simul noscendis ocius, quæ ubique
 è Republicâ gerebantur, admota media
 publici cursûs. Quod equidem munus satis
 utile, in pestem orbis Romani vertit po-
 sterorum avaritia, insolentiaque, nisi quòd
 his annis suffectæ vires Illyrico sunt, Præ-
 fecto medente Anatolio. Boni, malique
 in Republicâ nihil est, quod in diversum
 traduci nequeat moribus Præsidentium.
 Æquus, clemens, patientissimus, atque
 in amicos perfidelis, quippe qui Suræ fa-
 miliari opus sacraverit, quæ Suranæ sunt.
 Usque eò innocentæ fidens, uti Præfec-

ne se expeditioni aut pugnae prius committeret, quam sectarum ardua & occulta explanavisset. Ita incerta belli ejus salute, doctrinae studiis metuebantur; tantumque illo imperante florere artes bonae, ut illam gloriam etiam temporum putem. Legum ambigua mirè distincta, vadimoniorumque solemnium remoto, denunciandae litis operiendaeque ad diem commodè jus introductum. Data cunctis promiscuè civitas Romana; multae urbes conditae, deductae, repositae, ornatæque; atque in primis Pœnorum Carthago, quam ignis fœdè consumpserat; Asiæque Ephesus, ac Bithyniæ Nicomedia constratae terræ motu, æquè ac nostrâ ætate Nicomedia Cereali Consule. Triumphus acti ex nationibus quæ regi Marcomaro ab usque urbe Pannoniæ, cui Carnuto nomen est, ad media Gallorum protendebantur. Ita anno Imperii octavo decimoque, ævi validior, Vendobonæ interiit, maximo gemitu mortalium omnium. Denique qui sejuncti in aliis Patres, ac vulgus, soli omnia decrevere, templa, columnas, sacerdotes.

XVII. At filius sævâ à principio dominatione detestabilior habebatur, præcipuè per majorum controversam memoriam, quæ posteris usque eò gravis est, ut absque communi in impios odio, quasi corruptores generis execrabiliores sint. Bello

planè impiger , quo in Quados prosperè gesto , Septembrem mensem Commodum appellaverat. Mœnia Romanâ potentiâ vix digna , lavandi usui instituit. Immiti prorsus feroque ingenio , adeo quidem ut gladiatores , specie depugnandi , crebrò trucidaret , cum ipse ferrum objectum veronibus plumbeis uteretur. Cùmque eo modo plures confecisset , fortè eum Scæva nomine , audaciâ ac robore corporis pugnantique arte pervidens , ab studio tali deterruit , qui spreto gladio , quem inutilem cernebat , sufficere utrique ait , quo armabatur ipse. Eo metu , ne inter congressum , uti solet , extorto pugione conficeretur , Scævam removit , atque ad alios formidolosior , in feras belluasque ferociam convertit. Quis rebus cùm insatiabilem sanguinis cuncti horrescerent , conjuravêre (ne) in eum maximè proximus , quippe dominationi adeò fidus nemo , ipsique satellites , dum incestam mentem pravâque putant , & Commodum quidem primò occultatius veneno petivêre , anno regni tertio ferè atque decimo. Cujus vis frustrata percibum , quo se casu repleverat ; cùm tamen alvi dolorem caussaretur , auctore medico , principe factionis , in palæstram perrexit. Ibi per ministrum unguendi [nam fortè is quoque è consilio erat] faucibus , quasi arte exercitii , brachiorum nodo

validius pressis , exspiravit. Quo cognito Senatus , qui ob festa Januarius frequens primo luci convenerat , simul plebes hostem Deorum atque hominum appellavêre , radendumque nomen sanxêre ; confestimque Præfecto Urbi Aulo Helvio Pertinaci Imperium deferitur.

XVIII. Hic doctrinæ omnis ac moribus antiquissimis , immodicè parvus Curios æquaverat Fabriciosque. Eum milites , quîs exhausto jam perditoque orbe satis videtur nihil , impulsore Didio , scædè jugulavêre octogesimo imperii die.

XIX. At Didius Salvius Julianus , fretus Prætorianis , quos in societatem promissis magnificentioribus perpulerat , ex Præfecturâ vigilum , ad insignia dominatûs processit. Genus ei pernobile , jurisque urbani præstans scientiâ , quippe qui primus edictum , quod variè inconditèque à Prætoribus promebatur , in ordinem composuerit. Hincque satis compertum , cohibendæ cupidini , ingenium ni juvet , eruditionem imbecillem esse. Cùm præceptor & asper quidem , rectius vivendi , in facinus processerit , quod novo supplicio plectendum ediderat. Neque tamen cupito potitus diu. Namque eum , acceptis ilicò quæ acciderant , Septimius Severus , qui fortè Syriæ legatus , in extremis terris bellum gerebat , Imperator creatus , pontem proximè Mul-

viūm acie devicit ; missique qui fugientem insequerentur , apud Palatium Romæ obtruncavêre.

XX. Igitur septimius , Pertinacis nece , simul flagitiorum odio , dolore , atque irâ commotior , cohortes Prætorias statim militiâ exemit , cunctisque partium cæsis , Helvium Senatûs consulto inter Divos refert ; Salvii nomen , atque ejus scripta factave aboleri jubet ; quod unum effici nequivit. Tantum gratia doctarum artium valet , ut scriptoribus ne sævi mores quidem ad memoriam officiant ; quin-etiam mors hujuscemodi , ipsis gloriæ , execrationi auctoribus est. Cùm omnes , præcipuèque posteri , sic habent , illa ingenia nisi publico latrocinio , ac per dementiam , opprimi non potuisse. Quo bonis omnibus ac mihi fidendum magis , qui rure ortus , tenuique & indocto patre in hæc tempora vitam præstiti , studiis tantis honestiorem. Quod equidem gentis nostræ reor , quæ fato quodam bonorum parte fœcunda , quos eduxit tamen , quemque ad celsa suos habet. Velut Severum ipsum , quo præclarior in Republicâ fuit nemo , qui , quamquam exactâ ætate , mortuum justitio elogioque lugendum sanxêre : astruentes illum justum aut non nasci , aut emori minimè convenisse. Scilicet quòd corrigendis moribus nimium , postquam ad

veterum innocentiam , quasi mentium sanitatem , pervenerant , clementem habuere. Ita honestas , quæ principio anxia habetur , ubi contigerit , voluptati luxuriæque est. Pescennium Nigrum apud Cyzicenos , Clodium Albinum Lugduni victos coëgit mori. Quorum prior , Ægyptum dux obtinens , bellum moverat , spe dominationis ; alter Pertinacis auctor occidendi , cum eo metu in Britannos , quam provinciam à Commodò meruerat , transmittere nitebatur , in Galliâ invaserat Imperium. Horum infinitâ cæde crudelior habitus , ac cognomento Pertinax : quamquam ob vitæ parsimoniam similem , ipsum magis adscivisse plures putent ; nobis mens ad credendum prona , acerbitati impositum. Nam cum quidam hostium , quem tamen , uti bellis civilibus solet , conditio loci ad Albinum detulerat , causâ expositâ , novissimè conclusisset : Quid , quæso , faceres , si tu esses ? Ille respondit : Ea perferrem , quæ tu. Quo dicto , factoque durius nihil : cum boni sanctique hujuscemodi dissensiones , quamvis studiosius cœptas , fortunæ increpent , magisque in protegendis , quàm ad perdendum cives , verum corrumpi patiantur. At iste delendarum cupidus factionum , quò deinceps mitius ageret , necessitudinem facti ulcisci maluit , ne paulatim spe veniæ

in labem publicam per conjurationes procederetur , ad quas vitio temporum animos intelligebat : neque ego abnuo ea delictorum , quæ grassari immodicè cœperint , plus penè quàm severè excidenda esse. Felix ac prudens , armis præcipuè , adeò , ut nullo congressu nisi victor discesserit , auxeritque Imperium , subacto Persarum rege nomine Abgaro. Neque minus Arabas , simul adortus ut est , in dirionem redegit , provinciæ modo. Adiabena quoque , ni terrarum macies despectaretur , in tributarios concessisset. Ob hæc tanta Arabicum , Adiabenicum & Parthici cognomento Patres dixêre. His majora aggressus , Britanniam , quæ ad ea utilis erat , pulsis hostibus , muro munivit , per transversam insulam ducto , utrimque ad finem Oceani. Quin etiam Tripoli , cujus Lepti oppido oriebatur , bellicosæ gentes submotæ procul. Quæ factu ardua facilius eò patrabantur , quo implacabilis delictis strenuum quemque præmiis extollebat. Denique ne parva latrocinia quidem impunita patiebatur , in suos animadvertens magis , quòd vitio ducum , aut etiam per factionem fieri vir experiens intelligeret. Philosophiæ , declamandi , cunctis postremò liberalium deditus studiis ; idemque abs se texta ornatu & fide paribus composuit. Legum conditor longè æquabilium. Huic

tanto domi forisque , uxoris probra summam gloriæ dempsere ; quam adeo famosè amplexus est , ut cognitâ libidine , ac ream conjurationis , retentârit. Quod cum infirmo turpe , tum potentibus ; & illi magis , cui non privati ; neque singuli , aut flagitiosi ; verùm imperia , exercitus , atque ipsa vitia concessere. Nam cùm pedibus æger bellum moraretur , idque milites anxie ferrent , ejusque filium Bassianum , qui Cæsar unâ aderat , Augustum fecissent , in tribunal se ferri , adesse omnes , Imperatoremque ac Tribunos , Centuriones ac cohortes , quibus auctoribus acciderat , sisti , reorum modo , jussit. Quo metu stratus humi victor , cùm tantorum exercitus veniam precaretur : Sentitisne , inquit , pulsans manu , caput potius , quàm pedes imperare ? Neque multo post Britanniae municipio , cui Eboraci nomen , annis regni duodeviginti morbo extinctus est. Ortus mediè humilis , primò litteris , deinde imbutus foro , quo parum commo- dante , uti rebus artis solet , dum tentat aut exquirat varia melioraque , conscendit Imperium. Ibi graviora expertus , laborem , curas , metum , & incerta prorsus omnia , quasi testis vitæ mortalium , cuncta , inquit , fui ; conducit nihil. Funus quod liberi Geta Bassianusque Romam derulerant , mirè celebratum , illatumque Marci

sepulcro , (quem) adeò percoluerat , ut ejus gratiâ Commodum inter Divos referri suaserit , fratrem appellans ; Bassianoque Antonini vocabulum addiderit ; quod ex illo post multos dubiosque eventus , auspicia honorum cepisset patrocinio fisci. Proinde laborantibus secundarum initia earumque auctores memoriæ sunt.

At posteri , quasi bellum inter se mandatis accepissent , confestim secessere. Ita Geta , cui nomen paterno ab avo erat , cùm ejus modestiore ingenio frater angeretur , obsessus interiit. Quæ victoria Papiniani exitio fœdior facta , ut sanè putant memoriæ curiosi , quippe quem ferunt illo tempore Bassiani scrinia curavisse , monitumque , uti mos est , destinando Romam quam celerrimè componeret , dolore Getæ dixisse : haudquaquam pari facilitate velari parricidium , quâ fieret : idcirco morte affectum. Sed hæc improbè absurda sunt , cùm constet satis , Præfecturam Prætorio gessisse , neque inconditè illum virum tantam contumeliam imponere potuisse , cui amor ac magisterio erat.

XXI. Cæterum Antoninus incognitâ munerum specie urbem Romanam adjiciens , quòd indumenta in talos demissa largiretur , Caracalla dictus , cùm pari modo vestes Antonianas nomine suo daret. Alamannos gentem populosam , ex equo

mirificè pugnantem , prope Mœnum amnem devicit : patiens , communis , tranquillufque ; pari fortunâ , & eodem matrimonio , quo pater. Namque Juliam novercam , cujus facinora fupra memoravi , formâ captus , conjugem affectavit ; cùm illa factiofior , aspectui adolescentis , præfentiæ quafi ignara , femet dediffet intecto corpore affertique , Vellem , fi liceret , uti : petulantius multò (quippe quæ pudorem velamento exuerat) refpondiffet : Libet ? plane licet. Ægypti facra per eum deportata Romam , atque aucta Urbs magno accessu Viæ novæ , & ad lavandum absoluta opera pulchri cultûs. Quibus confectis cùm Syriam circumgrederetur , anno potentie fexto moritur. Corporis reliqua luctu publico relata Romam , atque inter Antoninos funerata funt.

XXII. Dehinc Opilius Macrinus , qui Præfecturam Prætorio gerebat , Imperator , ejufque filius Diadumenus nomine Cæfar à legionibus appellatur. Quibus , eo quòd ingens amiffi Principis defiderium erat , adolescentem Antoninum vocavêre. Horum nihil præter favos atque inciviles animos interim reperimus. Quâ gratiâ menfibus fermè quatuor ac decem vix retento imperio , per quos creati fuerant , interfeciti funt.

XXIII. Accitusque Marcus Antoninus

Bassiano genitus , qui patre mortuo , in Solis sacerdotium , quem Heliogabalum Syri vocant , tanquam asylum insidiarum metu confugerat , hincque Heliogabalus dictus ; translatoque Romam Dei simulacro in palatii penetralibus [palatia] constituit. Hoc impurius ne improbæ quidem aut petulantes mulieres fuere ; quippe orbe toto obscœnissimos perquirebat , visendis tractandisque artibus libidinum ferendarum. Hæc cum augerentur in dies , ac magis magisque Alexandri , quem compertâ Opilii nece Cæsarem nobilitas nuncupaverat , amor cumlaretur , in castris Prætoriiis tricesimo regni mense oppressus est.

XXIV. Statimque Aurelio Alexandro Syriæ orto , cui duplex , Cæsarea , & Arca nomen est , militibus quoque annitentibus , Augusti potentia delata. Qui , quanquam adolescens , ingenio supra ævum tamen , confestim apparatu magno bellum adversum Xerxem Persarum regem movet ; quo fuso fugatoque , in Galliam maturrimè contendit , quæ Germanorum direptionibus tentabatut. Ibi tumultuantes legionum plerasque constantissimè abjecit , quod in præsens gloriæ , mox exitio datum. Nam dum tantæ severitatis vim milites inhorrescunt , (unde etiam Severi cognomentum accesserat) agentem casu cum paucis vice

Britannia, cui vocabulum Sicila, trucidavere. Opus Urbi florentissimum celebreque fabricatus est; matrisque cultu, quæ nomine Mammæa erat, plus quàm pius. Adhuc Domitium Ulpianum, quem Hellogabalus Prætorianis præfecerat, eodem honore retinens, Pauloque inter exordia patriæ reddito, juris auctoribus, quantus erga optimos atque æqui studio esset, edocuit. Neque ultra annos tredecim Imperio functus Rempublicam reliquit firmatam undique: quæ jam tum à Romulo ad Septimium certatim evolans Bassiani consiliis, tamquam in summo constitit. Quo ne confestim laberetur, Alexandri fuit. Abhinc dum dominandi suis quàm subigendi externos cupientiores sunt, atque inter se armantur, magis Romanum statum quasi abrupto præcipitavere, immisque in Imperium promiscuè boni mali que, nobiles atque ignobiles, ac Barbariæ multi. Quippe ubi passim confusaque omnia, neque suo feruntur modo, quique fas putant, uti per turbam, rapere aliena officia, quæ regere nequeunt, & inscientiâ bonarum artium fœdè corrumpunt. Ita fortunæ vis licentiam nacta, perniciosâ libidine mortales agit, quæ diu quidem virtute, uti muro prohibita, postquam penè omnes flagitiis subacti sunt, etiam infirmis genere institutoque publica permisit.

XXV. Namque Caius Julius Maximinus , præsidens rei bellicæ , primus è militaribus , litterarum ferè rudis , potentiam cepit suffragiis legionum. Quod tamen etiam Patres , dum periculosum existimant inermes armato resistere , approbaverunt ; filiusque ejus pari nomine Caius Julius Maximinus Cæsar factus est.

XXVI. Quis biennium summis potitis ; haud incommodè prælio gesto contra Germanos , repentè Antoninus Gordianus Africæ Proconsul , ab exercitu Princeps apud Thydri oppidum absens fit. Quò ut accitus pervenit , tamquam eâ re creatus foret , seditione excipitur : quâ lenitâ facilè Carthaginem petit. Ibi cùm avertendis prodigiis , quorum metu haud inaneangebatur , rem divinam solitis ageret , repentè hostia partum edidit. Id haruspices , atque ipse maximè , nam hujus scientiæ usu immodicè prudens erat , ita accepere , illum quoque destinatum neci , verùm liberis pariturum imperium ; progressique conjectu longius liberi quoque exitum denunciavere , mitem atque innoxium præfantes fore , ut illud pecus , nec diuturnum tamen , subiectumque insidiis. Interim Romæ comperto Gordiani interitu , hortante Domitio , Urbi Præfectus , reliquique indices vulgo cæduntur per Prætorias cohortes. Quippe Gordianus , postquam delatum sibi

imperium cognovit , præmia amplum in modum ostentans , Romam legatos ac litteras destinaverat , quibus necato eo frustratos se militesangebantur , genus hominum pecuniæ cupidius , fidumque ac bonum solo quæstu. At Senatus metuens , ne nullis rectoribus , specie captæ urbis , atrociora acciderent , primò potestatum vices , mox conscriptis junioribus , Clodium Pupienum , Cæcilium Balbinum Cæsares constituit.

XXVII. Iisdemque per Africam diebus milites Gordianum Gordiani filium , qui fortè contubernio patris prætextatus , ac deinceps Præfectus Prætorio intererat , Augustum creavère ; neque sanè factum nobilitas aspernata. Denique accito eo , inter implana Urbis atque ipso sinu Prætorix manus acie deletæ per gladiatorum familias , tironumque exercitum. Dum hæc Romæ geruntur , Julii Maximini , quos fortè eâ tempestate Thracia retinebat , acceptis quæ evenerant , Italiam properè petunt. Eos Pupienus Aquilæ obsidione confecit , postquam prælio victos reliqui paulatim deseruerant. Horum imperio ad bienium per hujusmodi moras annus quæsitus. Neque multo post tumultu militarium Clodio Cæcilioque Romæ intra Palatium cæsis , Gordianus solus regnum obtinuit. Eoque anno lustrî certamine , quod Nero

Romam invexerat , aucto firmatoque , in Persas profectus est , cùm priùs Jani ædes , quas Marcus clauferat , patentes more veterum fecisset. Ibi gesto insigniter bello , Marci Philippi Præfecti Prætorio insidiis periit sexennio Imperii.

XXVIII. Igitur Marcus Julius Philippus , Arabs Traconites , sumpto in consortium Philippo filio rebus ad Orientem compositis , conditoque apud Arabiam Philippopoli oppido , Romam venêre ; exstructoque trans Tiberim lacu , quod eam partem aquæ penuria fatigabat , annum Urbis millesimum ludis omnium generum celebrant. Et quoniam nomen admonuit , nostrâ quoque ætate post mille , centesimus , Consule Philippo , excessit , nullis , uti solet , solennibus frequentatus : adeò in dies cura minima Romanæ urbis. Quod equidem denunciatum illo tempore prodigiis portentisque. Ex quîs unum memorare brevi libet. Nam cùm Pontificum lege hostiæ mactarentur , suis utero maris , fœminarum genitalia apparuêre. Id haruspices solutionem posterorum portendere , vitiaque fore potiora interpretati. Quod frustratum iri æstimans Imperator Philippus , tum quia fortè præteriens , filii similem pro merito Ephebum conspexerat , usum virilis scorti removendum honestissimè consultavit. Verumtamen

manet ; quippe conditione loci mutatâ perioribus flagitiis agitur , dum avidius periculosa , quibusque mortales prohibentur , petunt. Huc accedit , quod longè aliud Etruscorum artes cecinerant , quæ bonis parte plurimâ jacentibus mollissimum quemque beatum fore asserabant. Eos ego ignorasse verum planè puto. Etenim quamvis rerum omnium prospero successu , pudore amisso tamen , fortunatus quis esse potest ? cum eodem retento , cætera tolerabilia sint. His actis filio Urbi relicto , ipse quamquam debili per ætatem corpore , adversum Decium profectus , Veronæ cadit , pulso amissoque exercitu. Quis Romæ compertis , apud castra Prætorii filius interficitur. Annos potentia quinque egere.

XXIX. Et Decius Sirmiensem vico ortus , militiæ gradu ad Imperium conspiraverat , lætiorque hostium nece , filium Etruscum nomine , Cæsarem facit ; statimque eo in Illyrios præmisso , Romæ aliquantùm moratur mœnium gratiâ , quæ instituit , dedicandorum. Et interea ad eum Jotapiani (qui Alexandri tumens stirpe , per Syriam tentans nova , militum arbitrio occubuerat) ora , uti mos est , inopinatò feruntur ; simulque per eos dies Lucio Prisco , qui Macedonas præsidatu regebat , delata dominatio , Gothorum concursu , postquam direptis Thraciæ ple-

risque illò pervenerant. Quâ causâ Decio quàm potuit maturrimè Româ digresso , Julius Valens cupientissimo vulgo Imperium capit. Verùm utrique mox cæsi , cùm Priscum nobilitas hostem patriæ censuisset. Decii Barbaros trans Danubium perfectantes Brutj fraude cecidère , exacto regni biennio. Sed Deciorum mortem plerique illustrem ferunt : namque filium audaciùs congredientem cecidisse in acie ; patrem autem , cùm perculsi milites ad solandum Imperatorem multa præfarentur , strenuè dixisse , Detrimentum unius militis parum videri sibi ; ita refecto bello cùm impigre decertaret , interiisse pari modo.

XXX. Hæc ubi Patres comperère , Gallo Hostilianoque Augusta Imperia , Volusianum Gallo editum Cæsarem decernunt. Dein pestilentia oritur , quâ atrociùs sæviente , Hostilianus interiit , Gallo Volusianoque favor quæsitus , quod anxie studiosèque tenuissimi cujusque exsequias curarent.

XXXI. Igitur his Romæ morantibus , Æmilius Æmilianus summam potestatem corruptis militibus arripuit. Ad quem expugnandum profecti , Interamnæ ab suis cæduntur , spe præmii majõris ab Æmilio , cui nullo labore seu detrimento victoria obveniebat ; simul quia immodici per luxum lasciviamque , officia benevolentia corruperant. His sanè omnibus bien-

nio profecit. Nam Æmilianus quoque tres menses usus modesto imperio, morbo absumptus est, cum Proceres primò hostem, dein extinctis superioribus, pro fortunâ, uti solet, Augustum appellavissent. At milites, qui contracti undique apud Rhætias ob instans bellum morabantur,

XXXII. Licinio Valeriano Imperium deferunt. Qui quamquam genere satis claro, tamen, uti mos tum etiam erat, militiam sequebatur. Ejus filium Gallienum Senatus Cæsarem creat, statimque Tiberis adultâ ætate diluvii facie inundavit. Prudentes perniciosum Reipublicæ cecinere adolescentis fluxu ingenio, quia Etruriâ accitus venerat, unde amnis prædictus: quod equidem confestim evenit. Nam dum ejus pater bellum per Mesopotamiam anceps diuturnumque instruit, Persarum Regis, cui nomen Sapor erat, dolo circumventus, fœdè laniatus interiit, imperii anno sexto, ætate robustiore.

XXXIII. Sub idem tempus Licinius Gallienus, cum à Galliâ Germanos strenuè arceret, in Illyricum properans descendit. Ibi Ingebum, quem curantem Pannonios, compertâ Valeriani clade, imperandi cupido inceserat, Mursiæ devicit; moxque Regallianum, qui receptis militibus, quos Mursina labes reliquos fecerat, bellum duplicaverat. His prosperè ac supra

vota cedentibus, more hominum, secundis solutior, rem Romanam quasi naufragio dedit, cum Salonino filio, cui honorem Cæsaris contulerat, adeò uti Thraciam Gothi liberè progressi, Macedonas Achæosque & Asiæ finitima occuparent; Mesopotamiam Parthi; Orienti latrones seu mulier dominaretur; Alamannorum vis tunc æquè Italiam; Francorum gentes, direptâ Galliâ, Hispaniam possiderent, vastato ac penè direpto Tarraconensium oppido, nactisque in tempore navigiis pars in usque Africam permearet, & amissa trans Istrum, quæ Trajanus quæsierat. Ita quasi ventis undique sævientibus, parvis maxima, ima summis orbe toto miscebantur. Simulque Romam pestilentia grassabatur, quæ sæpe curis gravioribus, atque animi desperatione oritur. Inter hæc ipse popinas, ganeasque obiens, lenonum ac vinariorum amicitias hærebat, expositus Saloninæ conjugii atque amoris flagitioso filiæ Attali Germanorum regis, Pipæ nomine. Quâ causâ etiam civiles motus longè atrociores orti. Namque primus omnium Postumus, qui fortè Barbaris per Galliam præsidebat, Imperium ereptum ierat; explosâque Germanorum multitudine, L. Æliani bello excipitur, quò non minus feliciter fuso, suorum tumultu periiit, quòd flagitantibus Moguntiacorum

direptiones , quia L. Ælium juverant , abnuisset. Igitur , eo occiso , Marius ferri quondam opifex , neque etiam tum militiæ satis clarus , regnum capit. Proinde cuncta ad extremum reciderant , uti talibus imperia ac virtutum omnium decus ludibrio essent. Hinc denique joculariter dictum , nequaquam mirum videri , si rem Romanam Marius reficere contenderet , quam Marius ejusdem artis , auctor stirpisque ac nominis , solidavisset. Hoc jugulato post biduum , Victorinus deligitur , belli scientiâ Postumo par , verum libidine præcipiti ; quâ cohibitiâ in exordio , post biennii imperium , constupratis vi plerisque , ubi Attitiani conjugem concupivit , facinusque ab eâ viro patefactum est , accensis furtim militibus per seditionem Agrippinæ occiditur. Tantum Actuariorum , quorum loco Attitianus habebatur , in exercitu factiones vigent , ut arduum petentibus maliria patraretur ; genus hominum , præsertim hac tempestate , nequam , venale , callidum , seditiosum , habendi cupidum , atque ad patrandas fraudes velandasque quasi ab naturâ factum ; annonæ dominans , eoque utilia curantibus & fortunis aratorum infestum , prudens in tempore his largiendi , quorum vecordiâ damnoque opes contraxerit. Interim Victoria , amisso Victorino filio , legionibus grandi

pecuniâ comprobantibus , Tetricum Imperatorem facit ; qui familiâ nobili , præsidatu Aquitanos tuebatur , filioque ejus Tetrico Cæsarea insignia impartuntur. At Romæ Gallienus pacata omnia , ignaris publici mali , improbè suadebat , crebrò etiam , uti rebus ex voluntate gestis solet , ludos ac festa triumphorum , quò promptius simulata confirmarentur , exercens. Sed postquam periculum propinquabat , tandem Urbe egreditur. Namque Aureolus , cùm per Rhætias legionibus præesset , excitus , uti mos est , socordiâ tam ignavi ducis , sumpto Imperio Romam contende-
bat. Eum Gallienus apud pontem , cui ex eo Aureoli nomen est , fusum acie Mediolanum coëgit. Quam urbem dum machinationibus omnis generis oppugnat , ab suis interiit. Quippè Aureolus , ubi solvendi obsidii spem inanem videt , ducum Gallieni Tribunorumque nomina , quasi destinata ab eo ad necem , astu composuit , litterasque è muro , quàm occultissimè potuit , abjecit , quæ fortè à memoratis repertæ , metum suspicionemque injecere mandati exitii , verum eas effluxisse incuriâ ministrorum. Quâ causâ Aureliani consilio , cujus gratia in exercitu atque honor præstabant , simulatâ prurptione hostium , nullis , uti re trepidâ ac repentinâ solet , tectum stipatoribus , taberna-

culo educunt nocte intemperatâ , teloque
 trajicitur , cujusnam , per tenebras incer-
 tum. Ita auctoris necis errore , an quia
 bono publico acciderat , inulta cædes fuit.
 Quanquam eò prolapsi mores sunt , uti
 suo , quàm Reipublicæ , magisque poten-
 tiæ , quàm gloriæ studio plures agant. Hinc
 quoque rerum vis ac nominum corrupta ,
 cùm plerumque potior flagitio , ubi armis
 superaverit , tyrannidem amotam vocave-
 rit , damno publico oppressos. Quin etiam
 aliquanti pari libidine in cælestium nume-
 rum referuntur , ægrè exsequiis digni. Quis
 ni fides rerum gestarum obstitisset , quæ
 neque honestos præmiis memoriæ frustrari
 sinit , neque improbis æternam illustrem-
 que famam procedere , ne cuiquam pete-
 retur virtus : cùm verum illud atque uni-
 cum decus pessimo cuique gratiâ tribuere-
 tur , demptum impiè bonis. Denique Gal-
 lienum subacti à Claudio Patres , quòd
 ejus arbitrio Imperium cepisset , Divum
 dixere. Nam cùm profluvio sanguinis ,
 vulnere tam gravi , mortem sibi adesse in-
 telligeret , insignia Imperii ad Claudium
 destinaverat , honore Tribunatûs Ticini re-
 tinentem præsidiariam manum. Quod sanè
 extortum , cùm neque Gallieni flagitia ,
 dum urbes erunt , occultari queant ; &
 quisque pessimus erit , par similisque sem-
 per ipsi habebitur. Adeò Principes atque
 Optimi

Optimi mortalium, vitæ decore, quàm quæsitis nominibus atque compositis, quantum conjiciatur, cælum adeunt, seu famâ hominum Dei celebrantur modo. At Senatus comperto tali exitio, satellites propinquosque per scalas Gemonias præceps agendos decrevit, patronoque fisci in Curiam perducere effossos oculos pependisse satis constat, cum irruens vulgus, pari clamore, Terram matrem, Deosque inferos precaretur, sedes impias uti Gallieno darent. Ac nisi Claudius confestim receptâ Medioliani urbe, tamquam postulato exercitûs parcendum, qui fortè eorum supererant, præcepisset, nobilitas plebesque atrocius grassarentur. Et Patres quidem, præter commune Romani malum orbis, stimulabat proprii ordinis contumelia: quia primus ipse, metu socordix suæ, ne imperium ad Optimos Nobilium transferretur, Senatum militiâ vetuit, etiam adire exercitum. Huic novem annorum potentia fuit.

XXXIV. Sed Claudii Imperium milites, quos ferè contra ingenium perditæ res subigunt recta consulere, ubi afflicta omnia perspexêre, avidè approbant, extolluntque, viri laborum patientis, æquique ac prorsus dediti Reipublicæ. Quippe ut longo intervallo Deciorum morem renovaverit. Nam cum pellere Gothos cuperet,

quos diuturnitas nimis validos , ac propè incolas effecerat , proditum ex libris Sibyllinis est , primum ordinis amplissimi victoriæ vovendum. Cùmque is , qui esse videbatur , semet obtulisset , sibi potius id muneris competere ostendit , qui reverà Senatûs atque omnium princeps erat. Ita nullo exercitûs detrimento fusi Barbari submotique , postquam Imperator vitam Reipublicæ dono dedit : adeo bonis salus civium ac longa sui memoria cariora sunt , quæ non gloriæ modò , verùm etiam ratione quadam posterorum felicitati proficiunt. Hoc siquidem Constantius & Constantinus , atque Imperatores nostri corporisque acceptior militibus , præmiorum spe , seu lasciviæ. Quo ægra asperiorque victoria fuit , dum , uti mos subditis erat , studio impunè peccandi , remissa Imperia promptius quàm utilia defendunt.

XXXV. Cæterùm Aurelianus successu tanto vehementior , confestim quasi belli reliquæ superessent , in Persas progressus est. Quis deletis , Italiam repetivit , cujus urbes Alamannorum vexationibus affligebantur , simul Germanis Galliâ demotis. Tetrici , de quo supra commemoravimus , cæsæ legiones , proditore ipso duce. Nam Tetricus , cùm Faustini Præsidis dolo corruptis militibus plerumque peteretur , Au-

reliani per litteras præsidium imploraverat, eique adventanti, productâ ad speciem acie, inter pugnam se dedit. Ita, uti re-
 ctore nullo solet, turbati ordines oppressi
 sunt. Ipse post cellsum biennii Imperii in
 triumphum ductus, Lucaniæ Correcturam,
 filioque veniam atque honorem Senatorum
 cooptavit. Neque secus intra Urbem mo-
 netæ opifices deleri, qui cum auctore Fe-
 licissimo rationali nummariam notam cor-
 rosissent, pœnæ metu bellum fecerant,
 usque eò grave, ut per Cœlium montem
 congressi, septem ferè millia bellatorum
 confecerint. His tot tantisque prosperè ge-
 stis, fanum Romæ Soli magnificum con-
 stituit, donariis ornans opulentis, ac ne
 unquam, quæ per Gallienum evenerant,
 acciderent, muris Urbem quàm validissi-
 mis laxiore ambitu circumsepsit; simul-
 que usus porcinæ carnis, quò plebi Ro-
 manæ affatim cederet, prudenter munificè-
 que prospectavit; deletæque fiscales &
 quadruplatorum, quæ Urbem miserabiliter
 affecerant, calumniæ, consumptis igni ta-
 bulis, monumentisque hujusmodi nego-
 tiorum; atque ad Græciæ morem decretâ
 abolitione, inter quæ avaritiæ peculatum,
 provinciarum prædatores, contra morem
 militare, quorum è numero erat, im-
 mane quantum insectabatur. Quâ causâ mi-
 nistri scelere, cui secretorum officium cre-

diderat , circumventus , apud Cænofrurium interiit , cùm ille prædæ conscientiam delictique , scripta callidè composita Tribunis , quasi per gratiam , prodidisset , quibus interfici jubebantur , illique eo metu accensi facinus patravère. Interea milites , omisso Principe , Legatos statim Romam destinant , uti suoapte arbitrato Patres Imperatorem deligerent. Quibus hoc ipsorum potissimum convenire munus respondentibus , rursùm legiones ad eos rejiciunt. Ita utrimque pudore ac modestiam decertabatur , rarâ in hominibus virtute , rebus præsertim hujusmodi , ac propè ignotâ militibus. Tantum ille vir severitate atque incorruptis artibus potuit , ut ejus necis auctoribus exitio , pravis metui , simul ac dubiis , optimo cuique desiderio , nemini insolentiam aut ostentationi esset. Atque etiam soli , quasi Romulo , Interregni species obvenit , longè verò gloriosior. Quod factum præcipuè edocuit , cuncta in orbis modo verti , nihilque accidere , quod rursùm naturæ vis ferre nequeat ævi spatio. Adhuc virtutibus Principum res attolli facile , vel afflictas , easque firmiores præceps vitiis dari.

XXXVI. Igitur tandem Senatus , mense circiter post Aureliani interitum sexto , Tacitum è consularibus mitem sane virum , Imperatorem creat , cunctis ferè læ-

tioribus , quòd militari ferociâ legendi jus Principis Proceres recepissent. Quæ tamen læticia brevis , neque exitu tolerabili fuit. Namque Tacito confestim à ducentesimâ regni luce Tyanæ mortuo , cùm tamen priùs auctores Aureliani necis , maximè-que Mucaperem ducem , quòd ipsius ictu occiderat , excruciavisset , Florianus ejusdem frater , nullo Senatûs seu militum consulto Imperium invaserat ,

XXXVII. Qui uno mense aut altero vix retentatâ dominatione apud Tarsum ab suis interficitur. Post quem Probum in Illyrico factum accepere , ingenti belli scientiâ exercitandisque variè militibus , ac durandâ juventute prope Hannibalem alterum. Namque ut ille oleis Africæ pleraque per legiones , quarum otium Reipublicæ atque ductoribus suspectum rebatur , eodem modo hic Galliam , Pannoniasque & Mœsorum colles vinetis replevit ; postea sanè quàm Barbarorum attritæ gentes sunt , quæ nostris principibus suorum scelere interfectis , irruperant ; simul cæsis , Saturnino per Orientem , Agrippinæ Bonoso exercitu , nam utrique dominatum tentaverant , sumptâ , cui duces præerant , manu. Quâ causâ receptis omnibus pacatisque dixisse proditur , brevi milites frustra fore. Hinc denique magis irritati paulò cis sextum annum apud Sirmium trucidavere ,

cùm ad siccandam lacunis ac folsâ urbem ipsi patriam adigerentur , quæ palustri solo hiemalibus aquis corrumpitur. Abhinc militaris potentia convaluit , ac Senatui imperium , creandique jus Principis ereptum ad nostram memoriam : incertum an ipso cupiente per desidiam , an metu seu diffensionum odio. Quippe amisso Gallieni edicto , refici militia potuit , concedentibus modestè legionibus , Tacito regnante , neque Florianus temerè invasisset , aut iudicio manipularium , cuiquam , bono licet , imperium daretur , amplissimo ac tanto ordine in castris degente. Verùm dum oblectantur otio , simulque divitiis pavent , quarum usum affluentiamque æternitate majus putant , munivère militaribus ac penè Barbaris viam in se ac posteros dominandi.

XXXVIII. Igitur Carus Præfecturâ pollens Prætorii , augusto habitu , liberis Cæsaribus Carino , Numerianoque. Et quoniam cognitâ Probi morte Barbarorum quique opportunè invaserant , misso ad munimentum Galliæ majore filio , Numeriani comitatu in Mesopotamiam pergit protinùs , quòd ea Persarum quasi solenni bello subest. Ubi fuis hostibus , dum gloriæ inconsultè avidior , Ctesiphonta urbem Parthiæ inclytam transgreditur , fulminis tactu conflagravit. Id qui-

dam jure ei accidisse referunt : nam cùm oracula docuissent , ad usque oppidum memoratum perveniri victoriâ licere , longiùs delatus pœnas luit. Proinde arduum fatalia devertere , eoque futuri notio superflua. At Numerianus , amisso patre simul confectum æstimans bellum , cùm exercitum reduçtaret , Apri Præfecti Prætorio soceri insidiis exstinguitur. Quis casum detulit adolescentis oculorum dolor : denique diu facinus occultatum , dum clausum lecticâ cadaver , specie ægri , ne vento obtunderetur acies , gestabatur.

XXXIX. Sed postquam odore tabescentium membrorum scelus proditum est , Ducum consilio Tribunorumque Valerius Diocletianus domesticos regens ob sapientiam deligitur , magnus vir , his moribus tamen : quippe qui primus ex auro veste quæsitâ , serici ac purpuræ gemmarumque vim plantis concupiverit. Quæ quamquam plus quàm civilia , tumidique & affluentis animi , levia tamen præ cæteris. Namque se primus omnium post Caligulam Domitianumque Dominum palàm dici passus , & adorari se , appellarique uti Deum. Quis rebus , quantum ingenium est , comper- tum habeo , humillimos quosque , maxime ubi alta accesserunt , superbiâ atque ambitione immodicos esse. Hinc Marius Patrum memoriâ , hinc iste nostrâ , com-

M iv

munem habitum supergressi , dum animus potentiae expers , tanquam inedia refecti , infatiabilis est. Quo mihi mirum videtur , nobilitati plerisque superbiam dare , quae gentis Patriciae memor , molestiarum , quis agitur , remedio , eminere paululum pluris habet. Verum haec in Valerio obducta caeteris bonis , eoque ipso quod Dominum dici passus , parentem egit ; satisque constat , prudentem virum edocere voluisse , atrocitatem rerum magis , quam nominum officere. Interim Carinus eorum , quae acciderant , certior , spe facilius erumpentes motus sedatum iri , Illyricum prope Italiae circuitu petit. Ibi Julianum , pulsa ejus acie , obtruncat. Namque is cum Venetos Correcturam ageret , Cari morte cognita , Imperium avens eripere , adventanti hosti obviam processit. At Carinus ubi Moesiam contigit , ilico Margum juxta Diocletiano congressus , dum victos avidè premeret , suorum ictu interiit , quod libidine impatiens militarium nuptas affectabat , quarum infestiores viri iram tamen doloremque in eventum belli distulerant. Quò prosperius cedente , metu ne hujusmodi ingenium magis magisque victoriam insolesceret , sese uli sunt. Is finis Caro , liberisque , Narbone patriam , Imperium bienii fuere. Igitur Valerius primam ad exercitum concione , cum educto gladio , So-

lem intuens , obtestaretur , ignarum cladis Numeriani , neque Imperii cupientem se fuisse , Aprum proximè astantem ictu transegit , cujus dolo , uti supra docuimus , adolescens bonus facundusque & gener occiderat. Cæteris veniâ datâ , retentique hostium ferè omnes , ac maximè vir insignis Aristobulus Præfectus Prætorio per officia sua. Quæ res post memoriam humanam nova atque inopinabilis fuit , civili bello , fortunis , famâ , dignitate spoliatum neminem , cum piè admodum mansuetèque geri lætemur , exsilio , proscriptioni , atque etiam suppliciis & cædibus modum fieri. Quid ea memorem , adscivisse consortio multos externosque , tuendi prolatandive gratiâ Juris Romani ? Namque ubi comperit Carini discessu , Ælium Amandumque per Galliam excitâ manu agrestium ac latronum , quos Bagaudas incolæ vocant , populatis latè agris , plerasque urbium tentare , Maximianum statim fidum amicitîâ , quamquam semiagrestem , militiæ tamen atque ingenio bonum , Imperatorem jubet. Huic postea cultu numinis , Herculei cognomentum accessit ; uti Valerio Jovium : unde etiam militaribus auxiliis longè in exercitum præstantibus nomen impositum. Sed Herculus in Galliam profectus , fuis hostibus aut acceptis , quietâ omnia brevi patraverat.

Quo bello Carausius , Menapiæ civis , factis promptioribus enituit , eoque eum , simul quia gubernandi [quo officio adolescentiam mercede exercuerat] gnarus habebatur , parandæ classi ac propulsandis Germanis maria infestantibus , præfecere. Hôc elatior , cùm parum multos opprimeret , neque prædæ omnia in ærarium referret , Herculiî metu , à quo se cædi jussum compererat , Britanniam hausto Imperio capessivit. Eodem tempore Orientem Persæ , Africam Julianus , ac nationes Quinguegentanæ graviter quatiebant. Adhuc apud Ægypti Alexandriam Achilles nomine , dominationis insignia induerat. His de causis Julium Constantium , Galerium Maximianum , cui cognomen Armentario erat , creatos Cæsares in affinitatem vocant. Prior Herculiî privignam , alter Diocletiano editam fortiuntur , diremptis prioribus conjugiiis , ut in Nerone Tiberio ac Juliâ filiâ Augustus quondam fecerat. His sanè omnibus Illyricum patria fuit , qui quamquam humanitatis parum , ruris tamen ac militiæ miseriis imbuti , satis optimi Reipublicæ fuere. Quare constat sanctos prudentesque sensu mali promptius fieri , contraque expertes ærumnarum , dum opibus suis cunctos æstimant , minus consulere. Sed horum concordia maximè edocuit virtuti ingenium , usum-

quæ bonæ militiæ , quanta his Aureliani Probiq; institutio fuit , penè sat esse. Denique Valerium , ut parentem , seu Dei magni suspiciebant modo : quod quale quantumque sit , ab Urbis conditore ad nostram ætatem propinquorum facinoribus patefactum est. Et quoniam bellorum moles , de quâ supra memoravimus , acrius urgebat , quasi partito Imperio , cuncta quæ trans Alpes Galliæ sunt , Constantio commissa ; Africa Italiaque Herculio ; Illyricique ora ad usque Ponti fretum , Galerio ; cætera Valerius retentavit. Hinc denique parti Italiæ invectum tributorum ingens malum. Nam cum omnis eadem functione moderatâque ageret , quò exercitus atque Imperator , qui semper aut maximâ parte aderant , ali possent , pensionibus inducta lex nova. Quæ sanè illorum temporum modestia tolerabilis in perniciem processit his tempestatibus. Interim Jovio Alexandriam profecto , provincia credita Maximiano Cæsari , uti relictis finibus in Mesopotamiam progrediretur , ad arcendos Persarum impetus. A quîs primò graviter vexatus , contracto confestim exercitu è veteranis ac tironibus , per Armeniam in hostes contendit ; quæ fermè sola seu faciliior vincendi via est. Denique ibidem Narseum regem in ditionem subegit , simul liberos , conju-

gesque & aulam regiam. Adeò victor, ut
 ni Valerius, cujus nutu omnia gerebantur,
 incertum quâ causâ, abnuisset, Romani
 fasces in provinciam novam ferrentur. Ve-
 rùm pars terrarum tamen nobis utilior quæ-
 sita; quæ cum acrius reposcuntur, bellum
 recens susceptum est, grave admodum per-
 niciosumque. At in Ægypto Achilleus fa-
 cili negotio pulsus, pœnas luit. Per Afri-
 cam gestæ res pari modo; solique Carau-
 sio remissum Insulæ imperium, postquam
 jussis ac munimento incolarum contra gen-
 tes bellicosas opportunior habitus. Quem
 sanè sexcennio post Allectus nomine, dolo
 circumvenit. Qui cum ejus permissu sum-
 mæ rei præesset, flagitiorum & ob ea mor-
 tis formidine, per scelus imperium extor-
 serat. Quo usum brevi, Constantius, As-
 clepiodoto, qui Prætorianis Præfectus præ-
 erat, cum parte classis ac legionum præ-
 misso, delevit. Et intereà cæsi Marcomanni,
 Carporumque natio translata omnis in no-
 strum solum, cujus ferè pars jam tum ab
 Aureliano erat. Neque minore studio pacis
 officia vincta legibus æquissimis, ac re-
 moto pestilenti frumentariorum genere,
 quorum nunc agentes rerum simillimi sunt.
 Qui cum ad explorandum annuntiandum-
 que, qui fortè in provinciis motus existe-
 rent, instituti viderentur, compositis ne-
 fariè criminationibus, injecto passim metu,

præcipuè remotissimo cuique , cuncta fœdè diripiebant. Simul annona , Urbis ac stipendiariorum salus anxie , sollicitèque habita ; honestiorumque provectu , & è contra , suppliciiis flagitiosi cujusque , virtutum studia augebantur. Veterrimæ religiones castissimè curatæ. Ac mirum in modum novis adhuc cultisque mœnibus , Romana culmina & cæteræ urbes ornatæ , maximè Carthago , Mediolanum , Nicomedia. Neque tamen cùm hæc agerent , extra vitia fuerunt. Quippe Herculus libidine tantâ agebatur , ut ne ab obsidum corporibus quidem animi labem comprimeret. Valerio parùm honesta in amicos fides erat , discordiarum sanè metu , dum enunciationibus posse agitari quietem consortii putat. Hinc etiam quasi truncatæ vires Urbis , immutato Prætoriarum cohortium atque in armis vulgi numero , quo quidem plures volunt imperium posuisse. Namque imminantium scrutator , ubi fato intestinas clades , & quasi fragorem quendam impendere comperit statûs Romani , celebrato regni vicesimo anno , valentior curam R. P. abjecit , cùm in sententiam Herculum ægerrimè traduxisset , cui anno minùs potentia fuerat. Et quamquam aliis alia æstivantibus veri gratia corrupta sit , nobis tamen excellenti naturâ videtur ad communem vitam spreto ambitu descendisse.

gentium & animam regiam. Adeo victor, ut
 in *V. A. 100*, ceteris non omnia gerebantur,
 incertum quâ causâ, abnuisset, Romani
 filios in provinciam novam ferrentur. Ve-
 nire pars servatam tamen nobis utilior que-
 rit; que cum acies reposcuntur, bellum
 secus *V. A. 100* est, grave admodum per-
 manens. At in *A. Egypto* Achilleus fa-
 cil negotio pulvis, pernas luit. Per Afri-
 cam pectus res pari modo; solique Caru-
 sa servatam *V. A. 100* imperium, postquam
 jussu ac *V. A. 100* incolarum contra gen-
 tes bellicosas opportunior habuit. Quem
 sane *V. A. 100* post Allectus nomine, dolo
 circumvenit. Qui cum ejus permisso sum-
 ma se pectus, *V. A. 100* & ob ea mor-
 tis *V. A. 100*, per *V. A. 100* imperium extor-
 sit. Quo *V. A. 100*, Constantius, Af-
 ricam, cum *V. A. 100* Praefectus prae-
 sent, cum parte classis ac legionum prae-
 sent, *V. A. 100*. Et *V. A. 100* *Marcomanni*,
V. A. 100 *V. A. 100* *V. A. 100* omnis in no-
 fuit *V. A. 100*, ceteris fere pars jam tum ab
V. A. 100 *V. A. 100*. Neque minore studio pacis
 officia *V. A. 100* legibus aequissimis, ac re-
 munda *V. A. 100* *V. A. 100* genere,
 quorum *V. A. 100* *V. A. 100* *V. A. 100* sunt.
 Qui cum ad *V. A. 100* *V. A. 100*
 que, que *V. A. 100* in provinciis motus existe-
 rent, *V. A. 100* *V. A. 100*, compositis ne-
 tate *V. A. 100*, injecto passim metu,

præcipuè remotissimo cuique, multa inde
diripiebant. Simul annona, sine æsti-
pendiariorum salus anxie, ~~religione~~ de-
bita; honestiorumque proventus, & co-
tra, suppliciiis flagitiosi ~~etiam~~ ~~etiam~~
studia augebantur. Verum deperit
castissimè curata. At ~~non~~ ~~non~~ ~~non~~
novis adhuc cultisque ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
culmina & cæteræ urbes ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
Carthago, Mediolanum, ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
que tamen cum hæc ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
fuerunt. Quippe ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
agebatur, ut ne ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
quidem animi labem ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
parùm honesta ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
discordiarum sanè ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
nibus posse agitari ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
Hinc etiam quasi ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
imminuto Prætorianæ ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
in armis vulgi ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
res volunt imperium ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
minentium scrutantur, ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
clades, & quasi ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
pendere comperit ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
regni vicesimo anno, ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
P. abiecit, cum in ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
ægerrimè tradidisset, ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
tentia fuerat. Et ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
mantibus veri ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
tamen excellenti ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~
munem vitam ~~etiam~~ ~~etiam~~ ~~etiam~~

XL. Igitur Constantio , Armentarioque his succedentibus , Severus Maximinusque Illyricorum indigenæ Cæsares , prior Italiam , posterior in quæ Jovius obtinuerat , destinantur. Quod tolerare nequiens Constantinus , cujus jam tum à puero ingens potensque animus ardore imperitandi agitabatur , fugæ commento , cum ad frustrandos insequentes publica jumenta , quaquà iter egerat , interficeret , in Britanniam pervenit ; (nam is à Galerio religionis specie , ad vicem obsidis tenebatur.) Et forte iisdem diebus ibidem Constantium patrem vitæ ultima agebant. Quo mortuo cunctis , qui aderant , annitentibus , imperium capit. Interim Romæ vulgus , turmæque Prætorizæ Maxentium , retractante diu patre Herculio , Imperatorem confirmant. Quod ubi Armentarius accepit , Severum Cæsarem , qui casu ad Urbem erat , arma in hostem ferre properè jubet. Is circum muros cum ageret , desertus à suis , quos præmiorum illecebris Maxentius traduxerat , fugiens , obsessusque , Ravennæ obiit. Hôc acrior Galerius , adscito in consilium Jovio , Licinium vetere cognitum amicitia Cæsarem , creat Augustum , eoque ad munimentum Illyrici , ac Thraciæ relicto , Romam contendit. Ibi cum obsidione distineretur , militibus eâdem quâ superiores viâ attentatis , metu ne de-

fereretur , Italiâ decessit , paulòque post vulnere pestilenti consumptus est , cùm agrum satis Reipublicæ commodantem , cæsis immanibus silvis , atque emissio in Danubium lacu Pelsone , apud Pannonios fecisset. Cujus gratiâ provinciam uxoris nomine Valeriam appellavit. Huic quinquennii imperium , Constantio annuum fuit , cùm sane uterque potentiam Cæsarium annos tredecim gessissent. Adeò miri naturæ officiis , ut ea si à doctis pectoribus proficiscerentur , neque insulsiatate offenderent , haud dubiè præcipua haberentur. Quare compertum est eruditionem , elegantiam , comitatem præsertim , Principibus necessarias esse , cùm sine his naturæ bona quasi incompta , aut etiam horrida despectui sint ; contraque ea Persarum regi Cyro æternam gloriam paraverint. At memoriâ meâ Constantinum , quamquam cæteris promptum virtutibus , ad usque astra votis omnium subvexere. Qui profectò si munificentia atque ambitioni modum , hisque artibus statuisset , quibus præcipuè adulta ingenia gloriæ studio progressu longiùs in contrarium labuntur , haud multum abesset Deo. Is ubi vastari Urbem , atque Italiam comperit , pulsoque seu redemptos exercitus , & Imperatores duos , compositâ pace per Gallias , Maxentium petit. Eâ tempestate apud Pœ-

nos Alexander pro-Præfecto gerens, dominatui stolidè incubuerat, cum ipse debili ætate, agrestibus ac Pannonicis parentibus vecordior, milites, tumultuarièque quæsitæ, armorum vix medium haberetur. Denique eum à Tyranno missi paucissimis cohortibus Rufius Volusianus Præfectus Prætorio, ac militares duces levi certamine confecere. Quo victo, Maxentius Carthaginem terrarum decus, simul Africæ pulchriora vastari, diripi, incendique iusserat; ferus, inhumanusque ac libidine multò tetrior. Adhuc pavidus & imbellis, atque in desidiam fœdè pronus, usque eò, ut flagrante per Italiam bello, fusisque apud Veronam suis, nihilo segnius solita curaret, neque patris exitio moveretur. Namque Hercules naturâ impotentior, simul filii segnitæ metuens, inconsultè imperium repetiverat. Cumque specie officii dolis compositis Constantinum generum tentaret acerbè, jure tandem interierat. Sed Maxentius atrocior in dies, tandem Urbe in Saxa rubra millia fermè novem ægerrimè progressus, cum cæsâ acie fugiens semet Romam reciperet, insidiis, quas hosti apud pontem Mulvium locaverat, in transgressu Tiberis interceptus est, tyrannidis anno sexto. Hujus necè incredibile quantum lætitiâ gaudioque Senatus ac plebes exsultaverint,

quos in tantum afflictauerat , uti Prætorianis cædem vulgi quondam annuerit , primusque instituto pessimo munerum specie Patres aratoresque pecuniam conferre prodigenti sibi cogeret. Quorum odio Prætoriarum legiones , ac subsidia factionibus aptiora , quàm urbi Romæ , sublata penitus , simul arma atque usus indumenti militaris. Adhuc cuncta opera , quæ magnificè construxerat , Urbis fanum , atque Basilicam , Flavii meritis Patres sacravêre. A quo etiam post Circus maximus excultus mirificè , atque ad lavandum institutum opus cæteris haud multò dispar. Statuarum locis quàm celeberrimis , quarum plures ex auro , aut argentæ sunt ; tum per Africam sacerdotium decretum Flaviæ genti , Cirtæque oppido , quod obsidione Alexandri ceciderat , reposito exornatoque , nomen Constantina inditum. Adeò acceptius præstantiusque Tyrannorum depulsoribus nihil est , quorum gratia eò demum auctior erit , si modesti ipsi atque abstinentes sint. Quippe humanæ mentes frustratæ boni spe , asperius offenduntur , cum mutato rectore flagitioso ærumnarum vis manet.

XLI. Dum hæc in Italiam geruntur , Maximinus ad Orientem , post biennii augustum Imperium fusus fugatusque à Licinio , apud Tarsum perit. Ita potestas

orbis Romani duobus quæsitæ , qui quamvis per Flavii sororem nuptam Licinio , connexi inter se erant , ob diversos mores tamen anxie triennium congruere quivêre. Namque illi præter admodum magna cætera , huic parsimonia , & ea quidem agrestis , tantummodò inerat. Denique Constantinus cunctos hostes honore ac fortunis manentibus texit , recepitque , eò pius , ut etiam vetus veterrimumque supplicium patibulorum & cruribus suffringendis primus removerit. Hinc pro conditore seu Deo habitus. Licinio ne infontium quidem ac nobilium Philosophorum servili more cruciatus adhibiti modum fecêre. Quo sanè variis præliis pulso , cùm eum prorsus opprimere arduum videretur , simul affinitatis gratiâ recepti consortio , adscitique imperio Cæsarum communes liberi Crispus Constantinusque Flavio geniti , Licinianus Licinio. Quod equidem vix diuturnum , neque his qui assumebantur felix fore , defectu Solis fœdato iisdem mensibus die , patefactum. Itaque sexennio post ruptâ pace apud Thracas Licinius pulsus Chalcedona concessit. Ibi ad auxilium sui Martiniano ad Imperium cooptato , unâ oppressus est. Eo modo Respublica unius arbitrio geri cœpit , liberis Cæsarum nomina diversa retentantibus ; namque eâ tempestate Imperatori nostro Constantio in-

signe Cæsaris datum. Quorum cùm natu grandior , incertum quâ causâ , patris iudicio occidisset , repentè Calocerus Magister pecoris camelorū Cyprum insulam specie regni demens capessiverat. Quo excruciato , ut fas erat , servili aut latronum more , condendâ urbe formidandisque religionibus ingentem animum avocavit , simul novandæ militiæ ordine. Et intereâ Gothorum Sarmatarumque stratæ gentes ; filiusque cunctorum minor , Constans nomine , Cæsar fit. Cujus gratiâ Reipublicæ permissionem fore ostentorum mira prodidère ; quippe eâ nocte , quæ commissi imperii diem sequebatur , igni continuo cœli facies conflagravit. Abhinc consumpto ferè biennio , fratris filium , cui ex patre Dalmatio nomen fuit , Cæsarem iussit , assistentibus validè militaribus. Ita anno imperii tricesimo secundoque , cùm totum orbem tredecim tenuisset , sexaginta natus atque ampliùs duo , in Persas tendens , à quibz bellum irrumperè acceperat , rure proximo Nicomediæ , Achyronam vocant , excessit , cùm ad id tetrum sidus regnis , quod crinitum vocant , portendisset. Funus relatum in urbem sui nominis. Quod sanè P. R. ægerrimè tulit , quippe cujus armis , legibus , clementi imperio , quasi novatam urbem Romanam arbitraretur. Pons per Danubium ductus , castra

gesque & aulam regiam. Adeò victor, ut ni Valerius, cujus nutu omnia gerebantur, incertum quâ causâ, abnuisset, Romani fasces in provinciam novam ferrentur. Verum pars terrarum tamen nobis utilior quæ sita; quæ cum acrius reposcuntur, bellum recens susceptum est, grave admodum perniciosumque. At in Ægypto Achilleus facili negotio pulsus, pœnas luit. Per Africam gestæ res pari modo; solique Carausio remissum Insulæ imperium, postquam jussis ac munimento incolarum contra gentes bellicosas opportunior habitus. Quem sanè sexcennio post Allectus nomine, dolo circumvenit. Qui cum ejus permissu summæ rei præesset, flagitiorum & ob ea mortis formidine, per scelus imperium extorserat. Quo usum brevi, Constantius, Asclepiodoto, qui Prætorianis Præfectus præerat, cum parte classis ac legionum promisso, delevit. Et interea cæsi Marcomanni, Carporumque natio translata omnis in nostrum solum, cujus ferè pars jam tum ab Aureliano erat. Neque minore studio pacis officia vincta legibus æquissimis, ac remoto pestilenti frumentariorum genere, quorum nunc agentes rerum simillimi sunt. Qui cum ad explorandum annuntiandumque, qui fortè in provinciis motus existerent, instituti viderentur, compositis nefariè criminationibus, injecto passim metu,

præcipuè remotissimo cuique , cuncta fœdè diripiebant. Simul annona , Urbis ac stipendiariorum salus anxie , sollicitèque habita ; honestiorumque provectu , & è contra , suppliciis flagitiosi cujusque , virtutum studia augebantur. Veterrimæ religiones castissimè curatæ. Ac mirum in modum novis adhuc cultisque mœnibus , Romana culmina & cæteræ urbes ornatæ , maximè Carthago , Mediolanum , Nicomedia. Neque tamen cum hæc agerent , extra vitia fuerunt. Quippe Herculus libidine tantâ agebatur , ut ne ab obsidum corporibus quidem animi labem comprimeret. Valerio parùm honesta in amicos fides erat , discordiarum sanè metu , dum enuntiacionibus posse agitari quietem confortii putat. Hinc etiam quasi truncatæ vires Urbis , imminuto Prætoriarum cohortium atque in armis vulgi numero , quo quidem plures volunt imperium posuisse. Namque imminantium scrutator , ubi fato intestinas clades , & quasi fragorem quendam impendere comperit statûs Romani , celebrato regni vicesimo anno , valentior curam R. P. abjecit , cum in sententiam Herculum ægerrimè traduxisset , cui anno minùs potentia fuerat. Et quamquam aliis alia æstimantibus veri gratia corrupta sit , nobis tamen excellenti naturâ videtur ad communem vitam spræto ambitu descendisse.

XL. Igitur Constantio , Armentarioque his succedentibus , Severus Maximinusque Illyricorum indigenæ Cæsares , prior Italiam , posterior in quæ Jovius obtinuerat , destinantur. Quod tolerare nequiens Constantinus , cujus jam tum à puero ingens potensque animus ardore imperitandi agitabatur , fugæ commento , cùm ad frustrandos insequentes publica jumenta , quaquà iter egerat , interficeret , in Britanniam pervenit ; (nam is à Galerio religionis specie , ad vicem obsidis tenebatur.) Et forte iisdem diebus ibidem Constantium patrem vitæ ultima agebant. Quo mortuo cunctis , qui aderant , annitentibus , imperium capit. Interim Romæ vulgus , turmæque Prætorix Maxentium , retractante diu patre Herculio , Imperatorem confirmant. Quod ubi Armentarius accepit , Severum Cæsarem , qui casu ad Urbem erat , arma in hostem ferre properè jubet. Is circum muros cùm ageret , desertus à suis , quos præmiorum illecebris Maxentius traduxerat , fugiens , obsessusque , Ravennæ obiit. Hôc acrior Galerius , adscito in consilium Jovio , Licinium vetere cognitum amicitia Cæsarem , creat Augustum , eoque ad munimentum Illyrici , ac Thraciæ relicto , Romam contendit. Ibi cùm obsidione distineretur , militibus eadem quâ superiores viâ attentatis , metu ne de-

fereretur , Italiâ decessit , paulòque post vulnere pestilenti consumptus est , cùm agrum satis Reipublicæ commodantem , cæsis immanibus silvis , atque emissio in Danubium lacu Pelsone , apud Pannonios fecisset. Cujus gratiâ provinciam uxoris nomine Valeriam appellavit. Huic quinquennii imperium , Constantio annum fuit , cùm sane uterque potentiam Cæsarium annos tredecim gessissent. Adeò miri naturæ officiis , ut ea si à doctis pectoribus proficiscerentur , neque insulsite offenderent , haud dubiè præcipua haberentur. Quare compertum est eruditionem , elegantiam , comitatem præsertim , Principibus necessarias esse , cùm sine his naturæ bona quasi incompta , aut etiam horrida despectui sint ; contraque ea Persarum regi Cyro æternam gloriam paraverint. At memoriâ meâ Constantinum , quamquam cæteris promptum virtutibus , ad usque astra votis omnium subvexere. Qui profectò si munificentiae atque ambitioni modum , hisque artibus statuisset , quibus præcipuè adulta ingenia gloriæ studio progressu longiùs in contrarium labuntur , haud multum abesset Deo. Is ubi vastari Urbem , atque Italiam comperit , pulsoque seu redemptos exercitus , & Imperatores duos , compositâ pace per Gallias , Maxentium petit. Eâ tempestate apud Pœ-

nos Alexander pro-Præfecto gerens , dominatui stolidè incubuerat , cum ipse debili ætate , agrestibus ac Pannonicis parentibus vecordior , milites , tumultuariè-que quæsitæ , armorum vix medium haberetur. Denique eum à Tyranno missi paucissimis cohortibus Rufius Volusianus Præfectus Prætorio , ac militares duces levi certamine confecere. Quo victo , Maxentius Carthaginem terrarum decus , simul Africæ pulchriora vastari , diripi , incendique jusserat ; ferus , inhumanus-que ac libidine multò tetrior. Adhuc pavidus & imbellis , atque in desidiæ fœdè pronus , usque eò , ut flagrante per Italiam bello , fusisque apud Veronam suis , nihilo segnius solita curaret , neque patris exitio moveretur. Namque Hercules naturâ impotentior , simul filii segnitæ metuens , inconsultè imperium repetiverat. Cumque specie officii dolis compositis Constantinum generum tentaret acerbè , jure tandem interierat. Sed Maxentius atrocior in dies , tandem Urbe in Saxa rubra millia fermè novem ægerrimè progressus , cum cæsâ acie fugiens semet Romam reciperet , insidiis , quas hosti apud pontem Mulvium locaverat , in transgressu Tiberis interceptus est , tyrannidis anno sexto. Hujus necè incredibile quantum lætitiæ gaudioque Senatus ac plebes exultaverint ,

quos in tantum afflictaverat , uti Prætorianis cædem vulgi quondam annuerit , primusque instituto pessimo munerum specie Patres aratoresque pecuniam conferre prodigenti sibi cogeret. Quorum odio Prætoriarum legiones , ac subsidia factionibus aptiora , quàm urbi Romæ , sublata penitus , simul arma atque usus indumenti militaris. Adhuc cuncta opera , quæ magnificè construxerat , Urbis fanum , atque Basilicam , Flavii meritis Patres sacravere. A quo etiam post Circus maximus excultus mirificè , atque ad lavandum institutum opus cæteris haud multò dispar. Statuarum locis quàm celeberrimis , quarum plures ex auro , aut argenteæ sunt ; tum per Africam sacerdotium decretum Flaviæ genti , Cirtæque oppido , quod obsidione Alexandri ceciderat , reposito exornatoque , nomen Constantina inditum. Adeò acceptius præstantiusque Tyrannorum depulsoribus nihil est , quorum gratia eò demum auctior erit , si modesti ipsi atque abstinentes sint. Quippe humanæ mentes frustratæ boni spe , asperius offenduntur , cum mutato rectore flagitioso ærumnarum vis manet.

XLI. Dum hæc in Italiam geruntur , Maximinus ad Orientem , post biennii augmentum Imperium fusus fugatusque à Licinio , apud Tarsum perit. Ita potestas

orbis Romani duobus quæsitâ , qui quamvis per Flavii sororem nuptam Licinio , connexi inter se erant , ob diversos mores tamen anxie triennium congruere quivêre. Namque illi præter admodum magna cætera , huic parsimonia , & ea quidem agrestis , tantummodò inerat. Denique Constantinus cunctos hostes honore ac fortunis manentibus texit , recepitque , eò pius , ut etiam vetus veterrimumque supplicium patibulorum & cruribus suffringendis primus removerit. Hinc pro conditore seu Deo habitus. Licinio ne infontium quidem ac nobilium Philosophorum servili more cruciatus adhibiti modum fecêre. Quo sanè variis præliis pulso , cùm eum prorsus opprimere arduum videretur , simul affinitatis gratiâ recepti consortio , adscitique imperio Cæsarum communes liberi Crispus Constantinusque Flavio geniti , Licinianus Licinio. Quod equidem vix diuturnum , neque his qui assumebantur felix fore , defectu Solis fœdato iisdem mensibus die , patefactum. Itaque sexennio post ruptâ pace apud Thracas Licinius pulsus Chalcadona concessit. Ibi ad auxilium sui Martiniano ad Imperium cooptato , unâ oppressus est. Eo modo Respublica unius arbitrio geri cœpit , liberis Cæsarum nomina diversa retentantibus ; namque eâ tempestate Imperatori nostro Constantio in-

signe Cæsaris datum. Quorum cùm natu grandior , incertum quâ causâ , patris iudicio occidisset , repenti Calocerus Magister pecoris camelorum Cyprum insulam specie regni demens capessiverat. Quo ex-cruciato , ut fas erat , servili aut latronum more , condendâ urbe formidandisque religionibus ingentem animum avocavit , simul novandæ militiæ ordine. Et intereâ Gothorum Sarmatarumque stratæ gentes ; filiusque cunctorum minor , Constans nomine , Cæsar fit. Cujus gratiâ Reipublicæ permissionem fore ostentorum mira prodidère ; quippe eâ nocte , quæ commissi imperii diem sequebatur , igni continuo cœli facies conflagravit. Abhinc consumpto ferè biennio , fratris filium , cui ex patre Dalmatio nomen fuit , Cæsarem iussit , assistentibus validè militaribus. Ita anno imperii tricesimo secundoque , cùm totum orbem tredecim tenuisset , sexaginta natus atque amplius duo , in Persas tendens , à quibus bellum irrumperere acceperat , rure proximo Nicomediæ , Achyronam vocant , excessit , cùm ad id tetrum sidus regnis , quod crinitum vocant , portendisset. Funus relatum in urbem sui nominis. Quod sanè P. R. ægerrimè tulit , quippe cujus armis , legibus , clementi imperio , quasi novatam urbem Romanam arbitraretur. Pons per Danubium ductus , castra

castellaque pluribus locis commodè posita. Remotæ olei frumentique adventitiæ præbitiones, quibus Tripolis ac Nicæa acerbius angebantur. Quas res superiores Severi Imperio, gratantes civi obtulerant, verteratque gratiam muneris in perniciem posterorum dissimulatio. Alteros Marcus Bojonius afflixerat multâ, quòd Hipparchum præstanti ingenio indigenam fuisse ignoravissent. Fiscales molestiæ severius pressæ, cunctaque divino ritui paria viderentur, ni parum dignis ad publica aditum concessisset. Quæ quamquam sæpius accidere, tamen in summo ingenio atque optimis Reipublicæ moribus, quamvis parva vitia, elucent magis, eoque notantur facile; quin etiam acrius sæpe offiunt, cum ob auctoris decus in virtutes potissimum accipiuntur, atque ad imitandum invitamento sunt. Igitur confestim Dalmatius, incertum quo suafore, interficitur, statimque triennio post minimum maximumque, fatali bello Constantinus cadit. Quâ Constans victoriâ tumidior, simul per ætatem cautus parum, atque animi vehemens, adhuc ministrorum pravitate execrabilis, atque præceps in avaritiam, despectumque militarium, anno post triumphum decimo, Magnentii scelere circumventus est, externarum sanè gentium compressis motibus. Quarum obsides pre-

tio quæsitos pueros venustiores, quòd cultius habuerat, libidine hujusmodi arsissè pro certo habetur. Quæ tamen vitia utinam mansissent. Namque Magnentii, utpote gentis Barbaræ, diro atroque ingenio, simul his quæ post accidere, adeò extincta omnia sunt, ut illud imperium haud injuriâ desideraretur. Tum quia Vetricio litterarum prorsus expers, & ingenio stolidior, idcircoque agresti vecordiâ pessimus, cum per Illyrios peditum magisterio milites curaret, dominationem, ortus Mœsiæ superioris locis squalidioribus, improbè occupaverat.

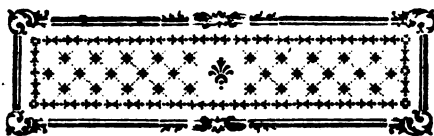
XLII. Eum Constantius cis mensem decimum, facundiæ vi dejectum imperio in privatum otium removit. Quæ gloria post natum imperium, soli processit eloquio, clementiâque. Nam cum magnâ parte utrimque exercitus convenissent, habitâ ad speciem judicii concione, quod ferè vix aut multo sanguine obtinendum erat, eloquentiâ patravit. Quæ res satis edocuit, non modò domi, verum militiæ quoque dicendi copiam præstare, quâ demum vel ardua procliviùs eo conficiuntur, si modestiâ atque integritate superet. Quod maximè cognitum è nostro Principe; quem tamen quo minùs statim in hostes alios ad Italiam contenderet, hiems aspera, clausæque Alpes tardavère. Inte-

rim Romæ corrupto vulgo , simul Magnentii odio Potentianus maternâ stirpe Flavio propinquus , cæso Urbi Præfecto , armatâque gladiatorum manu , Imperator fit. Cujus stolidum ingenium adeò plebi Romanæ , Patribusque exitio fuit , uti passim domus , fora , viæ , templaque cruore , ac cadaveribus opplerentur , bustorum modo. Neque per eum tantum , verumetiam advolantibus Magnentianis , qui tricesimo die , triduo minus , hostem perculerant. Sed jam antea , cum externi motus suspectarentur , Magnentius fratri Decentio Gallias , Constantius Gallo , cujus nomen suo mutaverat , Orientem , Cesaribus commiserant. Ipsi inter se acrioribus præliis per triennium congressi , ad extremum Constantius fugientem in Galliam persecutus vario ambos supplicio semet adegit interficere. Et interea Judæorum seditio , qui Patricium nefariè in regni specie sustulerant , oppressa. Neque multo post ob sævitiam atque animum trucem , Gallus Augusti jussu interiit. Ita longo intervallo annum ferè post septuagesimum , relata ad unum cura Reipublicæ. Quæ recens quieta à civili trepidatione , Silvano in Imperium coacto , tentari rursus occœperat. Is namque Silvanus in Galliâ ortus Barbaris parentibus , ordine militiæ , simul à Magnentio ad

Constantium transgressu, pedestre ad magisterium adolescentior meruerat. E quo dum altius per metum, seu dementiam conscendisset, legionum, à quibus præsidium speraverat, tumultu, octavum circa ac vicesimum diem trucidatus est. Quâ causâ ne quid apud Gallos naturâ præcipites novaretur, præsertim Germanis pleraque earum partium populantibus, Julianum Cæsarem, cognatione acceptum sibi, Transalpinis præfecit: isque nationes feras brevi subegit, captis famosis Regibus. Quæ quamquam vi ejus, fortunâ Principis tamen & consilio accidere. Quod adeò præstat, ut Tiberius, Galeriusque subiecti aliis egregia pleraque, suo autem ductu atque auspicio minus paria experti sunt. At Julius Constantius annos tres atque viginti Augustum imperium regens, dum externis motibus, modò civilibus exercetur, ægrè ab armis abest. Quis tyrannide tantorum depulsâ, sustentoque interim Persarum impetu, genti Sarmatarum, magno decore considens apud eos, Regem dedit. Quod Cneum Pompeium in Tigraue restituisse, vixque paucos majorum fecisse comperimus. Placidus, clemensque pro negotio, litterarum ad elegantiam prudens; atque orandi genere leni jucundoque; laboris patiens, ac destinandi sagittas mirè promptus; cibi om-

nis, libidinis, atque omnium cupidinum victor; cultu genitoris satis pius, sui que nimis custos; gnarus vitâ bonorum Principum Reipublicæ quietem regi. Hæc tanta; tamque inclyta, tenue studium probandis provinciarum ac militiæ rectoribus, simul ministrorum parte maximâ absurdi mores, adhuc neglectus boni cujusque fœdare. Atque uti verum absolvam brevi, ut Imperatore ipso clarius, ita Apparitorum plerisque magis atrox nihil.

SEXT. AUR. VICTORIS
E P I T O M E
D E
CÆSARIBUS:
(*feu*) D E
VITA ET MORIBUS
IMPERATORUM ROMANORUM,
Excerpta ex Libris Sexti Aurelii Victoris;
à Cæsare usque ad Theodosium
Imperatorem.

C A P U T I.

ANNO urbis conditæ septingentesimo
vicesimo secundo, ab exactis verò Regi-
bus quadringentesimo octogesimoque, mos
Romæ repetitus uni prorsus parendi, pro
Rege Imperatori vel sanctiori nomine Au-
gusto appellato. Octavianus igitur patre
N

Octavio Senatore genitus, maternum genus ab Æneâ per Juliam familiam sortitus, adoptione verò Caii Cæsaris majoris avunculi, Caius Cæsar dictus, deinde ob victoriam Augustus cognominatus est. Iste in imperio positus, Tribuniciam potestatem per se exercuit. Regionem Ægypti inundatione Nili accessu difficilem, inviamque paludibus, in provinciæ formam redegit. Quam ut annonæ Urbis copiosam efficeret, fossas incuriâ vetustatis limo clausas, labore militum patefecit. Hujus tempore ex Ægypto Urbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur. Iste Cantabros & Aquitanos, Rhætos, Vindelicos, Dalmatas numero provinciarum populo Romano conjunxit. Suevos, Cattoſque delevit, Sicambros in Galliam tranſtulit. Pannonios ſtipendiarios adjecit. Getarum populos Baſternasque laceſſitos bellis ad concordiam compulſit. Huic Perſæ obſides obtulerunt, creandique Reges arbitrium permiferunt. Ad hunc Indi, Scythæ, Garamantes, Æthiopes legatos cum donis miſerunt. Adeò denique turbas, bella, ſimultates exſecratus eſt, ut niſi juſtis de cauſis numquam genti cuiquam bellum indixerit. Jactantiſque eſſe ingenii & leviſſimi dicebat, ardore triumphandi, & ob lauream coronam, id eſt, folia inſructuoſa in diſcrimen per incertos even-

tus certaminum securitatem civium præcipitare. Neque Imperatori bono quidquam minùs quàm temeritatem congruere. Satis celeriter fieri, quidquid commodè gereretur. Armaque nisi majoris emolumenti spe, nequaquam movenda esse, ne compendio tenui, jacturâ gravi, petita victoria, similis sit hamo aureo piscantibus, cujus abrupti amissique detrimentum, nullo capturæ lucro pensari potest. Hujus tempore trans Rhenum vastatus est Romanus exercitus, atque Tribuni & Proprætor. Quod in tantum accidisse perdo-
luit, ut cerebri valido incurfu parietem pulsaret, veste capilloque ac reliquis ludentium indiciis deformis. Avunculi quoque inventum vehementer arguebat, qui milites commilitones novo blandoque more appellans, dum affectat carior fieri, auctoritatem principis emolliverat. Denique erga cives clementissimè versatus est. In amicos fidus exstitit. Quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mæcenæ, ob patientiam laboris, modestiamque Agrippæ. Diligebat prætereà Virgilium. Rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. Liberalibus studiis, præsertim eloquentiæ, in tantum incumbens, ut nullus, ne in procinctu quidem, laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. Leges alias novas, alias cor-

rectas protulit suo nomine. Auxit, ornavitque Romam ædificiis multis, isto glorians dicto, Urbem lateritiam reperi, relinquo marmoream. Fuit mitis, gratus, civilis animi & lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis. Quorum aciem clarissimorum siderum modo vibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus tanquam Solis radiis aspectui suo. A cujus facie cum quidam miles oculos averteret, & interrogaretur ab eo, cur ita faceret, respondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum. Nec tamen vir tantus vitiiis caruit. Fuit enim paululum impatiens, leviter iracundus, occultè invidus, palàm factiosus; porro autem dominandi, supra quàm æstimari potest, avidissimus, studiosissimus aleæ lusor. Cumque esset cibi ac vini multum, aliquatenus verò somni abstinens, serviebat tamen libidini usque ad probum vulgaris famæ. Nam inter duodecim catamitos, totidemque puellas, accubare solitus erat. Abjectâ quoque uxore Scriboniâ, amore alienæ conjugis possessus, Liviam quasi marito concedente sibi conjunxit. Cujus Livie jam erant filii Tiberius & Drusus. Cumque esset luxuriæ serviens, erat tamen ejusdem vitii severissimus ultor, more hominum, qui in ulciscendis vitiiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt.

Nam & poëtam Ovidium, qui & Naso, pro eo, quòd tres libellos amatoriae artis conscripsit, exsilio damnavit. Quodque est lati animi, vel amœni, oblectabatur omni genere spectaculorum, præcipuè ferarum incognitâ specie & infinito numero. Annos septem & septuaginta ingressus, Nolæ morbo interiit. Quamquam alii scribant dolo Liviae extinctum, metuentis, ne, quia privignæ filium Agrippam, quem odio novercali in insulam relegaverat, reduci compererat, eo summas rerum adepto, pœnas daret. Igitur mortuum, seu necatum, multis novisque honoribus Senatus censuit decorandum. Nam præter id quòd antea Patrem Patriæ dixerat, templa tam Romæ, quàm per urbes celeberrimas ei consecravit, cunctis vulgò jactantibus, Utinam aut non nasceretur, aut non moreretur. Alterum pessimi incœpti, exitûs præclari alterum. Nam & in adipiscendo principatu oppressor libertatis est habitus, & in gerendo cives sic amavit, ut tridui frumento in horreis quondam viso statuisset veneno mori, si è provinciis classes intereà non venirent. Quibus advectis, felicitati ejus, salus patriæ est attributa. Imperavit annis quinquaginta & sex, duodecim cum Antonio, quadraginta verò & quatuor solus. Qui certè nunquam aut Reipublicæ ad se potentiam traxisset,

rectas protulit suo nomine. Auxit, ornavitque Romam ædificiis multis, isto glorians dicto, Urbem lateritiam reperi, relinquo marmoream. Fuit mitis, gratus, civilis animi & lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis. Quorum aciem clarissimorum siderum modo vibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus tanquam Solis radiis aspectui suo. A cuius facie cum quidam miles oculos averteret, & interrogaretur ab eo, cur ita faceret, respondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum. Nec tamen vir tantus vitiis caruit. Fuit enim paululum impatiens, leviter iracundus, occultè invidus, palàm factiosus; porro autem dominandi, supra quàm æstimari potest, avidissimus, studiosissimus alexæ lusor. Cùmque esset cibi ac vini multum, aliquatenus verò somni abstinens, serviebat tamen libidini usque ad probrum vulgaris famæ. Nam inter duodecim catamitos, totidemque puellas, accubare solitus erat. Abiectâ quoque uxore Scriboniâ, amore alienæ conjugis possessus, Liviam quasi marito concedente sibi conjunxit. Cujus Livix jam erant filii Tiberius & Drusus. Cùmque esset luxuriæ serviens, erat tamen ejusdem vitii severissimus ultor, more hominum, qui in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt.

Nam & poëtam Ovidium, qui & Naso, pro eo, quòd tres libellos amatoriae artis conscripsit, exsilio damnavit. Quodque est læti animi, vel amœni, oblectabatur omni genere spectaculorum, præcipuè ferarum incognitâ specie & infinito numero. Annos septem & septuaginta ingressus, Nolæ morbo interiit. Quamquam alii scribant dolo Liviae extinctum, metuentis, ne, quia privignæ filium Agrippam, quem odio novercali in insulam relegaverat, reduci compererat, eo summas rerum adeptus, pœnas daret. Igitur mortuum, seu necatum, multis novisque honoribus Senatus censuit decorandum. Nam præter id quòd antea Patrem Patriæ dixerat, templa tam Romæ, quàm per urbes celeberrimas ei consecravit, cunctis vulgò jactantibus, Utinam aut non nasceretur, aut non moreretur. Alterum pessimi incepti, exitus præclari alterum. Nam & in adipiscendo principatu oppressor libertatis est habitus, & in gerendo cives sic amavit, ut tridui frumento in horreis quondam viso statuisset veneno mori, si è provinciis classes interea non venirent. Quibus advectis, felicitati ejus, salus patriæ est attributa. Imperavit annis quinquaginta & sex, duodecim cum Antonio, quadraginta verò & quatuor solus. Qui certè nunquam aut Reipublicæ ad se potentiam traxisset,

aut tam diu eâ potiretur , nisi magnis naturæ & studiorum bonis abundâisset.

II. Claudius Tiberius Livix filius, Cæfaris Octaviani privignus imperavit annis viginti tribus. Iste , quia Claudius Tiberius Nero dicebatur , eleganter à jocularibus , Caldius Biberius Mero ob vinolentiam nominatus est. Satis prudens in armis , satisque fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit , ut non immeritò Reipublicæ dominatus ei committeretur. Inerat ei scientia litterarum multa. Eloquio clarior , sed ingenio pessimo , truci , avaro , insidioso , simulans ea se velle , quæ nolle , his quasi infensus , quibus consultum cupiebat , his verò , quos oderat , quasi benevolus apparens. Repentinis responsionibus aut consiliis melior , quàm meditatatis. Denique delatum à Patribus principatum (quod quidem astu fecerat) fictè abnuere , quid singuli dicerent , vel sentirent atrociter explorans , quæ res bonos quosque pessum dedit. Estimantes enim ex animo cum longâ oratione imperialis molestiæ magnitudinem declinare , cum sententias ad ejus voluntatem promunt , incidere exitia postrema. Iste Cappadocas in provinciam , remoto Archelao rege eorum , redegit. Getulorum latrocinia repressit. Maraboduum Suevorum regem callidè circumvenit. Cùm im-

mani furore infantes, & noxios, suos pariter externosque puniret, resolutis militiæ artibus, Armenia per Parthos, Mœsia à Dacis, Pammonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt. Ille Post septuagesimum octavum annum, & mensem quartum, insidiis Caligulæ extinctus est.

III. Caligula imperavit annos quatuor. Iste filius fuit Germanici, & quia natus in exercitu fuerat, cognomentum calceamenti militaris, id est, Caligulæ sortitus est. Ante principatum omnibus carus, acceptusque fuit, in principatu verò talis, ut non immeritò vulgaretur, atrociorẽ illo dominum non fuisse. Denique tres sorores suas stupro maculavit. Incedebat habitu Deorum suorum. Jovem ob incestum, è choro autem Bacchanali Liberum se assebat. De quo nescio an decuerit memoriæ prodi, nisi fortè quia juvat de Principibus nosse omnia, ut improbi saltem famæ metu talia declinent. In palatio matronas nobiles publicæ libidini subjecit. Primus diademate capiti imposito, Dominum se jussit appellari. In spatio trium millium, quod in sinu Puteolano inter moles jacet, duplici ordine naves contexens, arenæ aggestu ad terræ speciem viam solidatam, phalerato equo insignis quercæâ coronâ, quasi triumphans indutus au-

reo paludamento , curru bijugo decucurrit. Dehinc à militibus confossus interiit.

IV. Claudius Tiberius , Drusi , Tiberii fratris , filius , Caligulæ patruus , imperavit annos quatuordecim. Iste , cùm Senatus censuisset , gentem Cæsarum exterminari , deformi latebrâ latere repertus à militibus , quia vecors erat , mitissimus videbatur imprudentibus , imperator effectus est. Hic ventri , vino , libidini fœdè obediens , vecors & propè hebes , ignavus ac pavidus , libertorum & conjugis imperiis subiectus fuit. Hujus tempore Scribonianus Camillus intra Dalmatias Imperator creatus , continuò occiditur. Mauri provinciis accessere. Cæsa Musulamiorum manus est. Aqua Claudia Romæ introducta. Hujus uxor Messalina primò passim , quasi jure , adulteriis utebatur. Ex quo factò plures metu abstinentes , extincti sunt. Dehinc atrociùs accensa , nobiliores quasque nuptas & virgines scortorum modo secum proposuerat , coactique mares , ut adessent. Quòd si quis talia horruerat , adfecto crimine , in ipsum , omnemque familiam ejus sæviebatur ; ut magis videretur sub Imperatore , viro quàm Imperatori , nupta esse. Ita liberti ejus potestatem summam adepti , stupris , exilio , cæde , proscriptionibus , omnia fœdabant. Ex quibus Felicem legionibus Judææ præfecit :

Possidio Eunuchus post triumphum Britannicum, inter militarium fortissimos, arma insignia tamquam participi victoriæ dono dedit: Polybium inter Consules medium incedere fecit. Hos omnes anteibat Narcissus ab epistolis, dominum se gerens ipsius domini, Pallasque prætoriiis ornamentis sublimatus; adeo divites, ut caussante eo inopiam fisci, lepidissimè famoso elogio vulgatum sit, Abundè ei pecuniam fore, si à duobus libertis in societatem reciperetur. Hujus temporibus visus est apud Ægyptum Phoenix, quam ferunt volucrem anno quingentesimo ex Arabum odoratis lucis advolare, atque in Ægæo mari repente insula emersit. Hic Agrippinam Germanici fratris sui filiam uxorem duxit, quæ filio imperium procurans, primò privignos insidiis multiformibus, dehinc ipsum conjugem veneno interemit. Vixit annos sexaginta quatuor; cujus funus, ut quondam in Tarquinio Prisco, diu occultatum. Dum arte muliebri corrupti custodes ægrum simulant, Nero privignus ejus imperii jura suscepit.

V. Domitius Nero, patre Domitio Aëno-barbo genitus, matre Agrippinâ, imperavit annos tredecim. Iste quinquennio tolerabilis visus. Unde quidam prodidère, Trajanum solitum dicere, Procul distare cunctos principes Neronis quinquennio.

Hic in Urbe amphitheatrum & lavacra construxit. Pontum in jus provinciæ Polemonis reguli permissu redegit, à quo Polemoniacus Pontus appellatus est, itemque Cottias Alpes, Cottio rege mortuo. Eo namque dedecore reliquum vitæ egit, ut pudeat memorare hujuscemodi quemquam. Eò progreßus est, ut neque suæ, neque aliorum pudicitiae parcens, ad extremum amictus nubentium virginum specie, palàm convocato Senatu dote dictâ, cunctis festa de more frequentantibus, nuberet. Pelle tectus feræ, utrique sexui genitalia vultu contrectabat. Matrem etiam stupro contaminavit, quam postmodum interemit. Octaviam & Sabinam cognomento Poppæam in matrimonium duxit, viris earum trucidatis. Tunc Galba Hispaniæ Proconsul & Caius Julius imperium corripuere. Ubi adventare Nero Galbam didicit, Senatûsque sententiâ constitutum, ut more majorum collo in furcam coniecto virgis ad necem cæderetur, desertus undique, noctis medio, egressus Urbem, sequentibus Phaone, Epaphrodito, Neophytoque & spadone Sporo, quem quondam exsectum formare in mulierem tentaverat, semet ictu gladii transegit, adjuvante trepidantem manum impuro, de quo diximus, eunucho, cum sanè prius nullo reperto, à quo feriretur, exclama-

ret : Itane nec amicum habeo , nec inimicum ? dedecorosè vixi , turpiùs peream. Periiit anno ætatis tricesimo secundo. Hunc Persæ in tantum dilexerunt , ut legatos mitterent orantes copiam construendi monumenti, Ceterùm adeò cunctæ provinciæ omnisque Roma interitu ejus exsultavit , ut plebs induta pileis manumissionum , tanquam sævo exempta domino triumpharet.

VI. Galba nobili Sulpiciorum genere progenitus , imperavit menses septem , diesque totidem. Iste in adolescentes infamis , ad vescendum intemperans fuit. Trium amicorum consilio , id est Vinnii , Cornelii & Iceli cuncta disponens , adeò ut intra Palatinas ædes pariter habitarent , & vulgò pædagogi dicerentur. Hic ante sumptam dominationem multas provincias egregiè administravit , militem severissimè tractans , ita ut ingresso eo castra vulgaretur statim : *Disce militare miles , Galba est , non Gætulicus*. Cùm septuagesimum tertium ætatis annum ageret , dum factione Othonis accensas legiones loricâ tectus lenire contenderet , ad lacum Curtium cæsus est.

VII. Salvius Otho splendidis ortus majoribus , ex oppido Ferentino , imperavit menses tres , vitâ omni turpis , maximè adolescentiâ. Hic à Vitellio primùm apud
N vj

Placentiam, dehinc apud Bedriacum victus, semet gladio transfixit anno ætatis tricesimo septimo: adeò amabilis militibus propriis, ut plerique corpore ejus viso suis manibus interierint.

VIII. Vitellius ortus familiâ nobili, patre Lucio Vitellio ter consule, imperavit menses octo. Iste tumens, crudelis, avarusque cum profusione fuit. Hujus tempore Vespasianus in Oriente principatum arripuit, à cujus militibus certamine sub muris Urbis habito superatus, è palatio, quò se abdiderat Vitellius, vinctis à tergo manibus, productus, circumducitur ad spectaculum vulgi. Ac ne homo impudens in extremis saltem malorum, quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subjecto in mentum gladio, seminudus, multis cœno fimoque & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum ejus incessentibus, per scalas Gemonias trahitur, ubi Sabinum Vespasiani fratrem necari permiserat. Numerosis ictibus confossus interiit. Vixit annos quinquaginta septem. Hi omnes, quos paucis attigi, præcipuè Cæsarum gens, adeò litteris culti atque eloquentiâ fuere, ut ni cunctis vitiis (absque Augusto) nimii forent, profectò texissent modica flagitia.

IX. Vespasianus imperavit annos decem. Hujus inter cætera bona illud sin-

gulare fuit, inimicitias oblivisci, adeò, ut Vitellii hostis sui filiam locupletissimè dotatam splendidissimo conjungeret viro. Ferebat patienter amicorum motus, contumeliis eorum, ut erat facetissimus, jocularibus respondens. Namque Licinium Mucianum, quo adjutore ad imperium pervenerat, fiduciâ meritorum insolentem, lepidè flectebat, adhibito aliquo utrique familiari, id unum dicens: Nosti me Virum esse. Sed quid mirum in amicis, cum etiam Caussidicorum obliqua dicta & Philosophorum contumaciam contemneret? Iste ex sanguinem diu fessumque terrarum orbem brevi refecit. Namque primum satellites tyrannidis, nisi qui fortè atrocius longè processerant, flectere potius maluit, quàm excruciatos delere, prudentissimè ratus, nefaria ministeria à pluribus metu curari. Præterea legibus æquissimis monendo, quodque vehementius est, vitæ specie vitiorum plura aboleverat. Infirmus tamen, uti quidam præve putant, adversus pecuniam, cum satis constet ærarii inopiâ & clade urbium novas eum neque postea habitas vectigalium pensiones exquisivisse. Hic Romam deformem incendiis veteribus ac ruinis, permittens, si domini deessent, volentibus ædificandi copiâ, Capitolium, ædem Pacis, Claudii monumenta reparavit, mul-

taque nova instituit. Per omnes terras ; quæ jus Romanum est , renovatæ urbes cultu egregio ; viæ operibus maximis munitæ sunt. Tunc cavati montes per Flaminiam sunt prono transgressu , quæ vulgariter Pertunsa petra vocitatur. Mille gentes compositæ , cùm ducentas ægerrimè reperisset , extinctis sævitiâ tyrannorum plerisque. Rex Parthorum Vologesus metu solo in pacem coactus est. Syria , cui Palæstina nomen est , Ciliciaque Thracia & Commagene , quam hodiè Augustophratensem nominamus , provinciis accessere. Judæi quoque additi sunt. Hic monentibus amicis , ut caveret à Metio Pompiano , de quo sermo percrebuerat regnaturum , Consulem fecit , alludens tali cavillo , Quandoque memor erit tanti beneficii. Institutum verò uniforme omni imperio tenuit. Vigilare de nocte , publicisque actibus absolutis caros admittere , dum salutatur calceamenta sumens & regium vestitum. Post autem negotiis , quæcumque advenissent , auditis , exerceri vectatione , deinde requiescere , postremò ubi lavisset , remissione animo convivium curabat. Plura dicere studium coëgit Imperatoris boni , quem ab Augusti morte post annos sex & quinquaginta Romana respublica exsanguis sævitiâ tyrannorum , quasi fato quodam , ne penitus rueret , affecuta

est. Itaque annum agens vitæ absque uno septuagesimum, seriis joca, quibus delectabatur, admiscens, interiit. Quippe primò cum crinitum sidus apparuisset: Istud, inquit, ad regem Persarum pertinet, cui capillus effusior. Deinde ventris eluvie fessus, & assurgens, Stantem, ait, Imperatorem excedere terris decet.

X. Titus vocabulo patris etiam Vespasianus dictus, matre libertâ Domitillâ nomine genitus, imperavit annos duos & menses duos diesque viginti. Iste à puero præclaris studiis, probitatis, militiæ, litterarum instantissimè deditus, quò contenderit, animi & corporis muneribus ostendit. Hic ubi patriæ curam suscepit, incredibile est, quantum, quem imitabatur, antecederet, præcipuè clementiâ, liberalitate, honorificentâ, ac pecuniæ contemptu: quæ eò amplius grata fuere, quòd ex nonnullis à privato adhuc patris, asperior, luxuriæque & avaritiæ amans credebatur fore. Namque præfecturam prætorianam patre imperante adeptus, suspectum quemque & oppositum sibi, immisissis, qui per theatra & castris invidiosa jactantes ad pœnam poscerent, quasi criminis convictos oppressit. In quibus Cæcinam consularem adhibitum cœnæ, vix dum triclinio egressum, ob suspicionem stupræ Berenices uxoris suæ, jugulari jus-

sit. Jurgia autem sub patre venundata; rapinarum cupidum, unde Neronem cuncti opinantes vocantesque summam rerum nactum graviter acceperant. Sed hæc in melius conversa adeò ei immortalem gloriam contulêre, ut Deliciæ atque amor humani generis appellaretur. Denique ut subiit pondus regium, Berenicem nuptias suas sperantem regredi domum, & enervatorum greges abire præcepit. Quo factò, quasi signum protulit mutatæ intemperantiæ. Dehinc cum donata concessave à prioribus principibus firmare insequentibus solerent, simul imperium cepit, talia possidentibus edicto spontè cavit, Quâdam etiam die, recordans vesperi nihil se cuiquam præstitisse, venerando cœlestique dicto, *Amici*, ait, *perdidimus diem*, quia erat magnificæ liberalitatis. Clementiam verò usque eò perduxit, ut amplissimi ordinis duo cum adversus eum conjurâssent, neque abnuere cogitatum scelus quirent, monuerit primò, post deductos in spectaculum se utrimque assidere jusserit, petitoque ex industriâ mirillonum, quorum pugnæ visebantur, gladio, quasi ad explorandam aciem, uni atque alteri commiserit; quibus percussis & constantiam mirantibus diceret: Videtisne Potestates fato dari, frustra que tentare facinus potiundi spe, vel amittendi

metu? Fratrem quoque Domitianum parantem insidias, militumque animos sollicitantem, flens sæpius obtestatus est, ne parricidio assequi cuperet, quod & se volente esset obventurum ei, & jam haberet, cum sit particeps potestatis. Hujus tempore mons Vesuvius in Campaniâ ardere cœpit; incendiumque Romæ sine nocturnâ requie per triduum fuit. Lues quoque, quanta vix unquam antea, fuit. Quibus tamen malis, nullo vexato, pecuniâ propriâ subvenit, cunctis remediorum generibus, nunc ægrotantes per semetipsum reficiens, nunc consolans suorum mortibus afflictos. Vixit annos quadraginta unum, & in eodem, quò pater, apud Sabinos agro febris interiit. Hujus mors, credi vix potest, quantum luctûs Urbi provinciisque intulerit, adeò ut eum delicias publicas, sicut diximus, appellantes, quasi perpetuo custode orbatum terrarum orbem deferrent.

XI. Domitianus Vespasiani & Domitillæ libertæ filius, germanus Titi, imperavit annos quindecim. Ille primò clementiam simulans, neque adeò iners domi, belloque tolerantior videbatur, idcircoque Catos Germanosque devicit: jus æquissimè dixit. Romæ multa ædificia vel cœpta, vel à fundamentis construxit. Bibliothecas incendio consumptas, petitis undique, præsertim

Alexandriâ, exemplis, reparavit. Sagittarum tam doctus fuit, ut inter patentes digitos extentæ manûs viri procul positi spicula transvolarent. Dehinc atrox cædibus, bonorum supplicia agere cœpit, ac more C. Caligulæ dominum sese Deumque dici coëgit; segnisque ridiculè, remotis omnibus, muscarum agmina persequabatur. Furens libidine, cujus fœdum exercitium Græcorum lingua κλινοπαλῆν vocabat. Hinc percontanti cuidam, Quisquamne in palatio esset, responsum: *Ne musca quidem*. His ejus sævitiis, ac maximè injuriâ verborum, quâ se scortum vocari dolebat, accensus Antonius, curans Germaniam superiorem, imperium corripuit. Quo per Norbanum Appium acie strato Domitianus longè tetrrior, in omne hominum genus, etiam in suos, ferarum more grassabatur. Igitur metu crudelitatis & conscientiæ suæ conjuravêre plerique, impulsoribus Parthenio procurante cubiculum, & Stephano, & tum ob fraudem interceptæ pecuniæ supplicium suspectante, Clodiano, adscitâ etiam in consilium tyranni uxore Domitiâ, ob amorem Paridis histrionis à principe cruciatus formidante. Domitianum multis vulneribus confodiunt, post annum quintum & quadragessimum vitæ. At Senatus gladiatoris more funus efferri, radendumque nomen decre-

vit. Hujus tempore sæculares ludi celebrati sunt.

Haftenus Romæ , seu per Italiam orti Imperium rexere ; hinc advenæ. Unde compertum est , urbem Romam externorum virtute crevisse. Quid enim Nervâ prudentius aut moderatius ? Quid Trajano divinius ? quid præstantius Hadriano ?

XII. Cocceius Nerva oppido Narniensi genitus , imperavit menses sedecim , dies decem. Iste cum imperium suscepisset , mox rumore orto , vivere atque adfore Domitianum , perindè trepidavit , ut colore mutato , verbis amissis , vix consisteret. Sed à Parthenio confirmatus , receptâ fiduciâ , ad solenne delenimentum conversus est. Qui cum in curiam à Senatu gratanter exceptus esset , solus ex omnibus Arrius Antoninus vir acer , eique amicissimus , conditionem imperantium prudenter exprimens , amplexus eum , Gratulari se ait Senatui & populo provinciisque , ipsi autem nequaquam , cui satius fuerat malos semper principes eludere , quàm tanti oneris vim sustinentem , haud molestiis modò & periculis subjici , sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum ; qui cum se mereri omnia præsumunt , si quidquam non extorserint , atrociores sunt ipsis quoque hostibus. Iste quidquid antea pœnæ nomine tributis ac-

cesserat, indulgit; afflictas civitates relevavit; puellas, puerosque natos parentibus egestosis sumptu publico per Italiae oppida alijussit. Hic ne accessu malevolorum terreretur, Junii Maurici constantis viri dicto ita admonetur. Qui convivio familiari adhibitus, cum Vejentonem consulari honore functum quidem apud Domitianum, tamen multos occultis criminationibus persecutum, adesse vidisset; inter colloquia mentione Catulli factâ calumniatoris præcipui, dicente Nervâ, Quid nunc faceret, si Domitiano supervixisset? Nobiscum, inquit Mauricus, cœnaret. Hic jurgiorum disceptator & scientissimus & frequens fuit. Calpurnium Crassum, promissis ingentibus animos militum pertentantem, detectum, confessumque, Tarentum cum uxore removit, Patribus lenitatem ejus increpantibus. Cumque interfectores Domitiani ad exitium poscerentur, tantum est consternatus, ut neque vomitum, neque impetum ventris valuerit differre: & tamen vehementer obstitit, dictitans æquius esse mori, quàm auctoritatem imperii fœdare, proditis potentiæ sumendæ auctoribus. Sed milites neglecto principe, requisitos, Petronium uno ictu, Parthenium verò demptis prius genitalibus, & in os conjectis, jugulavêre, redempto magnis sumptibus Casperio; qui scelere tam truci insolent-

tior, Nervam compulit referre apud populum gratias militibus, quia nefandos pessimosque omnium mortalium peremissent. Hic Trajanum in liberi locum, inque partem imperii cooptavit, cum quo tribus vixit mensibus. Qui dum suggerente irâ, voce quàm maximâ, contra quendam Regulum nomine inclamaret, sudore correptus est. Quo refrigerante, horror corporis nimius initia febris præbuit, nec multò post vitam finivit, anno ætatis sexagesimo tertio. Cujus corpus à Senatu ut quondam Augusti honore delatum, in sepulcro Augusti sepultum est. Eoque die, quo interiit, Solis defectio facta est.

XIII. Ulpus Trajanus ex urbe Tuderinâ, Ulpus ab avo dictus, Trajanus à Trajo paterni generis auctore, vel de nomine Trajani patris sic appellatus, imperavit annis viginti. Iste talem se Reipublicæ præbuit, qualem vix ægrèque exprimere valuerunt summorum scriptorum miranda ingenia. Hic imperium apud Agrippinam nobilem Galliæ coloniam suscepit, habens diligentiam in re militari, in civilibus lenitatem, in sublevandis civitatibus largitionem. Cùmque duo sint, quæ ab egregiis principibus expectentur, sanctitas domi, in armis fortitudo, utrobique prudentia: tantus erat in eo maximarum rerum modus, ut quasi tempera-

mento quodam virtutes miscuisse videretur ; nisi quòd cibo vinoque paululum deditus erat. Liberalis in amicos , & tanquam vitæ conditione par , societatibus perfrui. Hic ob honorem Suræ , cujus studio imperium arripuerat , lavacra condidit. De quo supervacaneum videtur cuncta velle nominatim prodere , cùm satis sit excultum atque emendatum dixisse. Fuit enim patiens laboris , studiosus optimi cujusque ac bellicosi ; magis simpliciora ingenia aut eruditissimos , quamvis ipse parca esset scientiæ moderatèque eloquens , diligebat. Justitiæ verò ac juris humani divinique tam repertor novi , quàm inveterati custos. Quæ omnia eò majora visebantur , quoniam per multos atque atroces tyrannos perditio atque prostrato statu Romano , in remedium tantorum malorum divinitus credebatur opportunè datus ; usque eò , ut adveniens imperium ejus pleraque mirifica denunciaverint. In quibus præcipuum , cornicem è fastigio Capitolii Atticis sermonibus effatam esse , καλῶς ἔσαι. Hujus exusti corporis cineres relati Romam , humatique Trajani foro sub ejus columnâ , & imago superposita , sicuti triumphantes solent , in Urbem invec̃ta , Senatu præeunte & exercitu. Eo tempore , multo perniciosius , quàm sub Nervâ , Tiberis inundavit , magnâ clade ædium pro-

ximarum ; & terræ motus gravis per provincias multas , atroxque pestilentia fameſque & incendia facta ſunt. Quibus omnibus Trajanus per exquisita remedia plurimum opitulatus eſt , ſtatuens , ne domorum altitudo ſexaginta ſuperaret pedes , ob ruinas faciles , & ſumptus , ſi quando talia contingerent , exitioſos. Unde merito Pater Patriæ dictus eſt. Vixit annis ſexaginta quatuor.

XIV. *Ælius Hadrianus* ſtirpis *Italicæ* , *Ælio Hadriano* *Trajani* principis conſobri-
no *Adriæ* orto genitus , quod oppidum *agri Piceni* etiam *mari Adriatico* nomen dedit , imperavit annis viginti duobus. Hic *Græcis* litteris impenſius eruditus , à plerisque *Græculus* appellatus eſt. *Athenienſium* ſtudia moreſque hauſit , potitus non ſermone tantum , ſed & cæteris diſciplinis , canendi , pſallendi , medendique ſcientiâ , musicus , geometra , pictor , ſiſtorque ex ære vel marmore proximè *Poly-
cletos* & *Euphranoras*. Proinde omninò ad iſta & facetus , ut elegantius umquam rarò quidquam humanæ res expertæ videantur. Memor ſupra quàm cuiquam credibile eſt , locos , negotia , milites , abſentes quoque nominibus recensere. Im-
menſi laboris , quippe qui provincias omnes paſſibus circumierit , agmen comitantium prævertens , cùm oppida univerſa

restitueret , augeret ordinibus. Namque ad specimen legionum militarium , fabros , perpendiculatores , architectos , genusque cunctum extruendorum mœnium seu decorandorum in cohortes centuriaverat. Varius , multiplex , multiformis , ad vitia atque virtutes quasi arbiter genitus , impetum mentis quodam artificio regens , ingenium invidum , triste , lascivum , & ad ostentationem sui insolens , callidè tangebatur , continentiam , facilitatem , clementiam simulans , contraque dissimulans ardorem gloriæ , quo flagrabat. Acer nimis ad laceffendum pariter & respondendum seriis , joco , maledictis , referre carmen carmini , dictum dictui , prorsus ut meditatum crederes adversus omnia. Hujus uxor Sabina , dum propè servilibus injuriis afficitur , ad mortem voluntariam compulsa. Quæ palàm jaçtabat , se , quòd immane ingenium probavisset , elaborâsse , ne ex eo ad humani generis perniciem gravidaretur. Hic morbo subcutaneo , quem diu placidè pertulerat , victus , dolore ardens , impatiensque , plures è Senatu exstinxit. A regibus multis pace occultis muneribus impetratâ , jaçtabat palàm , Plus se otio adeptum , quàm armis cæteros. Officia sanè publica , & palatina , nec non militiæ in eam formam statuit , quæ paucis per Constantinum im-

mutatis

mutatis hodie perseverant. Vixit annos sexaginta duos ; dehinc miserabili exitu consumptus est , cruciatu membrorum ferè omnium confectus , in tantum ut crebrò sese interficiendum ministrorum fidissimis precans offerret , ac , ne in semetipsum sæviret , custodiâ carissimorum servaretur.

XV. Antoninus Fulvius , seu Bojonius dictus , postea etiam Pius cognominatus , imperavit annos viginti tres. Iste ab Hadriano in filium adoptatus , cujus gener fuerat , tantæ bonitatis in principatu fuit , ut haud dubiè sine exemplo vixerit. Quamvis eum Numæ contulerit ætas sua , cum orbem terræ nullo bello per annos viginti tres auctoritate solâ rexerit , adeò trementibus eum atque amantibus cunctis Regibus nationibusque & populis , ut parentem seu patronum magis quàm dominum imperatoremve reputarent , omnesque uno ore in cœlestium morem propitium optantes , de controversiis inter se judicem poscerent. Quin etiam Indi , Bactriani , Hyrcani legatos misère , justitiâ tanti imperatoris compertâ , quam ornabat vultu seriè pulchro , procerus membra , decenter validus. Priusquam salutandus prodiret , degustans panis aliquantulum , ne frigescere circum præcordia per jejunium sanguine , viribus exesis interciperetur , eo-que actui publicorum minimè sufficeret ,

quæ incredibili diligentia ad speciem optimi Patrisfamilias exsequebatur. Appetentia gloriæ carens, & ostentatione; adeo mansuetus, ut instantibus Patribus ad eos, qui contra eum conjuraverant, persequendos, compreserit quæstionem, præfatus necesse non esse, sceleris in semetipsum cupidos, pertinacius indagari, ne si plures reperirentur, quantis odio esset, intelligeretur. Igitur apud Lorios villâ propriâ, millibus passuum duodecim ab Urbe, febris paucorum dierum post tres atque viginti annos imperii consumptus est. Ob cuius honorem templa, sacerdotes atque infinita alia decreta sunt. Usque eò autem mitis fuit, ut cum ob inopiæ frumentariæ suspicionem lapidibus à plebe Romanâ perstringeretur, maluerit ratione expositâ placare, quàm ulcisci seditionem.

XVI. Marcus Aurelius Antoninus imperavit annos decem & octo. Iste virtutum omnium, cœlestisque ingenii exstitit, ærumnisque publicis quasi defensor objectus est. Etenim nisi ad illa tempora natus esset, profectò quasi uno lapsu ruisent omnia statûs Romani. Quippe ab armis nusquam quies erat, perque omnem Orientem, Illyricum, Italiam, Galliamque bella fervebant; terræ motus non sine interitu civitatum, inundationes fluminum, lues crebræ, locustarum species agris in-

festæ , prorsùs ut prope nihil , quo sum-
 mis angoribus atteri mortales solent , dici
 seu cogitari queat , quod non illo impe-
 rante sævierit. Credo divinitùs attributum ,
 ut, dum mundi lex , seu natura , aliudve
 quid Hominibus incognitum gignit , rec-
 torum consiliis tamquam medicinæ reme-
 diis leniantur. Is propinquum suum Lu-
 cium Annium Verum , ad imperii partem
 novo benevolentix genere adscivit. Quì
 Verus inter Altimum atque Concordiam
 iter faciens , ictu sanguinis , quem mor-
 bum Græci ἀπὸ πληξίν vocant , undecimo
 imperii anno extinctus est. Carminum ,
 maximè Tragicorum , studiosus , ingenii
 asperi atque lascivi. Post cujus obitum
 Marcus Antoninus Rempublicam solus te-
 nuit. A principio vitæ tranquillissimus ,
 adeò , ut ab infantiâ vultum nec ex gau-
 dio , nec ex mœrore mutaverit : Philo-
 sophiæ studens , litterarumque Græcarum
 peritissimus. Hic permisit viris clarioribus ,
 ut convivia eodem cultu , quo ipse , &
 ministris similibus exhiberent. Hic cùm
 ærario exhausto largitiones , quas militi-
 bus impenderet , non haberet , neque in-
 dicere provincialibus aut Senatui aliquid
 vellet , instrumentum regii cultûs , factâ
 in foro Trajani sectione , distraxit , vasa
 aurea , pocula crySTALLINA & murrhina ,
 uxori ac suam sericam & auream ve-

stem, multa ornamenta gemmarum; ac per duos continuos menses venditio habita est, multumque auri redactum. Post victoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt, molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Hujus tempore Cassius tyrannidem arripens, extinctus est. Ipse vitæ anno quinquagesimo nono, apud Vindobonam morbo consumptus est. De ejus morte nuncio Romam pervecto, confusâ luctu publico Urbe, Senatus in curiâ veste terrâ amictus, lacrymans convenit. Et quod de Romulo ægrè creditum est, omnes pari sensu præsumpserunt, Marcum cœlo receptum esse. Ob cujus honorem templa, columnæ, multaque alia decreta sunt.

XVII. Aurelius Commodus Marci Antonini filius, Antoninus & ipse dictus, imperavit annos tredecim. Hic qualis futurus esset, in ipso primordio ostendit. Nam cùm in supremis moneretur à parente, attritos jam barbaros ne permitteret vires recipere, respondit, Ab incolumi quamvis paulatim negotia perfici posse, à mortuo nihil. Sævior omnibus libidine atque avaritiâ, crudelitate: nulli fidus, magisque in eos atrox, quos amplissimis honoribus donisque ingentibus extulerat. In tantum depravatus, ut gladiatoriiis armis sæ-

pissimè in amphitheatro dimicaverit. Huic Marcia generis libertini , formâ tamen meretriisq̃ue artibus pollens , cùm animum ejus penitùs devinxisset , egresso è balneo veneni poculum obtulit. Ad extremum ab immisso validissimo palæstritâ compressis faucibus expiravit , anno vitæ tricesimo secundo.

XVIII. Helvius Pertinax imperavit dies octoginta quinque. Iste coactus repugnansq̃ue Imperium suscipiens , tale cognomen tum sortitus est. Origine ortus sordidâ , præfecturam Urbis agens , Imperator effectus , scelere Juliani multis vulneribus obtruncatus est , annos natus septem atque sexaginta. Hujus caput totâ Urbe circumvectum est. Hoc exitu obiit vir ad humanæ conversationis exemplum per laboris genera universa ad summos provectus , usque eò ut Fortunæ vocaretur pila. Nam libertino genitus patre apud Ligures in agro squalido Lollii Gentiani , cujus in præfecturâ quoque clientem se esse libentissimè fatebatur , fuit doctor litterarum , quæ à Grammaticis traduntur. Blandus magis quàm beneficus , unde eum Græco nomine χρησολόγον appellavêre. Nunquam injuriâ acceptâ ad ulciscendum ductus. Amabat simplicitatem ; communem se affatu , convivio , incessu præbebat. Huic mortuo Divi nomen decretum est ; ob cujus lau-

dem ingeminatis , ad vocis usque defectum , plausibus , acclamatum est , Pertinace imperante securi viximus , neminem timuimus , patri pio , patri Senatûs , patri omnium bonorum.

XIX. Didius Julianus ortu Mediolanensis , imperavit mensibus septem. Vir nobilis , juris peritissimus , factiosus , præceps , regni avidus. Hoc tempore Niger Pescennius apud Antiochiam , in Pannoniæ Sabariâ Septimius Severus , creantur Augusti. Ab hoc Severo Julianus in abditas palatii balneas ductus , extentâ damnatorum modo cervice , decollatur ; caputque ejus in rostris ponitur.

XX. Septimius Severus imperavit annos decem & octo. Hic Pescennium interemit , hominem omnium turpitudinum. Sub eo etiam Albinus , qui in Galliâ se Cæsarem fecerat , apud Lugdunum occiditur. Hic Severus filios suos successores reliquit , Bassianum & Getam. Hic in Britannîâ vallum per triginta duo passuum millia à mari ad mare deduxit. Fuit bellicosissimus omnium , qui ante eum fuerunt. Acer ingenio , ad omnia quæ intendisset in finem perseverans. Benevolentîâ , quò se inclinâset , mirabili ac perpetuâ. Ad quærendum diligens , ad largiendum liberalis. In amicos inimicosque pariter vehemens , quippe qui Lateranum , Cilonem , Anulinum ,

Bassum, cæterosque alios ditaret, ædibus quoque memoratu dignis, quarum præcipuas videmus, Parthorum quæ dicuntur ac Laterani. Hic nulli in dominatu suo permisit honores venundari. Latinis literis sufficienter instructus: Græcis sermonibus eruditus. Punicâ eloquentiâ promptior, quippe genitus apud Leptim provinciæ Africæ. Is dum membrorum omnium, maximè pedum, dolorem pati nequiret, veneni vice, quod ei negabatur, cibum gravis ac plurimæ carnis avidius invasit, quem cum conficere non posset, cruditate pressus, exspiravit. Vixit annos sexaginta quinque.

XXI. Aurelius Antoninus Bassianus Caracalla, Severi filius, Lugduni genitus, imperavit solus annos sex. Hic Bassianus ex avi materni nomine dictus est. At cum è Galliâ vestem plurimam devexisset, talarisque caracallas fecisset, coëgissetque plebem ad se salutandum indutam talibus introire, de nomine hujusce vestis Caracalla cognominatus est. Hic fratrem suum Getam peremit; ob quam causam, furore pœnas dedit Dirarum insectatione, quæ non immeritò ultrices vocantur, à quo post furore convaluit. Hic corpore Alexandri Macedonis conspecto, Magnum atque Alexandrum se jussit appellari, assentantium fallaciis eò perductus, ut truci

fronte , & ad lævum humerum conversâ cervice , quod in ore Alexandri notaverat , incedens , fidem vultûs simillimi persuaderet sibi. Fuit impatiens libidinis , quippe qui novercam suam duxit uxorem. Cùm Carras iter faceret , apud Edeßam secedens ad officia naturalia , à milite , qui quasi ad custodiam sequebatur , interfectus est. Vixit annos ferè triginta. Corpus ejus Romam relatum est.

XXII. Macrinus cum Diadumeno filio ab exercitu Imperatores creati , imperaverunt menses quatuordecim ; & ab eodem exercitu obtruncantur , pro eo , quòd Macrinus militarem luxuriam stipendiaque profusiora comprimeret.

XXIII. Aurelius Antoninus Varius , idem Heliogabalus dictus , Caracallæ ex Scœmæ consobrinâ occultè stupratâ filius , imperavit biennio & mensibus octo. Hujus matris Scœmæ avus Bassianus nomine , fuerat Solis sacerdos , quem Phœnices , unde erat , Heliogabalum nominabant , à quo iste Heliogabalus dictus est. Is cùm Romam ingenti militum & Senatûs expectatione venisset , probis se omnibus contaminavit. Cupiditatem stupri , quam adsequi naturæ defectu non poterat , in se convertens , muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano jusserat appellari. Vestalem virginem quasi matrimonio jungens

fuo ; abscisifque genitalibus , matri fe Magnæ facravit. Hic Marcellum , qui poſt Alexander eſt dictus , conſobrinum ſuum , Cæſarem fecit. Ipſe tumultu militari interfectus eſt. Hujus corpus per Urbis vias , more canini cadaveris , à militibus tractum eſt , militari cavillo appellantium , indomitæ rabiidæque libidinis catulam. Noviffimè cum anguſto foramine cloaca corpus minimè reciperet , uſque ad Tiberim deductum , adjecto pondere , ne umquam emergeret , in fluvium projectum eſt. Vixit annos ſedecim ; atque ex re , quæ acciderat , Tiberinus Tractitiuſque appellatus eſt.

XXIV. Severus Alexander imperavit annos tredecim. Hic bonus Reipublicæ , fuit ærumnoſus. Hoc imperante Taurinus Auguſtus effectus , ob timorem ipſe ſe Euphrate fluvio abjecit. Tunc etiam Maximinus regnum arripuit , pluribus de exercitu corruptis. Alexander verò cum deſeri ſe à ſtipatoribus vidiffet , matrem ſibi cauſam fuiſſe mortis exclamans , accurrenti percuſſori , obvoluto capite , cervices validè compreſſas præbuit , anno vitæ vicesimo ſexto. Hujus mater Mammæa eò filium coëgerat , ut illa ipſa permodica , ſi menſæ prandioque ſuperèſſent , quamvis convivio , reponerentur.

XXV. Julius Maximinus Thrax , ex

militaribus , imperavit annos tres. Is dum persequitur pecuniosos , infantes pariter noxiosque , apud Aquileiam seditione militum discerptus est unà cum filio , conclamantibus cunctis militari joco , ex pessimo genere ne catulum habendum.

XXVI. Hujus imperio duo Gordiani , pater & filius principatum arripientes , unus post unum interiêre. Pari etiam tenore Pupienus & Balbinus regnum invadentes , perempti sunt.

XXVII. Gordianus nepos Gordiani ex filiâ , ortus Romæ clarissimo patre , imperavit annos sex. Apud Ctesiphontem , à Philippo præfecto prætorii , accensis in seditionem militibus , occiditur anno vitæ undevicesimo. Corpus ejus prope fines Romani Persicique imperii positum , nomen loco dedit Sepulcrum Gordiani.

XXVIII. Marcus Julius Philippus imperavit annos quinque. Veronæ ab exercitu interfectus est , medio capite supra ordines dentium præciso. Filius autem ejus Caius Julius Saturninus , quem potentiz sociaverat , Romæ occiditur agens vitæ annum duodecimum. Adeo severi & tristis animi , ut jam tum à quinquenni ætate nullo prorsus cujusquam commento ad ridendum solvi potuerit , patremque ludis secularibus petulantibus cachinnantem , quamquam adhuc tener , vultu notaverit aver-

saro. Is Philippus humillimo ortus loco fuit, patre nobilissimo latronum ductore.

XXIX. Decius è Pannoniâ inferiore, Bubaliæ natus, imperavit menses triginta. Hic Decium filium suum Cæsarem fecit, vir artibus cunctis, virtutibusque instructus, placidus & communis domi, in armis promptissimus. In solo barbarico inter confusas turbas gurgite paludis submersus est, ita ut nec cadaver ejus potuerit inveniri. Filius verò ejus bello extinctus est. Vixit annos quinquaginta. Hujus temporibus Valens Lucinianus Imperator effectus est.

XXX. Vibius Gallus cum Volusiano filio imperavit annos duos. Horum temporibus Hostilianus Perpenna à Senatu Imperator creatus, nec multo post pestilentia consumptus est.

XXXI. Sub his etiam Æmilianus in Mœsiâ Imperator effectus est, contra quem ambo profecti, apud Interamnam ab exercitu suo cæduntur, anno ætatis pater septimo circiter & quadragesimo, creati in insulâ Meninge, quæ nunc Girba dicitur. Æmilianus verò menses quatuor dominatus, apud Spoletium, sive pontem, quem ab ejus cæde Sanguinarium accepisse nomen ferunt, inter Otriculum Narniamque, Spoletium & urbem Romam regione mediâ positum. Fuit autem Maurus genere, pugnax, nec tamen præceps. Vi-

xit annis, tribus minùs, quinquaginta.

XXXII. Licinius Valerianus cognomento Colobius, imperavit annos quindecim, parentibus ortus splendidissimis, stolidus tamen & multum iners, neque ad usum aliquem publici officii consilio seu gestis accommodatus. Hic filium suum Gallienum Augustum fecit, Gallienique filium Cornelium Valerianum Cæsarem. His imperantibus Regilianus in Mœsiâ, Cassius Latienus Postumus in Galliâ, Gallieni filio interfecto, Imperatores effecti sunt. Pari modo Ælianus apud Moguntiacum, in Ægypto Æmilianus, apud Macedonas Valens, Mediolani Aureolus dominatum invasere. Valerianus verò in Mesopotamiâ bellum gerens, à Sapore Persarum rege superatus, mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute consenuit. Nam quamdiu vixit, Rex ejusdem provinciæ, incurvato eo pedem cervicibus ejus imponens, equum conscendere solitus erat.

XXXIII. Gallienus quidem in loco Cornelii filii sui Salonianum alterum filium subrogavit, amoris diverso pellicum deditus, Saloninæ conjugis, & concubinæ, quam per pactionem, concessâ parte superioris Pannoniæ, à patre Marcomannorum rege matrimonii specie susceperat, Pipam nomine. Novissimè adversus Au-

reolum profectus est. Quem cum apud pontem, qui ex ejus nomine Aureolus appellatur, obtentum detrusumque Mediolanum obsedit, ejusdem Aureoli commento à suis interiit. Regnavit annos quindecim, cum patre septem, solus octo. Vixit annos quinquaginta.

XXXIV. Claudius imperavit annis duobus. Hunc plerique putant Gordiano factum, dum adolescens à muliere maturâ institueretur ad uxorem. Hic Claudius Galieni morientis sententiâ Imperator designatus, ad quem Ticini positum per Gallonium Basilium indumenta regia direxerat; extinctoque à suis Aureolo, receptis legionibus adversum gentem Alamannorum haud procul à lacu Benaco dimicans, tantam multitudinem fudit, ut ægrè pars dimidia superfuerit. His diebus Victorinus regnum cepit. Claudius verò, cum ex fatalibus libris, quos inspicere præceperat, cognovisset sententiæ in Senatu dicendæ primi morte remedium desiderari, Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerente, ipse vitam suam, haud passus responsa frustrari, dono Reipublicæ dedit, præfatus neminem tanti ordinis primas habere quàm ipsum Imperatorem. Ea res sicut erat cunctis grata, non Divi vocabulum modò, sed ex auro statuam prope ipsum Jovis simulacrum, atque in curiâ imaginem auream Proceres sacravêre.

Huic successit frater ejus Quintilius. Is paucis diebus Imperium tenens interemptus est.

XXXV. Aurelianus genitus patre mediocri, &, ut quidam ferunt, Aurelii clarissimi Senatoris colono inter Daciam & Macedoniam, imperavit annis quinque, mensibus sex. Iste haud dissimilis fuit Magno Alexandro, seu Cæsari dictatori. Nam Romanum orbem triennio ab invasoribus recepit, cum Alexander annis tredecim per victorias ingentes ad Indiam pervenerit, & Caius Cæsar decennio subegerit Gallos, adversum cives quadriennio congressus. Iste in Italiâ tribus præliis victor fuit, apud Placentiam, juxta amnem Metaurum ac faustum Fortunæ, postremò Ticinensibus campis. Hujus tempore apud Dalmatas Septimius Imperator effectus, mox à suis obtruncatur. Hoc tempore in urbe Româ monetarii rebellârunt, quos Aurelianus victos ultimâ crudelitate compescuit. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisque, & auratâ omni veste, quod adhuc ferè incognitum Romanis moribus visebatur, usus est. Hic muris validioribus & laxioribus Urbem sepsit. Porcinæ carnis usum populo instituit. Hic Tetricum, qui Imperator ab exercitu in Galliis effectus fuerat, correctorem Lucaniæ prorexit,

aspergens hominem eleganti joco, Sublimius habendum regere aliquam Italiæ partem, quàm trans Alpes regnare. Novissimè fraude servi sui, qui ad quosdam militares viros amicos ipsius, nomina pertulit annotata, falsò manum ejus imitatus, tamquam Aurelianus ipsos pararet occidere, ab iisdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracleam est. Fuit sævus & sanguinarius, & trux omni tempore, etiam filii sororis interfector. Hoc tempore septem mensibus interregni species evenit.

XXXVI. Tacitus post hunc suscepit Imperium, vir egregiè moratus, qui ducentesimo Imperii die apud Tarsum febris moritur.

Huic successit Florianus. Sed cùm magna pars exercitûs Equitum Probum militiæ peritum legisset, Florianus dierum sexaginta quasi per ludum Imperio usus, incisis à semetipso venis, effuso sanguine consumptus est.

XXXVII. Probus genitus patre agresti, hortorum studioso, Dalmatio nomine, imperavit annos sex. Iste Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum Agrippinæ Imperatores effectos oppressit. Vineas Gallos & Pannonios habere permisit. Opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem,

vineis conferuit. Hic Sirmio in turri feratâ occiditur.

XXXVIII. Carus Narbonæ natus imperavit annos duos. Iste confestim Carinum & Numerianum Cæsares fecit. Hic apud Ctesiphonta ictu fulminis interiit. Numerianus quoque filius ejus, cùm oculorum dolore correptus in lecticulâ veheretur, impulsore Apro, qui socer ejus erat, per insidias occisus est. Cùm dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper invadere posset Imperium, fœtore cadaveris scelus est proditum. Hinc Sabinus Julianus invadens Imperium, à Carino in campis Veronensibus occiditur. Hic Carinus omnibus se sceleribus inquinavit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit. Matrimonia nobilium corrumpit. Condiscipulis quoque, qui eum in auditorio verbi fatigatione taxaverunt, perniciosus fuit. Ad extremum trucidatur ejus præcipuè tribuni dexterâ, cujus dicebatur conjugem polluisse.

XXXIX. Diocletianus Dalmata, Anulini Senatoris libertinus, matre pariter atque oppido nomine Diocleâ, quorum vocabulis, donec Imperium sumeret, Diocles appellatus, ubi orbis Romani potentiam cepit, Graïum nomen in Romanum morem convertit, imperavit annis viginti quinque. Is Maximianum Augustum ef-

fecit. Constantium & Galerium Maximianum cognomento Armentarium Cæsares creavit, tradens Constantio Theodoram Herculii Maximiani privignam, abjectâ uxore priori. Hoc tempore Charausio in Galliis, Achilleus apud Ægyptum, Julianus in Italiâ Imperatores effecti, diverso exitu periêre. E quibus Julianus acto per costas pugione, in ignem se abjecit. Diocletianus verò apud Nicomediam spontè imperiales fasces relinquens, in propriis agris consenuit. Qui dum ab Herculio atque Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tamquam pestem aliquam detestans, in hunc modum respondit: Utinam Saloniæ possetis visere olera nostris manibus instituta, profectò numquam istud tentandum judicaretis. Vixit annos sexaginta octo, ex quibus communi habitu propè novem egit. Morte consumptus est, ut satis patuit, per formidinem voluntariâ. Quippe cum à Constantino atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quò minùs interesse valeret, excusavisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio favisse, ac Maximino favere, suspectans necem dedecorofam, venenum dicitur hausisse.

XL. His diebus Constantius Constantini pater, atque Armentarius Cæsares, Augusti appellantur, creatis Cæsaribus,

Severo per Italiam, Maximino Galerii sororis filio per Orientem : eodemque tempore Constantinus Cæsar efficitur. Maxentius Imperator in villâ sex millibus ab Urbe discretâ itinere Lavicano, dehinc Licinius Augustus efficitur; parique modo Alexander apud Carthaginem Imperator fit; similique modo Valens Imperator creatur : quorum exitus iste fuit.

Severus ab Herculio Maximiano Romæ ad tres tabernas extinguitur, funusque ejus Gallieni sepulcro infertur, quod ab Urbe abest per Appiam millibus novem. Galerius Maximianus, consumptis genitalibus defecit. Maximianus Herculius à Constantino apud Massiliam obsessus, deinde captus, pœnas dedit mortis genere postremo, fractis laqueo cervicibus. Alexander à Constantini exercitu jugatur. Maxentius dum adversus Constantinum congreditur, paulò superius à ponte Mulvio, in pontem navigiis compositum ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est, voratumque limo, pondere thoracis, corpus vix repertum. Maximinus apud Tarsum morte simplici periit. Valens à Licinio morte multatur. Fuerunt autem morum hujusmodi. Aurelius Maximianus cognomento Herculius, ferus naturâ, ardens libidine, consiliis stolidus, ortu agresti Pannonioque. Nam etiam

nunc haud longè Sirmio eminet locus palatio ibidem constructo, ubi parentes ejus exercebant opera mercenaria. Ætate interiiit sexagenarius, annorum viginti Imperator. Genuit ex Eutropiâ Syrâ muliere Maxentium, & Faustam conjugem Constanti; cujus patri Constantio tradiderat Theodoram privignam. Sed Maxentium suppositum ferunt arte mulieris, tenere mariti animum laborantis auspicio gratissimi partûs cœpti à puero. Is Maxentius carus nulli unquam fuit, ne patri, aut socero quidem Galerio. Galerius autem fuit (licet incultâ agrestique justitiâ) satis laudabilis, pulcher corpore, eximius & felix bellator, ortus parentibus agrariis, pastor armentorum, unde ei cognomen Armentarius fuit. Ortus Daciâ Ripensi, ibique sepultus est, quem locum Romulianum ex vocabulo Romulæ matris appellârat. Is insolenter affirmare ausus est, matrem more Olympiadis Alexandri Magni creatricis compressam dracone semet concepisse. Galerius Maximinus sorore Armentarii progenitus, veroque nomine ante imperium Dacia dictus; Cæsar quadriennio, dehinc per Orientem Augustus triennio fuit; ortu quidem atque instituto pastoralis, verùm sapientissimi cujusque ac litteratorum cultor, ingenio quieto, vini avidior. Quo ebrius quædam corruptâ mente

aspera jubebat : quod cùm pigeret factum , differri , quæ præcepisset , in tempus sobrium ac matutinum statuit. Alexander fuit Phryx origine , ingenio timidus , inferior adversus laborem vitio senectæ ætatis.

XLI. His omnibus absumptis , Imperii jura penes Constantinum & Licinium devenère.

Constantinus Constantii Imperatoris & Helenæ filius , imperavit annis triginta. Hic dum juvenculus à Galerio in urbe Româ religionis specie obses teneretur , fugam arripiens , atque ad frustrandos insequentes , publica jumenta , quaquà iter egerat , interfecit , & ad patrem in Britanniam pervenit ; & fortè hisdem diebus ibidem Constantium parentem fata ultima perurgebant. Quo mortuo , cunctis qui aderant annitentibus , sed præcipuè Eroco Alamannorum rege , auxilii gratiâ Constantium comitato , imperium capit. Hic sororem suam Constantiam Licinio Mediolanum accito conjungit ; filiumque suum Crispum nomine , ex Minervinâ concubinâ susceptum , item Constantinum , hisdem diebus natum oppido Arelatensi , Licinianumque Licinii filium , mensium fere viginti , Cæsares effecit. Verùm enimverò ut Imperia difficilè concordiam constituunt , discidium inter Licinium Constantinum-

que exoritur ; primumque apud Cibalas juxta paludem Hiulcam nomine , Constantino nocte castra Licinii irrumpente , Licinius fugam petiit , Bizantiumque fugâ volucris pervenit. Ibi Martinianum officiorum magistrum Cæsarem creat. Dehinc Constantinus acie potior apud Bithyniam adigit Licinium pactâ salute indumentum regium offerre per uxorem. Inde Theſſalonicam miſſum , paulò poſt eum Martinianumque jugulari jubet. Hic Licinius annum dominationis ferè poſt quartumdecimum , vitæ proximè ſexageſimum , occidit : avaritiæ cupidine omnium peſſimus , neque alienus à luxu venerio , aſper admodum , haud mediocriter impatiens , infeſtus litteris , quas per inſcitiam immodicam , virus ac peſtem publicam nominabat , præcipuè forenſem induſtriam. Agraribus planè ac ruſticantibus , quòd ab eo genere ortus altuſque erat , ſatis utilis , ac militiæ cuſtos ad Veterum inſtituta ſeveriſſimus. Spadonum & aulicorum omnium vehemens domitor , tineas ſoriceſque palatii eos appellans.

At Conſtantine obtento totius Romani imperii , mirâ bellorum felicitate , regimine , Fauſtâ conjuge , ut putant , ſuggerente , Criſpum filium necari jubet. Dehinc uxorem ſuam Fauſtam in balneas ardentes conjeſtam interemit , cùm eum

mater Helena dolore nimio nepotis increparet. Fuit verò ultra , quàm æstimari potest , laudis avidus. Hic Trajanum herbam parietariam ob titulos multos ædibus inscriptos , appellare solitus erat. Hic pontem in Danubio construxit. Habitum regium gemmis , & caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen rebus multis fuit ; calumnias sedare legibus severissimis ; nutrire artes bonas , præcipuè studia litterarum ; legere ipse , scribere , meditari , audire legationes & querimonias provinciarum. Cùmque , liberis filioque fratris Delmatio Cæsaribus confirmatis , tres & sexaginta annos vixisset , ex quibus dimidios ità , ut tredecim solus imperaret , morbo consumptus est ; irrisor potius quàm blandus : unde proverbio vulgari , Trachala decem annis præstantissimus , duodecim sequentibus latro , decem novissimis pupillus ob profusiones immodicas , nominatus. Corpus sepultum in Byzantio , Constantinopoli dictâ. Quo mortuo , Delmatius militum vineatur. Ita ad tres orbis Romani dominatio redacta est , Constantino , & Constantio , ac Constante filiis Constantini. Hi singuli has partes regendas habuerunt ; Constantinus junior cuncta trans Alpes ; Constantius à freto Propontidis , Asiam atque Orientem ; Constans Illyricum , Italiamque

& Africam, Dalmatiam, Thrâciam, Macedoniamque, & Achaïam : Anibalianus Delmatii Cæsaris consanguineus, Armeniam, nationesque circumfocias. Interim ob Italiæ, Africæque jus dissentire statim Constantinus & Constans. Constantinus latrocinii specie dum incautus fœdèque remulentus in aliena irruit, obtruncatus est, projectusque in fluvium, cui nomen Alsa est, non longè ab Aquileia. Constans verò venandi cupidine dum per silvas saltusque erraret, conspiravère aliquanti militares in ejus necem, auctoribus Chrestio & Martellino, simulque Magnentio : qui ubi patrândi negotii dies placuit, Marcellinus natalem filii simulans plerosque ad cœnam rogat. Itaque in multam noctem convivio celebrato, Magnentius quasi ad ventris solita secedens, habitum venerabilem capit. Eâ re cognitâ, Constans fugere conatus, apud Helenam oppidum Pyrenæo proximum, à Gaifone cum lectissimis misso interficitur anno tertio decimo Augustæ dominationis (nam Cæsar triennio fuerat) ævi septimo vicesimoque. Hic fuit debilis pedibus manibusque, articulorum dolore ; fortunatus cœli temperie, fructuum proventu, nullâ à Barbaris formidine ; quæ profectò majora fierent, si provinciarum rectores non pretio, sed judicio provexis-

set. Hujus morte cognitâ, Vetranio magister militum Imperium in Pannoniâ apud Mursiam corripuit, quem Constantius non post multos dies regno exiit, grandævæ ætati non vitam modò, sed etiam voluptarium otium concedens. Fuit autem prope ad stultitiam simplicissimus.

XLII. Constantius Gallum fratrem patrualem Cæsarem pronunciat, sororem Constantinam illi conjungens. Magnentius quoque Decentium consanguineum suum trans Alpes Cæsarem creavit. His diebus Romæ Nepotianus Eutropiæ Constantini sororis filius, hortantibus perditis, Augusti nomen rapit; eum octavo die vicesimoque Magnentius oppressit. Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursiam dimicans vicit. In quo bello penè nusquam amplius Romanæ consumptæ sunt vires, totiusque Imperii fortuna pessumdata. Dehinc cum se Magnentius in Italiam recepisset, apud Ticinum plures fudit; incautiùs, &, ut in victoriâ solet, audaciùs persequentes. Nec multò post apud Lugdunum coangustatus, gladio occultè proviso, ictum pulsu parietis juvens, transfosso latere, ut erat vasti corporis, vulnere naribusque & ore cruorem effundens, mense imperii quadregesimo secundo, ætatis anno prope quinquagesimo, exspiravit. Ortus parentibus

tibus barbaris , qui Galliam inhabitant : legendi studio promptus , sermonis acer , animi tumidi , & immodicè timidus , artifex tamen ad occultandam audaciæ specie formidinem. Ejus morte auditâ Decentius , laqueo fasciâ composito , vitam finivit. Hoc tempore Gallus Cæsar à Constantio occiditur. Imperavit annos quatuor. Silvanus Imperator effectus , die imperii vicesimo octavo perimitur. Fuit ingenio blandissimus. Quamquam barbaro patre genitus , tamen institutione Romanâ satis cultus & patiens. Constantius Claudium Julianum , fratrem Galli , honore Cæsaris assumit , annos natum fere tres atque viginti. Iste in campis Argentoratensibus apud Gallias , cum paucis militibus , infinitas hostium copias delevit. Stabant acervi montium similes , fluebat cruor fluminum modo ; captus rex nobilis Chonodomarius ; fusi omnes optimates ; redditus limes Romanæ possessionis : ac postmodum cum Alamannis dimicans , potentissimum eorum regem Baldomarium cepit. Hic à militibus Gallicanis Augustus pronuntiatur. Hunc Constantius urgere legationibus , ut in statum nomenque pristinum revertatur. Julianus mandatis mollioribus refert se sub nomine celsi imperii multò officiosius pariturum. His Constantius magis magisque ardens dolore , atque , ut erat talium impatiens , in ra-

dicibus Tauri montis apud Mopsocrenen febris acerrimâ , quam indignatio nimia vigiliis augebat , interijt anno ævi quarto & quadragesimo , imperii nono atque tricesimo , verum Augustus quarto vicesimoque ; octo solus , cum fratribus atque Magnentio sedecim , quindecim Cæsar. Felix bellis civilibus , externis lacrymabilis ; mirus artifex in sagittis ; à cibo vinoque & somno multum temperans , patiens laboris , facundiæ cupidus , quam cum assequi tarditate ingenii non posset , aliis invidebat. Spadonum aulicorumque amoris deditus & uxorum , quibus contentus , nullâ libidine transversâ aut injustâ polluebatur. Sed ex conjugibus , quas plurimas sortitus est , præcipuè Eusebiam dilexit , decoram quidem , verum per Adamantias & Gorgonias , & alia importuna ministeria vexantem famam viri contra , quàm feminis modestioribus mos est , quarum sæpe præcepta maritos juvant. Namque ut cæteras omittam , Pompeia Plotina , incredibile dictu est , quanto auxerit gloriam Trajani ; cujus procuratores cum provincias calumniis agerent , adeo ut unus ex iis diceretur locupletium quemque ita convenire : Quæ habes ? alter , Unde habes ? tertius , Pone quæ habes ; illa conjugem corripuit ; atque increpitans , quod laudis suæ esset incuriosus , talem reddidit , ut postea exactio-

nes improbas detestans , fîscum lienem vocaret , quòd eo crescente artus reliqui tabescant.

XLIII. Igitur Julianus redactâ ad unum se orbis Romani curatione , gloriæ nimis cupidus , in Persas proficiscitur. Illic à transfugâ quodam in insidias deductus , cùm eum hinc inde Parthi urgerent , è castris jam positis , arrepto tantùm clypeo , procurrit. Cùmque inconsulto ardore nititur ordines ad prælium componere , ab uno ex hostibus & quidem fugiente , conto percutitur. Relatusque in tabernaculum , rursusque ad hortandos suos egressus , paulatim sanguine vacuatus , circa noctis ferè medium defecit , præfatus , consultò sese de Imperio nihil mandare , ne , uti solet , in multitudine discrepantibus studiis amico , ex invidiâ Reipublicæ , discordia exercitûs periculum pararet. Fuerat in eo litterarum ac negotiorum ingens scientia ; eo juverat philosophos , & Græcorum sapientissimos. Usu promptior corporis , quàm validus quidem , sed brevis fuit. Hæc minuebat quarundam rerum neglectus modus. Cupido laudis immodica ; cultûs Numinum superstitiosus ; audax plus , quàm Imperatorem decet , cui salus propria , semper ad securitatem omnium , in bello maximè , conservanda est. Ita illum cupido gloriæ flagrantior pervicerat , ut neque terræ motu ,

neque plerisque præfagiis, quibus verabatur petere Persidem, adductus sit finem ponere ardori; ac ne noctu quidem visus ingens globus cœlo labi ante diem belli cautum præstiterit.

XLIV. Jovianus genitus patre Varro-niano in solo agri Singidonensis, provin-cię Pannoniæ, imperavit menses octo. Ejus patri, cùm liberos crebros amitteret, præceptum somnio est, eum, qui jam instante uxoris partu edendus foret, diceret Jovianum. Hic fuit insignis corpore, lætus ingenio, litterarum studiosus. Hic dum à Perside, hieme asperâ mediâque, Constantinopolim accelerans, cruditate stomachi, rectorio novi operis gravatus [esset,] repente interiit, annos gerens proximè quadraginta.

XLV. Valentinianus imperavit annos duodecim, minus diebus centum. Hujus pater Gratianus mediocri stirpe ortus apud Cibalas, Funarius appellatus est, eò, quòd venalicium funem portanti quinque milites nequirent extorquere. Eo merito adscitus in militiam, usque ad præfecturæ prætorianæ potentiam conscendit; ob cuius apud milites commendationem, Valentiniano Imperium resistenti oggeritur. Hic Valentem consanguineum suum sibi socium in Imperio adscivit, ac demùm Gratianum filium, necdum plenè puberem, hortatu socrûs & uxoris Augustum

creavit. Hic Valentinianus fuit vultu decens, solers ingenio, animo gravis, sermone cultissimus, quamquam esset ad loquendum parcus. Severus, vehemens, infectus tamen vitiis, maximèque avaritiæ, cujus cupitor ipse fuit acer, & in his quæ memoraturus sum, Hadriano proximus. Pingere venustissimè, meminisse, nova arma meditari; fingere cerâ seu limo simulacra, prudenter uti locis, temporibus, sermone; atque, ut breviter concludam, si ei fœdis hominibus, quîs sese quasi fidissimis prudentissimisque dederat, carere, aut probatis eruditisque monitoribus uti licuisset, perfectus haud dubiè princeps enituisset. Hujus tempore Firmus apud Mauritaniam regnum invadens, extinguitur. Valentinianus apud Bergentionem legationi Quadorum respondens, anno ævi quinto & quinquagesimo, impetu sanguinis, voce amisâ, sensu integer, expiravit. Quod quidem intemperantiâ cibi, ac saturitate, quâ artus diffuderat, accidisse plures retulêre. Itaque eo mortuo, Valentinianus adhuc quadriennis, auctore Equitio, ac Merobaude, è propinquo, ubi cum matre fuerat, allatus, creatus est Imperator.

XLVI. Valens unâ cum Valentiniano germano suo, de quo diximus, regnavit annos tredecim, menses quinque. Hic Valens cum Gothis lacrymabili bello com-

misso, sagittis faucius, in casâ deportatur vilissimâ; ubi supervenientibus Gothis, ignique supposito, incendio concrematus est. In quo probanda hæc fuere. Fuit possessoribus consultor bonus: mutare iudices rarius: in amicos fidus: irasci sine noxâ ac periculo cujusque: sanè valdè timidus. Hujus temporibus Procopius tyrannidem invadens exstinguitur.

XLVII. Gratianus genitus Sirmio, imperavit cum patre Valentiniano annos octo, dies octoginta quinque; cum patruo & fratre tres, cum eodem fratre ac Theodosio quatuor, & his omnibus accedente Arcadio, menses sex. Hic apud Argentariam oppidum Galliæ triginta Alamannorum millia in bello exstinxit. Hic cum animadvertisset, Thraciam Daciarumque tamquam genitales terras possidentibus Gothis, Taïphalisque atque omni pernicie atrocioribus Hunnis & Alanis, extremum periculum instare nomini Romano, accito ab Hispaniâ Theodosio, cunctis faventibus, degenti annum à tricesimo tertium, imperium committit. Fuit autem Gratianus litteris haud mediocriter institutus; carmen facere, ornatè loqui, explicare controversias Rhetorum more: nihil aliud die noctuque agere, quàm spiculis meditari, summæque voluptatis divinæque artis credere ferire destinata. Parcus cibi somnique; & vini ac libidinis

viſtor, cunctiſque fuiſſet plenus bonis, ſi ad cognoscendam Reipublicæ gerendæ ſcientiam animum intendiſſet, à quâ propè alienus, non modò voluntate, ſed etiam exercitio fuit. Nam dum exercitum negligeret, & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad ſe tranſtulerat, anteferret veteri ac Romano militi, adeoque barbarorum comitatu & propè amicitia caperetur, ut nonnunquam eodem habitu iter faceret, odia contra ſe militum excitavit. Hoc tempore cum Maximus apud Britanniam tyrannidem arripuiſſet, & in Galliam tranſmiſiſſet, ab infenſis Gratiano legionibus exceptus, Gratianum fugavit, nec morâ exſtinxit, qui vixit annos viginti novem.

XLVIII. Theodoſius genitus patre Honorio, matre Thermantia, genere Hiſpanus, originem à Trajano principe trahens, à Gratiano Auguſto apud Sirmium Imperator effectus, regnavit annos decem & ſeptem. Huic ferunt nomen ſomnio parentes monitos ſacraviſſe, ut Latine intelligimus, à Deo datum. De hoc etiam oraculo in Aſia divulgatum eſt, eum Valenti ſucceſſurum, cujus nomen e Θ & E & O atque Δ Græcis litteris initiaretur. Quâ cognatione principii deceptus Theodorus, cum ſibi imperium deberi præſumeret, ſceleſtæ cupidinis ſupplicia perſolvit. Fuit autem Theodoſius propagator

Reipublicæ atque defensor eximius. Nam Hunnos & Gothos, qui eam sub Valente defatigassent, diversis præliis vicit. Cum Persis quoque petitus pacem pepigit. Maximum autem tyrannum, qui Gratianum interfecerat, & sibi Gallias vindicabat, apud Aquileiam exstinxit; Victoremque ejus filium, intra infantiaæ annos à Maximo patre Augustum factum, necavit. Eugenium quoque tyrannum atque Arbogastem superavit, deletis eorum decem millibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius confusus viribus Arbogastis, postquam apud Viennam Valentinianum exstinxerat, regnum invasit, sed mox simul cum vitâ imperium perdidit. Fuit autem Theodosius moribus & corpore Trajano similis, quantum scripta veterum & picturæ docent. Sic eminens status, membra eadem, par cæsaries, os absque eo, quod illi aliquantum vellendo steriles genæ, neque tam ingentes oculi erant, nescio an & tanta gratia, tantusque flos in facie, seu tanta dignitas in incessu. Mens verò prorsus similis, adeò ut nihil dici queat, quod non ex libris in istum videatur transferri. Clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se cæteris putans, in omnes homines honorificus, verum effusius in bonos; simplicia ingenia æquè diligere, erudita mirari, sed innoxia; largiri magno animo magna; amare cives

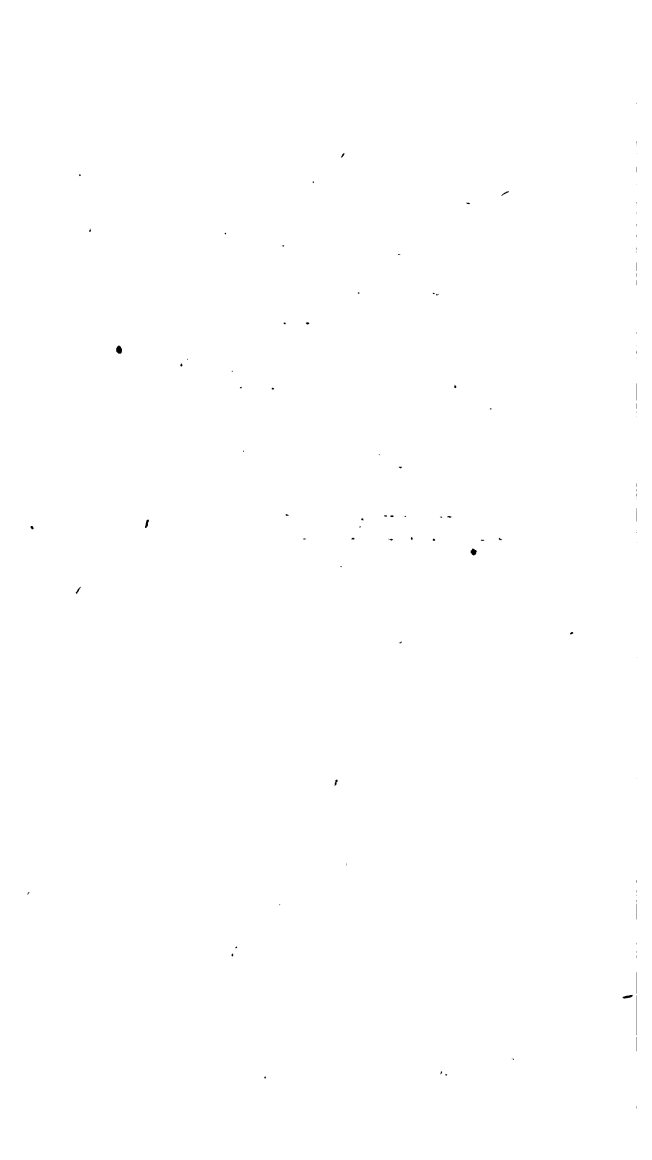
vel privato contubernio cognitos, eosque honoribus, pecuniâ, beneficiis cæteris munerare, præsertim quorum erga se vel patrem aspero casu officia probaverat. Illa tamen, quibus Trajanus aspersus est, violentiam scilicet & cupidinem triumphandi, usque eò detestatus, ut bella non moverit, sed invenerit; prohibueritque lege ministeria lasciva psaltriasque commestationibus adhiberi; tantum pudori tribuens & continentix, ut consobrinarum nuptias vetuerit, tamquam sororum. Litteris, si nimium perfectos contemplemur, mediocriter doctus; sagax planè, multumque diligens ad noscendâ majorum gesta. E quibus non desinebat execrari, quorum facta superba, crudelia, libertatique infesta legerat, ut Cinnam, Marium, Sullamque, atque universos dominantium, præcipuè tamen perfidos & ingratos. Irasci sanè rebus indignis, sed flecti citò, unde modicâ dilatione emolliebantur aliquandò severa præcepta. Habuitque à naturæ munere, quod Augustus à philosophiæ doctore. Qui cum vidisset eum facile commoveri, ne asperum aliquid statueret, monuit, ubi irasci cœpisset, quatuor atque viginti Græcas litteras memoria recenseret, ut illa concitatio, quæ momenti est, mente aliò traductâ, parvi temporis interjectu languesceret. Melior haud dubiè, quod est raræ virtutis, post auctam annis

potentiam regalem , multoque maximè post civilem victoriam. Nam & annonæ curam sollicitius attendere , & auri argenti-que grande pondus sublatis , atque expensi à tyranno , multis è suo restituere , cum benigni principum , & quidem vix fundos solerent nudos , ac deformata prædia , concedere. Jam illa minutiora , & ut dicitur , intra aulam , quæ quidem quia occulta sunt , magis naturæ hominum curiosæ oculos auresque ad se trahunt : Patrum colere tamquam genitorem ; fratris mortui sororisque liberos habere pro suis , cognatos affinesque parentis animo complecti ; elegans lætumque convivium dare , non tamen sumptuosum ; miscere colloquia pro personis , studia dignitatibus , sermone cum gravitate jucundo ; blandus pater , concors maritus. Exercebatur neque ad illecebram , neque ad lassitudinem ; ambulationibus magis , cum esset otium , reficiebat animum ; ac vescendi continentiam valetudinem regebat ; sicque in pace , rebus humanis , annum agens quinquagesimum , apud Mediolanum excessit ; utramque Rempublicam utrisque filiis , id est , Arcadio & Honorio , quietam relinquens. Corpus ejus eodem anno Constantinopolim translatum atque sepultum est.

FINIS.

SEXTI RUFII V. C.
RERUM GESTARUM
POPULI ROMANI
BREVARIUM,

*Ad codices manuscriptos & optimas
editiones recognitum & correctum.*

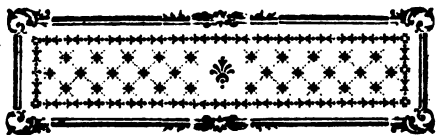
P R Æ F A T I O.

POPULI ROMANI res gestas exhibemus ,
auctore illo delineatas , cui Valens impera-
tor illud præceperat. Plerique Sextum Rufum
vocant , è quibus Joseph. Scaligerum , Isaac.
Casaubonum & Ezech. Spanhemium , viros
magnos , nominâsse sufficiat : alii Rufum
Festum , è quibus Henr. Valesius in præ-
cipuis est , cui idem videtur Festus fuisse ,
qui Zosimo , Suidæ , Eunapio ob sævitiam
notatus est. Sunt , qui utrumque compo-
nant , Sextum Rufum Festum appellantes ,
in quo duces videmus non minùs claros vi-
ros & veterum librorum scrutatores Thom.
Reinesium & Jac. Gorhofredum. Quisquis
fuit , vir eruditus fuit , & historiarum pe-
ritus , vel ideò commendandus juventuti ,
quòd Romanorum res universas , victoriis
& partis provinciis distributas , brevi sum-
mâ exponit atque designat. Æqualis fuit
Eutropio , quem sibi comitem atque so-
cium postulat : & quidem ità se mutuò de-
clarant hi duo auctores atque explicant , ut
neuter satis distinctè intelligi queat , nisi
alterius accesserit interpretatio. Rufus ei-
dem , cui Eutropius , Imperatori scripsit , sed
paulò post illius editum Breviarium , quo
sæpè numero ipse usus est , uti idem Sca-

liger ad Eusebium , in Ammianum Vale-
sius , in Jornandem Lindenbrogius obser-
vârunt : ipse postea ab S. Hieronymo , &
Paulo Orosio excerptus non uno loco. Scri-
psisse fertur anno christiano ccclxix , Va-
lentiniano N. P. & Aur. Victore Consuli-
bus , quod laudatus vir Jac. Gothofredus
probat.

In tenebris diù jacuit Sextus noster , & si
quandò emersit , ita tamen squalidus fuit ,
depravatusque , ut parùm probaretur erudi-
tis ingeniis. Tandem de ipso meritis est
Joan. Cuspinianus, dum Codicum Mss. colla-
tione correxit , doctisque scholiis illustravit.
Nec minora Rufus Frid. Sylburgio debet ,
à quo denuò castigatus , accuratiùsque per-
politus in lucem prodiit. Christ. Cellarius
etiam , atque Sigeb. Havercampus , & tan-
dem Henr. Verheyx , qui cæteris haud dubiè
palmam præripuit , non exiguam operam in
Ruso emaculando , perpoliando illustrando-
que locaverunt. Horum itaque virorum cla-
rorum præstantioribus adjuti auxiliis , nec
non Codicum Manuscriptorum ope , novam
hanc Rufi editionem concinnavimus : quam,
qualiscunque sit , benignè acceptam habere
velis , æque Lector. Vale.

SEXTI RUFII V. C.
RERUM GESTARUM
POPULI ROMANI
BREVARIUM,
AD VALENTEM IMPERATOREM, PIUM,
PERPETUUM, SEMPER AUGUSTUM.

CAPUT I.

BREVEM fieri Clementia tua præcepit. Parebo libens præceptis ; quippe cui desit facultas latius eloquendi , morem secutus calculorum , qui ingentes summas aere breviori exprimunt , res gestas signabo , non eloquar. Accipe ergo , quæ breviter dicta brevius computentur : ut annos & ætatem Reipublicæ ac præteriti facta temporis , non tam legere , gloriosissime Princeps , quàm numerare videaris.

II. Ab urbe igitur conditâ in ortum Perennitatis vestræ, quo prosperius firmum imperium Roma sortita est, anni numerantur mille centum decem & septem, sic. Sub Regibus, ducenti quadraginta tres : sub Consulibus, quadringenti sexaginta septem : sub Imperatoribus, quadringenti septem. Regnaverunt Romæ per annos ducentos quadraginta tres, Reges numero septem. Romulus, regnavit annos triginta septem : Senatores, per quinos dies singuli, annum unum ; Numa Pompilius, annos quadraginta tres : Tullus Hostilius, annos triginta duos : Ancus Marcius, annos viginti quatuor : Tarquinius Priscus, annos triginta septem : Servius Tullius, annos quadraginta quatuor : Tarquinius Superbus, regno expulsus est anno vicesimo quinto. Consules deinde fuerunt à Bruto & Publicolâ in Pansam & Hirtium numero ccccxvii, præter eos, qui in eundem annum sorte aliquâ sunt subrogati ; per annos quadringentos sexaginta septem. Quadraginta novem annis Romæ Consules defuerunt, ita : sub Decemviris, annis duobus ; sub Tribunis militum, annis quadraginta tribus : sine Magistratibus Roma fuit annis quatuor. Imperatores ab Octaviano Cæsare Augusto usque ad Jovianum fuerunt numero quadraginta quatuor, per annos quadringentos septem.

III. Sub his igitur tribus imperandi generibus , hoc est , regio , consulari , & imperatorio , quantum Roma profecerit , breviter intimabo. Sub Regibus septem , per annos ducentos quadraginta tres , non amplius , quàm usque ad Portum atque Ostiam , intra octavum decimum milliarium à portis urbis Romæ , utpote adhuc parvæ & à pastoribus conditæ , cum finitimæ circum civitates premerent , Romanum processit imperium. Sub Consulibus , inter quos nonnunquam & Dictatores fuerunt , per annos simul quadringentos sexaginta septem , Italia usque trans Padum occupata est ; Africa subacta est ; Hispaniæ accesserunt ; Galliæ & Britanniæ tributariæ factæ sunt. Inde Illyrici , Histri , Liburni , Dalmatæ , domiti sunt : ad Achiæam transitum est : Macedones subacti : cum Dardanis , Mœsis & Thracibus bellatum est : etiam ad Danubium usque perventum. In Asiâ , expulso Antiocho , primum pedem posuere Romani : Mithridate victo , Ponti regnum occupatum ; & Armenia minor , quam idem tenuerat , armis obtenta est : in Mesopotamiam Romanus pervenit exercitus : cum Parthis fœdus initum est : contra Corduenos ac Saracenos & Arabas bellatum est , Judæa omnis victa est : Cilicia & Syria in potestatem populi Romani venerunt. Ægypti reges

fœderati erant. Sub Imperatoribus verò per annos quadringentos septem, cùm diversâ Reipublicæ fortunâ multi Principes imperarent, accesserunt tamen Romano orbi Alpes maritimæ, Alpes Cotticæ, Rhætiæ, Noricæ : Pannoniæ, Mœsiæ ; & omnis ora Danubii in provincias est redacta : Pontus omnis, Armenia major, Oriens totus cum Mesopotamiâ, Assyriâ, Arabiâ, & Ægypto, sub imperii Romani jura transivit.

IV. Quo autem ordine singulas provincias Romana respublica affecuta sit, ostenditur ita. Prima provinciarum *Sicilia* facta est. Eam victo Hierone, Siculorum rege, Marcellus consul obtinuit. Deinde à Prætoribus recta est ; postea commissa est Præsidibus : nunc à Consularibus administratur. *Sardiniam* & *Corsicam* Metellus vicit ; triumphavit de Sardinis ; rebellavêre sæpe Sardi. Juncta administratio harum insularum fuerat : post suos Prætores habuit : nunc singulæ Præsidibus reguntur. In *Africam*, pro defensione Siculorum, Romana transmissa sunt signa. Ter Africa rebellavit : ad extremum, deletâ per P. Scipionem Carthagine, provincia facta est : nunc sub Proconsulibus agit. *Numidia* ab amicis regibus tenebatur : sed Jugurthæ, ob necatos Adherbalem & Hiempsalem, Mi-

cipsæ regis filios , bellum indictum est : & eo per Metellum consulem attrito , per Marium capto , in populi Romani potestatem Numidia pervenit. *Mauritania* à Boccho rege obtentæ sunt. Sed subactâ omni Africâ , Mauros Juba rex tenebat ; qui in causâ belli-civilis , ab Julio Cæsare victus , mortem sibi propriâ voluntate conscivit. Ita Mauritaniæ nostræ esse cœperunt : ac per omnem Africam sex provinciæ factæ sunt : ipsa , ubi Carthago , est proconsularis ; Numidia consularis ; Byzacium consularis ; Tripolis , & Mauritaniæ duæ , hoc est Sitifensis & Cæsariensis , sunt præsidales.

V. *Hispanis* primum auxilium adversus Afros per Scipiones tulimus. Rebellantes Lusitanos in Hispaniâ per Decimum Brutum obtinuimus ; & usque Gades ad Oceanum mare pervenimus. Postea ad Hispanos tumultuantes Decius Junius Silanus cum exercitu missus , eos vicit. Celtiberi in Hispaniâ sæpe rebellavêre : sed misso juniore Africano , cum excidio Numantiæ subacti sunt. Omnes penè Hispaniæ occasione belli Sertoriani , per Metellum & Pompeium in ditionem nostram acceptæ : postea , prorogato in quinquennium imperio , à Pompeio perdomitæ sunt. Ad extremum quoque ab Octaviano Cæsare Augusto Cantabri & Astures , qui freti

montibus resistebant , deleti sunt. Ac per omnes Hispanias sex sunt nunc provinciæ : Tarraconensis , Carthaginensis , Lusitania , Gallæcia , Bætica. Trans fretum etiam in solo terræ Africæ , provincia Hispaniarum est , quæ Tingitana Mauritania cognominatur. Ex his Bætica & Lusitania consulares ; cæteræ præsidales sunt.

VI. Cum *Gallis* gravissima bella populus Romanus habuit. Galli enim etiam illam partem Italiæ , in quâ nunc Mediolanum est , usque ad Rubiconem fluvium tenebant ; in tantum viribus freti , ut Romanam ipsam bello peterent ; & cæsis exercitibus Romanis apud Alliam fluvium , mœnia urbis intrarent , Capitoliumque obsiderent , ad cujus arcem sexcenti nobiles & Senatores confugerant ; qui mille auri pondo se ab obsidione redemerunt. Postea Gallos cum victoria remeantes , Camillus , qui in exilio erat , collectâ de agris multitudine , oppressit ; aurum & signa , quæ Galli ceperant , reportavit. Cum Gallis multi Consules , Prætores ac Dictatores eventu vario conflixerunt. Marius Gallos de Italiâ expulit ; & transcens Alpibus , feliciter adversus eos pugnavit. Cæterum Caius Cæsar cum decem legionibus , quæ quaterna millia militum Italorum habuerunt , per annos novem ab Alpibus ad Rhenum usque Gallias subegit : cum barbaris

ultra Rhenum positis conflixit : in Britanniam transivit : decimo anno Gallias & Britannias tributarias fecit. Sunt in Gallia, Aquitania & Britannis, decem & octo provinciæ : Alpes maritimæ, provincia Narbonensis, Viennensis, Novempopulana, Aquitanix duæ, Lugdunenses duæ, Alpes Graiæ, Maxima Sequanorum, Germaniæ duæ, Belgicæ duæ : in Britannia Maxima Cæsariensis, Flavia, Britannia prima, Britannia secunda.

VII. *Illyricum* ab orâ maritimâ paulatim adgressi sumus. Lævinus consul Adriaticum atque Ionium mare primus ingressus, maritimas obtinuit civitates. *Creta* per Metellum proconsulem, qui Creticus dictus est, provincia facta est. *Græcis* in fidem nostram confugientibus, ad Achaïam accessimus. Athenienses, adversus Philippum, Macedonum regem, auxilium nostrum petierunt. Libera diu sub amicitiiis nostris Achaïa fuit : ad extremum legatis Romanorum apud Corinthum violatis, per L. Mummius proconsulem captâ Corintho, *Achaïa* omnis obtenta est. *Epirotæ*, qui aliquandò cum rege Pyrrho, etiam ad Italiam transire præsumpserant, victi : atque Thessaliæ, simul cum Achivorum & Macedonum regionibus, nobis accesserunt. *Macedonia* ter rebellavit ; sub Philippo, sub Perse, sub Pseudophilippo.

Philippum Flamininus , Persen Paullus , Pseudophilippum Merellus oppressit : quorum triumphis Macedonia quoque populo Romano adjuncta est. Illyricos , qui Macedonibus auxilium tulerant , ex eâdem occasione per Lucium Anicium prætorem vicimus , & eos cum rege Gentio in ditionem accepimus. Dardanos & Mœsos Curio proconsul subegit ; & primus Romanorum ducum ad Danubium usque pervenit. Sub Julio & Octaviano Cæsaribus per Alpes, Julias iter factum est : *Alpinis* omnibus victis , Noricorum provinciæ accesserunt. Batone Pannoniorum rege subacto , in ditionem nostram *Pannoniæ* venerunt. Amantinis inter Savum & Dravum prostratis , regio Savensis ac Secundorum Pannoniorum loca obtenta sunt.

VIII. *Marcomanni & Quadi* , de locis Valeriæ , quæ sunt inter Danubium & Dravum , pulsi sunt : & limes inter Romanos ac barbaros ab Augusto per Vindeliciam , per Noricum , Pannoniam ac Mœsiam , est constitutus. Trajanus *Dacos* sub rege Decibalo vicit ; & Daciam trans Danubium in solo barbarico provinciam fecit ; quæ in circuitu decies centena milia passuum habuit , sed sub Gallieno imperatore amissa est ; & per Aurelianum , translatis exindè Romanis , duæ Daciæ in regionibus Mœsiæ [ac Dardaniæ] factæ

sunt. Habet *Illyricus* septem & decem provincias : Noricorum duas , Pannoniorum duas ; Valeriam , Saviam , Dalmatiam , Mœsiam , Daciarum duas ; Et in diœcesi Macedoniæ sunt septem : Macedonia , Thessalia , Achaïa , Epiri duæ , Prævalis & Creta.

IX. In *Thracias* Macedonici belli occasione transcursum est. Sævissimi omnium gentium Thraces fuerunt. In Thraciæ regionibus etiam Scordisci habitârunt , pariter crudeles & callidi. Multa de sævitiâ prædictorum fabulosa memorantur , quòd hostiis captivorum Diis suis aliquandò litaverint , atque sanguinem humanum in ossibus capitum potare sint soliti. Sæpe per eos Romanus est cæsus exercitus. M. Didius vagantes Thracas repressit ; M. Drusus intra fines proprios continuit : M. Minucius in Hebri fluminis glacie vastavit. Per Appium Claudium proconsulem , hi , qui Rhodopen incolebant , victi sunt. Europæ maritimas urbes antea Romana classis obtinuit. M. Lucullus per Thracias cum Bessis primus conflixit. Ipsam caput gentium Thraciam vicit : Hæmimontanos subegit : Eumolpiadem , quæ nunc Philippopolis dicitur ; Uscudamam , quæ modò Hadrianopolis nominatur ; in ditionem nostram redegit : Calyben cepit. Supra Pontum positas civitates occupavit , Apolloniam ,

Calathin, Parthenopolin, Tomos, Histrum; ad Danubium usque perveniens, Romana Scythis arma monstravit. Ita dirioni Republicæ sex Thraciarum provinciæ sunt conquistæ; Thracia, Hæmimontus, Mœsia inferior, Scythia, Rhodope, Europa, in quâ nunc secundæ arces Romani orbis sunt constitutæ, Constantinopolis.

X. Nunc Eoas partes, totumque Orientem, ac positas sub vicino sole provincias, qui auctores sceptris tuis paraverint, explicabo; quò studium Clementiæ tuæ, quod in iisdem propagandis habes, amplius incitetur. *Asia* societate Attali regis nota Romanis est; eamque Attali testamento relictam hereditario jure possidemus. Ne quid tamen populus Romanus non viribus partum haberet, armis, per nos ab Antiocho, Syriarum rege maximo, est vindicata. Eâdem occasione etiam *Lydia*, sedes antiqua regnorum, *Caria*, *Hellepontus*, ac *Phrygiæ*, in potestatem populi Romani junctâ deditioe pervenerunt. *Rhodiis*, & *insularum populis*, primum infestissimis, post fidelissimis auxiliatoribus usi sumus. Ita Rhodus, & insulæ primum liberè agebant: postea in consuetudinem parendi Romanis, clementer provocatæ pervenerunt; & sub Vespasiano principe *Insularum provincia* facta est.

XI. *Pamphyliam, Lyciam, Phrygiam, Pisidiam, Cariam, Isauriam*, Servilius proconsul, ad bellum piratarum missus, obtinuit. *Bithyniam* defuncti regis Nicomedis testamento sumus assecuti. *Gallograciam*, id est, *Galatiam*, (sunt enim, ut nomen resonat, è Gallis Galatæ) quòd Antiocho contra Romanos auxilium præbuisent, invasimus. Manlius proconsul Galatas persecutus est; & confugientes partim in Olympum, partim in Magabam montem, qui nunc Modiacus dicitur, de arduis eos in plana detrusit, victosque in perpetuam pacem redegit. Postea Galatiam Dejotarus Tetrarches, nobis permittentibus, tenuit. Ad extremum sub Octaviano Cæsare Augusto Galatia in formam provinciæ redacta est. Eam primus Lollius pro prætore administravit. *Cappadoces* primò societatem nostram sub Ariarathe rege per legatos, petiverunt: posteaque Ariobarzanes rex Cappadocum, à Mithridate expulsus, Romanorum armis restitutus est. Semper inter auxilia nostra fuere Cappadoces, & ità majestatem coluere Romanam, ut in honorem Augusti Cæsaris Mazaca, civitas Cappadociæ maxima, Cæsarea cognominaretur. Postremò sub imperatore Claudio Cæsare cum Archelaus ex Cappadociâ Romam venisset, ibique diu detentus occubisset, in provinciæ speciem

Cappadocia migravit. *Pontus*, per Pompeium victo Mithridate rege Pontico, formam provinciæ accepit. *Paphlagoniam* Pylæmenes rex, amicus populo Romano, tenuit. Sæpe ex eâ pulsus, regno à nobis est restitutus: quo mortuo, provincia Paphlagonibus imposita est.

XII. Ultra juga *Tauri* montis, quemadmodum Romana perrexerit possessio, consequenti locorum magis, quàm temporum servatâ digestionem, monstrabitur. Antiochus, Syriæ rex potentissimus, bellum formidabile populo Romano intulit. Trecenta millia armatorum habuit: falcatibus etiam curribus ac elephantis aciem instruxit; à Scipione consule, fratre Scipionis Africani, in Asiâ apud Magnesium victus, pacem acceptâ, intra Taurum montem regnare permissus est. Ejus filii sub clientelâ populi Romani regnum Syriæ retinuerunt: quibus defunctis, Syriarum provinciis potiti sumus. *Cilices & Isauros*, qui se piratis ac prædonibus maritimis junxerant, Servilius proconsul, ad prædonum bellum missus, subegit, & viam per Taurum montem primus instituit; isque de Cilicibus & Isauris triumphavit; atque Isauricus est cognominatus.

XIII. *Cyprus*, famosa divitiis, paupertatem populi Romani, ut occuparetur, sollicitavit. Eam rex fœderatus regebat:

sed tanta fuit penuria ærarii Romani , & tam ingens fama opum Cypriarum , ut , lege latâ , Cyprus confiscari juberetur. Quo accepto nuntio , rex Cyprius venenum sumpsit , ut vitam prius , quàm divitias , amitteret. Cato Cyprias opes Romam navibus advexit : ita , jus ejus insulæ avarius magis , quàm justius , sumus assecuti. *Cyrenas* , cum cæteris civitatibus *Libyæ Pentapolis* , Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. *Libyam* supremo Apionis regis arbitrio sumus assecuti. *Ægyptus* omnis , sub amicis regibus fuerat , sed victâ cum Antonio Cleopatrá , provinciæ formam Octaviani Cæsaris Augusti temporibus accepit : & primum apud Alexandrinos Cornelius Gallus Romanus judex administravit.

XIV. Per confinia *Armeniarum* primum sub L. Lucullo Romana trans Taurum signa transmissa sunt. Phylarchi *Saracenorum* in *Osroëna* superati cessêre. In *Mesopotamiâ* ab eodem Lucullo Nisibis capta est. Postea per Pompeium eadem loca armis obtenta sunt : *Syriæ* ac *Phænice* , bello à Tigrane , Armeniorum rege , receptæ sunt. *Arabes* & *Judæi* in *Palæstinâ* victi sunt. Ad extremum sub Trajano principe , Regi majoris *Armeniæ* diadema sublatum est , & per Trajanum *Armenia* , *Mesopotamia* , *Assyria* , & *Arabia* , provinciæ factæ sunt ;

ac limes Orientalis supra ripam fluminis Tigridis constitutus est. Sed Hadrianus, qui successit Trajano, invidens gloriæ Trajani, sponte suâ Armeniam, Mesopotamiam, & Assyriam reddidit : ac medium inter Persas & Romanos Euphraten esse voluit. Sed postea sub Antoninis duobus, Marco & Vero, & Severo Pertinace, cæterisque principibus Romanis, qui adversus Parthos eventu vario dimicaverunt, quater amissa, quater recepta Mesopotamia est : ac Diocletiani temporibus, victis primâ congressione Romanis, secundo autem conflictu superato rege Narseo, uxore ejus ac filiabus captis, & cum summâ pudicitiz custodiâ reservatis, pace factâ, Mesopotamia est restituta : & supra ripam Tigridis limes est refirmatus ; ita ut *quinque gentium* trans Tigridem constitutarum ditionem assequeremur : quæ conditio fœderis in tempus divi Constantii conservata duravit.

XV. Scio nunc, inclyte Princeps, quò tua pergat intentio. Requires profectò, quoties *Babylonia* & Romanorum arma collata sint, & quibus vicibus sagittis pila contenderint. Breviter eventus enumerabo bellorum. Furto hostes in paucis invenies esse lætatos ; verâ autem virtute semper Romanos probabis existisse victores. Primum à L. Syllâ proconsule Arsaces, rex Partho-

rum , missâ legatione , amicitiam populi Romani rogavit , ac meruit. L. Lucullus Mithridatem , regno Ponti exutum , ad Armeniam persecutus est. Tigranen , Armeniorum regem , cum septem millibus quingentis clibanariis , & centum viginti millibus sagittariorum , ipse cum decem & octo millibus Romanorum vicit. Tigranocerta , maximam Armeniæ civitatem , expugnavit. Madenam , opimam Armeniorum regionem , obtinuit : per Melitenam ad Mesopotamiam descendit : Nisibin cum fratre regis cepit. Tendere in Persas paratus , successorem suscepit.

XVI. Cn. Pompeius expertæ felicitatis , ad Mithridaticum bellum missus , Mithridaten in Armeniâ minore noctu adgressus , prælio superavit : cæsis duobus & quadraginta millibus hostium , castra ejus invasit. Mithridates enim cum uxore & duobus comitibus in Bosporon fugit : ibi desperatione rerum suarum , venenum hausit , & cum parùm ageret vis veneni , à milite suo , ut ferro percuteretur , impetravit. Pompeius auxiliatorem Mithridatis Tigranen , Armeniorum regem , persecutus est : ille se ei , oblato diademate , apud Artaxata dedit. Receptæ sunt ab eo Mesopotamia , Syriæ , & aliquanta pars Phœnices ; atque intra Armeniam majorem regnare permissus est. Idem Pompeius Bos-

poranis & Colchis Aristarchum regem imposuit : cum Albanis conflixit : Orchodi , Albanorum regi , ter victo pacem dedit : Iberiam cum Artoce rege in deditionem accepit. Saracenos & Arabas vicit. Judæâ captâ Hierosolymam obtinuit. Cum Persis fordis fecit. Rediens , apud Antiochiam , Daphnensem lucum , delectatus loci amœnitate & aquarum abundantia , addito nemore consecravit.

XVII. Crassus consul adversus Parthos rebellantes missus est. Is cum pacem , missâ à Parthis legatione , rogaretur , apud Cresiphontem responsurum se ait. Apud Zeugma trajecit Euphraten ; & à transfugâ quodam Abgaro inductus , ad ignotam camporum solitudinem descendit. Ibi undique circumvallantibus sagittariorum agminibus cum Sillace & Surenâ præfectis regiis , est cinctus exercitus , & vi telorum obrutus. Ipse Crassus cum ad colloquium sollicitatus , vivus penè capi potuisset , repugnantibus Tribunis , evaserat : & dum fugam petit , occisus est. Caput ejus cum dexterâ manu resectum , ad Regem perlatum est : atque ita ludibrio habitum , ut faucibus ejus , aurum liquefactum infunderetur : scilicet ut , qui ardens cupiditate prædandi , pacem Regi dare rogatus abnuerat , etiam mortui ejus reliquias auri flamma combureret. Caius Cas-

sus, quæstor Crassi, vir strenuus, reliquias fusi collegit exercitûs. Contra Persas in Syriam irrumpentes, ter cum summâ administratione conflixit, eosque trans Euphraten rejectos vastavit.

XVIII. Parthi Labieno duce, qui Pompeianarum partium fuerat, & victus ad Persas refugerat, in Syriam irruperunt, ac totam provinciam occupaverunt. Sed P. Ventidius Bassus Parthos, qui ducente Labieno Syriam invaserant, occurrens in Tauro monte, cum paucis fugavit, Labienum occidit; persecutus Parthos, ad internecionem stravit; quâ congressione Pacorum regis filium eâdem die, quâ Crassus victus fuerat, occidit: ne aliquandò Romani ducis mors inulta relinqueretur. Ventidius de Persis primus triumphavit. M. Antonius Mediam ingressus, quæ nunc Medena appellatur, bellum Parthis intulit, & primis eos præliis vicit. Verùm post duabus legionibus amissis, cum fame, pestilentia, tempestatibusque premeretur, vix per Armeniam, Parthis insequentibus, revocavit exercitum; tanto per momenta temporum terrore perculsus, ut à gladiatore suo percuti postularet, ne vivus veniret in hostium potestatem.

XIX. Sub Octaviano Cæsare Augusto Armenia cum Parthis conspiravit. Caius Cæsar, nepos Augusti, cum exercitu mis-

ius ad Orientem , cū per majestatem Romani nominis facīle cuncta sedāset , atque ei se Armenii , qui tunc temporis validiores erant Parthis , dedidissent , iudicesque ex instituto Pompeii dictis gentibus Caius Cæsar præficeret ; Domnes quidam , quem rex Artageris præposuerat , proditione simulatâ , libellum , in quo scripti thesauri continerentur , obtulit. Quem cū Imperator Romanus legeret intentius , cultro [Domnes] adgressus eum vulneravit. Percussor quidem à militibus confossus est ; Caius ex vulnere , regressus in Syriam , obiit. Parthi ad satisfactionem tam audacis admissi , obsides tunc primū Octaviano Cæsare dederunt , & erepta sub Crasso signa retulerunt. Pacatis gentibus Orientis , Augustus Cæsar etiam Indorum legationem primus accepit.

XX. Nero , quem turpissimum imperatorem Romana est passa respublica , amisit Armenias duas : tum Romanæ legiones duæ sub jugum à Parthis missæ , extremo dedecore Romani exercitûs sacramenta fœdârunt. Trajanus , qui post Augustum Romanæ reipublicæ movit lacertos , Armeniam recepit à Parthis : sublato diademate , regi Armeniæ majoris regnum ademit. Albanis regem dedit : Iberos , Bosporanos , Colchos , in fidem Romanæ ditionis recepit : Osroënorum loca & Arabum occu-

pavit. Corduenos & Marcomedos obtinuit. Antemusium, opimam Persidis regionem, Seleuciamque & Ctesiphontem ac Babyloniam accepit & tenuit; usque ad Indiæ fines post Alexandrum accessit. In mari rubro classem instituit. Provincias fecit Armeniam, Assyriam, & Mesopotamiam, quæ inter Tigridem atque Euphraten sita, irriguis amnibus, instar Ægypti, fecundatur. Hadrianum gloriæ Trajani certum est invidisse, qui ei successit in imperio. Hic sponte propriâ revocatis exercitibus, Armeniam, Mesopotamiam, & Assyriam concessit, & inter Romanos ac Parthos medium Euphraten esse voluit.

XXI. Antonini duo, Marcus & Verus, ille focer, hic gener, pariter augusti, imperium orbis, æquatâ prius potestate, tenuerunt. Sed ex his Antoninus junior ad expeditionem Parthicam profectus est: multaque & ingentia adversus Persas feliciter gessit. Seleuciam, Assyriæ urbem, cum quadringentis millibus hostium cepit: ingenti gloriâ de Persis cum focero triumphavit. Septimius Severus, natione Afer, acerrimus imperator, Parthos strenuissimè vicit; Adiabenos delevit, Arabas interiores obtinuit, & Arabiam provinciam fecit. Huic cognomina ex victoriis quæsitæ sunt. Nam Parthicus, Adiabenicus, & Arabicus est cognominatus. Antoninus Bassianus,

cognomento Caracalla , filius Severi imperatoris , expeditionem in Persas parans , in Osroëna apud Edeffam propriâ morte obiit , & ibidem sepultus est.

XXII. Aurelius Alexander , quasi fato quodam in exitium Persicæ gentis natus , juvenis admodum Romani gubernacula suscepit imperii. Ipse Persarum regem nobilissimum Xerxen gloriosè vicit. Hic Alexander scriniorum magistrum habuit Ulpianum jurisconsultum. De Persis pompâ spectabili triumphavit. Sub Gordiano augusto , ex juventutis fiduciâ rebellantes Parthi , ingentibus præliis contusi sunt. Isque de Perside rediens victor , fraude Philippi , qui Præfectus prætorio ejus erat , occisus est. Milites ei tumulum in vicesimo milliario à Circesso castro , quod & nunc exstat , ædificaverunt ; atque exsequias ejus Romam cum maximâ venerationis reverentiâ deduxerunt.

XXIII. Valeriani , infausti principis , fortunam tædet referre. Is cum Gallieno suscepit imperium. Cùm Velerianum exercitus , Gallienum Senatus imperatorem fecisset , in Mesopotamiâ adversum Persas Valerianus congressus , à Sapore , Persarum rege , superatus est ; & captus in dedecore servitutis consenuit. Sub Gallieno Mesopotamiâ invasâ , etiam Syriam sibi Persæ cœperant vindicare ; nisi quod turpe dictu

est, Odenathus, decurio Palmyrenus, collectâ Syrorum agrestium manu, acriter restitisset; & fuis aliquoties Persis, non modò nostrum limitem defendisset, sed etiam ad Cresiphontem Romani ultor imperii, quod mirum est dictu, penetrâisset.

XXIV. Aureliani imperatoris gloriæ Zenobia, Odenathi uxor, accessit. Ea enim post mortem mariti femineâ ditione Orientis tenebat imperium; quam Aurelianus, multis clibanariorum & sagittariorum millibus fretam, apud Immas haud procul ab Antiochiâ vicit; & captam, Romæ triumphans, ante currum duxit. Cari imperatoris victoria de Persis, nimiùm potens superbo Numini visa est. Nam ad invidiam cœlestis indignationis pertinuisse credenda est. Is enim ingressus Persidem, quasi nullo obsistente, vastavit: Cochen & Cresiphontem, urbes Persarum nobilissimas cepit. Cùm victor totius gentis castra super Tigridem haberet, fulminis ictu interiit.

XXV. Sub Diocletiano principe, pompa victoriæ nota de Persis est. Maximianus Cæsar, primâ congressione, cùm contra innumeram multitudinem cum paucis acriter dimicâisset, pulsus recessit: ac tantâ indignatione à Diocletiano susceptus est; ut ante carpentum ejus per aliquot millia passuum cucurrerit purpuratus: & cùm vix

impetrâſſet , ut reparato de limitaneis Daciz exercitu , eventum Martis repeteret in Armeniam majorem , ipſe imperator cum duobus equitibus exploravit hoſtes : & cum viginti quinque millibus militum ſupervenienſ caſtris hoſtilibus , ſubitò innumera Perſarum agmina adgreſſus , ad interneſionem cecidit. Rex Perſarum Narſeus eſſugit ; uxor ejus & filiz captz ſunt , & cum maximâ pudicitiz cuſtodiâ reſervatz. Pro quâ adminiſtratione Perſz non modò armis , ſed etiam moribus ſuperiores eſſe Romanos confeſſi ſunt : ac Meſopotamiam cum Tranſtigitanis quinque regionibus rediderunt. Pax facta , uſque ad noſtram memoriam Reipublicz utilis perduravit.

XXVI. Conſtantineſ rerum dominus , extremo vitæ ſuz tempore , expeditionem paravit in Perſas : toto enim orbe pacatis gentibus , & recenti de Gothiſ glorioſior victoriâ , multis in Perſas deſcendebat agminibus. Sub cujus adventum Babyloniz in tantum regna trepidârunt , ut ſupplex ad eum legatio accurreret & facturos imperata promitteret. Nec tamen pro aſſiduiſ eruptionibus , quas ſub Conſtancio Cæſare per Orientem tentaverant , veniam meruerunt.

XXVII. Conſtantineſ in Perſas vario ac magis difficili pugnavit eventu. Præter leves excubantium in limite congreſſiones , acriori acie novies decertatum eſt ; per du-

ces suos, septies; ipse præfens bis adfuit veris & gravibus pugnis. [* Verùm Singarena, præfente Constantio; & iterùm Singarena, Constantinienſi quoque, & cum Amida capta eſt.] Grave ſub eo principe Reſpublica vulnus accepit. Ter autem eſt à Perſis obſeſſa Niſibis: ſed majore ſui detrimento, dum obſideret, hoſtis adfectus eſt. Narſenſi autem bello, ubi Narſeus occidit, ſuperiores diſceſſimus. Nocturnâ verò in agro Eleienſi prope Singaram pugnâ, ubi præfens Conſtantius adfuit, omnium expeditionum, compenſatus fuiſſet eventus, ſi locis ac nocte adverſantibus, percitos ferociâ milites, ab intempeſtivo pugnandi tempore, Imperator ipſe adloquendo revocare potuiſſet: qui tamen invicti viribus, improviſi adverſus ſitim aquarum ſubſidiis, incumbente jam veſpere, caſtra Perſarum adgreſſi, ruptis munitionibus occupârunt; fugatoque rege, cùm à prælio reſpirantes, prætentis luminibus repertæ inhiarent aquæ, nimbo ſagittarum obruti ſunt, cùm ſtolidè, ad dirigendos certiùs in ſe ictus, lumina ipſi per noctem accenſa præberent.

XXVIII. Juliano in externos hoſtes expertæ felicitatis principi, adverſus Perſas modus defuit. Is enim ingenti apparatu, utpote totius orbis regnator, infeſta in Perſas ſigna commovit; inſtructam comnea-

tibus classem per Euphraten invexit. Strenuus ingressu, multa Persarum oppida ac castella, aut suscepit dedita, aut manu cepit. Cum contra Ctesiphontem, in ripâ Tigridis & Euphratis jam mixti castra haberet, ludosque campestres, ut hosti sollicitudinem demeret, per diem agitâset, noctis medio impositos navibus milites, in ulteriorem ripam repentè transvexit; qui per ardua nitentes, quâ difficilis etiam per diem, & nullo prohibente, fuisset adscensus, Persas terrore subito miscuerunt: versisque agminibus totius gentis, apertas Ctesiphontis portas victor miles intrâset, ni major prædarum occasio fuisset, quàm cura victoriæ. Tantam adeptus gloriam, cum de reditu à militibus admoneretur, intentioni suæ magis credidit: & exustis navibus, cum à transfugâ, qui se ad fallendum objecerat, inductus, viæ in Madeneam compendia sectaretur, dextro adversâ Tigridis ripâ nudato militum latere, iter relegens; dum incautiùs per agmen errat excito pulvere, ereptus è suorum conspectu, ab hostium obvio equite, conto per ilia ictus, inguinum tenuis vulneratus est: inter effusionem nimii sanguinis, cum suorum ordines, licèt saucius, instaurâset, cunctantem animam, multis suos adlocutus, efflavit.

XXIX. Jovianus præliis superiorem,

sed confusum subitâ morte amissi Imperatoris , suscepit exercitum. Cùm com-
meatus deficerent , & via in reditu proli-
xior immineret , & Persæ crebris excursi-
bus nunc à fronte , nunc à tergo , medio-
rum quoque latera incurfantes , iter agmi-
nis morarentur ; consumptis aliquot diebus ,
tanta reverentia Romani nominis fuit , ut
à Persis primus de pace sermo haberetur ,
ac reduci confectus inediâ exercitus sine-
retur ; conditionibus (quod nunquam an-
teâ accidit) dispendiosis Romanæ reipu-
blicæ impositis , ut Nisibis & pars Meso-
potamiæ traderetur : quibus , cupidior re-
gni , quàm gloriæ , Jovianus , imperio
rudis , adquievit. Quàm magno deinceps
ore tua , o Princeps invicte , facta inclyta
sunt personanda ? quibus me , licèt impa-
rem dicendi nifu , & ævo graviolem , præ-
parabo : maneat modò concessa Dei nutu ,
& ab amico , cui credis & creditus es , nu-
mine indulta felicitas , ut ad hanc ingen-
tem de Gothis , etiam Babilonicæ tibi
palma pacis accedat , gloriosissime Prin-
cipum Valens Auguste.

F I N I S.

NOTA

In Sextum Rufum.

PAG. 352. Lig. 19. *Consules deinde fuerunt...*
numero ccccxvii. Uti hic variant Codices
Mss. & exarati, qui ponant vel 816. vel 877.
ita variis erroribus librariorum incuria Viros do-
ctos implicuit. Nam, quia mox annos, quibus
Consules fuere, Auctor numerat cccclxvii.
librarii Consulium vel singulorum vel binorum
numerus iis respondere debere rati, aut eum-
dem posuere numerum, aut dimidio minorem.
Verum non viderunt, non tot annis fuisse Con-
sules, quot auctor ait, qui tria tantum impe-
randi genera, ut cum illo loquamur, describit,
quorum primum sub Regibus ccxliii. alterum
sub Consulibus cccclxvii. tertium sub Im-
peratoribus ccccvii. annos duravit, qui con-
ficiunt numerum, ut dixerat, mcxvii. Sed,
uti Regum Imperio intetregni annus post Ro-
muli obitum adnumeratur, sic his cccclxvii.
detrahendi sunt anni, quibus Decemviri, Tri-
buni Militum Reipublicæ clavos tenuere, & sine
Magistratu Roma fuit, xlix. vel ex N. & Livio,
qui rectius *quinquennium* sine Magistratu statuunt,
l. quos si detrahas, habes ccccxvii. ut re-
ctè Cod. Leid. cui adstipulatur Memmii liber
minimè contemnendus, quorum auctoritate, &
ratione à nobis inirâ textum emendare non du-
bitavimus: tot enim bini Consules, quot anni,
præter eos, ut pergit Auctor, *qui in eundem an-
num sorte aliquâ sunt subrogati*; ac præter *Di-
ctatores*, quos Consulium imperio adaumerandos
esse seq. Cap. docet.

FRAGMENTA QUÆDAM

EUTROPIO INSCRIPTA,

QUÆ, ex codice Ms. Bibliothecæ Rostochiensis Academicæ eruta, Joannes Christianus Guilielmus Dahl, & Petrus Daniel Friedericus Zaepe-
liehn vulgârunt. *Lipsiæ*, 1791. in-8°.

EUTROPII LIBER V.

Post verba : Catuli exercitus triginta
& unum, *Cap. 11. pag. 56. usque ad verba* :
Is belli finis fuit *insertum est sequens.*

Sed ab eorum mulieribus graviolem penè
quam ab ipsis pugnam Romani experti sunt.
Hæ etenim plaustris in modum castrorum
dispositis ipsæ desuper diu obstitere Roma-
nis. Sed cum ab eis novo cædis genere ter-
rerentur, abscisis enim cum crine cervicibus
inhonesto satis vulnere turpes relinqueban-
tur : ferrum, quod in hostes sumpserant,
in se suasque verterunt. Namque aliæ con-
cursu mutuo jugulatæ, aliæ funibus ad sua
colla ligatis, aliæ apprehensis invicem fas-
cibus strangulatæ, equorumque cruribus per-
tractæ interierunt. Aliæ laqueo de subrectis
plaustrorum temonibus pependerunt. Quæ

dam, dum se suspenderet, filios duos, trajec-
tis per colla eorum laqueis, ad suos pedes
junxit. Ita his duobus præliis $\overline{\text{cccxi}}$ Gallo-
rum occisa, $\overline{\text{cxi}}$ capta sunt, absque in-
numerâ multitudine mulierum, quæ furo-
re femineo se suosque necaverunt.

*Idem ferè sed aliquantò tamen mutatum
extat pag. 58. editionis Eutropiani Breviarii
interpolatæ, quam F. Sylburgius in corpore
scriptorum Roman. minorum francorfürti
1587. in-fol. vulgavit. Tom. I.*

*Post verba : sed Prætor egisset. Cap. III.
pag. 57. usque ad verba, initio Cap. IV.
Anno Urbis conditæ sequens intextum est,
sed rursus diversum ab eo, quod editio in-
terpolata, suprâ memorata, præbet.*

Ipso in tempore dira prodigia visa sunt.
Nam sub ortu solis globus ignis à regione
Septentrionis emicuit, cum maximo cœli
fragore. Apud Arretinos in convivio cruor
è panibus, quasi è vulneribus corporum,
fluxit. Per septem continuos dies grando
lapidum, immixtis etiam testarum fra-
gmentis, terram latissimè verberavit. In
Samnitibus è vastissimo terræ hiatu flam-
ma prorupit, & usque in cœlum extendi
visa est. Tunc etiam omnium generum
animalia, quæ inter homines vivere so-
lita erant, relictis stabulis pascuisque,

cum ballatu, hinnitu, mugituque misera-
bili ad silvas montesque fugerant. Canes
quoque, quorum natura est extra homines
esse non posse, lacrimosis ululatibus vagi,
luporum ritu, oberrârunt. Nec morâ post
hæc tam gravia prodigia, civilia bella se-
cuta sunt. Apud Judæos eâ tempestate pri-
mus Aristobulus, Rex pariter & Pontifex,
diadematis sumpsit insigne.

*Post verba : centum & viginti quatuor
suorum amisit, Cap. VII. pag. 60. usque
ad verba : Marium, Marii filium, Cap. VIII.
pag. 60. sequentia inserta sunt.*

Sylla deinde cum Campaniâ Sanicium
duce & reliquis copiis ad portam Colli-
nam signa contulit, LXXX hominum oc-
cidit; mox etiam Urbem ingressus tria
millia hominum contra fidem datam iner-
mes peremit. Cùmque magnâ crudelitate
adversus fontes infontesque sæviret, quin-
tus Catulus palàm Syllæ dixit : *Cum quibus
tandem victuri simus, si in bello armatos
in pace inermes occidimus.* Sylla dehinc
Marco Marium de caprili casâ extractum
vinciri jussit, ductumque trans Tiberim,
effossis oculis, membris minutatim exsectis
vel fractis, trucidari.

*Pauca horum vestigia extant in editione
interpolatâ, pag. 66.*

Quibus cum verbis Senatores ferè ducentos Liber quintus Eutropii concluditur : sed in Codice Ms. adhuc addita sunt sequentia , quæ quoque in editione interpolatâ leguntur , licet aliquantulum mutata.

Post hæc tamen Syllâ mortuo Lepidus Marianæ partis adversus Catulum Syllanum ducem consurgens bellum reparavit. Bis tunc acie certatum : plurimi Romanorum extincti. Albanorum civitas pro eo , quod illuc Scipio Lepidi filius confugisset , expugnata & capta est. Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens , apud Regium interfectus est. Hoc tempore Hierosolymis Alexandria , uxor Alexandri , regnabat , ex cujus ætate Judæos rerum confusio & variz clades oppressere.

